สังคมประกิตเพื่อการธำรงรักษาเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของชุมชนบ้านไหล่หิน

สุทธิมา ผุสดีโภคิน

ดุษฎีนิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของความสมบูรณ์ของการศึกษาตามหลักสูตร
ปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพัฒนาทรัพยากรชนบท
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยแม่โจ้
พ.ศ. 2558

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยแม่โจ้

ใบรับรองดุษฎีนิพนธ์

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยแม่โจ้

ปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพัฒนาทรัพยากรชนบท

ชื่อเรื่อง

สังคมประกิตเพื่อการธำรงรักษาเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของชุมชนบ้านไหล่หิน

โดย

สุทธิมา ผุสดีโภคิน

พิจารณาเห็นชอบโดย

ประธานกรรมการที่ปรึกษา .....
(รองศาสตราจารย์ ดร.นคเรศ รังควัต)
วันที่ 4 เดือน ก.ค. พ.ศ. 2556

กรรมการที่ปรึกษา .....
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พหล ศักดิ์คะทัศน์)
วันที่ 4 เดือน ก.ค. พ.ศ. 2556

กรรมการที่ปรึกษา .....
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สายสกุล ฟองมูล)
วันที่ 4 เดือน ก.ค. พ.ศ. 2556

กรรมการที่ปรึกษา .....
(อาจารย์ ดร.สุรพล บัวพิมพ์)
วันที่ 4 เดือน ก.ค. พ.ศ. 2556

ประธานอาจารย์ประจำหลักสูตร .....
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สายสกุล ฟองมูล)
วันที่ 4 เดือน ก.ค. พ.ศ. 2556

บัณฑิตวิทยาลัยรับรองแล้ว

.....
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.จาตุพงศ์ วาฤทธิ์)
คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย
วันที่ 4 เดือน ก.ค. พ.ศ. 2556

ชื่อเรื่อง สังคมประกิตเพื่อการธำรงรักษาเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของชุมชนบ้านไหล่หิน

ชื่อผู้เขียน นางสาวสุทธิมา ผุสดีโภคิน

ชื่อปริญญา ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพัฒนาทรัพยากรชนบท

ประธานธรรมการที่ปรึกษา รองศาสตราจารย์ ดร.นคเรศ รังควัต

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้จึงมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา 1) เพื่อศึกษาสภาพปัญหาของสังคมในชุมชน รวมทั้งแนวคิดและวิธีการธำรงรักษาเอกลักษณ์และวัฒนธรรมจากอดีตจนถึงปัจจุบันของชุมชนบ้านไหล่หิน 2) เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ของปัจจัยต่าง ๆ ต่อความคาดหวังการสืบสานและถ่ายทอดเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของชุมชนบ้านไหล่หิน และ 3) เพื่อพัฒนารูปแบบการเรียนรู้เพื่อการธำรงรักษาเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของสังคมประกิตชุมชนบ้านไหล่หิน การรวบรวมข้อมูลด้วยแบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์ จากกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 310 ราย และผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญ จำนวน 30 ราย ผลการวิจัยเป็นดังนี้

ผลการวิจัย พบว่า ประชาชนมีทั้งเพศชายและเพศหญิงในอัตราส่วนที่ไม่แตกต่างกันมากนัก มีอายุระหว่าง 41 - 59 ปี จบการศึกษาระดับ ปวส. / อนุปริญญา มีสถานภาพสมรสและอยู่ร่วมกัน สมาชิกในครัวเรือนเฉลี่ย 4 – 5 คน ประกอบอาชีพเกษตรกรรมเป็นหลัก มีบทบาทและหน้าที่ในชุมชนเป็นประชาชนทั่วไปและมีรายได้รวมต่อเดือนที่ 20,000 บาทลงมา ประชาชนส่วนใหญ่เกิดและเติบโตในชุมชน และมีความคุ้นเคยในเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของชุมชนเป็นอย่างดี

ชุมชนบ้านไหล่หินต้องการธำรงรักษาเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของชุมชนใน 4 ด้าน คือ ด้านวิถีชีวิต ด้านประเพณีวัฒนธรรม ด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น และด้านโบราณสถานโบราณวัตถุ มีระดับทัศนคติและการปฏิบัติตนต่อการธำรงรักษาเอกลักษณ์และวัฒนธรรม พบว่าโดยรวมทุกด้านอยู่ในระดับมาก โดยด้านโบราณสถานและโบราณวัตถุมีระดับของทัศนคติและการปฏิบัติตนของประชาชนสูงที่สุด ประชาชนส่วนใหญ่มีความคาดหวังต่อการสืบสานและถ่ายทอดเอกลักษณ์และวัฒนธรรม มีความสนใจและให้ความสำคัญที่จะอนุรักษ์เอกลักษณ์และวัฒนธรรม มีความสนใจเข้าร่วมในกิจกรรมอนุรักษ์เอกลักษณ์และวัฒนธรรม มีความยินดีจะเป็นผู้ถ่ายทอดและยินดีเป็นผู้สืบทอดเอกลักษณ์วัฒนธรรมของชุมชน

จากการวิเคราะห์ความคาดหวังต่อการสืบสานและถ่ายทอดเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของชุมชนบ้านไหล่หิน พบว่า ชุมชนบ้านไหล่หินมีความคาดหวังต่อการสืบสานและ

ถ่ายทอดเอกลักษณ์และวัฒนธรรมโดยรวมทุกด้านอยู่ในระดับมาก โดยด้านโบราณสถานและโบราณวัตถุในระดับมากที่สุด

การวิเคราะห์พหุถดถอย เพื่อหาความสัมพันธ์ของปัจจัยต่าง ๆ ต่อความคาดหวังการสืบสานและถ่ายทอดเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของชุมชนบ้านไหล่หิน พบว่า ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญ คือ อายุ และบทบาทหน้าที่ในชุมชน

ผลการพัฒนารูปแบบการเรียนรู้ เพื่อการธำรงรักษาเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของสังคมประกิตชุมชนบ้านไหล่หิน โดยการสัมภาษณ์เชิงลึกและการสนทนากลุ่มเพื่อระดมความคิดเห็นนำมาวิเคราะห์หาแนวทางส่งเสริมการเรียนรู้เพื่อสืบสานและถ่ายทอดเอกลักษณ์และวัฒนธรรมที่เหมาะสมกับชุมชน ผลการวิจัยพบว่า รูปแบบการเรียนรู้มีลักษณะของการถ่ายทอดและการเรียนรู้ร่วมกัน โดยสถาบันที่ทำหน้าที่สังคมประกิตของชุมชนบ้านไหล่หิน ได้แก่ ครอบครัว กลุ่มเพื่อน วัด โรงเรียน และสื่อสารมวลชน ทำหน้าที่ขัดเกลาทางสังคมเกี่ยวกับการสืบสานและถ่ายทอดเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของชุมชน โดยวิธีการถ่ายทอดเป็นกระบวนการเรียนรู้จากการสืบต่อจากคนรุ่นหนึ่งไปสู่คนอีกรุ่นหนึ่ง ซึ่งสามารถทำได้ทั้งทางตรงและทางอ้อม ทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ เพื่อเรียนรู้ถึงคุณค่า หลักเกณฑ์ ระเบียบแบบแผนของเอกลักษณ์และวัฒนธรรม ที่ชุมชนบ้านไหล่หินร่วมกันกำหนดหรือวางแผนแบบการปฏิบัติสืบต่อกันมาผ่านการทวนซ้ำ ย้ำเตือน โดยหน่วยงานภาครัฐและเอกชนทั้งภายในและภายนอกชุมชนบ้านไหล่หินต้องพึ่งพากัน โดยวิธีการในการเรียนรู้นั้นเป็นการเรียนรู้ 2 ระดับ คือ ระดับบุคคล และระดับของการรวมกลุ่มซึ่งอยู่ในรูปแบบของการได้เข้ารวมกลุ่มใน ชุมชน วัด และโรงเรียน

Title Socialization for Preserving Indenty and Culture of Laihin Community

Author Miss Sutthima Pussadeepokin

Degree of Doctor of Philosophy in Rural Resource Development

Advisory Committee Chairperson Associate Professor Dr. Nakarate Rungkawat

ABSTRACT

The objectives of this study were to : 1) explore social problems in the community and identity cultural conservation of Laihin community; 2) explore relationships of various factors towards the expectation and identity cultural transfer of Laihin community; and 3) develop a learning model for identity cultural conservation of Laihin community. Questionnaire and interview schedule were used of data collection administered with 310 local people and 30 key informants.

Findings showed that there was no difference of the between male and female ratio. Age range of them was 41-59 years and their educational attainment was higher vocational certificate. They were married and 4-5 family members. The informants did farming as their main occupation and they had a monthly income for 20,000 baht and below. They were familiar with identity and couture of Laihin community. Laihin community needed to conserve its identity and culture in 4 aspects: lifestyle, culture tradition local wisdoms, and sanctuary. As a whole, the informants had a high level of attitude towards identity and culture of Laihin community while sanctuary was found at a highest level. Most of the informants expected and wonted to conserve and transfer identity culhere of Laihin community of their offsprings at a high relationships of various factors to wards the expectation of identity and cultural transfer, it was found that age and roles in the community and a significant relationship.

For the development of a learning model for the conservation of identity and culture of Laihin community, it was found that the learning model was in the form of mutual or cooperative learning. Family, friend, temple, school, and mass commenication played vital rds in

the conservation and transfer of identity and culture of Laihin community. This could be practiced directly indirectly or formal informal in order to learn value and scheme of identity and culture of Laihin community which people in the community had mutually determined. It was bond that there were 2 levels of learning: an individual that there were 2 levels of learning: an individual and group for med in the community, temple, and school.

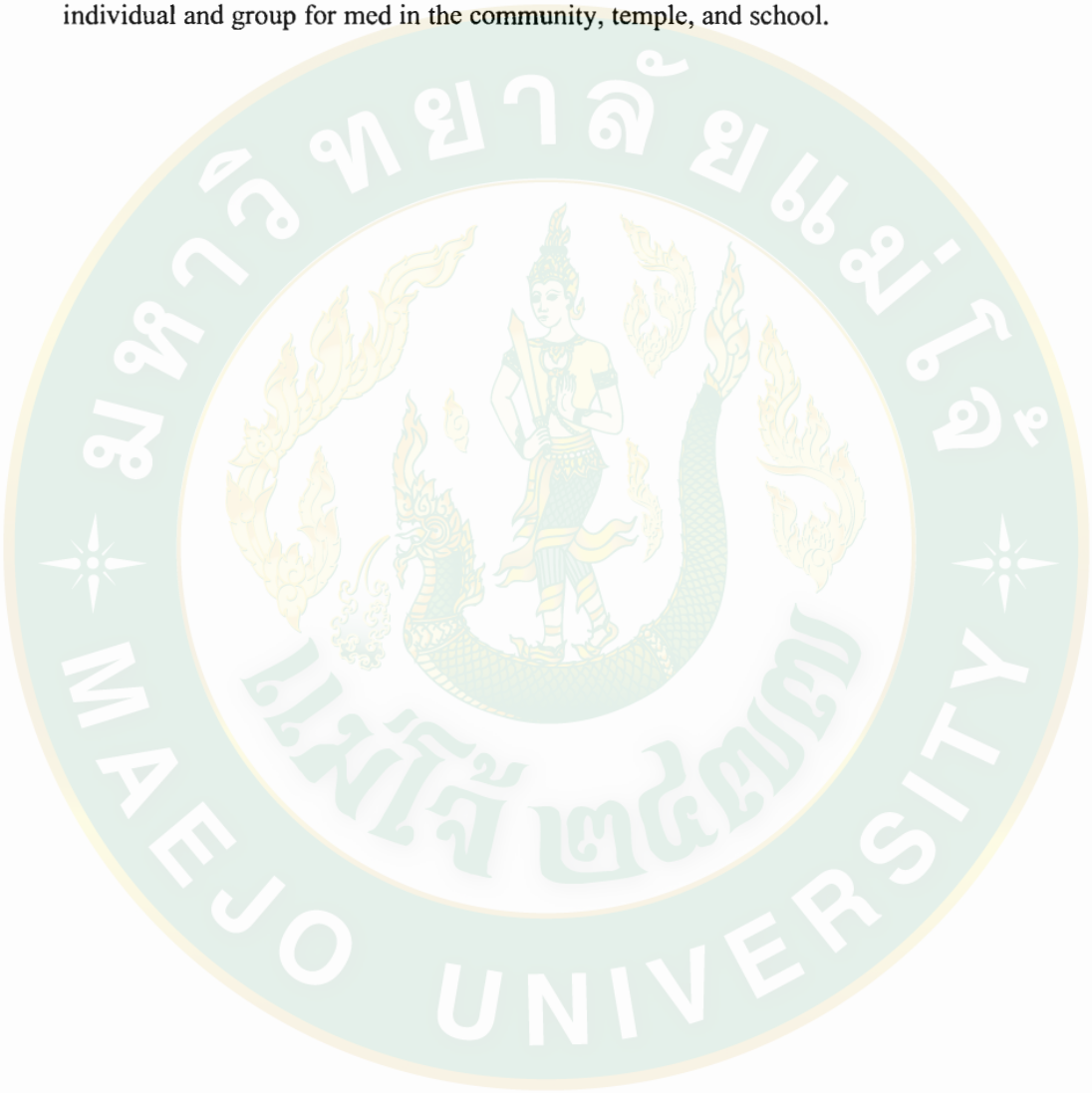

กิตติกรรมประกาศ

ดุษฎีนิพนธ์ฉบับนี้จะสำเร็จลุล่วงไปด้วยดีนั้น ได้รับความกรุณาของรองศาสตราจารย์ ดร.นคเรศ รังควัต ประธานกรรมการที่ปรึกษา รวมทั้ง ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พหล ศักดิ์คะทัศน์ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สายสกุล ฟองมูล และ อาจารย์ ดร.สุรพล บัวพิมพ์ กรรมการที่ปรึกษา ที่กรุณาให้คำปรึกษา ให้ความรู้คำแนะนำและตรวจสอบแก้ไขข้อบกพร่องต่าง ๆ ด้วยดี ยิ่งจน ดุษฎีนิพนธ์ฉบับนี้เสร็จสมบูรณ์ และอาจารย์ ดร.ธาตรี รอดชำนาญ ที่กรุณาตรวจและแก้ไขบทคัดย่อภาษาอังกฤษ ที่ให้ความรู้ ให้คำแนะนำ และเอาใจใส่ในการตรวจสอบแก้ไขข้อบกพร่องต่าง ๆให้ จนดุษฎีนิพนธ์ฉบับนี้เสร็จสมบรูณ์ด้วยดี ซึ่งได้ให้ขอเสนอแนะที่ช่วยให้ดุษฎีนิพนธ์ฉบับนี้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น ตลอดจนขอขอบพระคุณคณาจารย์ ซึ่งมิได้กล่าวนามมา ณ ที่นี้ด้วย ที่ได้ประสาทวิชาความรู้ต่าง ๆ ให้คำชี้นำช่องทางแก่ผู้วิจัย ซึ่งผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณเป็นอย่างสูงไว้ ณ โอกาสนี้ด้วย

การศึกษาในครั้งนี้ ผู้วิจัยขอน้อมรำลึกถึงพระคุณบิดามารดา ที่คอยเป็นกำลังแรงใจให้เมื่อเกิดปัญหาหรือเกิดความท้อถ้อยต่อการศึกษาวิจัยในบางช่วงระยะเวลาเรียนและช่วงเก็บข้อมูลจนทำให้ได้ประสบผลสำเร็จตามความมุ่งหวัง และ สิ่งที่สำคัญที่ผู้วิจัยไม่อาจลืมได้คือ ญาติสนิท มิตรสหายที่ร่วมงานและต่างสถาบัน ที่เป็นกำลังใจและให้ความรู้คำแนะนำอยู่เบื้องหลังของความสำเร็จในการทำวิทยานิพนธ์เล่มนี้ ให้ลุล่วงด้วยดีตลอดมา

สุทธิมา ผุสดีโภคิน

สิงหาคม 2558

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อ	(3)
ABSTRACT	(5)
กิตติกรรมประกาศ	(7)
สารบัญ	(8)
สารบัญตาราง	(11)
สารบัญภาพ	(15)
สารบัญภาพผนวก	(16)
บทที่ 1 บทนำ	1
ปัญหาการวิจัย	2
วัตถุประสงค์ของการวิจัย	9
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	9
ขอบเขตและข้อกำหนดของการวิจัย	10
นิยามศัพท์	11
บทที่ 2 การตรวจเอกสารและวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง	13
สังคมประกิต	13
ทฤษฎีการเรียนรู้กับการพัฒนาไปสู่สังคมประกิต	24
ทฤษฎีการเรียนรู้ของบลูม (Bloom's Taxonomy)	26
หลักการพัฒนาสังคมที่เข้มแข็งและยั่งยืน	37
แนวคิดวัฒนธรรมชุมชน	50
แนวคิดเกี่ยวกับภูมิปัญญา	53
แนวคิดเกี่ยวกับภูมิปัญญาและการพัฒนาภูมิปัญญาชาวบ้าน	65
ชุมชนบ้านไหล่หิน	67
งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	82
ภาคสรุป	94
กรอบแนวคิดในการวิจัย	95

	หน้า
บทที่ 3 การดำเนินการวิจัย	98
การออกแบบการวิจัย	98
สถานที่ดำเนินการวิจัย	99
ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง	100
เครื่องมือในการวิจัย	102
การสร้างเครื่องมือในการวิจัย	104
การทดสอบเครื่องมือ	105
การเก็บรวบรวมข้อมูล	106
การวิเคราะห์ข้อมูล	107
บทที่ 4 ผลการวิจัยและวิจารณ์	109
ตอนที่ 1 ปัจจัยส่วนบุคคล ปัจจัยทางเศรษฐกิจ ปัจจัยที่ทำหน้าที่สืบสานและถ่ายทอดเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของชุมชนบ้านไหล่หิน	110
ตอนที่ 2 ทัศนคติและการปฏิบัติตนของประชาชนที่มีต่อธำรงรักษาเอกลักษณ์และวัฒนธรรมจากอดีตจนถึงปัจจุบันของชุมชนบ้านไหล่หิน	117
ตอนที่ 3 ความคาดหวังต่อการสืบสานและถ่ายทอดเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของชุมชนบ้านไหล่หิน	135
ตอนที่ 4 การธำรงรักษาเอกลักษณ์และวัฒนธรรมจากอดีตถึงปัจจุบันของชุมชนบ้านไหล่หิน	137
ตอนที่ 5 การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยส่วนบุคคล ปัจจัยทางนเศรษฐกิจ ปัจจัยที่ทำหน้าที่สืบสานและถ่ายทอดเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของชุมชนบ้านไหล่หิน กับความคาดหวัง ต่อการสืบสานและถ่ายทอดเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของชุมชนบ้านไหล่หิน	156
ตอนที่ 6 การพัฒนารูปแบบการเรียนรู้ เพื่อการธำรงรักษาเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของสังคมประกิตชุมชนบ้านไหล่หิน	170

	หน้า
บทที่ 5 สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ	211
สรุปผล	211
การอภิปรายผล	229
ข้อเสนอแนะ	234
บรรณานุกรม	236
ภาคผนวก	245
ภาคผนวก ก แบบสอบถาม	246
ภาคผนวก ข รายชื่อผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบ	264
ภาคผนวก ค รายชื่อผู้ร่วมสนทนากลุ่ม	266
ภาคผนวก ง ภาพผนวกการสนทนากลุ่ม	270
ภาคผนวก จ ประวัติผู้วิจัย	277

สารบัญตาราง

ตาราง		หน้า
1	จำนวนประชากรและกลุ่มตัวอย่าง	101
2	จำนวนและร้อยละของผู้ให้ข้อมูลจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล	112
3	จำนวนและร้อยละของผู้ให้ข้อมูลจำแนกตามปัจจัยทางเศรษฐกิจ / สังคม	114
4	จำนวนและร้อยละของกลุ่มตัวอย่าง จำแนกตามปัจจัยที่ทำหน้าที่สืบสานและถ่ายทอดเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของชุมชนบ้านไหล่หิน	116
5	ทัศนคติและการปฏิบัติตนของประชาชนต่อการธำรงรักษาเอกลักษณ์และวัฒนธรรมจากอดีตจนถึงปัจจุบันของชุมชนบ้านไหล่หิน (ด้านวิถีชีวิต)	119
6	ทัศนคติและการปฏิบัติตนของประชาชนต่อการธำรงรักษาเอกลักษณ์และวัฒนธรรมจากอดีตจนถึงปัจจุบันของชุมชนบ้านไหล่หิน (ด้านวิถีชีวิต / ภาษาบ่าเล/อี่เล)	120
7	ทัศนคติและการปฏิบัติตนของประชาชนต่อการธำรงรักษาเอกลักษณ์และวัฒนธรรมจากอดีตจนถึงปัจจุบันของชุมชนบ้านไหล่หิน (ด้านวิถีชีวิต / ระบบเหมืองฝาย)	121
8	ระดับทัศนคติและการปฏิบัติตนของประชาชนต่อการธำรงรักษาเอกลักษณ์และวัฒนธรรมจากอดีตจนถึงปัจจุบันของชุมชนบ้านไหล่หิน (ด้านประเพณีและวัฒนธรรม)	124
9	ระดับทัศนคติและการปฏิบัติตนของประชาชนต่อการธำรงรักษาเอกลักษณ์และวัฒนธรรมจากอดีตจนถึงปัจจุบันของชุมชนบ้านไหล่หิน (ด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น)	128
10	ระดับทัศนคติและการปฏิบัติตนของประชาชนต่อการธำรงรักษาเอกลักษณ์และวัฒนธรรมจากอดีตจนถึงปัจจุบันของชุมชนบ้านไหล่หิน ด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น (ความเชื่อ/พิธีกรรม)	129
11	ระดับทัศนคติและการปฏิบัติตนของประชาชนต่อการสืบสานและถ่ายทอดเอกลักษณ์และวัฒนธรรมจากอดีตจนถึงปัจจุบันของชุมชนบ้านไหล่หิน (ด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น /อาหาร)	130

ตาราง		หน้า
12	ทัศนคติและการปฏิบัติตนของประชาชนต่อการสืบสานและถ่ายทอดเอกลักษณ์และวัฒนธรรมจากอดีตจนถึงปัจจุบันของชุมชนบ้านไหล่หิน (ด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น / สมุนไพรพื้นบ้าน/หมอเมือง)	131
13	ทัศนคติและการปฏิบัติตนของประชาชนต่อการสืบสานและถ่ายทอดเอกลักษณ์และวัฒนธรรมจากอดีตจนถึงปัจจุบันของชุมชนบ้านไหล่หิน (ด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น / งานหัตถกรรมงานฝีมือ)	132
14	ทัศนคติและการปฏิบัติตนของประชาชนต่อธำรงรักษาเอกลักษณ์และวัฒนธรรมจากอดีตจนถึงปัจจุบันของชุมชนบ้านไหล่หิน (ด้านโบราณสถาน โบราณวัตถุ)	134
15	ความคาดหวังต่อการสืบสานและถ่ายทอดเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของชุมชนบ้านไหล่หิน	136
16	จำนวนและร้อยละของผู้ให้ข้อมูลด้านความคาดหวังต่อการสืบสานและถ่ายทอดเอกลักษณ์และวัฒนธรรมจากอดีตถึงปัจจุบันของชุมชนบ้านไหล่หิน	140
17	วิธีการธำรงรักษาเอกลักษณ์และวัฒนธรรมจากอดีตถึงปัจจุบันของชุมชนบ้านไหล่หิน: การได้รับการถ่ายทอดเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของชุมชนบ้านไหล่หินจากผู้อื่น	143
18	วิธีการธำรงรักษาเอกลักษณ์และวัฒนธรรมจากอดีตถึงปัจจุบันของชุมชนบ้านไหล่หิน: การได้รับข้อมูลข่าวสาร / การติดต่อ / แจ้งข่าว / การเชิญเข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชนบ้านไหล่หิน	145
19	วิธีการธำรงรักษาเอกลักษณ์และวัฒนธรรมจากอดีตถึงปัจจุบันของชุมชนบ้านไหล่หิน: การถ่ายทอดเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของชุมชนบ้านไหล่หินให้กับบุตรหลานของชุมชน	147
20	วิธีการธำรงรักษาเอกลักษณ์และวัฒนธรรมจากอดีตถึงปัจจุบันของชุมชนบ้านไหล่หิน: บุคคลที่มีอิทธิพลต่อการเรียนรู้/ถ่ายทอดวัฒนธรรมของไหล่หิน	149
21	วิธีการธำรงรักษาเอกลักษณ์และวัฒนธรรมจากอดีตถึงปัจจุบันของชุมชนบ้านไหล่หิน: ปัจจัยที่มีผลต่อการตัดสินใจเลือกที่จะเข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อสืบสานเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของชุมชนบ้านไหล่หิน	151

ตาราง หน้า

22 รูปแบบการธำรงรักษาเอกลักษณ์และวัฒนธรรมจากอดีตถึงปัจจุบันของชุมชนบ้านไหล่หิน: ปัจจัยใดที่มีผลต่อการไม่สนใจที่จะเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ เพื่อ สืบสานเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของชุมชนบ้านไหล่หิน 153

23 รูปแบบการธำรงรักษาเอกลักษณ์และวัฒนธรรมจากอดีตถึงปัจจุบันของชุมชนบ้านไหล่หิน: ความคาดหวังต่อการส่งเสริมและอนุรักษ์เอกลักษณ์และวัฒนธรรมของชุมชนบ้านไหล่หิน 155

24 ตัวแปรที่ใช้ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรอิสระ กับความคาดหวังการสืบสานและถ่ายทอดเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของชุมชนบ้านไหล่หิน 157

25 เมตริกซ์ความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรอิสระกับตัวแปรตามที่ใช้ในการวิเคราะห์ 158

26 การวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยส่วนบุคคล ปัจจัยด้านเศรษฐกิจ ปัจจัยที่ทำหน้าที่สืบสานและถ่ายทอดเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของชุมชน กับความคาดหวังการสืบสานและถ่ายทอดเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของชุมชนบ้านไหล่หิน (ด้านวิถีชีวิต) 160

27 การวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยส่วนบุคคล ปัจจัยด้านเศรษฐกิจ ปัจจัยที่ทำหน้าที่สืบสานและถ่ายทอดเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของชุมชน กับความคาดหวังการสืบสานและถ่ายทอดเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของชุมชนบ้านไหล่หิน (ด้านประเพณีวัฒนธรรม) 162

28 การวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยส่วนบุคคล ปัจจัยด้านเศรษฐกิจ ปัจจัยที่ทำหน้าที่สืบสานและถ่ายทอดเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของชุมชน กับความคาดหวังการสืบสานและถ่ายทอดเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของชุมชนบ้านไหล่หิน (ด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น) 164

29 การวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยส่วนบุคคล ปัจจัยด้านเศรษฐกิจ ปัจจัยที่ทำหน้าที่สืบสานและถ่ายทอดเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของชุมชน กับความคาดหวังการสืบสานและถ่ายทอดเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของชุมชนบ้านไหล่หิน (ด้านโบราณสถานโบราณวัตถุ) 166

ตาราง		หน้า
30	การวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยส่วนบุคคล ปัจจัยด้านเศรษฐกิจ ปัจจัยที่ทำหน้าที่สืบสานและถ่ายทอดเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของชุมชน กับความคาดหวังการสืบสานและถ่ายทอดเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของชุมชนบ้านไหล่หิน	168
31	สรุปปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ระหว่าง ระหว่างปัจจัยส่วนบุคคล ปัจจัยด้านเศรษฐกิจ ปัจจัยที่ทำหน้าที่สืบสานและถ่ายทอดเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของชุมชนกับความคาดหวังการสืบสานเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของชุมชนบ้านไหล่หิน	169
32	การเรียนรู้และพัฒนาเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของชุมชนบ้านไหล่หิน	196
33	ตารางการเปรียบเทียบขั้นตอนการเรียนรู้ 6 ขั้นตอนของบลูม (Bloom's Taxonomy) และขั้นตอนการเรียนรู้ เพื่อการธำรงรักษาเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของชุมชนบ้านไหล่หิน	199

สารบัญภาพ

ภาพ		หน้า
1	แผนที่โดยสังเขปชุมชนบ้านไหล่หิน ตำบลไหล่หิน อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง	68
2	ประเพณีในแต่ละเดือน	72
3	กรอบแนวคิดในการวิจัย	97
4	รูปแบบการเรียนรู้ เพื่อการธำรงรักษาเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของชุมชนบ้านไหล่หิน	209
5	รูปแบบแบบการพัฒนาการเรียนรู้ เพื่อการธำรงรักษาเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของสังคมประกิตชุมชนบ้านไหล่หิน	210

สารบัญภาพผนวก

ภาพผนวก		หน้า
1	ผู้เข้าร่วมการสนทนากลุ่ม (Focus Group) การส่งเสริมการเรียนรู้เพื่อการธำรงรักษาเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของชุมชนบ้านไหล่หิน	271
2	ภาพการสนทนากลุ่ม (Focus Group) กลุ่มผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการส่งเสริมการเรียนรู้เพื่อการธำรงรักษาเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของชุมชนบ้านไหล่หิน (1)	271
3	ภาพการสนทนากลุ่ม (Focus Group) กลุ่มผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการส่งเสริมการเรียนรู้เพื่อการธำรงรักษาเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของชุมชนบ้านไหล่หิน (2)	272
4	ภาพการสนทนากลุ่ม (Focus Group) กลุ่มผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการส่งเสริมการเรียนรู้เพื่อการธำรงรักษาเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของชุมชนบ้านไหล่หิน (3)	272
5	ภาพการสนทนากลุ่ม (Focus Group) เพื่อพัฒนารูปแบบการส่งเสริมการเรียนรู้เพื่อการธำรงรักษาเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของสังคมประกิตชุมชนบ้านไหล่หิน	273
6	ภาพการร่วมแสดงความคิดเห็นของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องเพื่อพัฒนารูปแบบการส่งเสริมการเรียนรู้เพื่อการธำรงรักษาเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของสังคมประกิตชุมชนบ้านไหล่หิน	273
7	กลุ่มปรึกษาหารือแลกเปลี่ยนแนวคิดเกี่ยวกับการส่งเสริมการเรียนรู้เพื่อการธำรงรักษาเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของสังคมประกิตชุมชนบ้านไหล่หิน	274
8	กลุ่มร่วมนำเสนอแนวคิดเกี่ยวกับ การส่งเสริมการเรียนรู้เพื่อการธำรงรักษาเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของสังคมประกิตชุมชนบ้านไหล่หิน	274
9	การสัมภาษณ์เชิงลึกพ่อหลวงกุ้ม วรรณมณี เมื่อวันที่ 9 มกราคม 2556	275
10	การสัมภาษณ์เชิงลึก พ่อหลวงเกษม ภัคตา เมื่อวันที่ 9 มกราคม 2556	275
11	การสัมภาษณ์เชิงลึกพ่อหลวงแสน อุตโม เมื่อวันที่ 19 กุมภาพันธ์ 2556	276
12	ภาพการสัมภาษณ์เชิงลึก นางผดุง ตรีราช เมื่อวันที 22 พฤษภาคม 2556	276

บทที่ 1
บทนำ

กระแสโลกาภิวัตน์ในช่วงเวลา 20 ปี ที่ผ่านมามีทั้งความเจริญวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี และการพัฒนาของสังคมไทย ความสะดวกสบายของการคมนาคม และการสื่อสาร การเข้าถึงข้อมูลข่าวสารที่รวดเร็วได้ส่งผลกระทบอย่างรุนแรงและรวดเร็วต่อสังคมและชุมชน และการเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ เป็นการเปลี่ยนแปลงที่บั่นทอนภูมิคุ้มกันของชุมชนที่ควรต้องสร้างกระบวนการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง มีส่วนร่วมสม่ำเสมอและเป็นเครือข่ายระบบคุณค่าที่ดีงาม เช่น จิตสาธารณะ ความเอื้ออาทร การช่วยเหลือซึ่งกันและกันของสังคมไทยเป็นต้น วิถีชีวิตของคนในชุมชนเมืองมีความสะดวกสบายมากขึ้น แต่ความสุขลดลง มีลักษณะต่างคนต่างอยู่ มีรายได้ไม่พอกับรายจ่าย มีหนี้สินเพิ่มมากขึ้น รูปแบบการใช้ชีวิตที่เน้นความสะดวกสบายและหลงใหลในวัตถุนิยม ด้านการประกอบอาชีพเพื่อเสริมสร้างเศรษฐกิจครัวเรือนที่ต้องจากท้องถิ่นไปสู่โลกกว้างยิ่งขึ้น ด้านการศึกษาและเรียนรู้เพื่อพัฒนาตนเองที่ไม่ได้ถูกจำกัดไว้แต่เพียงภายในชุมชนท้องถิ่น ด้านแนวคิดและความเชื่อความศรัทธาของคนในชุมชน ที่เริ่มห่างเหินจากประเพณีและวัฒนธรรมดั้งเดิม

ความเจริญและความเปลี่ยนแปลงในด้านต่างๆ เหล่านี้ แม้จะส่งผลดีต่อสังคมแต่ก็ส่งผลกระทบต่อการสืบสานและธำรงรักษาเอกลักษณ์และวัฒนธรรมท้องถิ่นด้วยเช่นเดียวกัน ผลกระทบที่พบเห็นได้ในปัจจุบัน คือ ผู้คนในชุมชนต้องดิ้นรนประกอบอาชีพสร้างฐานะทางเศรษฐกิจของตนมากยิ่งขึ้นตามกระแสของโลกสมัยใหม่ ซึ่งทำให้สภาพแวดล้อมของชุมชน บ้านเรือน วัด และโรงเรียนในพื้นที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ประชาชนหนุ่มสาววัยแรงงานทิ้งบ้านเรือนมุ่งสู่ตลาดแรงงาน ชุมชนเกิดการล่มสลายอันเนื่องมาจากความยึดเหนี่ยวกันเริ่มหมดไป เพราะสภาพบังคับทางเศรษฐกิจต่างคนจึงต่างมุ่งทำมาหากิน ขาดการร่วมมือซึ่งกันและกันและสังคมอ่อนแอ จึงนำมาซึ่งปัญหาทางสังคมต่างๆ ซึ่งรวมถึงปัญหาการเสื่อมถอยของความเชื่อความศรัทธาในอัตลักษณ์ที่มีมาแต่ดั้งเดิมของชุมชน การละเลยที่จะอนุรักษ์และสืบสานประเพณีและวัฒนธรรมในชุมชนของตน

อย่างไรก็ตามแม้ความเจริญของเทคโนโลยีและวิวัฒนาการของสังคมจะเปลี่ยนแปลงไป ความจำเป็นที่จะต้องสืบสานและธำรงรักษาเอกลักษณ์และศิลปวัฒนธรรมอันทรงคุณค่าเหล่านั้นให้คงอยู่คู่กับชุมชนต่อไป สุรวุฒิ ปัดไธสง (2545: 11 – 18)กล่าวว่า “วัฒนธรรมเป็นเงื่อนไขความเข้มแข็งชุมชน” การที่ชุมชน / หมู่บ้านจะเข้มแข็งได้นั้น ต้องอาศัยวัฒนธรรมเป็นฐานสำคัญ เพราะเป็นรากแก้วที่หยั่งลึก สำหรับชุมชน/หมู่บ้านนั้น นั่นคือวัฒนธรรมเป็นวิถีชีวิต

ของคนในชุมชน/หมู่บ้านที่ถูกสร้างมาโดยตนเองและเพื่อตนเอง ย่อมเป็นภูมิคุ้มกันที่แน่นหนามั่นคง ชุมชน/หมู่บ้านมิได้อยู่โดดเดี่ยว หากแต่สัมพันธ์กันทั้งระบบ ชุมชนใกล้เคียงและห่างไกลหลายระดับและหลายมิติ ย่อมเป็นธรรมดาที่ต้องได้รับผลกระทบไม่ว่าจะเป็นการผสมผสาน/การสร้างเสริม และการกลั่นกรองในการปรับเปลี่ยนวัฒนธรรม ล้วนแล้วแต่เป็นกระบวนการสร้างความเข้มแข็งทางวัฒนธรรม ชุมชนที่มีวัฒนธรรมเป็นของตนเอง ไม่ถูกครอบงำ (hegemony) โดยวัฒนธรรมอื่น ๆ จนต้องพึ่งพาชุมชนอื่นในที่สุดและการมีวัฒนธรรมเป็นของตนเอง เพื่อชุมชนมีความเข้มแข็งจึงต้องอาศัยเงื่อนไขทางวัฒนธรรมที่เข้มแข็ง "วัฒนธรรม" เป็น ปัจจัยอันสำคัญที่จะรื้อฟื้นให้ชุมชนเข้มแข็งหลังจากถูกทำลายหรือทำให้อ่อนแอลงไป เนื่องจากการเข้ามาของการพัฒนาแบบทันสมัย / ระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยม โดยการสร้างด้วยแนวคิดและวิธีการของชุมชนที่มีมาแต่ดั้งเดิมที่ได้รับการปรับแต่งให้ผสมผสานกับแนวทางการดำเนินชีวิตในสังคมยุคปัจจุบันอย่างสอดคล้องและสมดุลโดยคนในชุมชนมีส่วนร่วมเพื่อให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืน

ปัญหาการวิจัย

"ไหล่หิน" เป็นหมู่บ้านและตำบลหนึ่ง ที่ตั้งอยู่ในเขตพื้นที่ อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง อยู่ทางทิศตะวันตกของตัวอำเภอเกาะคา ห่างจากอำเภอเกาะคาประมาณ 7 กิโลเมตร ชุมชนไหล่หินมีแม่น้ำ "แม่ยาว" ไหลผ่านและเป็นแม่น้ำสายสำคัญที่หล่อเลี้ยงวิถีชีวิตเกษตรกรรมของชาวไหล่หินมาแต่ในอดีต

ในเอกสารของพ่อหนานจันทร์ ครุขยัน กล่าวไว้ว่า ในอดีตบ้านไหล่หินปกครองแบบมีพญาเป็นผู้ดูแลความทุกข์ร้อนของคนในชุมชน บังคับใช้กฎหมายและตัดสินข้อขัดแย้ง ตระกูลของสายพญาที่ยังปรากฏนามสกุลในปัจจุบัน คือ พญาต๊ะ (ปัจจักร) พญาศรี (วรรณมณี) พญาอินทจักร (เกษณา) และพญาอุตม์ (เชียงพรหม) ซึ่งพญาอินทจักร์เป็นแคว่น (กำนัน) คนแรก ตรงกับช่วงสมัยรัชกาลที่ 5 หลังจากนั้นเป็นช่วง พญาศรีและลูกชาย คือ กำนันอินสม วรรณมณี มีการพัฒนาถนนหนทาง วัด และโรงเรียน ส่งผลให้ทศวรรษ 2490 บ้านไหล่หินกลายเป็นศูนย์รวมความเจริญแห่งหนึ่งในท้องถิ่นย่านนี้ จวบจนกระทั่งจัดตั้งเป็นตำบลในเวลาต่อมา (วัดไหล่หิน, ม.ป.ป.: 2)

ในอดีตอาชีพหลักของคนไหล่หิน คือ ทำนาข้าว ทำไร่อ้อย ปลูกฝ้าย ทอผ้า เป็นกิจประจำและเมื่อเว้นจากการทำไร่ทำนา สังคมของชุมชนไหล่หินในอดีตที่ผ่านมาเป็นสังคมที่หล่อหลอมลูกหลานและเครือญาติของตนเอง ในเชิงการกำหนดคุณค่าการเป็นผู้สืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น ทั้งในทางด้านศาสนา ความเชื่อ วัฒนธรรม จารีตประเพณี การเติบใหญ่ขึ้นเพื่อการเป็น

คนดีที่ต้องช่วยกันดูแลเอาใจใส่ปกป้องคุ้มครองศิลปวัฒนธรรมและชุมชนของตนอย่างเต็มที่ องค์ประกอบต่างๆ และสิ่งแวดล้อมที่สร้างขึ้นได้หล่อเลี้ยงคนภายในชุมชนไหล่หิน ให้เป็นลักษณะประชาสังคม (Civic Society) มีกระบวนการสังคมประกิต (Socialization) ที่งดงาม เกิดคุณค่า สร้างคุณภาพ คุณลักษณะชุมชนไหล่หิน จนมีเอกลักษณ์เฉพาะของท้องถิ่นหลายประการ ไม่ว่าจะเป็นคนดีที่มีจิตใจอ่อนโยน เชื่อในการกระทำความดี ยิ้มง่าย เป็นมิตร มีน้ำใจ มีความเอื้อเฟื้อ รู้จักสัมมาคารวะ วางตนให้เหมาะสม รู้จักประมาณตนดำเนินชีวิตที่เรียบง่าย เคารพตนเองและผู้อื่น ปัจจัยสำคัญที่ทำให้ชุมชนไหล่หินยังสามารถสืบทอดศิลปวัฒนธรรมและเอกลักษณ์ของท้องถิ่นมาจนถึงปัจจุบัน ได้แก่

ระบบเครือญาติชุมชนตำบลไหล่หิน การมีระบบเครือญาติที่เข้มแข็ง ซึ่งมีบทบาทสำคัญต่อการพัฒนาชุมชนในด้านต่าง ๆ การคงอยู่ของ ประเพณี ความเชื่อและ พิธีกรรม ในชุมชนที่ยังคงต้องการที่จะรักษาคุณค่าประเพณีและวัฒนธรรมดั้งเดิมไว้ ระบบเครือญาติชุมชน ไหล่หิน ถือว่าเป็นหัวใจสำคัญของชุมชน เพราะโดยส่วนใหญ่ชาวบ้านภายในชุมชนไหล่หินมักจะรู้จักมักคุ้นกันดี ไม่ว่าจะญาติกันหรือไม่ได้เป็นญาติกัน มีการช่วยเหลือซึ่งกันและกันในด้านต่าง ๆ อยู่เสมอ เช่น งานบุญ ประเพณี การทำนา การขุดลอกเหมืองฝาย **ความแตกต่างระหว่างการเป็นญาติกับไม่เป็นญาติ** จะเห็นได้ชัดเจนในเรื่องของพิธีกรรมภายในสายตระกูล เช่น งานศพ เลี้ยงผีปู่ย่า เป็นต้น ซึ่งงานเหล่านี้คนในเครือญาติเดียวกันจำเป็นต้องให้ความช่วยเหลือกันเสมอ ความสัมพันธ์ภายในชุมชนบ้านไหล่หินแต่ละเครือญาติในชุมชนแทบจะมีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกันเกือบทั้งหมด สิ่งเหล่านี้เองมีความสำคัญช่วยให้เกิดความสามัคคีในชุมชนและส่งผลต่อการร่วมมือกันในการพัฒนาชุมชนบ้านไหล่หินให้เจริญยั่งยืนตลอดมา

ภาษาพูดที่เป็นเอกลักษณ์ คนไหล่หินมีภาษาพูดที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัวในด้วยสำเนียงจะแปลกไปจากหลายพื้นที่ในจังหวัดลำปาง และหากนับญาติตามสำเนียงภาษาแบบไหล่หินแล้ว จะรวมได้เพียง 8 หมู่บ้านเท่านั้น คือ บ้านไหล่หิน บ้านเข้าซ้อน บ้านแม่ฮวก บ้านมะกอก บ้านนาบัว และบ้านไหล่หินตะวันตก และยังมีอยู่ในเขตตำบลเกาะคา อีกจำนวน 2 หมู่บ้าน คือ บ้านทุ่งเจริญ และ บ้านหนองหล่าย การมีภาษาพูดที่เป็นเอกลักษณ์ ซึ่งเป็นภาษาพูดที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัวในด้วยสำเนียงจะแปลกแตกต่างไป ทำให้คนไหล่หินมีความภาคภูมิใจในสำเนียงการพูดของตนเอง

โบราณสถานที่สำคัญของชุมชน “วัดเสลารัตนปัพพตาราม” หรือ วัดไหล่หินแก้วช้างยืน ซึ่งคนไหล่หินนิยมเรียกสั้น ๆ ว่า “วัดหลวง” เป็นโบราณสถานที่ประกอบด้วยส่วนสำคัญ คือ องค์เจดีย์ธาตุ ซุ้มประตูโขงแสดงคุณค่าของศิลปะปูนปั้นสกุลช่างลำปาง พระวิหารมีตำนานกล่าวถึงช่างฝีมือชาวเมืองเชียงตุงภายในวิหารประดิษฐานพระประธานปางมารวิชัยผนึกติด

กับฝาผนังอุโบสถ ประดับด้วยลวดลายไม้ฉลุและแก้วสีต่าง ๆ โรงธรรมสถานที่จัดเกคัมภีร์โบราณอายุหลายร้อยปีซึ่งยังมีสภาพที่สมบูรณ์งดงาม และวัดไหล่หิน ยังเป็นศูนย์กลางของพุทธศาสนาและการเรียนการสอนของคนในอดีตที่ผ่านมาจวบจนปัจจุบัน

ความเคารพนับถือศรัทธาของชุมชนไหล่หิน "ครูบามหาป่าเจ้าเกสระปัญญโญ" เป็นครูบาที่ชาวบ้านให้ความเคารพนับถือศรัทธา ด้วยความเชื่อนี้ทำให้ชุมชนไหล่หินอยู่รอดพ้นจากภัยพิบัติต่าง ๆ ไม่เพียงเท่านี้ชาวบ้านยังมีการกล่าวขานถึงอภินิหารของครูบามหาป่าเจ้า ที่ปกปักรักษาบรรดาลูกศิษย์ให้รอดพ้นจากภยันอันตรายจากการเดินทางไปในที่ต่าง ๆ ช่วยเหลือให้สามารถดำเนินชีวิตในทุก ๆ ด้านจนประสบความสำเร็จ

แหล่งวัตถุโบราณของท้องถิ่นที่บ่งบอถึงเอกลักษณ์ของชุมชนไหล่หิน "พิพิธภัณฑ์วัดไหล่หินหลวง" ก่อกำเนิดจากความร่วมมือของชาวบ้านที่ได้ร่วมใจกันจัดเก็บวัตถุโบราณของท้องถิ่น ซึ่งบอกเล่าถึงเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของชุมชนที่มีมาแต่อดีต รวมทั้งสมบัติเก่าแก่อันทรงคุณค่าของครูบามหาป่าเจ้าเกสระปัญโญ นักบุญผู้สร้างวิหารโบราณอันงดงามที่สุดแห่งหนึ่งของล้านนา

วัฒนธรรมที่ยึดมั่นในความศรัทธา วัฒนธรรมของชุมชนไหล่หินเป็นวัฒนธรรมที่ยึดมั่นในความเชื่อความศรัทธา ที่มีต่อครูบามหาป่าเจ้าเกสระปัญโญอย่างเหนียวแน่น ดังนั้นวัดไหล่หินหลวงจึงเป็นศูนย์กลางที่ทำให้วิถีชีวิตของชาวบ้านยังคงผูกพันอยู่กับโบราณสถานวัดไหล่หินหลวงไม่เปลี่ยนแปลง ก่อเกิดความสามัคคีในชุมชนอันเนื่องมาจากการได้ใช้สถานที่ศักดิ์สิทธิ์ร่วมกัน ในแต่ละปีชุมชนไหล่หินจะมีกิจกรรมมากมาย ในแต่ละกิจกรรม แต่ละพิธีกรรมนั้นชาวบานมักจะนิยมแต่กายด้วยชุดพื้นเมือง ประเพณีของชุมชนไหล่หิน ได้แก่ ประเพณีตานข้าวปอย ป๋าเวณีปี๋ใหม่เมือง ประเพณีตานก๋วยสลาก ประเพณียี่เป็ง ประเพณีสู่ผีลง ประเพณีสรงน้ำพระธาตุ เป็นต้น

การสืบสานเอกลักษณ์และศิลปวัฒนธรรม ประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชนบ้านไหล่หิน ตั้งแต่สมัยโบราณจนถึงปัจจุบันนี้เป็นไปตามหลักการคติชนวิทยา (Folklore) คือเป็นชุมชนที่มีเอกลักษณ์ร่วมกัน มีอาชีพเดียวกัน พูดภาษาเดียวกัน นับถือศาสนาเดียวกัน ดำเนินกิจกรรมประเพณีและวัฒนธรรมเหมือนกันรวมทั้งมีการสืบทอดด้วยวิธีการเล่าขานจากรุ่นสู่รุ่นปู่บอกหลาน พ่อสอนลูกการทำกิจกรรมร่วมกันอย่างต่อเนื่องของชุมชน ฯลฯ เป็นรูปแบบที่ไม่ได้มีการกำหนดรูปแบบของการถ่ายทอดที่เป็นลักษณะหรือเอกลักษณ์เฉพาะท้องถิ่นไหล่หินแต่อย่างใด แม้กระนั้น ชุมชนชาวไหล่หินก็ยังคงสืบสานและธำรงรักษาเอกลักษณ์และวัฒนธรรมท้องถิ่นเหล่านั้นมาได้ยาวนานจนถึงยุคปัจจุบัน

อย่างไรก็ตาม กระแสโลกาภิวัตน์ในช่วงเวลา 20 ปี ที่ผ่านมาความเจริญวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีและการพัฒนาของสังคมไทย ความสะดวกสบายของการคมนาคมและการสื่อสารการเข้าถึงข้อมูลข่าวสารที่รวดเร็ว ก็ได้ส่งผลกระทบอย่างรุนแรงและรวดเร็วต่อสังคมและชุมชน เป็นผลกระทบที่บั่นทอนภูมิคุ้มกันของชุมชนที่ควรต้องสร้าง กระบวนการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง มีส่วนร่วมสม่ำเสมอ และเป็นเครือข่ายระบบคุณค่าที่ดีงาม เช่น จิตสาธารณะ ความเอื้ออาทร การช่วยเหลือซึ่งกันและกันของสังคมไทย วิถีชีวิตของคนในชุมชนเมืองมีความสะดวกสบายมากขึ้น แต่ความสุขลดลง มีลักษณะต่างคนต่างอยู่ มีรายได้ไม่พอกับรายจ่าย มีหนี้สินเพิ่มมากขึ้น ซึ่งภาวะเช่นนี้ก็ได้เกิดขึ้นกับชุมชนบ้านไหล่หินด้วยเช่นกัน ทั้งในด้านรูปแบบการใช้ชีวิตที่เน้นความสะดวกสบายและหลงใหลในวัตถุนิยม ด้านการประกอบอาชีพเพื่อเสริมสร้างเศรษฐกิจครัวเรือนที่ต้องจากท้องถิ่นไปสู่โลกกว้างยิ่งขึ้น ด้านการศึกษาและเรียนรู้เพื่อพัฒนาตนเองที่ไม่ได้ถูกจำกัดไว้แต่เพียงภายในชุมชนท้องถิ่น ด้านการเมืองการปกครองและการกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่น ที่บั่นทอนระบบความสัมพันธ์ดั้งเดิมของคนในชุมชนที่มีความผูกพันและดำรงความเป็นชุมชนมาอย่างยาวนาน สิ่งเหล่านี้เป็นสาเหตุและปัจจัยที่ส่งผลกระทบโดยตรงต่อแนวคิดและความเชื่อความศรัทธาของคนในชุมชน ที่เริ่มห่างเหินจากประเพณีและวัฒนธรรมดั้งเดิมของตน ความเจริญและความเปลี่ยนแปลงในด้านต่าง ๆ เหล่านี้ แม้จะส่งผลดีต่อสังคมและชุมชนบ้านไหล่หิน แต่ก็ส่งผลกระทบต่อการสืบสานและธำรงรักษาเอกลักษณ์และวัฒนธรรมท้องถิ่น ที่สืบทอดกันมาอย่างยาวนานด้วยเช่นเดียวกัน

ผลกระทบที่พบเห็นได้ในปัจจุบันคือ ผู้คนในชุมชนต้องดิ้นรนประกอบอาชีพสร้างฐานะทางเศรษฐกิจของตนมากยิ่งขึ้นตามกระแสของโลกสมัยใหม่ ทรงศักดิ์ แก้วมูล (2549: 45 - 60) กล่าวว่า ในราว พ.ศ.2522 เป็นต้นมา ผู้ชายในหมู่บ้านนิยมไปขายแรงงานในต่างประเทศ เนื่องจากการทำไร่อ้อยของคนไหล่หินเริ่มซบเซาลง การเดินทางเพื่อไปขายแรงงานในต่างประเทศจึงได้รับความสนใจเป็นอย่างยิ่ง เนื่องจากเป็นงานที่สร้างรายได้อย่างมหาศาลช่วยสร้างฐานะครอบครัวได้อย่างรวดเร็ว ทำให้มีการส่งบุตรหลานไปศึกษาในพื้นที่ห่างไกลหรือต่างเมืองมากยิ่งขึ้น ประชาชนหนุ่มสาววัยแรงงานทิ้งบ้านเรือนมุ่งสู่ตลาดแรงงาน ชุมชนเกิดการล่มสลายอันเนื่องมาจากความยึดเหนี่ยวกันเริ่มหมดไป เพราะสภาพบังคับทางเศรษฐกิจต่างคนจึงต่างมุ่งทำมาหากิน ปัญหาการเมือง ชุมชนบ้านไหล่หิน ก็เหมือนกับชุมชนทั่วไปในประเทศไทยที่มีการเลือกตั้งในทุกระดับ ตั้งแต่ ผู้ใหญ่บ้าน กำนัน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ไปจนถึงการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร กระบวนการเลือกตั้งก่อนปี 2544 การแตกตัวทางสังคมในระดับตำบลได้ส่งผลกระทบให้เกิดปัญหาเรื้อรังที่ตามมา ความขัดแย้ง ความแตกแยกของคน ตั้งแต่ระดับครอบครัว ชุมชนและตำบล เพราะเมื่อใดที่มีการเลือกตั้ง ต้องมีการแข่งขันและมีการต่อสู้ทาง

การเมืองที่รุนแรง และผลที่ตามมาหลังการเลือกตั้งคือ ความแตกแยกของคนในชุมชน บทเรียนของความแตกแยกทางการเมืองของชุมชนบ้านไหล่หินช่วงระยะเวลาที่ผ่านมา พบว่า ผู้สมัครต่างยึดในศักดิ์ศรี แพ้ไม่ได้ ต่างต่อสู้ดิ้นรนเพื่อหาคะแนนเสียงสนับสนุนของตนเอง ทั้งที่ต่างฝ่ายก็เป็นเครือญาติกัน เกิดการทะเลาะวิวาทกันอย่างรุนแรง ผลการจากการเลือกตั้งครั้งนั้นได้สร้างความขัดแย้งและความร้าวฉานในหมู่เครือญาติของชุมชนบ้านไหล่หินอย่างชัดเจน นั่นคือ การขาดการร่วมมือซึ่งกันและกันของคนในชุมชนส่วนใหญ่ เพื่อการจัดงานสาธารณะต่างๆ ในชุมชน เกิดความหวาดกลัว ความหวาดระแวงไม่ไว้ใจซึ่งกันและกัน การเห็นแก่ประโยชน์ส่วนตัว ความเอื้ออาทรระหว่างกันขาดหายไป สิ่งเหล่านี้ส่งผลกระทบโดยตรงต่อการเสื่อมถอย ของความเชื่อ ความศรัทธาในอัตลักษณ์ที่มีมาแต่ดั้งเดิมของชุมชนบ้านไหล่หิน จนเกิดการละเลยที่จะอนุรักษ์และสืบสานประเพณีและวัฒนธรรมในชุมชนในที่สุด

การเปลี่ยนแปลงลักษณะพื้นฐานของชุมชน อิทธิพลของกระแสโลกาภิวัตน์ ความเจริญทางวัตถุของสังคมในยุคปัจจุบัน กำลังจะทำให้การสืบสาน/สืบทอดศิลปะ ภูมิปัญญาท้องถิ่น เอกลักษณ์และวัฒนธรรมของท้องถิ่น ความเชื่อความศรัทธาค่อย ๆ เลือนหายไปจากชุมชน เด็กและเยาวชนในปัจจุบันขาดความสนใจในเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของชุมชนไม่ใส่ใจที่จะสืบสานรักษาสิ่งดี ๆ ที่ถูกสืบทอดกันมาช้านาน เมื่อเด็กและเยาวชนเหล่านี้เติมโตเป็นผู้ใหญ่ก็จะไม่มีความรู้ความเข้าใจและไม่สามารถถ่ายทอดความรู้เหล่านั้นต่อเด็กและเยาวชนรุ่นต่อๆ ไปได้ ซึ่งอาจก่อให้เกิดการล่มสลายของวัฒนธรรมชุมชนที่มีอายุยาวนานหลายร้อยปีได้ในที่สุด ความงดงามและคุณค่าของเอกลักษณ์และศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นของชุมชนไหล่หิน และเยาวชนคนรุ่นใหม่จำนวนมากเริ่มผุกร่อนหมดความหมายและกำลังถูกสังคมแบบใหม่ (Post-Modernization) และ ยุคโลกาภิวัตน์ (Globalization) หล่อหลอมให้เกิดพฤติกรรมและจิตวิญญาณใหม่กับเด็กและเยาวชนคนรุ่นใหม่ของชุมชนมายาวนานไม่น้อยกว่า 20 ปีที่ผ่านมา และยิ่งรุนแรงหนักขึ้นในระยะหลังจากที่ประเทศไทยเผชิญปัญหาวิกฤติทางเศรษฐกิจนับแต่ปี พ.ศ. 2540 เป็นต้นมา ปัญหายาเสพติด เพศเสรี วัตถุนิยม ความขัดแย้ง ปัญหาครอบแตกแยก และครอบครัวเดี่ยวที่เพิ่มมากขึ้น

ลักษณะปัญหาในชุมชนไหล่หินนี้ สอดคล้องกับ ชาติชาย ณ เชียงใหม่ (2543: 153) ซึ่งกล่าวว่า การพัฒนาประเทศที่ไม่สมดุล การพัฒนาแต่เศรษฐกิจเป็นหลัก โดยที่ไม่พัฒนาชีวิตของคน ภูมิปัญญา สังคม วัฒนธรรม บนพื้นฐานความเป็นไทยไปพร้อมกันในขณะที่สังคมเศรษฐกิจสมัยใหม่ กลับเป็นผู้ทำลายทุนชีวิต ทุนสิ่งแวดล้อม และสิ่งที่เกิดขึ้นพร้อมกับการพัฒนาที่มีอย่างต่อเนื่องยาวนาน คือ ความวิกฤติของชนบทที่เป็นฐานรากของชาติ ชุมชนในชนบทอยู่ในสภาพที่เกือบล่มสลายด้วยสภาพการที่ปรากฏในหลายๆ ด้าน ไม่ว่าจะเป็นความยากจนของคน

ชนบท การสูญเสียพลังคนหนุ่มสาวให้กับภาคสังคมเมือง ความสัมพันธ์ในชุมชน ความผูกพันเอื้ออาทรร่วมแรงร่วมใจของผู้คนในชนบทเสื่อมคลายลง ผู้คนในชนบทขาดความรู้ความสามารถและขาดอำนาจในการตัดสินใจเลือกสิ่งที่เหมาะสมเข้าในชุมชน การเข้าครอบงำชนบทโดยกลไกของรัฐที่บั่นทอนศักยภาพของชุมชน

บุญนาค ตีวกุล (2543: 26) กล่าวว่า การดำเนินงานพัฒนาชนบทที่ผ่านมาจะพบว่ารัฐเป็นผู้ชี้นำและกำกับกิจกรรมการพัฒนามาโดยตลอด ทำให้ชนบทสูญเสียความเป็นตัวของตัวเอง สูญเสียศักยภาพที่เคยดูแลตนเอง สูญเสียศักยภาพที่เคยดูแลตนเอง ไม่ว่าจะเป็นเรื่องยารักษาโรค การศึกษา การประกอบอาชีพ การอบรมสั่งสอนและสืบสานวัฒนธรรม ตลอดจนการแก้ปัญหาของชุมชน ซึ่งปรากฏการเหล่านี้ได้เกิดขึ้นมาอย่างยาวนาน

อย่างไรก็ตามแม้ความเจริญของเทคโนโลยีและวิวัฒนาการของสังคมจะเปลี่ยนแปลงไป ชาวชุมชนบ้านไหล่หิน ยังคงสืบสานและถ่ายทอดเอกลักษณ์และศิลปวัฒนธรรมอันทรงคุณค่าด้วยแนวคิดและวิธีการของชุมชนที่มีมาแต่ดั้งเดิม ที่ได้รับการปรับแต่งให้ผสมผสานกับแนวทางการดำเนินชีวิตที่เปลี่ยนแปลงไปกับสังคมยุคปัจจุบัน โดยแสดงออกทางด้านภาษาพูดที่เป็นภาษาถิ่นเฉพาะอันเป็นเอกลักษณ์ ภาษาเขียน วิถีชีวิต ประเพณี วัฒนธรรม ความเชื่อต่าง ๆ ผ่านความสัมพันธ์ของระบบเครือญาติที่เข้มแข็งในชุมชน เช่นเดียวกันกับลักษณะของวัฒนธรรมอื่น ๆ ความรู้ที่เกิดขึ้นจากประสบการณ์ การสร้างสม การสืบต่อและการถ่ายทอด ที่ได้มาโดยการเรียนรู้ นอกจากนั้น เอกลักษณ์และวัฒนธรรม ยังสามารถถ่ายทอดให้กับคนรุ่นต่อมา โดยมีภาษาพื้นถิ่น “คนไหล่หิน บ่าเล/อี่เล” เป็นสื่อกลางในการถ่ายทอด และคนไหล่หินก็ยังสามารถส่งต่อความรู้เหล่านั้นผ่านมารุ่นต่อรุ่นจนถึงปัจจุบัน

จากปรากฏการณ์ที่สังเกตเห็นเบื้องต้น ผู้วิจัยจึงได้ตั้งประเด็นว่า ชุมชนบ้านไหล่หินนั้น ในอดีตที่ผ่านมามีกระบวนถ่ายทอดความรู้เอกลักษณ์และวัฒนธรรมเพื่อการสืบสานและถ่ายทอดเอกลักษณ์และวัฒนธรรมให้สามารถคงอยู่สืบทอดมาจนถึงปัจจุบันได้อย่างไร และมีปัจจัยใดบ้างที่เอื้อหรือเป็นอุปสรรคต่อกระบวนการดังกล่าว ซึ่งกระบวนการนี้เป็นกระบวนการของชุมชนที่เกิดขึ้นมานานและเกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องได้อย่างไร และจะมีรูปแบบการเรียนรู้เพื่อสืบสานและถ่ายทอดเอกลักษณ์และวัฒนธรรม โดยการปรับปรุง เปลี่ยนแปลง การประยุกต์หลักการต่าง ๆ ให้เหมาะสมกับเงื่อนไขของชุมชน เลือกสรรใช้ปัจจัยทุนทางสังคมที่หลากหลายแตกต่างกันไป ทำให้กระบวนการสืบสานและถ่ายทอดเอกลักษณ์และวัฒนธรรมชุมชนบ้านไหล่หินมีความเหมาะสมกับห้วงของเวลา และความต้องการของคนในชุมชน ซึ่งชาวชุมชนบ้านไหล่หินเอง ก็ตระหนักถึงสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไปภายในชุมชน ความเจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยี ความสะดวกสบายที่เพิ่มมากขึ้นทำให้ชาวชุมชนบ้านไหล่หินมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น

แต่เมื่อมีความทันสมัย ก็เป็นสาเหตุให้เกิดการละเลยขนบธรรมเนียมประเพณีดั้งเดิมบางอย่าง การเปลี่ยนแปลงค่านิยมมาพึ่งพาสังคมเมืองเพิ่มมากขึ้น เกิดการปิดกั้นการปลูกฝังถ่ายทอดความรู้แบบแผนตามวัฒนธรรมและความเชื่อของตนเอง การละเลยภูมิปัญญาท้องถิ่นส่งผลให้องค์ความรู้ที่มีอยู่เดิมค่อย ๆ เสื่อมและสลายลงไปในที่สุด

ดังนั้นการพิจารณา เพื่อสรรหาแนวทางและกำหนดรูปแบบการส่งเสริมการศึกษาเรียนรู้เพื่ออนุรักษ์และธำรงรักษาไว้ซึ่งเอกลักษณ์ ประเพณีและวัฒนธรรม ตลอดจนศรัทธาและความเชื่อของชุมชนชาวบ้านไหล่หิน ให้คงอยู่คู่กับชุมชนตลอดไป โดยให้ความสำคัญในการส่งเสริมการเรียนรู้และสืบทอดเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของชุมชน ใช้ภูมิปัญญาชาวบ้านผสมผสานกับรูปแบบการดำรงชีวิตในปัจจุบัน สร้างความตระหนักและจิตสำนึกเด็กและเยาวชนเห็นความสำคัญในเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของชุมชนตนเอง สร้างแรงจูงใจให้เกิดการเรียนรู้และสืบทอดด้วยตนเองด้วยวิธีธรรมชาติและกลมกลืนกับการดำรงชีวิตประจำวันในครอบครัว จะเป็นการกระตุ้นให้เกิดการสืบทอดเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของชุมชนได้อย่างยั่งยืนต่อไป

เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์การศึกษาและเข้าถึงการศึกษา ผู้วิจัยจึงได้ตั้งคำถามการวิจัย (research question) ได้ 3 ข้อ คือ

1. สภาพสังคมบริบทของชุมชนเอกลักษณ์วัฒนธรรมดั้งเดิมของชุมชนบ้านไหล่หินมีคุณลักษณะอย่างไร มีความสัมพันธ์และมีอิทธิพลต่อการดำรงชีวิตของคนในชุมชนอย่างไร มีรูปแบบการสืบสาน/ถ่ายทอดจากอดีตถึงปัจจุบันอย่างไร

2. ลักษณะของกระบวนการที่จะใช้ในการสร้างสังคมประกิตมีอะไรบ้าง มีแนวทาง/วิธีการอย่างไร และมีปัจจัยใดบ้างที่จะใช้เพื่อการสร้างสังคมประกิตที่มีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ในชุมชนบ้านไหล่หิน

3. จะการบูรณาการรูปแบบการส่งเสริมการเรียนรู้เพื่อการธำรงรักษาเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของสังคมประกิตชุมชนบ้านไหล่หิน ให้เข้ากันกับความเจริญของโลกในยุคโลกาภิวัตน์ได้อย่างไร

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

วัตถุประสงค์หลักของการวิจัย เรื่องสังคมประกิตเพื่อการธำรงรักษาเอกลักษณ์และวัฒนธรรมชุมชนบ้านไหล่หิน มีวัตถุประสงค์เฉพาะดังนี้

1. เพื่อศึกษาสภาพปัญหาของสังคมในชุมชน รวมทั้งแนวคิดและวิธีการธำรงรักษาเอกลักษณ์และวัฒนธรรมจากอดีตจนถึงปัจจุบันของชุมชนบ้านไหล่หิน

2. เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ของปัจจัยต่างๆ ต่อความคาดหวังการสืบสานและถ่ายทอดเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของชุมชนบ้านไหล่หิน

3. เพื่อพัฒนารูปแบบการเรียนรู้เพื่อการธำรงรักษาเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของสังคมประกิตชุมชนบ้านไหล่หิน

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

ผลการวิจัยที่ได้รับจากการศึกษา คาดว่าจะเป็นประโยชน์ต่อชุมชนบ้านไหล่หินและหน่วยงานราชการอื่นดังนี้

1. ได้ข้อมูลสภาพปัญหาและโอกาสในการแก้ไขปรับปรุงปัญหาต่างๆในชุมชนไหล่หิน อันจะเป็นประโยชน์ต่อการบริหารจัดการและการกำหนดกลยุทธ์ในการพัฒนาชุมชนของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในชุมชนต่อไป

2. ได้แนวทางการส่งเสริมการศึกษาและเรียนรู้ของสถาบันที่ทำหน้าที่สังคมประกิต เพื่อธำรงรักษาเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของชุมชนไหล่หินที่เหมาะสมและสอดคล้องกับสภาพสังคมในปัจจุบัน สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในชุมชนบ้านไหล่หินได้ต่อไป

3. ได้รูปแบบการส่งเสริมการเรียนรู้เพื่อการธำรงรักษาเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของชุมชนที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตและเข้ากันกับความเจริญของโลกในยุคโลกาภิวัตน์ อันจะนำไปสู่การสร้างชุมชนเข็มแข็งและพึ่งตนเองได้อย่างยั่งยืนต่อไป

ขอบเขตและข้อกำหนดของการวิจัย

การศึกษาครั้งนี้ มีขอบเขตและข้อจำกัดในการศึกษา ดังนี้

1. ขอบเขตด้านประชากร ศึกษาเฉพาะประชากรบ้านไหล่หิน หมู่ที่ 2 และบ้านไหล่หินตะวันตก หมู่ที่ 6 ตำบลไหล่หิน โดยการสุ่มประชากรแบบง่ายวิธีจับสลาก จาก 2 หมู่บ้าน จำนวน 1,387 คน

2. ขอบเขตด้านเนื้อหา ทำการศึกษาระดับทัศนคติการปฏิบัติตนและระดับความคาดหวังต่อการธำรงรักษาเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของชุมชนบ้านไหล่หิน ส่วนวิธีการพัฒนารูปแบบการธำรงรักษาเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของสังคมประกิตบ้านไหล่หิน จะใช้วิธีการสนทนากลุ่ม (Focus Group) และสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview)

3. ขอบเขตด้านเวลา ศึกษาวิจัยและเก็บข้อมูลตั้งแต่เดือน สิงหาคม 2555 ถึงเดือน เมษายน 2557

4. ขอบเขตด้านสถานที่ ผู้วิจัยจะคัดเลือกชุมชนบ้านไหล่หินเพื่อทำการศึกษา จำนวน 2 หมู่บ้าน โดยจะเป็นการศึกษาในพื้นที่ชุมชนบ้านไหล่หิน เน้นการสำรวจสภาพ กำหนดแผนพัฒนาและประเมินผลการพัฒนาสังคมประกิตในชุมชนเป้าหมาย ประกอบด้วย สถานศึกษาทั้งในและนอกระบบ (โรงเรียน วัด แหล่งเรียนรู้ต่างๆ) ชุมชนในหมู่บ้าน (ชาวบ้าน ครอบครัวในชุมชน ปราชญ์ชุมชน ฯลฯ) และองค์กรภาครัฐต่างๆ (เทศบาลฯ สถานีอนามัย หน่วยงานราชการต่างๆ) เพื่อพัฒนาชุมชนไหล่หินให้เป็นชุมชนเข้มแข็งพึ่งตนเองได้ด้วยเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของชุมชนเอง

5. ข้อจำกัดอุปสรรคของการวิจัยครั้งนี้ คือ ปราชญ์ชาวบ้านส่วนใหญ่เป็นผู้สูงอายุ อีกทั้งมิได้ถ่ายทอดความรู้ให้กับลูกหลานและคนรอบข้างแต่อย่างใด ทำให้กระบวนการสืบค้นและการเก็บข้อมูลต่างๆ รวมถึงการสัมภาษณ์ในประเด็นต่างๆ ต้องใช้ระยะเวลานาน และความเข้าใจและความตระหนักรับรู้ของชุมชนในการให้ความร่วมมือในการสืบสานและธำรงรักษาฯของชุมชนมีน้อยทำให้การนำแนวทางนี้ไปดำเนินไม่เป็นไปตามที่คาดหวังเอาไว้

6. แนวความคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวกับการพัฒนาที่นำมาวิเคราะห์มีหลากหลาย ผู้วิจัยจึงได้นำเอาแนวความคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการพัฒนาเพียงบางส่วน เป็นแนวทางเท่านั้น สำหรับการอธิบายอาจจะนำแนวความคิดอื่น ๆ นอกเหนือจากที่นำมาวิเคราะห์ได้

นิยามศัพท์

สังคมประกิต (Socialization) หมายถึง การที่บุคคลได้รับการถ่ายทอดวัฒนธรรมในสังคม ซึ่งเป็นกระบวนการที่ทำให้บุคคล เกิดมีทัศนคติ ความเชื่อ ขนบธรรมเนียม ประเพณี ค่านิยม บทบาทและความคาดหวังต่างๆ ภายในสังคมและวัฒนธรรมที่คนๆ นั้นเป็นสมาชิกอยู่

สถาบันทางสังคม หมายถึง ตัวแทนในการขัดเกลา/อบรม/เลี้ยงดู หรือหล่อหลอม โดยมีการถ่ายทอดให้กับผู้ได้รับการถ่ายทอด ประกอบด้วยสถาบันทางครอบครัว ชุมชน ศาสนา และโรงเรียน ซึ่งมีหน้าที่และบทบาทต่างกันออกไปตามสถานภาพทางสังคม ต่อการถ่ายทอดองค์ความรู้ หรือหลักการปฏิบัติในการอยู่ร่วมกันในสังคม โดยมีเป้าหมายเดียวกันคือให้เป็นคนดีที่สังคมยอมรับและต้องการ

กระบวนการเสริมสร้างการเรียนรู้เพื่อการธำรงรักษาเอกลักษณ์และวัฒนธรรม หมายถึง แนวทางการอบรมสั่งสอนที่มีลักษณะการถ่ายทอดด้วยวิธีการสอน และการปลูกฝังที่มีวิธีการและขั้นตอนในการเสริมสร้างที่หลากหลายวิธีเพื่อให้ผู้รับการถ่ายทอดได้เกิดความรู้และความเข้าใจอย่างถูกทำนองคลองทำ ในการมีลักษณะของการธำรงรักษา ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับปัจจัยทางสภาพแวดล้อมที่มีอยู่รอบตัวของผู้รับการถ่ายทอด ที่จะส่งผลการมีพฤติกรรมในการช่วยเหลือและทำคุณประโยชน์ให้ผู้อื่น/สังคมต่อไป

การธำรงรักษาเอกลักษณ์และวัฒนธรรม หมายถึง การดำเนินการต่าง ๆ ที่มุ่งป้องกันพัฒนาและแก้ไข การล่มสลาย สูญสลายหายไป ของประเพณี วัฒนธรรม วิถีชีวิต รวมไปถึงโบราณสถานโบราณวัตถุที่สำคัญของชุมชนบ้านไหล่หิน

กระบวนการเรียนรู้ หมายถึง การเรียนรู้ ซึมซับ ฝึกฝนความเชื่อและพิธีกรรมของชุมชนทั้งจากการเรียนรู้ในลักษณะเรียนและสอนโดยตรง รวมไปถึงการเรียนรู้ที่เกิดจากการสังเกตและเกิดขึ้นเองตามธรรมชาติอันเป็นการเรียนรู้ตามอัธยาศัย

การพัฒนาที่ยั่งยืน หมายถึง การพัฒนาที่ก่อให้เกิดความสมดุลหรือมีปฏิสัมพันธ์ที่เกื้อกูลกัน ในระหว่างมิติอันเป็นองค์ประกอบที่จะทำให้ชีวิตมนุษย์อยู่ดี มีสุข คือ ทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง วัฒนธรรม จิตใจ รวมทั้งทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ทั้งต่อคนในรุ่นปัจจุบันและคนรุ่นอนาคต

การพึ่งตนเอง หมายถึง การที่ชุมชนสามารถพัฒนาหรือดำรงอยู่ได้อย่างปกติสุขและดำเนินไปตามรากฐานแห่งวัฒนธรรมของชุมชน ภายใต้คุณประโยชน์ในการดำรงชีวิตร่วมกันของคนในชุมชน โดยมีผลมาจากภูมิปัญญาที่แผงอยู่ในความเชื่อและพิธีกรรมเป็นหลัก

ความเชื่อ หมายถึง การยอมรับต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง อันเกิดอยู่ในจิตสำนึกร่วมกันของชาวบ้านในชุมชนต่ออำนาจเหนือธรรมชาติ พิสูจน์ไม่ได้ หากมีการยอมรับและปฏิบัติตามก็จะได้รับผลดี แต่หากมีการล่วงละเมิดหรือไม่ปฏิบัติตามก็จะเกิดผลในทางร้าย ทั้งร่างกายและจิตใจ

พิธีกรรม หมายถึง ผลจากความเชื่อนำไปสู่การแสดงออกในทางปฏิบัติ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อตอบสนองความตองการทางความเชื่อของคนในชุมชน

ภูมิปัญญา หมายถึง การสะสมประสบการณ์และการเรียนรู้อันยาวนาน จนกลายเป็นองค์ความรู้ ทักษะ ตามวิถีปฏิบัติดั้งเดิมของชุมชน กระทั่งสามรถกำหนดความเป็นอยู่ของตนเองและคนในชุมชนให้พัฒนาและดำรงอยู่ได้อย่างปกติสุข

ชุมชน หมายถึง ชุมชนบ้านไหล่หิน หมูที่ 2 และชุมชนบ้านไหล่หินตะวันตก หมู่ที่ 6 ตำบลไหล่หิน อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง

บทที่ 2
การตรวจเอกสารและวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

ในการศึกษาวิจัยเรื่อง สังคมประกิตเพื่อการธำรงรักษาเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของชุมชนบ้านไหล่หิน ผู้วิจัยได้ค้นคว้าเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องจากแหล่งต่าง ๆ ดังนี้

1. สังคมประกิต
2. ทฤษฎีการเรียนรู้เพื่อพัฒนาไปสู่สังคมประกิต
3. ทฤษฎีการเรียนรู้ของบลูม (Bloom's Taxonomy)
4. หลักการพัฒนาสังคมที่เข้มแข็งและยั่งยืน
5. แนวคิดวัฒนธรรมชุมชน
6. แนวคิดภูมิปัญญาท้องถิ่น
7. แนวคิดเกี่ยวกับภูมิปัญญาและการพัฒนาภูมิปัญญาชาวบ้าน
8. ชุมชนบ้านไหล่หิน
9. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

สังคมประกิต

ความหมายของสังคมประกิต

สัมคมประกิต หรือ สังคมกรณ์ หรือ การขัดเกลาทางสังคม เป็นคำที่นักวิชาการและคนทั่วไปในปัจจุบันรู้จักและเข้าใจร่วมกันว่ามาจากคำว่า Socialization ในภาษาอังกฤษ ซึ่งมีนักวิชาการได้ให้ความหมายไว้หลายท่าน ดังต่อไปนี้

ราชบัณฑิตยสถาน (2425: 370) ได้ให้ความเหมายของสังคมประกิตไว้ว่า หมายถึง "กระบวนการทางสังคมกับจิตวิทยาที่มีผลทำให้บุคคลมีบุคลิกภาพตามแนวทางของสังคม และอยู่ร่วมกัน มีความสัมพันธ์กับคนอื่นได้อย่างราบรื่น"

จำนงค์ อดิวัฒนสิทธิ์ (2547: 43) กล่าวไว้สองความหมายว่า "การถ่ายทอดวัฒนธรรม ทำให้มนุษย์เรียนรู้วัฒนธรรม และสามารถปฏิบัติตัวให้เข้ากับสังคมได้ถูกต้อง" และ "การพัฒนาบุคลิกภาพ สังคมแต่ละแห่งมีวัฒนธรรมไม่เหมือนกัน มนุษย์ในแต่ละสังคมจึงมีบุคลิกภาพแตกต่างกัน"

ปพาณี ฐิติวัฒนา (2541: 70) กล่าวว่า หมายถึง “กระบวนการ (Process) ที่สังคมหรือกลุ่ม สั่งสอนโดยตรงหรือโดยอ้อมให้ผู้ที่จะเป็นสมาชิกของกลุ่มได้เรียนรู้และรับเอาระเบียบวิธี กฎเกณฑ์ ความประพฤติ และค่านิยมต่างๆ ที่กลุ่มหรือสังคมได้กำหนดไว้เป็นระเบียบของความประพฤติและความสัมพันธ์ของสมาชิกของกลุ่มหรือสังคมนั้น”

สุพัตรา สุภาพ (2536: 48) กล่าวว่า หมายถึง “เป็นกระบวนการทั้งทางตรงและทางอ้อมที่มนุษย์ในสังคมหนึ่งๆ ได้เรียนรู้คุณค่า กฎเกณฑ์ ระเบียบแบบแผนที่กลุ่มหนึ่งๆ กำหนดหรือวางไว้ เพื่อให้แบบแผนของการปฏิบัติต่อกัน และให้บุคคลได้พัฒนาบุคลิกภาพของตนเอง”

สนธยา พลศรี (2545: 131) กล่าวว่า หมายถึง “เป็นกระบวนการที่สังคม หรือกลุ่มสั่งสอนเพื่อปลูกฝังให้สมาชิกได้รับเอาบรรทัดฐานทางสังคมต่างๆที่สังคมกำหนดไว้ ไปปฏิบัติในชีวิตประจำวัน ทำให้ดำรงชีวิตร่วมกันได้อย่างมีความสุขและเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์”

Charon (1992: 78) กล่าวว่า หมายถึง “กระบวนการซึ่งมีตัวแทนทางสังคม (ผู้ปกครอง, ครู, สื่อ, ผู้นำทางการปกครอง, ผู้นำทางศาสนา, และอื่นๆ) สั่งสอนแต่ละบุคคลในแนวทางของพวกเขาทั้งหลาย”

Landis (1986: 33) กล่าวว่า หมายถึง “การเรียนรู้ในความคาดหมาย, นิสัย, ทักษะ, ค่านิยม, ความเชื่อ และข้อบังคับอื่นที่จำเป็นเพื่อให้เกิดผลในการเข้าร่วมกลุ่มในสังคม”

Hurlock (1967: 117) กล่าวว่า กระบวนการสังคมประกิต เป็นกระบวนการบุคคลได้เรียนรู้เพื่อจะได้ปฏิบัติตามมาตรฐานของกลุ่ม ตลอดจนขนบธรรมเนียมประเพณีของกลุ่ม

McDavid and Harari (1974: 207) กล่าวว่าสังคมประกิตหมายถึง ลำดับของประสบการณ์ การเรียนรู้ทางสังคม ซึ่งเกิดขึ้นจากการบูรณาการของแต่ละบุคคลในสังคม คาบเกี่ยวกันระหว่างจิตวิทยาสับคม กับจิตวิทยาพัฒนาการ

Broom and Selznick (1963 อ้างใน สถิต วงศ์สรรค์, 2529: 69)เสนอว่า การอบรมให้รู้ระเบียบของสังคมเป็นสิ่งที่มนุษย์ต้องประสบตั้งแต่เล็กตนโตเป็นผู้ใหญ่ การอบรมสั่งสอนนั้นทำให้มนุษย์มีคุณลักษณะความสามารถ อุดมคติ คุณค่า และรูปแบบของพฤติกรรมก่อให้เกิดความรู้สึกเป็นตัวของตัวเอง จึงอาจกล่าวได้ว่า อารอบรมเลี้ยงดู หรือ ขบวนการสังคมประกิต นี้เป็นกระบวนการทำให้รู้ระเบียบทางสังคม โดยการถ่ายทอดวัฒนธรรม และเพื่อพัฒนาบุคลิกภาพ

จะเห็นได้ว่า ความหมายของสังคมประกิตมีความคล้ายคลึงกันซึ่งสามารถให้คำจำกัดความโดยสรุปได้ว่า สังคมประกิต หรือ สังคมกรณ์ หรือ การขัดเกลาทางสังคม (Socialization) คือ กระบวนการเรียนรู้หรือการอบรมทางสังคมซึ่งดำเนินอยู่ตลอดเวลาที่มนุษย์มีลมหายใจ เป็นกระบวนการได้มาซึ่งวัฒนธรรมและลักษณะทางสังคม เพื่อที่สังคมจะได้ใช้เป็นกระบวนการที่มา

ให้สมาชิกทุกคน โดยเฉพาะสมาชิกใหม่ของสังคมได้รับทราบถึงกฎเกณฑ์ของสังคมและเนื้อหาของวัฒนธรรม ได้เรียนรู้ค่านิยม วัฒนธรรม บรรทัดฐาน เป็นแบบแผนหรือกฎเกณฑ์ของกลุ่มหรือสังคมที่ปฏิบัติต่อๆ กัน เพื่อที่สมาชิกจะได้ยอมรับกฎเกณฑ์เหล่านั้น และในท้ายที่สุดสมาชิกซึมซับเอากฎเกณฑ์และเนื้อหานั้นเข้าไปไว้เป็นหลักเกณฑ์ทั่วๆ ไปของสังคมและเป็นไปตามวัฒนธรรมของกลุ่มของตน เพื่อให้บุคคลสามารถดำรงชีวิตร่วมกันได้อย่างมีความสุขและมีความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์

ความสำคัญของสังคมประกิต

จากความหมายดังกล่าว สังคมประกิตจึงเป็นสิ่งสำคัญที่จะขาดเสียมิได้เป็นหลักในการปฏิบัติที่บุคคลจะต้องเรียนรู้คุณค่า กฎเกณฑ์ ระเบียบแบบแผน ของกลุ่มหนึ่งๆ ที่กำหนดไว้เพื่อให้มีความสัมพันธ์กันได้ ฉะนั้นสังคมประกิตจึงเป็นวิธีการถ่ายทอดวัฒนธรรม ทำให้บุคคลสามารถปรับตัวเข้ากับวิถีชีวิตของกลุ่มที่ตนเป็นสมาชิก เป็นการรับเอาคุณค่าของกลุ่มที่บุคคลร่วมอยู่ด้วยในฐานะสมาชิกของกลุ่ม ซึ่งทำให้บุคคลเกิดความรู้สึกเป็นตัวตนหรือตัวของตัวเอง (Self) คือ ความรู้สึกว่าตนเป็นมนุษย์ต่างจากคนอื่น สามารถควบคุมความรู้สึกนึกคิด ประพฤติปฏิบัติตนตามระเบียบ หรือตามความเหมาะสมในกลุ่ม สังคมประกิตจึงมีกระบวนการที่ค่อนข้างซับซ้อนและสิ่งที่เรียนรู้นี้อาจจะแสดงออกในรูปของสัญลักษณ์ โดยบุคคลจะต้องผูกพันกับโครงสร้างของสังคมที่มีอยู่ ความผูกพันนี้แสดงออกมาในรูปที่บุคคลจะต้องปฏิบัติตามหน้าที่และบทบาทในเรื่องต่างๆ เช่น การงาน การปกครอง การศึกษา การศาสนา การมีครอบครัว การนันทนาการ เป็นต้น สุพัตรา สุภาพ (2536 : 47) กล่าวว่า นอกจากนี้สังคมจะกำหนดรูปแบบและหล่อหลอมบุคลิกภาพของบุคคลให้เป็นไปตามที่สังคมต้องการ และมีส่วนสร้างความสำนึก ความประทับใจ คุณค่าทางวัฒนธรรม และแบบแผนพฤติกรรมต่างๆ เพื่อให้บุคคลเป็นสมาชิกของสังคมอย่างแท้จริง นั่นคือสังคมจะเปลี่ยนสภาพของบุคคลจากสภาพทางชีววิทยา (Biological Person) มาเป็นบุคคลของสังคม (Social Person)

ปพาณี ฐิติวัฒนา (2541: 71) กล่าวว่า เมื่อทารกเกิดขึ้นมาจากครอบครัวอันได้แก่ สามีภรรยาซึ่งมีสถานภาพเป็นผู้ให้กำเนิด ข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้นก็คือจากทารก เป็นเด็กเติบโตตามลำดับเวลาผ่านไป คนๆ นั้นจะมีลักษณะชีวภาพเกือบทั้งหมดหรือบางส่วนคล้ายคลึงพ่อแม่และญาติผู้ใหญ่ของเขา ลักษณะดังกล่าวทั้งหมดคือสิ่งที่บุคคลได้รับถ่ายทอดโดยกำเนิด เรียกว่า

พันธุกรรมหรือกรรมพันธุ์ ที่เป็นองค์ประกอบแรกของความเป็นคน ส่วนองค์ประกอบที่สองคือสังคมประกิต ซึ่งมีความสำคัญอย่างยิ่งที่จะทำให้บุคคลเป็นคนโดยสมบูรณ์ ซึ่งเขียนสั้นๆ ได้ดังนี้

ความเป็นคนโดยสมบูรณ์ = พันธุกรรม + สังคมประกิต

จำนงค์ อดิวัฒนสิทธิ์ (2547: 43) กล่าวว่า สังคมประกิตเป็นลักษณะที่ปรากฏเฉพาะในสังคมมนุษย์เท่านั้นเพราะมนุษย์มีส่วนได้เปรียบในคุณลักษณะทางร่างกายและสมองที่แตกต่างจากสัตว์ประเภทอื่น กล่าวคือ มนุษย์มีความสามารถในการเรียนรู้มากกว่าสัตว์ประเภทอื่น มนุษย์มีสติปัญญาเฉลียวฉลาด ซึ่งเป็นคุณสมบัติทางชีวิภาพของมนุษย์ที่ติดตัวมาตั้งแต่เกิด ทำให้สามารถเรียนรู้ และจดจำได้มากขึ้นตามกาลเวลาที่ผ่านไป ดังนั้นมนุษย์ทุกคนจำเป็นต้องได้รับสังคมประกิตเพื่อที่จะมีบุคลิกภาพเช่นเดียวกับมนุษย์ผู้อื่นและรู้จักระเบียบของสังคมหรือวัฒนธรรม มิฉะนั้นแล้วเขาก็จะมีพฤติกรรมเช่นเดียวกับสัตว์ชนิดอื่นไม่สามารถเข้าสังคมมนุษย์ได้

กระบวนการของสังคมประกิต

สังคมประกิตเป็นกระบวนการทางสังคมที่มนุษย์ทุกคนต้องจะต้องผ่านมานับตั้งแต่เกิดจนตาย เพื่อความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ซึ่งมีกระบวนการดังต่อไปนี้ สุพัตรา สุภาพ (2536: 49) ระบุไว้ดังนี้ คือ

1. การตอบสนองความต้องการระยะเริ่มแรก (Response) เป็นกระบวนการที่บุคคลจะแสดงความต้องการออกมาและคนอื่นๆ ในสังคมที่ทำหน้าที่นี้จะสนองตอบความต้องการนั้นเป็นการสนองตอบตามระเบียบแบบแผนที่สังคมนั้นๆ กำหนดไว้ แตกต่างกันไปตามสภาพของสังคมที่ตนเป็นสมาชิก

2. การรู้จักปรับความต้องการและความสามารถของตนเองให้เข้ากับกฎเกณฑ์ของสังคม (Adaptation) มนุษย์แต่ละคนมีความสามารถในการเรียนรู้กฎเกณฑ์ไม่เท่ากัน บางคนรับได้ง่าย บางคนรับได้ยากแม้จะได้รับการอบรมเท่าเทียมกัน ผู้ใหญ่จึงต้องยอมรับว่าคนแต่ละคนนั้นต่างกันจะต้องรู้จักดัดแปลงการอบรมต่างๆ ให้สอดคล้องหรือเข้ากับความสามารถของแต่ละคนเพื่อให้เขาสามารถที่จะประพฤติตนให้เข้ากับความต้องการของสังคม

3. การยึดถือสิ่งที่คล้ายกับตัวเอง (Identification)

3.1 ความต้องการที่จะทำตัวให้เหมือนกับบุคคลที่ตนต้องการยึดถือเป็นแบบฉบับ เช่น เด็กชายต้องการเลียนแบบให้เก่งเหมือนพ่อ เด็กหญิงต้องการเลียนแบบให้ดีเหมือนแม่เป็นต้น

3.2 ความรู้สึกร่วมกับบุคคลหรือกลุ่มที่ถือว่าเป็นพวกเดียวกันกับตนเช่น ความรู้สึกเจ็บร้อนแทน เห็นอกเห็นใจ หรือใครมาว่าพี่น้องของตนต่างก็เจ็บร้อนแทนกัน หรือบางคนรักเพื่อนยิ่งกว่าตัวเองหรือเหมือนตัวเอง หากเพื่อนได้รับความทุกข์ร้อนอะไร ตัวเองก็จะพลอยรู้สึกทุกข์ร้อนไปด้วยเช่นกัน

3.3 ความรู้สึกยึดมั่นหลักการหรืออุดมคติบางอย่างอย่างแน่นแฟ้น เช่น คนที่รักชาติจนยอมสละชีวิตเพื่อชาติ หรือบางคนยอมตายดีกว่าเสียเกียรติ ยอมอดดีกว่ายอมโกง เป็นต้น การมีปฏิกิริยาสัมพันธ์กับคนอื่นในชีวิตของมนุษย์ในระยะเวลานานพอสมควรจะทำให้บุคคลนั้นรู้จักเลือกแบบหรือยึดถือแบบฉบับที่ตนคิดว่ามีส่วนคล้ายกับตน ความรู้สึกเช่นนี้ จะเป็นแนวทางให้บุคคลรู้จักทำในสิ่งที่สังคมต้องการ แต่ความสำเร็จในการขัดเกลานี้ขึ้นอยู่กับว่า ระเบียบกฎเกณฑ์นั้น ๆ สอดคล้องหรือเข้ากับความรู้สึกนึกคิด ความต้องการ ความสามารถของเขาเพียงใด

จุดมุ่งหมายของสังคมประกิต

กระบวนสังคมประกิต เป็นการควบคุมอย่างหนึ่งซึ่งมีจุดมุ่งหมายเพื่อประโยชน์แก่ชีวิตในกลุ่มและเพื่อพัฒนาตัวบุคคล กล่าวโดยลักษณะกว้างๆ สังคมประกิตมีจุดมุ่งหมายดังที่จำนงค์ อดิวัฒนสิทธิ์ (2547: 44) ระบุไว้ดังนี้ คือ

1. ช่วยเพาะความเป็นระเบียบวินัยพื้นฐาน เช่น รู้จักใช้ห้องน้ำ ห้องส้วมจนกระทั่งรู้จักใช้วิธีการทางวิทยาศาสตร์อันสลับซับซ้อนและละเอียดสูงขึ้น ความมีระเบียบวินัยจำต้องมีการปลูกฝังให้แน่นแฟ้นจนเกิดเป็นนิสัยถาวรในตัวบุคคล

2. ช่วยสร้างแรงบันดาลใจและความมีวินัยขึ้นในตัวบุคคล ความมีวินัยตามปกติเป็นเรื่องเข้มงวดและบางทีเป็นเรื่องไม่น่าเพลิดเพลินเลย แต่อาศัยแรงบันดาลใจ บุคคลสามารถรักษาได้โดยทำให้ มันรู้สึกง่ายขึ้นและมีความหมายเพิ่มขึ้น ทั้งนี้เพื่อเลิกล้มความคิดที่จะทำการเสาะแสวงหาความพอใจชนิดทันทีทันใด

3. สังคมประกิตสอนให้บุคคลรู้จักบทบาททางสังคม รวมทั้งทัศนคติต่างๆ ซึ่งช่วยสนับสนุนบทบาทเหล่านั้นมนุษย์ในสังคมมีบทบาทแตกต่างกันออกไปตามสถานภาพหรือตำแหน่งที่ตนได้รับแต่ละตำแหน่งก็มีบทบาทกำหนดไว้ โดยเฉพาะโดยอาศัยกระบวนสังคมประกิตนี้ มนุษย์เรียนรู้วิธีการปรับปรุงตัวให้เข้ากับบทบาทต่างๆ ของตนและเข้าใจบทบาทของบุคคลอื่นด้วย ทำให้ความสัมพันธ์กันในสังคมเป็นไปโดยราบรื่น

4. สังคมประกิตทำให้บุคคลมีความชำนาญและทักษะในด้านต่างๆ ช่วยให้บุคคลมีการเตรียมตัวที่จะเข้าร่วมในกิจกรรมทางสังคม เช่น ทักษะในการเขียนจดหมาย ทักษะในการเกี่ยวข้องกับเพื่อนบ้าน ทักษะในการใช้โทรศัพท์ และทักษะในการรู้จักสั่งอาหารมารับประทาน เหล่านี้ เป็นต้น ทักษะดังกล่าวเป็นเงื่อนไขสำคัญยิ่งสำหรับการเข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางสังคมเหล่านั้น

นอกจากนี้ในความสำคัญของการอบรมเลี้ยงดู ยังสามารถแบ่งออกเป็น 3 ประเด็นใหญ่ ๆ ได้แก่ ให้มีสุขภาพดี มีกิริยามารยาทดี มีคุณธรรมทั้งกาย วาจา ใจ ทั้งนี้กรมการแพทย์ กระทรวงสาธารณสุข ในปี พ.ศ. 2525 สรุปได้ว่า วัตถุประสงค์ของการอบรมเด็กไทยสมัยก่อนมีดังนี้

1) ให้ว่านอนสอนง่าย
2) ให้สารวมกาย วาจา ใจ
3) ให้กตัญญู
4) ให้เติบโตเป็นเจ้าคนนายคน
5) ให้มีความกล้าหาญสา หรับเด็กผู้ชาย และเด็กผู้หญิงให้เป็นกุลสตรี
6) ให้เป็นผู้มีวิชาการความรู้

ทั้งนี้ในการอบรมเลี้ยงดู โดยเฉพาะในเด็กในครอบครัวไทยมีความเชื่อต่าง ๆ เข้ามาเกี่ยวข้องกับการเลี้ยงดู รวมทั้งยังมีประเพณีต่าง ๆ ที่นิยมหรือปฏิบัติกันเป็นแบบแผนมาช้านาน เพราะถือว่าจะเป็นคุณประโยชน์หรือ เป็นศิริมงคลแก่เด็ก ความเชื่อ ทัศนคติ ประเพณี และวัฒนธรรมเหล่านี้ มีผลต่อการอบรมเลี้ยงดูและการพัฒนาเด็กเป็นอย่างมาก ประเพณีและวัฒนธรรมของไทยนั้น พ่อแม่และผู้ใหญ่ได้ให้ความสำคัญแก่เด็กทั้งร่างกายและจิตใจ ดังจะเห็นได้จากความเชื่อ และการปฏิบัติตัวของพ่อแม่ตั้งแต่ระยะตั้งครรภ์จนกระทั่งคลอด รวมทั้งการดูแลเลี้ยงเด็กจนกระทั่งเติบใหญ่ แม่ก็จะคอยระวังดูแลรักษาตัวเองทั้งทางร่างกายและจิตใจ และในเรื่องของประเพณีวัฒนธรรมของไทยก็ยังแสดงให้เห็นถึงความรัก ความห่วงใย ที่ผู้ใหญ่ให้แก่เด็ก (ทิศนา แขมมณี, 2536 : 3-4)

สังคมประกิตกับการสร้างความเป็นตัวตน

ความเป็นตัวตน (Self) เกิดจากสังคมประกิต เป็นการที่บุคคลยอมรับเอาคุณค่าของกลุ่ม ซึ่งเป็นผลจากการมีปฏิกิริยาสัมพันธ์กับผู้อื่น และมีการปรับความต้องการและการกระทำของตนให้เข้ากับกลุ่ม ตามสิทธิและหน้าที่ที่สังคมกำหนดหรือยอมรับ ความเป็นตัวตนจึงเป็นผลิตผลของสังคม มนุษย์แตกต่างจากสัตว์ก็เพราะความมีตัวตน ซึ่งเป็นความรู้สึกในความเป็นตัวตนของตนเองว่าตนเป็นใคร มีความต้องการต่างๆ ที่ต่างจากผู้อื่นอย่างไร ดังนั้นความเป็นตัวตน จึงเปรียบเสมือนหางเสือที่นำทางเรือเข้าสู่จุดหมายปลายทาง (สุพัตรา สุภาพ, 2536: 53)

สังคมประกิตช่วยสร้างตัวตนขึ้นมา 3 อย่าง ดังที่ จำนงค์ อดิวัฒนสิทธิ์ (2547 : 46) กล่าวไว้ คือ

1. ภาพเกี่ยวกับตัวตน (Self – Image) โดยอาศัยการปฏิสัมพันธ์กับคนอื่นและโดยอาศัยภาษา บุคคลจะเกิดความคิดเกี่ยวกับตัวเองว่าเป็น “ฉัน” เมื่อบุคคลมีความเข้าใจทัศนคติที่คนอื่นมีต่อตัว “ฉัน” เช่นนี้แล้วก็จะพัฒนาภาพเกี่ยวกับตัวตนขึ้น บุคคลมีความคิดเกี่ยวกับตัวเขาเองจากการสังเกตวิธีการที่คนอื่นสนองต่อตน ทัศนคติที่เข้าไปอยู่ในภาพเกี่ยวกับตนเองโดยส่วนใหญ่จะเป็นเรื่องอารมณ์ กล่าวคือ เป็นทัศนคติที่เกี่ยวกับการเห็นด้วยและการไม่เห็นด้วยการยอมรับและการปฏิเสธความสนใจหรือความรู้สึกเฉยๆ

2. ตัวตนในอุดมคติ (Ideal – Self) จากทัศนคติที่คนอื่นมีต่อตน บุคคลอาจจะสร้างภาพของสิ่งที่ควรจะเป็น ทั้งนี้เพื่อเสาะแสวงหาความรักและการรับรอง สังคมประกิตเพื่อมุ่งสร้างภาพตัวตนในอุดมคตินั้นอาจเป็นดาบสองคมได้ กล่าวคือ การทำตนให้เป็นอันหนึ่งอันเดียวกันกับค่านิยม จุดมุ่งหมายและบทบาทในอุดมคติเป็นลักษณะสำคัญยิ่งของกระบวนสังคมประกิตเพราะช่วยให้บุคคลรักษาระเบียบวินัย แต่ถ้าศักยภาพของบุคคลในการพัฒนาความมีระเบียบวินัยมีความแตกต่างสูงมากไปจากรูปแบบตัวตนในอุดมคติหรือตัวตนในอุดมคติมีความต้องการให้ปฏิบัติในสิ่งที่สูงเกินไป ผลอาจจะเห็นได้ว่าบุคคลจะรู้สึกว่าตัวเองไม่เหมาะสมกับตัวตนในอุดมคตินั้นและอาจมีความล้มเหลวได้

3. ตัวตนปฏิบัติการ (Ego) พฤติกรรมของพ่อแม่ส่วนใหญ่ที่มีต่อลูกของตนหลังจากพ้นจากวัยทารกแล้วจะมุ่งให้เด็กควบคุมตนเองและพึ่งตนเอง รวมทั้งช่วยตนเองได้เมื่อเด็กโตขึ้นก็หวังว่าจะมีความสามารถพึ่งตัวเองได้และควบคุมตนเองได้ เพื่อที่จะติดต่อกับโลกภายนอกได้สะดวกและเพื่อที่จะวางเป้าหมายในชีวิตของตนได้ ฉะนั้นกระบวนสังคมประกิตจึงมุ่งสร้างตัวตนซึ่งสามารถจะควบคุมและชี้แนวทางสำหรับพฤติกรรมของตนเองได้ตัวตนปฏิบัติการคือสิ่งที่

เราได้ทำไปในแต่ละวัน ซึ่งเป็นช่วงสำหรับการปฏิบัติหน้าที่ควบคุมและส่งเสริมการเป็นปึกแผ่นของตัวตน

วิธีการสร้างสังคมประกิต

สุพัตรา สุภาพ (2536: 51) กล่าวว่า สังคมประกิตจะออกมาในรูปแบบการขัดเกลาโดยตรง และการขัดเกลาโดยอ้อม

1. การขัดเกลาโดยตรง เป็นการขัดเกลาที่ต้องการให้บุคคลปฏิบัติให้ถูกต้องตามระเบียบแบบแผนที่กลุ่มสังคมนั้นกำหนดไว้ เป็นการบอกว่าสิ่งใดควรหรือไม่ควรกระทำอะไรผิดอะไรถูก ฯลฯ ซึ่งนับว่ามีผลต่อการพัฒนาบุคลิกภาพมาก เป็นการชี้ทางและแนะแนวทางในการปฏิบัติต่อบุคคลอย่างจงใจและเจตนา เพื่อให้บุคคลสามารถวางตัวได้ถูกต้องเหมาะสมกับสถานการณ์หนึ่งๆ การขัดเกลาโดยตรง จะพบเห็นเสมอในหมู่ครอบครัว โรงเรียน วัด เป็นต้น ส่วนโรงเรียนจะอบรมเป็นทางการมากกว่าครอบครัว เพราะเป็นสถาบันอบรมสั่งสอนคนเป็นจำนวนมาก จึงจำเป็นจะต้องมีการอบรมและลงโทษอย่างเป็นทางการ เช่น มีตารางวันเวลาเรียนแน่นอน เพื่อจะให้เด็กได้รู้สิ่งต่างๆ ที่ทำให้เกิดทักษะและคุณค่าแก่ชีวิต

2. การขัดเกลาโดยอ้อม เป็นการอบรมที่ไม่ได้บอกกันโดยตรง บุคคลได้รับประสบการณ์หรือประโยชน์จากการสังเกต หรือเรียนรู้จากการกระทำของผู้อื่น เช่น ถ้าเราไปงานเลี้ยงที่มีอุปกรณ์การกินมากมายและเราไม่คุ้นเคยและเราไม่ทราบว่าจะใช้อะไรก่อนหลังเราก็เรียนรู้ได้จากการดูบุคคลอื่นว่าเขาหยิบอะไรก่อนหลัง แล้วพยายามเลียนแบบคนที่ทำถูกต้องเราก็จะทำไม่พลาด หรือในกลุ่มเพื่อน เด็กชอบเลียนแบบการกระทำของเพื่อน เช่น ถ้าต้องการเล่นกับเพื่อนก็ต้องรู้จักผ่อนปรนเข้าหากัน ถ้าใครไม่เคารพกฎเกณฑ์ของกลุ่ม กลุ่มก็อาจจะแสดงท่าทีรังเกียจไม่ยอมให้เข้ามาร่วมในกลุ่ม ซึ่งถ้าบุคคลนั้นอยากจะอยู่ร่วมกลุ่มอีกก็ต้องปรับตัวเสียใหม่ให้สอดคล้องกฎเกณฑ์ที่กลุ่มวางไว้

องค์กรที่ทำหน้าที่ในสังคมประกิต

จำนง อดิวัฒนสิทธิ์ (2540: 51) ได้จำแนกแหล่งขัดเกลาทางสังคมไว้ว่าองค์กรทางสังคมทำหน้าที่ในสังคมประกิตมี 6 องค์กร ประกอบด้วย

1. ครอบครัว (Family) ครอบครัวเป็นองค์กรแรกที่ทำหน้าที่ขัดเกลาทางสังคมให้กับมนุษย์ เพราะครอบครัวเป็นผู้เลี้ยงดูบุคคลตั้งแต่เป็นทารก สังคมประกิตที่บุคคลได้รับในวัยเด็กเป็นสิ่งที่มีความสำคัญต่อการพัฒนาอารมณ์และบุคลิกภาพมาก และยังมีหน้าที่ถ่ายทอดให้การเรียนรู้ วัฒนธรรม และค่านิยมแก่สมาชิกในครอบครัว รวมทั้งกล่อมเกลาพฤติกรรมหรือบุคลิกภาพให้เป็นไปตามบทบาทและความคาดหวังของสังคม

2. สถานศึกษา (School) สถานศึกษานับเป็นองค์กรที่ทำหน้าที่สังคมประกิตต่อจากครอบครัว เมื่อถึงวัยเรียนครอบครัวก็จะส่งบุตรหลานของตนไปโรงเรียน เพื่อให้ได้มีโอกาสได้ศึกษาเล่าเรียนวิชาและได้รับการอบรมจากโรงเรียน นอกจากนี้ยังมีผลต่อการเปลี่ยนแปลงทัศนคติ คุณค่า แนวความคิด และความเชื่อของบุคคล

3. กลุ่มเพื่อน (Peer groups) กลุ่มเพื่อนมีส่วนเกี่ยวข้องกับกระบวนสังคมประกิตทางอ้อม เพราะไม่มีการเขียนระเบียบหรือกฎเกณฑ์ในการที่บุคคลจะคบกับเพื่อนไว้อย่างแน่นอน บุคคลจะคบกันเป็นเพื่อนต้องมีความพอใจในการปฏิบัติต่อกันและกันโดยไม่รู้สึกว่าถูกบังคับและบุคคลสามารถเรียนรู้การจะมีชีวิตอยู่ในสังคมต้องรู้จักปรับความต้องการของตนเองให้สอดคล้องกับความต้องการของคนอื่นด้วย เพื่อให้เป็นที่ยอมรับของกลุ่มเพื่อน

4. องค์กรศาสนา (Religious Institution) ศาสนามีหน้าที่หลักอยู่สองประการคือ หน้าที่ต่อบุคคลและหน้าที่ต่อสังคม หน้าที่ต่อบุคคลคือ สนองความต้องการส่วนตัวของบุคคลในด้านอยากรู้อยากเห็นการแสวงหาสิ่งที่เป็นสาระในชีวิต และการแสดงออกทางอารมณ์ ส่วนหน้าที่ต่อสังคมคือ ช่วยให้บุคคลมีการเรียนรู้เพื่อปรับตัวให้สอดคล้องกับบรรทัดฐาน ค่านิยมในสังคม และช่วยให้มีอุดมคติในการดำเนินชีวิต ศาสนายังเป็นที่พึ่งทางใจของบุคคลจำนวนไม่น้อย เนื่องจากสังคมไม่สามารถตอบสนองความต้องการทุกอย่างให้บุคคลได้ เมื่อผิดหวังจากสังคมบุคคลมักจะหันเข้าหาศาสนาเป็นที่พึ่ง

5. กลุ่มอาชีพ (Professional Groups) กลุ่มอาชีพแต่ละแห่งจะมีกฎระเบียบของตนเองที่กำหนดให้บุคคลอยู่ในสังกัดปฏิบัติตามระเบียบ ซึ่งมีระเบียบแตกต่างกันออกไป บุคคลจะต้องเรียนรู้และรับไว้หากต้องการอยู่ร่วมกลุ่มนั้น บางอาชีพมีผลบังคับเพียงแค่เวลาทำงานเท่านั้น แต่บางอาชีพระเบียบของกลุ่มอาชีพมีผลบังคับให้บุคคลต้องทำอยู่ตลอดเวลา

6. สื่อมวลชน (Mass Communication) การเผยแพร่ข่าวสารหรือแนวความคิดผ่านสื่อมวลชนมีผลต่อสมาชิกสังคมอย่างกว้างขวางและรวดเร็วมาก โดยทั่วไปสื่อมวลชนเป็นแหล่งให้สาระและข่าวสารเพื่อประโยชน์ในการดำรงชีวิต การตัดสินใจและการคาดหวังในชีวิต แต่สังคมที่มีความเจริญทางด้านเศรษฐกิจและสังคม สื่อมวลชนเป็นแหล่งที่ให้การขัดเกลาทั้งทางตรงและทางอ้อมที่มีให้ทั้งคุณและโทษ ดังนั้นการยึดถือข่าวสารหรือแบบแผนของสังคมที่ได้จากสื่อมวลชนจึงจำเป็นที่บุคคลจะต้องใช้ความคิดพิจารณาอย่างรอบคอบ

วัยที่จำเป็นต่อสังคมประกิต

สังคมประกิต เป็นกระบวนการที่เริ่มตั้งแต่มนุษย์คลอดจากครรภ์มารดาออกมาเป็นทารกจนกระทั่งถึงวัยชราและหมดอายุไขลงในที่สุด วัยที่สำคัญต่อการอบรมสั่งสอนให้รู้ระเบียบของสังคมอาจแยกออกได้เป็น 2 วัย คือ

1. สังคมประกิตในระยะที่ยังเป็นเด็ก (Socializing the Child) สถาบันครอบครัวเป็นสถาบันแรกที่เด็กได้รับการอบรมสั่งสอน เป็นช่วงที่มีความสำคัญต่อการพัฒนาบุคลิกภาพของเด็กมากที่สุด ซึ่งเป็นเรื่องที่พ่อแม่และผู้ปกครองโดยเฉพาะตอนที่เด็กเป็นทารก เด็กก็ต้องการรับการตอบสนองทางร่างกาย และการเอาใจใส่ความต้องการขั้นพื้นฐานคืออาหาร ซึ่งในเรื่องการเลี้ยงดูนี้ก็แตกต่างกันไปตามแต่ละสังคม เป็นการอบรมแบบแฝงระเบียบวิธีในการตอบสนองความต้องการ และการไม่ตอบสนองก็เป็นส่วนหนึ่งในการอบรมนั้นเช่นกัน การอบรมนี้เป็นไปตามระยะเวลาของการเจริญเติบโต ผู้ใหญ่จึงต้องมีการเปลี่ยนแปลงจากการตอบสนอง จากให้การตอบสนองความต้องการทางร่างกายมาเป็นการให้การอบรมให้รู้จักควบคุมอารมณ์และหัดให้เด็กช่วยตัวเอง เพราะการตอบสนองทางกายจะลดความสำคัญลงไปกว่าการตอบสนองทางใจเป็นการถ่ายทอดสิ่งที่ดีที่ควรให้กับเด็ก การที่เด็กจะมีอารมณ์ในแบบใดเกิดจากความสัมพันธ์กับบุคคลที่ตนใกล้ชิดที่สุด คือ พ่อแม่นั่นเอง เนื่องจากพ่อแม่มีความสำคัญต่อการอบรมสั่งสอนเด็กให้เป็นผู้ใหญ่ในวันข้างหน้า และเป็นสิ่งแวดล้อมที่ใกล้ตัวเด็กมากที่สุด

2. สังคมประกิตในระยะที่เป็นวัยรุ่น (Socializing the Youth) วัยรุ่นเป็นวัยที่ได้ผ่านการอบรมมามากพอที่จะรู้และเข้าใจกฎเกณฑ์ของสังคม เป็นวัยที่จะพ้นจากสภาพความเป็นผู้เยาว์และเริ่มเข้าสู่ภาวะความเป็นหนุ่มสาว วัยรุ่นจึงเป็นเพียงชั่วระยะหนึ่งของการเจริญเติบโตที่มีการเปลี่ยนแปลงทางร่างกายและจิตใจ เพื่อก้าวไปสู่การเป็นผู้ใหญ่เต็มตัว วัยรุ่นเป็นช่วงที่ต้องการให้ผู้ใหญ่เข้าใจและยอมรับว่าเป็นบุคคลสำคัญคนหนึ่ง การอบรมในวัยนี้จึงอาจจะต้องพบกับการ

ดื้อดึงขัดแย้งบ้างถ้าเข้าใจเขาไม่ดีพอ ซึ่งในสังคมที่ซับซ้อน วัยรุ่นจะไม่ได้อยู่ใกล้ชิดกับพ่อแม่ผู้ปกครองตลอดเวลา แต่ต้องพบกับกลุ่มต่างๆ ที่มีคุณค่าในแบบต่างๆ กัน ทำให้วัยรุ่นมีโอกาสเลือกว่าจะยึดคุณค่าใดเป็นหลัก เพราะแต่ละกลุ่มกำหนดไปตามวัตถุประสงค์และความเหมาะสมของกลุ่ม พ่อแม่ควรเข้าใจและควรปรับปรุงท่าทีของตนเองเพื่อการอบรมสั่งสอนจะได้ผลและเป็นประโยชน์ต่อวัยรุ่นต่อไป และเป็นผู้ใหญ่ที่พร้อมจะช่วยตัวเอง

อาจกล่าวโดยสรุปได้ว่า กระบวนการเรียนรู้ทางสังคมจะเป็นกระบวนการเรียนรู้อย่างหนึ่งที่เป็นการถ่ายทอดวัฒนธรรมที่มนุษย์เราได้คิดค้นขึ้นมา เพื่อให้สมาชิกในสังคมได้ยึดถือและปฏิบัติไปในทางเดียวกัน ที่จะไม่สิ้นสุด แต่การปั้นและการขัดเกลาบุคคลแต่ละคนจะมีต่อเนื่องเรื่อยไปตลอดชีวิตบางอย่างก็หมดไป โดยถูกทดแทนหรือครอบงำจากการเรียนรู้ใหม่ๆ หรือจากความต้องการใหม่ๆ จะก่อให้เกิดความสัมพันธ์เชื่อมโยงหรือการรวมที่สำคัญ ๆ ระหว่างบุคคลแต่ละคนกับสังคมรอบๆ ตัว สำหรับพฤติกรรมของมนุษย์นั้นจะสัมพันธ์กับการเปลี่ยนแปลงการคงตัวของระบบสังคมกระบวนการของการเรียนรู้ทางสังคม พฤติกรรมของคนเกิดจากตัวบุคคลสิ่งแวดล้อมและภาวะปัจจุบัน จากสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน ในภาวะหนึ่ง ๆ เป็นอย่างนั้นแล้วปรากฏออกมาในรูปของพฤติกรรมบุคคล และเป็นการขัดเกลาทางสังคมมีการถ่ายทอดความรู้ในระบบเครือญาติหรือระบบครอบครัวซึ่งมีการถ่ายทอดมาจากบรรพบุรุษญาติพี่น้องกับระบบการเรียนรู้ทางสังคม สรุปได้ว่า การขัดเกลาทางสังคม เป็นกระบวนการให้ได้มาซึ่งวัฒนธรรมและลักษณะทางสังคมเป็นไปตามหลักเกณฑ์ของสังคมและเป็นไปตามวัฒนธรรมของกลุ่มหรือสถาบันสังคม ส่วนกลไกและวิธีการทางสังคมที่ใช้บังคล และทำให้บุคคลต้องปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ของสังคมหรือเข้าเป็นส่วนหนึ่งของสังคมนั้น โดยทั่วไปใช้การควบคุมด้วยกระบวนการเรียนรู้ และอบรมขัดเกลาระเบียบทางสังคมหรือสังคมประกิต ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้นำแนวความคิดสังคมประกิต มาเป็นตัวกำหนดทิศทางการศึกษาเรียนรู้ร่วมกันของสถาบันที่ทำหน้าที่ขัดเกลาเรียนรู้เพื่อธำรงรักษาเอกลักษณ์และวัฒนธรรมในชุมชน

ทฤษฎีการเรียนรู้กับการพัฒนาไปสู่สังคมประกิต

แนวคิดการพัฒนาแบบยั่งยืนนั้น จำเป็นต้องอาศัยความสมดุลระหว่าง มนุษย์, สังคม, สิ่งแวดล้อม, และเทคโนโลยี แนวคิดนี้ถือว่าเป็นรากฐานที่สำคัญต่อการพัฒนาสังคมในฐานะที่เป็นเป้าประสงค์และผลลัพธ์ที่พึงปรารถนาของการพัฒนาสังคม และสามารถใช้ปัจจัยอื่นๆ ในการเสริมสร้างเพิ่มเติมได้อีก เช่น แนวคิดวัฒนธรรมชุมชนและภูมิปัญญาท้องถิ่น แนวคิดทุนทางสังคม เป็นต้น โดยเครื่องมือที่จะนำไปสู่การพัฒนาสังคมให้ยั่งยืนนั้น ต้องอาศัยสังคมประกิต (Socialization) หรือ “กระบวนการเรียนรู้” หรือ “การอบรมทางสังคม” (เรียนรู้ค่านิยม วัฒนธรรม บรรทัดฐาน เป็นแบบแผนหรือกฎเกณฑ์ของกลุ่มหรือสังคมที่ปฏิบัติต่อๆ กัน) เพื่อเสริมสร้างประชากรในสังคมนั้น ให้มีคุณลักษณะหรือมีบุคลิกภาพตามแนวทางของสังคมสามารถดำรงชีวิตร่วมกันได้อย่างมีความสุขและมีความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ สามารถอยู่ร่วมกันมีความสัมพันธ์กับคนอื่นได้อย่างราบรื่น

การเรียนรู้ ถือเป็นเครื่องมือสำคัญของมนุษย์ในการพัฒนาตนเองให้อยู่ในสังคมได้ เป็นกระบวนการที่เกิดกับตัวบุคคลทั้งด้านสมรรถภาพ ทักษะและทัศนคติ ที่คนเราได้รับตั้งแต่เป็นทารก เป็นเด็ก จนเป็นผู้ใหญ่ ซึ่งได้รับประสบการณ์จากพฤติกรรมต่างๆในชีวิตประจำวัน การเรียนรู้ จึงเป็นกระบวนการการเรียนรู้เป็นส่วนสำคัญของความสามารถของคนเรา การเรียนรู้เปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของบุคคลในสังคม และนำไปสู่ การพัฒนาสังคมให้ดียิ่งขึ้นได้ จึงกล่าวได้ว่ากระบวนการเรียนรู้เป็นส่วนหนึ่งของสังคมประกิตและเป็นเครื่องมือที่จำเป็นต่อการพัฒนาประชากรในสังคมให้อยู่ในแบบแผน กฎเกณฑ์และวัฒนธรรมของสังคมนั้น

การเรียนรู้และกระบวนการเรียนรู้

โดยส่วนใหญ่เมื่อเราพูดถึงการเรียนรู้ หรือกระบวนการเรียนรู้ ภาพส่วนใหญ่ที่ปรากฏในความคิดของเราก็คือภาพของการจัดการศึกษาในระบบโรงเรียน อย่างไกลที่สุดที่จะนึกถึงก็คือวัด ซึ่งเคยเป็นสถานที่ศึกษาเล่าเรียนของคนในสมัยโบราณ ดังนั้นเมื่อเราพูดถึงการเรียนรู้หรือกระบวนการเรียนรู้ นิยามที่เรามักจะได้รับกาลับมาก็คือนิยามในเชิงของการเข้าไปจัดระบบของการเรียนรู้ให้กับผู้เรียน และแฝงนัยถึงการเรียนในระบบโรงเรียนเป็นส่วนใหญ่ ทั้ง ๆ ที่ความหมายของการเรียนรู้ที่อ้างในมุมมองของนักวิชาการหลายแขนง จะเป็นความหมายที่มีนับกว้างไกลออกไปครอบคลุมถึงกิจกรรมนอกห้องเรียนด้วย ดังเช่น สุรางค์ โคว้ตระกูล (2550 : 185)

ได้ให้ความหมายของการเรียนรู้ว่า “การเรียนรู้หมายถึง การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม ซึ่งเป็นผลเนื่องมาจกประสบการณ์ที่คนเรามีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมหรือจากการฝึกหัด รวมถึงการเปลี่ยนปริมาณความรู้ของผู้เรียน”

ประสบการณ์ จัดเป็นคำสำคัญ (keyword) ของการเรียนรู้กล่าวคือ หากการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมนั้นไม่ได้เกิดมาจากประสบการณ์ก็ไม่จัดว่าเป็นการเรียนรู้ ดังที่ ประสาท อิศรปรีดา (2547: 27) กล่าวว่า “การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมหรือศักยภาพของพฤติกรรมจะถือเป็นการเรียนรู้ก็ต่อเมื่อเป็นผลมาจากประสบการณ์เท่านั้น การเปลี่ยนแปลงอันเนื่องมาจากสาเหตุอื่น เช่น ความเจริญเติบโต หรือวุฒิภาวะ หรือเนื่องมาจากฤทธิ์ของยา หรือความเจ็บป่วยเมื่อยล้า ฯลฯ ไม่ถือว่าเป็นการเรียนรู้” ซึ่งสอดคล้องกับความเห็นของ อารี พันธ์มณี (2546 : 41) ที่ว่าพฤติกรรมใหม่ที่มีการเปลี่ยนแปลงไปนั้นต้อง “ เป็นผลมาจากประสบการณ์หรือการฝึกฝน มิใช่เป็นผลจากการตอบสนองตามธรรมชาติหรือสัญชาติญาณ หรือวุฒิภาวะ หรืออุบัติเหตุ หรือความบังเอิญ”

เมื่อมีประสบการณ์ให้เรียนรู้แล้ว สิ่งที่เป็นเงื่อนไขอีกประการหนึ่งของการเรียนรู้ คือ การเปลี่ยนแปลง ซึ่งต้องเป็นการเปลี่ยนพฤติกรรมที่ถาวร โดยในมุมมองของ เบนจามิน เอส บลูม Benjamin S. Bloom ที่ อารี พันธ์มณี อ้างไว้ บลูม ได้กล่าวว่าเมื่อบุคคลเกิดการเรียนรู้จะเกิดการเปลี่ยนแปลงใน 3 ด้าน คือ พุทธิพิสัย หรือ การเปลี่ยนแปลงทางด้านความรู้ความเข้าใจ ทัศนคติ ความคิด (2) จิตพิสัย หรือ การเปลี่ยนแปลงทางด้านอารมณ์ ความรู้สึก ทัศนคติ ค่านิยม (3) ทักษะพิสัย หรือ การเปลี่ยนแปลงทางด้านความชำนาญ โดยกระบวนการเรียนรู้ในทัศนะของบลูม ประกอบด้วย 6 ขั้นตอน ดังจะเสนอในหัวข้อ ความหมายและความสำคัญของพฤติกรรมตามแนวคิดของบลูม

ทฤษฎีการเรียนรู้ของบลูม (Bloom's Taxonomy)

ความหมายและความสำคัญของพฤติกรรมตามแนวคิดของบลูม

ชวาล แพรัตกุล (2525: 7) ได้จำแนกพฤติกรรมทางการศึกษาออกเป็น 3 ด้าน คือ 1) พฤติกรรมด้านพุทธิพิสัย (Cognitive Domain) 2) พฤติกรรมด้านจิตพิสัย (Affective Domain) และ 3) พฤติกรรมด้านทักษะพิสัย (Psychomotor Domain) แบ่งออกเป็น 6 ด้าน คือ ด้านความรู้ความจำ ความเข้าใจ การนำไปใช้ การวิเคราะห์ การสังเคราะห์ และการประเมินค่า

ชวลิต ศรีคำ (2552 : 1- 4) กล่าวว่า บลูม และคณะ จัดพฤติกรรมการเรียนรู้ของ Benjamin S. Bloom ซึ่งได้พัฒนาขึ้นในช่วง ศตวรรษที่ 6 ของศตวรรษที่ 20 (1950 – 1959) โดยใช้หลักจำแนกอันดับ (Taxonomy) ซึ่งแยกพฤติกรรมการเรียนรู้ออกได้เป็น 3 ด้าน คือ

1. พฤติกรรมด้านพุทธิพิสัย

พฤติกรรมด้านพุทธิพิสัยเป็นพฤติกรรมด้านการคิด (Thinking) ซึ่งเป็นความสามารถทางสมองในการที่จะเรียนรู้และแก้ปัญหาต่างๆ จำแนกได้ 2 ลักษณะ คือ พฤติกรรมด้านผลสัมฤทธิ์ (Achievement) และพฤติกรรมทางด้านความถนัดและเชาว์ปัญญา (Aptitude and Intelligence) ซึ่งพฤติกรรมด้านผลสัมฤทธิ์นี้มีลักษณะพฤติกรรมย่อย เรียงตามความสลับซับซ้อนจากน้อยไปมาก 6 พฤติกรรมย่อย คือ ความรู้ความจำ ความเข้าใน การนำไปใช้ การวิเคราะห์ การสังเคราะห์ และการประเมินค่า

พร้อมพรรณ อุดมสิน (2533: 10) ได้กล่าวว่า พฤติกรรมด้านพุทธิพิสัยนับว่าเป็นพฤติกรรมที่สำคัญยิ่ง เพราะเป็นพฤติกรรมที่เกี่ยวข้องกับความสามารถทางสติปัญญาของมนุษย์ โดยในด้านของการใช้คำถามในห้องเรียนนั้น สอดคล้องกับ อินสน สมเกตุ (2532:53) ที่ได้ค้นพบว่าครูผู้สอนใช้คำถามแต่เพียงพฤติกรรมขั้นต่ำ คือขั้นความรู้ความจำนักเรียน ก็จะมีพฤติกรรมการคิดต่ำไปด้วย การวัดและประเมินทำให้ทราบว่านักเรียนแต่ละคนมีความรู้ในเนื้อหานั้น ๆ มากน้อยเพียงใด โดยแบบทดสอบที่ใช้ มักใช้พฤติกรรมด้านพุทธิพิสัยมาเป็นแนว ในการสร้างข้อสอบ เพราะพฤติกรรมทางด้านนี้ของบลูม ได้รับการยอมรับว่าสามารถวัดความสามารถด้านการเรียนของนักเรียนได้จริงดังที่ ไพศาล หวังพานิช (2526 : 31) ได้อธิบายไว้ว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนเกิดจากความสามารถของนักเรียนที่ได้รับการจัดการเรียนการสอนหรือเป็นพฤติกรรมที่เกิดจากผลการเรียนของนักเรียนนั่นเอง ซึ่งพฤติกรรมดังกล่าวได้แก่ ความรู้ความจำ ความเข้าใจ การนำไปใช้ การวิเคราะห์ การสังเคราะห์และการประเมินค่า

จากที่กล่าวมาข้างต้น พอสรุปความสำคัญของพฤติกรรมด้านพุทธพิสัยมีความสำคัญและมีประโยชน์ด้านการวัดผลทางการศึกษา สำหรับใช้ตรวจสอบดูว่า บรรลุผลตามจุดมุ่งหมายที่ตั้งไว้มากน้อยเพียงใด

บลูม ได้จำแนกพฤติกรรมทางด้านพุทธิพิสัย (Cognitive domain) ออกเป็น 6 ระดับ โดยเรียงลำดับจากความสามารถขั้นต่ำสุด ไปขั้นสูงสุด ดังนี้ ความรู้ความจำ ความเข้าใจ การนำไปใช้ การวิเคราะห์ การสังเคราะห์ และการประเมินค่า และจะค่อย ๆ เพิ่มความซับซ้อนขึ้นเรื่อย ๆ จนกระทั่งถึงขั้นสุดท้าย ตามที่ ชวาล แพรัตกุล (2525 : 7) ได้อธิบายไว้ดังนี้

พฤติกรรมด้านพุทธิพิสัยตามแนวของบลูม

1. ด้านความรู้ – ความจำ (Knowledge) หมายถึง ความสามารถในการที่จะจดจำข้อเท็จจริงหรือเรื่องราวต่าง ๆที่ได้พบเห็นหรือได้ประสบมา และสามารถที่จะบอก เขียน หรือเล่าเป็นการระลึกข้อเท็จจริงเหล่านั้น ออกมาได้ ความสามารถในการรู้และจำแบ่งออกเป็น 3 ขั้น ดังนี้

1.1 ความรู้ ความจำในเนื้อเรื่อง

1.1.1 ความรู้ ความจำเกี่ยวกับศัพท์และนิยาม

1.1.2 ความรู้ ความจำเกี่ยวกับกฎและความจริงความสำคัญ

1.2 ความรู้ ความจำในวิธีดำเนินการ

1.2.1 ความรู้ ความจำเกี่ยวกับระเบียบแบบแผน

1.2.2 ความรู้ ความจำเกี่ยวกับลำดับขั้นและแนวโน้ม

1.2.3 ความรู้ ความจำเกี่ยวกับการจัดประเภท

1.2.4 ความรู้ ความจำเกี่ยวกับเกณฑ์

1.2.5 ความรู้ ความจำเกี่ยวกับวิธีการ

1.3 ความรู้รวบยอด

1.3.1 ความรู้เกี่ยวกับหลักวิชาและการขยายความ

1.3.2 ความรู้เกี่ยวกับทฤษฎีและโครงสร้าง

2. ด้านความเข้าใจ (Comprehension) หมายถึง ความสามารถในการบ่งบอกใจความสำคัญของเรื่องราวต่าง ๆ การแปลความแล้วเปรียบเทียบย่นย่อเอาแต่ใจความสำคัญหรือผลสมผสานสิ่งใหม่ที่พบเห็นกับประสบการณ์เดิม แบ่งออกเป็น 3 ขั้น ดังนี้

2.1 การแปลความ

2.2 การตีความ

2.3 การขยายความ

3. ด้านการนำไปใช้ (Application) หมายถึง ความสามารถในการนำหลักการกฎเกณฑ์ และวิธีดำเนินการต่าง ๆ ของเรื่องที่ได้รู้แล้วไปใช้แก้ปัญหาในสถานการณ์ใหม่ได้

4. ด้านการวิเคราะห์ (Analysis) หมายถึงความสามารถในการแยกแยะเรื่องราวหรือสิ่งสำเร็จรูปให้กระจายออกเป็นส่วนย่อย ๆ ตามหลักการและกฎเกณฑ์ที่กำหนดให้ เพื่อค้นหาความจริงต่าง ๆ ที่ซ่อนอยู่ภายในเรื่องราวนั้น ๆ การวิเคราะห์แบ่งออกเป็น 3 ขั้น ดังนี้

4.1 วิเคราะห์ความสำคัญ

4.2 วิเคราะห์ความสัมพันธ์

4.3 วิเคราะห์หลักการ

5. ด้านการสังเคราะห์ (Synthesis) หมายถึง ความสามารถในการรวมสิ่งต่าง ๆ ตั้งแต่ 2 ชนิดขึ้นไป เพื่อให้กลายเป็นสิ่งสำเร็จรูปสิ่งใหม่ ที่มีคุณลักษณะบางอย่างแปลกไปจากเดิม การสังเคราะห์แบ่งเป็น 3 ขั้น ดังนี้

5.1 การสังเคราะห์ข้อความ

5.2 การสังเคราะห์แผนงาน

5.3 การสังเคราะห์ความสัมพันธ์

6. ด้านการประเมินค่า (Evaluation) หมายถึง ความสามารถในการประเมินตีราคา โดยสรุปอย่างมีหลักเกณฑ์ว่า สิ่งนั้นมีคุณค่า ดี เลว หรือเหมาะสมอย่างไร การประเมินค่าแบ่งออกเป็น 2 ขั้น ดังนี้

6.1 การประเมินค่าโดยอาศัยเกณฑ์ภายใน

6.2 การประเมินค่าโดยอาศัยเกณฑ์ภายนอก

จากแนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับทักษะการคิดนี้ ผู้วิจัยได้พิจารณาและศึกษา พบว่าทฤษฎีการเรียนรู้ของบลูม (Bloom, 1956 อ้างใน พิชิต ฤทธิ์จรูญ, 2551) สามารถอธิบายการเกิดพฤติกรรมการเรียนรู้ที่พึงประสงค์ของสังคมประกิตชุมชนบ้านไหล่หินในตัวของบุคคลได้ครอบคลุมมากกว่าแนวคิดทฤษฎีอื่น ๆ ผู้วิจัยจึงนำมาใช้เป็นหลักในการประยุกต์ใช้เป็นหลักในการ

สร้างรูปแบบการเรียนรู้เพื่อการธำรงรักษาเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของชุมชนบ้านไหล่หิน โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1) ความรู้ความจำ (Knowledge)

ตามแนวคิดของบลูมนั้น ได้มีผู้ให้ความหมายไว้หลายท่านดังนี้

ชวาล แพรัตกุล (2525: 11) ได้ให้ความหมาย ความรู้ความจำว่าเป็นความสามารถในการระลึกออกของสิ่งที่เคยบันทึกไว้ในสมองมาก่อน ซึ่งเหมือนกับเป็นการซักซ้อมทบทวนของเก่าในอดีตนั่นเอง

ไพศาล หวังพานิช (2526: 96) ได้ให้ความหมาย ความรู้ความจำว่าเป็นความสามารถในการระลึกเรื่องราว ข้อเท็จจริงหรือประสบการณ์ ที่ได้รับจากคำสอน การบอกกล่าวรวมทั้งจากตำรา และสิ่งแวดล้อมต่างๆ

ภัทรา นิคมานนท์ (2526: 102) ให้ความหมาย ความรู้ความจำว่าเป็นความสามารถในการระลึกได้ถึงเรื่องราวต่างๆ ที่เคยมีประสบการณ์ทั้งในห้องเรียนและนอกห้องเรียน

จากความหมายของความรู้ความจำ พอสรุปได้ว่า ความรู้ความจำเป็นความสามารถในการระลึกได้ถึงเรื่องราวต่างๆ ที่เคยบันทึกไว้ในสมองมาก่อนได้อย่างถูกต้องแม่นยำ

2) ความเข้าใจ (Comprehension) ความเข้าใจตามความหมายของบลูม นั้น ได้มีผู้ให้ความหมายไว้หลายท่าน ดังนี้

ชวาล แพรัตกุล (2525: 134-135) ได้ให้ความหมายความเข้าใจว่าเป็นสมรรถภาพขั้นแรกของตัวปัญญา เป็นความพยายามของสมองในการที่จะดัดแปลงปรับปรุง หรือเสริมแต่งความรูเดิมให้มี ลักษณะใหม่เพื่อนำไปใช้กับสถานการณ์อื่นที่แปลกออกไป แต่ยังมีบางอย่างคล้ายคลึงกับของเดิมอยู่บ้าง

ไพศาล หวังพานิช (2526: 105) ได้ให้ความหมายความเข้าใจว่าเป็น ความสามารถในการนำความรู้ความจำ ไปดัดแปลงปรับปรุง เพื่อให้สามารถจับใจความอธิบายเปรียบเทียบย่นย่อเรื่องราวความคิดข้อเท็จจริงต่างๆ เป็นทำนองเกี่ยวกับของเดิมได้บุคคลที่มีความเข้าใจในสิ่งใดจะสามารถแปลความหมาย ตีความหรือขยายความกับสิ่งนั้นได้

โกวิท ประวาลพฤกษ์และสมศักดิ์ สินธุรเวชญ์ (2526: 138) ได้ให้ความหมายความเข้าใจว่า เป็นความสามารถในการขยายความรู้ความจำให้ไกลออกไปจากเดิมอย่างสมเหตุ สมผล

สุวัฒก์ นิยมค้า (2531: 305-306) ได้กล่าวว่าความเข้าใจ เป็นการนำความรู้ความจำที่เรามีอยู่แล้ว ไปสื่อความ หรืออธิบายให้คนอื่นเข้าใจในรูปแบบต่างๆ กันด้วยความคิดของตนเองโดยคงความหมายเดิมไว้ทุกประการ

จากความหมายของ ความเข้าใจพอสรุปได้ว่า ความเข้าใจ เป็นสมรรถภาพขั้นแรกของตัวปัญญา เป็นการนำเอาความรู้ที่มีอยู่เดิมไปใช้ในการดัดแปลง ปรับปรุง เพื่อเสริมเติมแต่งความรู้เดิมให้มีลักษณะใหม่อย่างสมเหตุสมผลแต่ยังคงความหมายเดิมไว้

3) การนำไปใช้ (Application)

การนำไปใช้ตามความหมายของบลูมนั้น มีผู้ให้ความหมายไว้หลายท่านดังนี้

ชวาล แพรัตกุล (2525: 211) ให้ความหมาย การนำไปใช้ว่า เป็นความสามารถในการนำความรู้และความเข้าใจในเรื่องราวที่ตนเองมีไปใช้แก้ปัญหาที่แปลกใหม่ ทำนองเดียวกับเรื่องนั้นได้

โกวิท ประวาลพฤษ์และสมศักดิ์ สินธุระเวชญ์ (2527: 144) ได้ให้ความหมายการนำไปใช้ว่า เป็นความสามารถในการนำเอาความรู้ ความเข้าใจในเรื่องราวใดๆ ที่ตนมีอยู่เดิม ไปแก้ปัญหาที่แปลกใหม่ของเรื่องนั้น โดยจะต้องอาศัยความรู้ต่างๆ โดยเฉพาะวิธีการกับความคิดรวบยอดมาผสมผสานกับความสามารถในการแปลความ ตีความ ขยายความของเรื่องนั้น

ไพศาล หวังพานิช (2526: 108) ได้ให้ความหมายการนำไปใช้ว่าเป็นความสามารถในการนำความรู้ความเข้าใจในเรื่องราวข้อเท็จจริง วิธีการต่างๆ ไปใช้ในสถานการณ์จริงในชีวิตประจำวันหรือในสถานการณ์ที่คล้ายคลึงกัน

จากความหมายของการนำไปใช้ พอสรุปได้ว่า การนำไปใช้เป็นความสามารถในการนำเอาความรู้ความจำ ความเข้าใจ ในเรื่องราวที่มีอยู่เดิมไปใช้ในการแก้ปัญหา ที่มีลักษณะแปลกใหม่แต่คล้ายคลึงกับเรื่องที่เคยพบมาก่อนได้

4) การวิเคราะห์ (Analysis)

การวิเคราะห์ตามความหมายของบลูมนั้น ได้มีผู้ให้ความหมายไว้หลายท่าน ดังนี้

ชวาล แพรัตกุล (2525: 257) กล่าวว่า การวิเคราะห์เป็นความสามารถในการแยกวัตถุสิ่งของต่างๆ ที่มีอยู่รอบตัว หรือเรื่องราวและเหตุการณ์ใดๆ ก็ได้ออกเป็นส่วนย่อยตามหลักการและกฎเกณฑ์ที่กำหนดให้ เพื่อค้นหาความจริงต่าง ๆ ที่แฝงอยู่ในเรื่องราวนั้น ย่อยตามหลักการและกฎเกณฑ์ที่กำหนด เพื่อค้นหาความจริงต่างๆ ที่แฝงอยู่เรื่องราวนั้นๆ

โกวิท ประวาบพฤกษ์ และสมศักดิ์ สินธุระเวชญ์ (2527: 146)ได้ให้ความหมายการวิเคราะห์ว่าเป็น ความสามารถในการแยกสิ่งสำเร็จรูปออกเป็นส่วนย่อยๆ ตามหลักการหรือกฎเกณฑ์ที่กำหนดให้เพื่อค้นหาความจริงที่ซ่อนแผงอยู่ภายในเรื่องราวนั้นๆ

สุวัฒก์ นิยมค้า (2531: 307 – 310) ได้ให้ความหมายการวิเคราะห์ว่า เป็นความสามารถในการแยกวัตถุสิ่งของอย่างหนึ่งออกเป็นส่วนประกอบย่อยๆ และมองหาความสัมพันธ์ระหว่างส่วนประกอบเหล่านั้นรวมทั้งการมองหาวิธี การที่มันรวมตัวกันขึ้นเป็นวัตถุสิ่งของนั้นๆ ด้วย

วารีรัตน์ ชนกนำชัย (2532 : 44) กล่าวว่า การวิเคราะห์เป็นความสามารถในการแยกสิ่งของ เรื่อง เหตุการณ์ หรือปรากฏการณ์ ออกเป็นส่วนประกอบย่อย ๆ ได้ และการมองหาความสัมพันธ์ระหว่างส่วนประกอบเหล่านั้นได้ ได้แก่ความสามารถในการวิเคราะห์หาองค์ประกอบ การวิเคราะห์หาความสัมพันธ์ และการวิเคราะห์หาหลักการที่รวมกันเป็นระบบ

วิไลพร คำเพราะ (2539 : 8-9) ให้ความหมายการคิดวิเคราะห์ว่าเป็นความสามารถในการพิจารณาไตร่ตรองอย่างรอบคอบเกี่ยวกับข้อมูลหรือสถานการณ์โดยใช้ความรู้ ความคิด และประสบการณ์ของตนเองอย่างถี่ถ้วน เพื่อนำไปสู่ข้อสรุปที่สมเหตุสมผล

ชัยศักดิ์ ลีลาจรัสกุล (2552 : 7) กล่าวว่า การคิดวิเคราะห์เป็นความสามารถในการจำแนก แจกแจงองค์ประกอบของสิ่งใดสิ่งหนึ่ง หรือ พิจารณาอย่างรอบคอบเกี่ยวกับสถานการณ์และข้อมูลต่าง ๆ พร้อมทั้งหาความสัมพันธ์เชิงเหตุผลระหว่างองค์ประกอบเหล่านั้นมาสนับสนุนเพื่อการตัดสินใจเชื่อหรือสรุปอย่างมีเหตุผล

จากความหมายดังกล่าว สรุปได้ว่า การวิเคราะห์ หมายถึง การจำแนก แยกแยะสิ่งใดสิ่งหนึ่ง แจกแจงองค์ประกอบของสิ่งใดสิ่งหนึ่ง เป็นความสามารถในการจำแนกรายละเอียดเรื่องราว เหตุการณ์สิ่งต่างๆ ที่มีอยู่รอบตัว ออกเป็นส่วนย่อยๆ ตามหลักการหรือกฎเกณฑ์ที่กำหนดขึ้น เพื่อค้นหาความจริงที่แอบแฝงอยู่ ขั้นการวิเคราะห์นี้ บลูม ได้จำแนกความสามารถในด้านนี้ออกเป็น 3 ลักษณะ คือ

1. การวิเคราะห์ความสำคัญ (analysis of element) เป็นความสามารถในการค้นหาจุดสำคัญหรือหัวใจของเรื่อง คุณลักษณะที่เด่นชัดของเรื่องที่อ่าน ค้นหาสาเหตุ ความคิด ผลลัพธ์ และจุดมุ่งหมายสำคัญของเรื่องที่อ่าน

2. การวิเคราะห์ความสัมพันธ์ (analysis of relationship) เป็นความสามารถในการค้นหาความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กัน ระหว่างคุณลักษณะต่าง ๆ ของเรื่อง ของเหตุการณ์ และการพาดพิงระหว่างองค์ประกอบต่าง ๆ ว่ามีความเกี่ยวพันกันในลักษณะใด คล้อยตามกันหรือขัดแย้งกันเกี่ยวข้องกันหรือไม่เกี่ยวข้องกัน

3. การวิเคราะห์หลักการ (analysis of organizational principles) เป็นความสามารถในการค้นหาเค้าเงื่อน หลักที่ยึดถือ ระเบียบวิธีโครงสร้างและระบบของเรื่องราวและการกระทำต่าง ๆที่ร่วมกันอยู่ในสภาพเช่นนั้นได้เพราะยึดหลักการและแกนอะไรเป็นสำคัญ

4) การวิเคราะห์ความสำคัญ (Analysis of Elements)

เป็นความสามารถในการวิเคราะห์ว่าเรื่องนี้ มีความสำคัญตรงไหน รวมทั้งด้านการหาคุณลักษณะที่เด่นชัดของเรื่องราวในแง่มุมต่างๆ ตามกฎเกณฑ์ที่กำหนดให้ (โกวิท ประวาบพฤกษ์ และ สมศักดิ์ สินธุระเวชญ์ 2527: 146)

การวิเคราะห์ความสัมพันธ์ (Analysis of Relationships) เป็นความสามารถในการค้นหาความเกี่ยวข้องระหว่างคุณลักษณะใดๆ ของเรื่องราวและสิ่งต่างๆ ว่ามีความเกี่ยวพันกันอย่างไรมีอะไรเป็นเหตุ อะไรเป็นผล (ภัทรา นิคมานนท์, 2529: 112)

5) การสังเคราะห์ (Synthesis)

การสังเคราะห์ตามความหมายของบลูมนั้น ได้มีผู้ให้ความหมายไว้หลายท่าน ดังนี้

ชวาล แพรัตกุล (2525: 321) ได้ให้ความหมายการสังเคราะห์ว่า เป็นความสามารถในการรวมสิ่งต่างๆ เช่น วัตถุ ข้อเท็จจริง ตั้งแต่ 2 ชนิดขึ้นไปเข้าด้วยกันเพื่อให้กลายเป็นสิ่งใหม่ๆ ที่มีคุณลักษณะบางอย่างแปลกไปจากส่วนประกอบย่อยเดิม

พิตร ทองชั้น (2524: 55) ได้ให้ความหมายการสังเคราะห์ว่าเป็น การผสมผสานส่วนย่อยๆ หรือกฎเกณฑ์เล็กๆ น้อยๆ ให้เป็นหัวใจ เรื่องราว หรือปรากฏการณ์ของเรื่องนั้นๆ สามารถมองได้หลายแง่มุม และพร้อมกับรู้จักปรุงแต่งสิ่งของต่างๆ ให้เป็นของใหม่ที่ดีกว่าเดิม นับเป็นขั้นแรกของความสามารถทางด้านความคิดสร้างสรรค์

ต่าย เซียงฉี่ (2523: 107) ได้ให้ความหมายการสังเคราะห์ว่าเป็น การรวมเรื่องราวหรือสิ่งต่างๆ ตั้งแต่ 2 อย่างขึ้นไปเข้าด้วยกัน โดยมีการดัดแปลงสร้างสรรค์หรือปรับปรุงให้ดีขึ้นกว่าเดิม หรือใช้งานในอีกแง่มุมหนึ่ง

สุวัฒก์ นิยมค้า (2531: 321) ได้ให้ความหมายการสังเคราะห์ว่าเป็น การนำเอาองค์ประกอบย่อยๆ หรือส่วนย่อยๆ มาประกอบกันเป็นสิ่งสมบูรณ์อย่างใหม่ขึ้นมาอย่างหนึ่ง

จากความหมายของการสังเคราะห์ พอสรุปได้ว่าการสังเคราะห์เป็นความสามารถในการนำเอาหรือรวบรวมผสมผสานสิ่งต่างๆ ที่เป็นส่วนย่อยๆ นั้นเข้าด้วยกัน เพื่อให้กลายเป็นสิ่งใหม่ที่มีคุณลักษณะแปลกไปจากเดิมของสิ่งนั้น

6) การประเมินค่า (Evaluation)

การประเมินค่าตามความหมายของบลูม นั้นมีผู้ให้ความหมายไว้หลายท่านดังนี้

ชวาล แพรัตกุล (2525: 379) ได้ให้ความหมายการประเมินค่าว่า เป็นความสามารถในการตีราคาสิ่งต่างๆ โดยสรุปอย่างมีหลักเกณฑ์ว่าสิ่งนั้นๆ มีคุณค่า ดีหรือเลว หรือเหมาะควรอย่างไร ซึ่งจะต้องมีเกณฑ์หรือมาตรฐานใดอย่างหนึ่ง สำหรับยึดเป็นข้ออ้างอิงในการวินิจฉัยสิ่งเหล่านั้นก่อนเสมอทุกครั้งไป ซึ่งเป็นเรื่องสำคัญมากที่สุด เพราะการติชมที่ไม่มีมาตรฐานจะเป็นเพียงความคิดเห็นเท่านั้นไม่ใช่การประเมินค่า แบ่งออกเป็น 2 ประเภท ดังนี้

1. การประเมินค่าโดยอาศัยเกณฑ์ภายใย ได้แก่ การประเมินค่าโดยใช้ข้อเท็จจริงตามท้องเรื่อง หรือสถานการณ์นั้น ๆ มรเป็นหลักในการพิจารณา

2. การประเมินค่าโดยอาศัยเกณฑ์ภายนอก หมายถึง การให้ผู้ตอบวินิจฉัยเอาเองโดยอาศัยเกณฑ์ต่าง ๆ ที่เหมาะสม และเป็นที่ยอมรับของผู้รู้หรือสังคมที่นอกเหนือจากเรื่องราวภายในท้องเรื่องนั้น มาเป็นหลักในการวินิจฉัย

ไพศาล หวังพานิฎ (2526: 116) ได้ให้ความหมายการประเมินค่าว่าเป็นการวินิจฉัย ตีราคา เรื่องราวความคิดเห็น เหตุการณ์ต่างๆ โดย สรุปเป็นคุณค่าว่า ดี – เลว เหมาะ ไม่เหมาะ อย่างมีหลักเกณฑ์

โกวิท ประวาลพฤกษ์และสมศักดิ์ สินธุระเวชญ์ (2527: 152) ได้ให้ความหมายการประเมินค่าว่าเป็น ความสามารถในการตัดสินตีราคา โดยอาศัยเกณฑ์และมาตรฐานที่วางไว้

ภัทรา นิคมานนท์ (2529: 116 – 117) กล่าวว่า การประเมินคุณค่าตามความหมายของบลูม คือ ความสามารถในการตัดสินเกี่ยวกับคุณค่าของเนื้อหาและวิธีการต่าง ๆ โดยสรุปอย่างมีหลักเกณฑ์ว่าสิ่งนั้นดี เลว เหมาะสมหรือไม่เพียงใด การประเมินคุณค่าแบ่งออกเป็น 2 ประเภท ดังนี้

1. การตัดสินโดยอาศัยข้อเท็จจริงหรือเกณฑ์ภายในเนื้อเรื่อง เป็นการประเมินหรือตัดสินโดยยึดความถูกต้องตามเนื้อเรื่อง หรือข้อมูลที่ปรากฏอยู่

2. การตัดสินโดยอาศัยเกณฑ์ภายนอก เป็นการตัดสินโดยอาศัยเกณฑ์อื่น ๆที่ไม่ปรากฏตามเนื้อหาวิชานั้น ๆ

สุวัฒก์ นิยมค้า (2531: 312 -313) กล่าวว่า การะประเมินคุณค่าตามความหมายของบลูม หมายถึง การตัดสินใจเกี่ยวกับคุณค่าของความคิด การกระทำ การแก้ปัญหา รวมทั้งวัตถุสิ่งของที่ใช้เพื่อความประสงค์บางอย่างตามเกณฑ์ที่กำหนด

อัญชัญ ธรรมสิทธิ์ (2541: 28) กล่าวว่า การประเมินเป็นความสามารถในการวินิจฉัย ตีราคา คุณค่าโดยอาศัยเกณฑ์และมาตรฐานที่วางไว้

นุชนารถ บุญโกย (2551: 23) กล่าวว่า การประเมินเป็นค่าความสามารถในการพิจารณาตัดสินลงสรุปเกี่ยวกับคุณค่าของความคิดทุกชนิด เพื่อเปรียบเทียบเกณฑ์หรือมาตรฐานที่กำหนดให้

ชัยศักดิ์ ลีลาจรัสกุล (2551: 36) ได้สรุปการประเมินค่า หมายถึง ความสามารถทางสมองของบุคคลในการพิจารณาตัดสินคุณสมบัติ คุณค่าของสิ่งใดสิ่งหนึ่งว่าดีด้านใด และเสียด้านใด ทั้งนี้ต้องอยู่บนพื้นฐานเกณฑ์ที่เป็นที่ยอมรับ

จากความหมายของการประเมินค่า พอสรุปได้ว่า การประเมินค่า หมายถึง ความสามารถในการพิจารณาตรวจสอบ วินิจฉัยเรื่องราว ความคิด การกระทำ เหตุการณ์ วิจารณ์ ตัดสินโต้แย้ง ป้องกัน สนับสนุน ตัดสินใจเกี่ยวกับคุณค่าในด้านความคิด การกระทำ รวมถึงวัตถุสิ่งของต่าง ๆ โดยใช้เหตุผลและหลักการ และอาศัยเกณฑ์และมาตรฐานที่วางไว้ ว่ามีลักษณะเป็นกระบวนการที่เป็นลำดับขั้น (Benjamin Bloom's Taxonomy of Educational Objectives) และจะค่อย ๆ เพิ่มความซับซ้อนขึ้นเรื่อย ๆ จนกระทั่งถึงขั้นสุดท้าย

2. พฤติกรรมด้านจิตพิสัย

พฤติกรรมด้านจิตพิสัย หมายถึง พฤติกรรมที่เกี่ยวข้องกับความรู้สึก อารมณ์ และทัศนคติซึ่งมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมของผู้เรียน ฉะนั้นพฤติกรรมด้านจิตพิสัยจึงมีความสำคัญมาก Combs (no date อ้างใน สุรางค์ โควัตระกูล, 2537: 185-186) เสนอไว้ว่าโรงเรียนควรเน้นการเรียนการสอนและการวัดผลด้านจิตพิสัยตั้งแต่เด็กเข้าโรงเรียน และพยายามที่จะพัฒนาให้อยู่ในทางบวกเสมอ จากการวิจัยเกี่ยวกับนักเรียนที่มีความสัมฤทธิ์ผล พบว่านักเรียนเหล่านี้มักจะเป็นผู้ที่มีทัศนคติที่ดีต่อครูและวิชาที่เรียน รวมทั้งมีทัศนคติที่ดีต่อตนเอง แนวคิดการจัดจำแนกพฤติกรรมด้านจิตพิสัยหรือด้านความรู้สึก (Krathwohl et al., 19864 อ้างใน ล้วน สายยศ, 2537: 30 – 31) ตามลำดับดังนี้

1. การรับรู้ (receiving) เป็นขั้นแรกของด้านความรู้สึก เป็นพฤติกรรมขั้นแรกที่คนรับรู้กับสิ่งเร้าว่ามันเป็นอะไร เป็นการรู้จักเบื้องต้นผิวเผินเท่านั้น ยังมองไม่เห็นความสำคัญ แต่มีความพยายามบังคับให้เกิดความพอใจที่จะรับรู้ ตลอดจนสามารถจำแนกแยกแยะพอที่จะใช้ความรู้สึกเลือกรับสิ่งที่รู้ได้เห็นด้วย

2. การตอบสนอง (Responding) ความรู้สึกขั้นนี้เป็นความรู้สึกที่มีความพึงพอใจและใจจดใจจ่อมากกว่าเดิม ขนาดยินยอมตาม ให้ความร่วมมือ ทำด้วยความเต็มใจสนุกสนาน

3. การรู้คุณค่า (Valuing) ในขั้นนี้เป็นความรู้สึก รู้คุณค่าของสิ่งของ ปรากฏการณ์หรือพฤติกรรมซึ่งตนเองได้รับและซึมซาบมาตั้งแต่ต้น ความรู้สึกระดับนี้อาจจะยอมรับหรือไม่ยอมรับคุณค่าก็ได้ ซึ่งขึ้นอยู่กับเกณฑ์ที่ใช้พิจารณาคุณค่าเหล่านั้น ความรู้สึกระดับนี้ค่อนข้างคงเส้นคงวา และบังเกิดความเชื่อศรัทธาด้วยอารมณ์แน่นอน

4. การจัดระบบคุณค่า (Organization) จากขั้นความรู้สึกที่แล้วมา มนุษย์ย่อมเห็นคุณค่าหรือค่านิยมมากมายผ่านเข้าในประสบการณ์ชีวิต ความรู้สึกของมนุษย์จะนิยมชมชอบเฉพาะกลุ่มค่านิยมใดนิยมหนึ่งเท่านั้น การจัดระบบในระดับนี้จึงเป็นสิ่งจำเป็น ซึ่งอาจจะจัดให้อยู่เป็นกลุ่มก้อนของความรู้สึกชื่นชอบคุณค่านั้น เช่นคนชอบพูดตรงไปตรงมา ไม่ชอบคดโกง ตรงต่อเวลา ร่วมมือร่วมใจ รักษาคำมั่นสัญญา ค่านิยมเหล่านี้จะจัดระบบกันเป็นความซื้อสัตย์ แต่ละคนจึงมีความรู้สึกเหมือนกันหรือแตกต่างกัน

5. การสร้างลักษณะนิสัยโดยคุณค่า (Characterization by a value or complex) ในขั้นนี้ มีความคงเส้นคงวาสูงเปลี่ยนแปลงยาก

3. พฤติกรรมด้านทักษะพิสัย

พฤติกรรมด้านทักษะพิสัย หมายถึง พฤติกรรมที่เป็นเรื่องทักษะของร่างกาย เช่น ทักษะทางการเคลื่อนไหว รวมทั้งการประสานงานของสมองและกล้ามเนื้อ หรือด้านประสาทและกล้ามเนื้อพฤติกรรมด้านทักษะพิสัยมักเน้นความรวดเร็ว เที่ยงตรง ถูกต้องชำชอง คล่องแคล่ว คนส่วนมากมักเข้าใจผิดว่าพฤติกรรมด้านทักษะพิสัยนี้เป็นพฤติกรรมด้านพลศึกษาเท่านั้น ความจริงพฤติกรรมทางด้านทักษาพิสัยรวมกันอยู่ในการเรียนรู้ทุกอย่าง ตั้งแต่การเขียนซึ่งเกี่ยวกับการใช้ดินสอ ปากกา การวาดรูป การพูด ตลอดจนการใช้เครื่องมือต่างๆ

Dave (1971 อ้างใน โกวิท ประวาบพฤกษ์, 2533: 28) ได้แบ่งพฤติกรรมทางด้านการปฏิบัติตามระดับประสานกันคือ

1. การเลียนแบบ (Imitation) ทำเลียนแบบซ้ำโดยที่ยังไม่มีผลสมบูรณ์
2. ยักย้ายถ่ายเท (Manipulation) ทำตามแบบโดยมีคำสั่งชี้แจงที่จะพัฒนาทักษะ
3. ความถูกต้อง (Precision) ทำอย่างมีทักษะโดยปราศจากคำแนะนำหรือรูปแบบ
4. ความคล่องแคล่ว (Articulation) ทำต่อเนื่องประสานกันเพื่อความถูกต้อง
5. ทำอย่างธรรมชาติ (Naturalization)มีความสามารถระดับสูง ทำอย่างอัตโนมัติ

ซึ่ง นิโลบล นิ่งกิ่งรัตน์ (2543: 11) ได้กล่าวว่า พฤติกรรมทางด้านการปฏิบัติของดาเว (Dave) ถ้าแบ่งเพื่อให้เข้าใจง่ายและสะดวกต่อการใช้จะแบ่งออกเป็น 3 ขั้น ระบุไว้ดังนี้

1. การเลียนแบบ (Imitation) เป็นการทำเลียนแบบทีละขั้นตอน

2. ขั้นสามารถควบคุมการปฏิบัติได้ (Control) โดยมีการประสานระหว่างความคิดและอวัยวะส่วนที่เกี่ยวข้อง

3. ขั้นชำนาญ (Automation) เป็นขั้นที่ผู้เรียนมีความชำนาญในการปฏิบัติโดยอัตโนมัติ

ผู้วิจัย ได้สรุปการเรียนรู้ตามทฤษฎีของ Bloom (Bloom's Taxonomy) ได้ว่า การเรียนรู้หมายถึง กระบวนการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมจากเดิมไปสู่พฤติกรรมใหม่ที่ค่อนข้างถาวร และพฤติกรรมใหม่นี้เป็นผลมาจากประสบการณ์หรือการฝึกฝน มิใช่เป็นผลจากการตอบสนองตามธรรมชาติหรือสัญชาตญาณ หรือวุฒิภาวะหรือพิษยาต่างๆ หรืออุบัติเหตุ หรือความบังเอิญ พฤติกรรมที่เปลี่ยนไปจะต้องเปลี่ยนไปอย่างค่อนข้างถาวร จึงจะถือว่าเกิดการเรียนรู้ขึ้น หากเป็นการ เปลี่ยนแปลงชั่วคราวก็ยังไม่ถือว่าเป็นการเรียนรู้เมื่อบุคคลเกิดการเรียนรู้ จะเกิดการเปลี่ยนแปลงดังนี้

1. การเปลี่ยนแปลงทางด้านความรู้ ความเข้าใจ และความคิด (Cognitive Domain) หมายถึง การเรียนรู้เกี่ยวกับเนื้อหาสาระใหม่ ก็จะทำให้ผู้เรียนเกิดความรู้ความเข้าใจสิ่งแวดล้อมต่างๆ ได้มากขึ้น เป็นการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในสมอง

2. การเปลี่ยนแปลงทางด้านอารมณ์ ความรู้สึก ทัศนคติ ค่านิยม (Affective Domain) หมายถึง เมื่อบุคคลได้เรียนรู้สิ่งใหม่ ก็ทำให้ผู้เรียนเกิดความรู้สึกทางด้านจิตใจ ความเชื่อความสนใจ

3. ความเปลี่ยนแปลงทางด้านความชำนาญ (Psychomotor Domain) หมายถึง การที่บุคคลได้เกิดการเรียนรู้ทั้งในด้านความคิด ความเข้าใจ และเกิดความรู้สึกนึกคิด ค่านิยม ความสมใจด้วยแล้ว ได้นำเอาสิ่งที่ได้เรียนรู้ไปปฏิบัติ จึงทำให้เกิดความชำนาญมากขึ้น เช่น การใช้มือเป็นต้น

หลักการพัฒนาสังคมที่เข้มแข็งและยั่งยืน

ความหมายและองค์ประกอบของการพัฒนา

สัญญา สัญญาวิวัฒน์ (2549: 14) ได้ให้ความหมายของการพัฒนาไว้ว่า เป็นการทำให้คุณภาพชีวิตให้ดีขึ้น โดยอาจมีตัวชี้วัดได้หลากหลายรูปแบบ เช่น การวัดด้วยการศึกษา เศรษฐกิจ การเมือง ความผาสุกและสงบสุข เป็นต้น หากปัจจัยเหล่านี้ได้รับการปรับปรุงให้ดีขึ้นก็หมายถึงสังคมหรือชุมชนนั้นมีการพัฒนาที่ดีขึ้น

องค์ประกอบที่จะนำไปสู่การพัฒนานั้นมี 6 ประการ คือ

1. ทรัพยากรธรรมชาติคือสิ่งที่มีอยู่ตามธรรมชาติของชุมชนหรือท้องถิ่น โดยมนุษย์ไม่ได้สร้างขึ้น เช่น น้ำมัน ถ่านหิน อัญมณี แร่ธาตุ น้ำ ดิน เป็นต้น หากสามารถนำทรัพยากรธรรมชาติเหล่านี้มาใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อสังคมและชุมชนนั้นได้ ก็จะทำให้พลเมืองหรือผู้อยู่อาศัยในชุมชนมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นได้

2. ทรัพยากรมนุษย์ คือ ประชากรในสังคมนั้น หากมีประชากรที่มีระดับการศึกษาหรือมีความรู้ความสามารถสูง มีจำนวนประชากรในวัยทำงานมาก มีวินัยในการดำรงชีวิต ก็จะทำให้สังคมนั้นมีการพัฒนาได้ดี

3. องค์การสังคม คือ กลุ่มงาน สถานประกอบการ หน่วยงานราชการ วัด ฯลฯ ที่มีบทบาทสำคัญในการชี้นำหรือส่งเสริมความเป็นอยู่ในสังคม หากองค์การสังคมเหล่านี้มีความเข็มแข็งก็จะช่วยเสริมสร้างความรุ่งเรืองและการดำรงความสันติสุขของสังคมนั้นไว้ได้ดี

4. ผู้นำและภาวะผู้นำ คือ บุคคลที่มีบทบาทหรือมีอิทธิพลในการชี้นำ อำนวยการ หรือสนับสนุนให้ชุมชนเกิดการเรียนรู้และพัฒนาไปสู่ทิศทางที่ดี ซึ่งนอกจากจะเป็นผู้นำของชุมชนที่ได้รับการแต่งตั้งหรือรับเลือก เช่น ผู้ใหญ่บ้าน กำนัน นายกองค์การบริหารส่วนตำบล เป็นต้น แล้ว ยังหมายรวมถึงผู้นำทางความคิดอีกด้วย เช่น พระภิกษุ ประธานกรรมการต่างๆ ของชุมชน ปราชญ์ชุมชน เป็นต้น ผู้นำที่มีภาวะผู้นำที่ดี(มีวิสัยทัศน์ ทักษะในการนำคน ความมุ่งมั่น ความซื่อสัตย์ ความประนีประนอม เป็นต้น) ย่อมนำชุมชนไปสู่พัฒนาการที่ดีได้

5. การสื่อสารและการปฏิสัมพันธ์ คือ การที่คนในชุมชนสามารถพูดคุยกันได้ สามารถถ่ายทอดแนวคิดและข่าวสารต่างๆได้ การเรียนรู้และสร้างองค์ความรู้ของชุมชน การสร้างความร่วมมือซึ่งกันและกัน เพื่อผลิตผลงานของชุมชน พัฒนารูปแบบความเป็นอยู่ของชุมชน ระงับความขัดแย้งและสร้างความเข้าใจกัน

6. การศึกษา/การฝึกอบรม คือ การสร้างองค์ความรู้ การสร้างทักษะอาชีพ การสร้างปัญญาให้กับประชากรในชุมชน เพื่อให้ประชากรมีศักยภาพในการทำงานและพัฒนาชีวิตให้ดียิ่งขึ้น นอกจากนี้ หากประชากรในชุมชนมีการศึกษาดี ได้รับการฝึกอบรมให้มีศีลธรรมและจริยธรรมในการดำเนินชีวิตที่ดีแล้ว ก็สามารถนำสังคมไปสู่ความเจริญและเกิดสันติสุขได้

แนวคิดการพัฒนาอย่างยั่งยืน

แนวคิดการพัฒนาอย่างยั่งยืน เกิดจากการถกเถียงกันในระดับสากลถึงเป้าประสงค์ กระบวนการ และผลลัพธ์ของการพัฒนาในอดีต ที่มีเป้าประสงค์มุ่งเน้นการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจเป็นด้านหลัก แต่ในกระบวนการพัฒนาและผลลัพธ์ที่เกิดจากการพัฒนากลับทำให้สิ่งแวดล้อมเสื่อมสภาพลง และไม่สามารถแก้ปัญหาความยากจนที่คุกคามประเทศที่กำลังพัฒนาได้ การถกเถียงทางสากลระหว่างการประชุมของสหประชาชาติด้านสิ่งแวดล้อมและการพัฒนา (The United Nations Conference for Environment and Development-UNCED) ในปี ค.ศ.1992 คณะกรรมมาธิการโลกว่าด้วยสิ่งแวดล้อมและการพัฒนา ได้มีการเรียกร้องให้ประเทศสมาชิกใช้ยุทธศาสตร์การพัฒนาที่ส่งเสริมความยั่งยืนและไม่เป็นอันตรายต่อสิ่งแวดล้อม หลังจากนั้นการประชุมของสหประชาชาติในเรื่องนี้ได้ดำเนินการอย่างต่อเนื่องอีกเจ็ดครั้ง จนได้ข้อสรุปซึ่งเป็นที่ยอมรับกันว่า การพัฒนาที่ยั่งยืนเป็นแนวทางการพัฒนาที่ประเทศต่างๆควรใช้เป็นแนวทางการกำหนดยุทธศาสตร์การพัฒนาของประเทศตนเอง และได้มีการกำหนดคำนิยามการพัฒนาที่ยั่งยืนเอาไว้ว่า “เป็นการพัฒนาที่สนองตอบต่อความต้องการในปัจจุบัน โดยไม่ไปขัดขวางการบรรลุความต้องการของคนรุ่นต่อไปในอนาคต” ตามคำนิยามนี้มีนัยว่า ความต้องการของมนุษย์ในปัจจุบันที่แสวงหาวิถีการดำรงชีวิต การทำงาน และความเป็นอยู่ ซึ่งทำให้เกิดความมั่นคงด้านเศรษฐกิจ มีสุขภาพที่ดี และบรรลุเป้าประสงค์ที่ตนต้องการนั้น จะต้องไม่ไปทำลายสิ่งแวดล้อมและทำลายสวัสดิการของมนุษย์ในอนาคต

นอกจากนั้นในทางสากล ยังมีอีกองค์กรซึ่งเป็นองค์กรที่สังกัดสหประชาชาติเช่นกันคือองค์กรด้านการศึกษา วิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ (United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization - UNESCO หรือ ยูเนสโก) ได้ชี้ให้เห็นว่าการพัฒนาในอดีตขาดมิติด้านวัฒนธรรม ทั้งที่วัฒนธรรมเป็นแกนกลางแห่งคุณค่าของมนุษย์ดังนั้นทางยูเนสโกจึงได้นำเสนอว่า การพัฒนาที่ยั่งยืนนั้น ต้องนำคุณค่าของมนุษย์และวัฒนธรรมเป็นแกนกลางในการพัฒนาด้วย

สำหรับนักคิดในสังคมไทยผู้ที่นำเสนอแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืนอย่างเป็นระบบมากที่สุดคือ พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต) ท่านได้วิจารณ์แนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืนของ UNCED โดยชี้ให้เห็นว่า ความยั่งยืนที่ได้นำเสนอมานั้นยังคงเป็นความยั่งยืนที่มีเป้าหมายในการพัฒนาเศรษฐกิจเป็นหลัก เพียงแต่ให้ลดการทำลายสิ่งแวดล้อมลงไปเท่านั้น ซึ่งยังไม่มองการพัฒนาที่ยั่งยืนอย่างเป็นองค์รวมและมีการบูรณาการเป็นอย่างเป็นระบบ ท่านจึงได้นำเสนอการพัฒนาแบบยั่งยืนว่า เป็นการพัฒนาอย่างสมดุล โดยมีเป้าหมายเพื่อเข้าถึงความจริงของธรรมชาติตามระบบความสัมพันธ์แห่งเหตุปัจจัยของสรรพสิ่ง ทั้งตัวมนุษย์ สังคม ธรรมชาติแวดล้อม และเทคโนโลยี (พระธรรมปิฎก, 2552 : 64)

พระธรรมปิฎก ได้จำแนกระบบมนุษย์ ออกเป็น 3 ระบบย่อยคือ ระบบชีวิตเชิงกายภาพ ระบบของจิตใจที่ทำงานตามจิตนิยาม และระบบการดำเนินชีวิตซึ่งได้แก่ระบบพฤติกรรมเป็นต้น ในด้านระบบสังคมนั้นท่านได้ชี้ว่า เป็นระบบแห่งความสัมพันธ์ระหว่างกันโดยเกิดจากเจตจำนงของมนุษย์ เช่น ระบบการปกครอง ระบบสวัสดิการ เป็นต้น ส่วนสิ่งแวดล้อม คือ สรรพสิ่งที่เป็นธรรมชาติซึ่งเอื้ออำนวยในการดำรงของมนุษย์ และเทคโนโลยีเป็นเครื่องมือที่มนุษย์ใช้กระทำต่อมนุษย์เอง ต่อสังคม และต่อสิ่งแวดล้อม

กระบวนการพัฒนาแบบยั่งยืนตามแนวทางของพระธรรมปิฎกนั้น มี 2 ขั้นตอน คือ

1. การพัฒนาคน โดยให้คนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนา และพัฒนาคนนั้นจะต้องพัฒนาทั้งทางด้านพฤติกรรม จิตใจ และปัญญา

2. การพัฒนาที่ยั่งยืน โดยคนในฐานะที่เป็นแกนกลางต้องไปประสานปรับเปลี่ยนระบบความสัมพันธ์องค์รวมใหญ่อย่างเป็นบูรณาการ เพื่อให้เป็นระบบแห่งการดำรงอยู่ด้วยดีมีสมดุลอย่างต่อเนื่อง ในการพัฒนาคนนั้น ท่านได้เสนอแนวทางในการพัฒนาพฤติกรรม ไว้ว่า ให้เป็นพฤติกรรมที่ไม่เบียดเบียน และมีการสร้างความเกื้อกูลซึ่งกันและกัน ทั้งในพฤติกรรมหาเลี้ยงชีพให้เป็นสัมมาอาชีวะ หรือการเลี้ยงชีพโดยสุจริต ไม่ก่อภัยต่อตนเอง ผู้อื่นและสิ่งแวดล้อม พฤติกรรมในการบริโภค ให้รู้จักประมาณการ ซื้อหาปัจจัยสี่และสิ่งของเครื่องใช้โดยเน้นคุณค่าที่แท้ และไม่เสพสิ่งมึนเมา เป็นต้น พฤติกรรมในการแสวงหาความสุข ที่อิงธรรมชาติ การหาสุขแบบประสานร่วมมือกันและการให้ซึ่งกันและกัน กล่าวโดยสรุปคือการพัฒนาคนให้รู้จักการให้ควบคู่กับการได้อย่างสมดุลกัน

สำหรับด้านจิตใจ ประกอบด้วย 6 เสาหลัก โดยควรพัฒนาจิตสำนึกแห่งการสร้างสรรค์ จิตแห่งความปรารถนาที่ดีต่อกัน จิตแห่งเมตตา กรุณา มุติตา จิตแห่งการรักธรรมชาติ จิตแห่งสันโดษ จิตแห่งอิสรภาพโดยมีสติเป็นตัวกำกับ และจิตแห่งอุดมคติ มีปณิธานในการปฏิบัติงาน การสร้างสรรค์สิ่งดีงามและ การเข้าถึงจุดหมายแห่งชีวิตที่ดีงามสมบูรณ์

ด้านปัญญา ควรพัฒนาการใช้ปัญญาตามหลักโยนิโสมนสิการซึ่งเน้นความคิดอย่างเป็นระบบ พิจารณาปัญหาและสรรพสิ่ง อย่างสืบสาวลงลึกถึงเหตุปัจจัยที่ทำให้เกิดผลขึ้นมา ระบบการเปรียบเทียบและจำแนกคุณค่าของสรรพสิ่ง รวมทั้งระบบที่เป็นระบบคิดที่มีจุดมุ่งหมายเพื่อปัดเป่าความเชื่อ ค่านิยม และแนวคิดที่ผิด รวมทั้งให้รู้จักและเข้าใจโลกและชีวิตตามความเป็นจริง เพื่อสร้างสรรค์ประโยชน์สุขแก่โลก

สำหรับระบบการพัฒนาที่ยั่งยืนนั้น พระธรรมปิฎก เห็นว่า เป็นผลที่มาจากการพัฒนาคนและเกิดขึ้นเมื่อระบบความสัมพันธ์ระหว่าง มนุษย์ สังคม ธรรมชาติ และเทคโนโลยีมีความสมดุลกัน โดยเสนอแนวทางการพัฒนาระบบดังนี้

1. มนุษย์ในฐานะที่เป็นมนุษย์ ควรจัดการศึกษาและจัดสรรปัจจัยเกื้อหนุน เพื่อช่วยให้มนุษย์แต่ละชีวิตเจริญงอกงามเข้าถึงความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ ในด้านมนุษย์ในฐานะที่เป็นทรัพยากรพึงพัฒนาให้เป็นทรัพยากรที่มีคุณภาพ โดยมีสุขภาพดี ขยันอดทนรับผิดชอบ มีความรู้ความสามารถ มีทักษะ พร้อมเป็นกำลังในระบบเศรษฐกิจและสังคม

2. สังคมดำเนินการพัฒนาโดยสร้างบรรยากาศแห่งการไม่เบียดเบียนกัน บรรยากาศแห่งการช่วยเหลือเกื้อกูล พิทักษ์และปกป้องบุคคลที่มีกำลังน้อยและด้อยโอกาสให้รอดพ้นจากการถูกเบียดเบียนรวมทั้งมีมาตรการพิทักษ์ป้องกันไม่ให้คนเบียดเบียนทำลายธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

3. ธรรมชาติ จะต้องให้ทำให้สังคมตระหนักว่า มนุษย์ไม่ได้แยกตัวจากธรรมชาติ แต่เป็นส่วนหนึ่งของธรรมชาติ โดยอยู่ร่วมกับธรรมชาติโดยสันติ ไม่ทำร้ายเอาเปรียบธรรมชาติหรือมุ่งนำธรรมชาติมารับใช้ตนจนเกินขอบเขต

4. เทคโนโลยี ควรผลิต และใช้เทคโนโลยีเพื่อแก้ปัญหาและอนุรักษ์ธรรมชาติ เช่นเทคโนโลยีเพื่อกำจัดน้ำเสีย ขยะ เป็นต้น และควรใช้เทคโนโลยีอย่างรู้เท่าทันและปัญญา ไม่ใช้ด้วยตัณหาที่หลงใหลในสิ่งที่เป็นคุณค่าเทียม จะเห็นได้ว่า แนวคิดการพัฒนาแบบยั่งยืนของพระธรรมปิฎกนั้น ใช้หลักคิดของศาสนาพุทธเป็นแกนกลางในการวิเคราะห์และนำเสนอแนวทางการพัฒนา โดยเน้นการพัฒนามนุษย์ทั้งร่างกาย จิตใจ และปัญญา รวมทั้งการสร้างระบบการพัฒนาที่ยั่งยืน โดยการสร้างสมดุลระหว่างมนุษย์ สังคม ธรรมชาติ และเทคโนโลยี ซึ่งนับว่าเป็นการเสนอ

แนวทาง การพัฒนาที่นำเอาคุณค่าดั้งเดิมแบบตะวันออก มาท้าทายแนวคิดการพัฒนาของตะวันตกได้อย่างลึกซึ้งแหลมคม แนวคิดนี้เป็นแนวคิดที่มีคุณค่าควรแก่การนำมาพิจารณาและนำไปประยุกต์ในการปฏิบัติในสังคมไทยไม่น้อย

แนวคิดการพัฒนาสังคมให้เข้มแข็ง

สัญญา สัญญาวิวัฒน์ (2541: 14-17) กล่าวว่า ลักษณะของชุมชนที่เข้มแข็งมี 4 ประการ ได้แก่

1. เป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ (Learning Organization) ทุกคนในชุมชนร่วมเรียนรู้ชุมชนนั้นจะรู้ทันทั้งเศรษฐกิจ สังคม การเมือง รวมทั้งการเพิ่มพูนความรู้ อยู่เสมอ

2. เป็นชุมชนที่รู้จักจัดการตัวเอง (Community Management) ด้วยกิจกรรมสำคัญ 4 ประการ คือ การวางแผน การจัดกระบวนองค์กรของตนเอง การลงมือปฏิบัติตามแผนการประเมินผล

3. เป็นชุมชนที่มีจิตวิญญาณ (Spirituality) อาจแสดงถึงความภัคดีต่อชุมชน ความรู้สึกเป็นเจ้าของ หวงแหน มีสิ่งยึดเหนี่ยวร่วมกัน

4. เป็นชุมชนที่มีสันติภาพ (Peaceful) คนมีคุณภาพและคุณธรรม สงบสุขจิตใจเยือกเย็น

อุทัย ดุลยเกษม และอรศรี งามวิทยาพงศ์ (2540: 8-10) ได้สรุปถึงลักษณะที่สำคัญของชุมชนที่เข้มแข็ง ไว้ดังนี้

1. ชุมชนที่มีสภาพรวมเป็นปึกแผ่นอย่างแน่นแฟ้น ในทางกายภาพหรือรูปธรรม คือ สมาชิกของชุมชนมีศักยภาพ มีการพึ่งพาอาศัยและร่วมมือกันในกิจกรรมต่างๆ ทั้งของส่วนตัวและส่วนรวมทั้งด้านอาชีพ วัฒนธรรม ประเพณี พิธีกรรม การพัฒนาชุมชน การแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชน ฯลฯ ในทางจิตวิทยา คือ สมาชิกของชุมชนมีค่านิยม ความเชื่อต่อสิ่งสูงสุดอย่างใดอย่างหนึ่งร่วมกันและรู้สึกว่าตนเองเป็นส่วนหนึ่งของชุมชน มีความรู้สึกผูกพันกับชุมชนและสมาชิกในชุมชน มีความรักใคร่สามัคคี เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ให้ความช่วยเหลือแบ่งปันระหว่างกัน

2. ชุมชนมีศักยภาพที่พึ่งพิงตนเองได้ในระดับที่สูง โดยมีทุนแรงงานทางทรัพยากร เพื่อการยังชีพพื้นฐานของครอบครัวตนเอง แม้จะมีการพึ่งพิงภายนอก ก็อยู่ในลักษณะที่ชุมชนมีอำนาจในการจัดการ การเลือกสรรการตัดสินใจ การมีส่วนร่วมสูงไม่ว่าด้านอาชีพ การศึกษา การกินอยู่ ประเพณี การรักษาพยาบาล

3. ชุมชนที่สามารถควบคุมและจัดการกับปัญหาที่เกิดขึ้นได้ด้วยตนเองเป็นส่วนใหญ่โดยอาศัยอำนาจ ความรู้ และกลไกภายในชุมชน กำหนดแนวทางของการแก้ปัญหา โดยอาศัยความร่วมมือภายในชุมชนเป็นหลัก ไม่ว่าจะเป็นปัญหาเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม

4. ชุมชนที่พัฒนาศักยภาพของตนเองได้อย่างต่อเนื่อง โดยอาศัยกระบวนการเรียนรู้สร้างภูมิปัญญาของตนเองในด้านต่างๆ ทั้งเศรษฐกิจ การบริหารจัดการ การปกครอง วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม เทคโนโลยี ฯลฯ มีผลให้ชุมชนมีความรู้ความสามารถที่พัฒนาตนเองและถ่ายทอดความรู้นั้นได้อย่างต่อเนื่อง

ชุมชนที่เข้มแข็ง หมายถึง การที่สมาชิกในชุมชนมีความสามารถในการบริหารจัดการได้อย่างต่อเนื่อง สามารถพัฒนาศักยภาพของคนในชุมชนเพื่อแก้ไขปัญหาความยากจน และปัญหาอื่นๆ ให้สามารถเผชิญภาวะวิกฤตต่างๆ ได้ ความเข้มแข็งของชุมชนเกิดจากการที่คนมีวัตถุประสงค์ร่วมกัน เข้ามาร่วมคิด ร่วมทำ มีความเอื้ออาทรต่อกัน มีการเรียนรู้ร่วมกันในการปฏิบัติ ความเป็นชุมชนจะทำให้มีศักยภาพในการแก้ไขปัญหาทุกชนิดทั้งทางเศรษฐกิจ จิตใจ สังคม สิ่งแวดล้อม วัฒนธรรม การเมือง และสุขภาพ

ประเวศ วะสี (2540: 36-37) เสนอไว้ว่า ความเข้มแข็งของชุมชนเปรียบประดุจภูมิคุ้มกันทางสังคม ซึ่งมีส่วนประกอบที่สำคัญ 3 ประการเข้ามาผนวกกันได้แก่ ธรรมะ การเรียนรู้ การจัดการ โดยองค์ประกอบแต่ละองค์ประกอบทั้ง 3 นั้นมีพลังมาก กล่าวคือธรรมะ การเรียนรู้ และการจัดการแต่ละองค์ประกอบอย่างใดอย่างหนึ่งยังไม่เพียงพอที่จะเผชิญกับความยากของปัญหา แต่เมื่อทั้ง 3 เข้ามาผนวกกัน ศักยภาพอันสูงส่งจึงเกิดขึ้น

ความเข้มแข็งของชุมชน หมายถึง การที่ประชาชนในชุมชนต่างๆ ของเมืองหรือชนบทรวมตัวกันเป็น “องค์การชุมชน” โดยมีการเรียนรู้ การจัดการ และการแก้ไขปัญหาร่วมกันของคนในชุมชนแล้วถึงได้เกิดการเปลี่ยนแปลงหรือการพัฒนาทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อมภายในชุมชน ตลอดจนมีผลกระทบสู่ภายนอกชุมชนที่ดีขึ้นตามลำดับ โดยจะเรียกชุมชนนี้ว่า กลุ่ม ชมรม สหกรณ์ บริษัท องค์กรชาวบ้าน เครือข่าย หรืออื่นๆ ที่มีความหมายแสดงถึง “การร่วมมือช่วยเหลือกันเพื่อผลประโยชน์ร่วมกัน และด้วยความเอื้ออาทรต่อชุมชนอื่นๆ ในสังคมด้วย” และจากความหมายของ “ชุมชนเข้มแข็ง” ข้างต้น สะท้อนให้เห็นว่าความเข้มแข็งของชุมชนเกิดจากการยึดโยงกันของสายสัมพันธ์ระหว่างกันของคนในชุมชน โดยการเชื่อมโยงดังกล่าวเป็นการเชื่อมโยงทั้งแนวตั้ง และแนวนอน นอกจากนี้การเชื่อมโยงดังกล่าวยังเกิดการถักทอความสัมพันธ์ของคนในชุมชนทั้งในลักษณะที่เป็นทางการ อาทิ การรวมกลุ่มต่างๆ ของชาวบ้าน ชุมชน และในลักษณะความสัมพันธ์ที่ไม่เป็นทางการ เช่น ระบบเครือญาติ ตระกูลแซ่

โดยที่การเชื่อมโยงดังกล่าวนั้นเป็นการเกาะเกี่ยวเหนี่ยวยึดซึ่งกันและกันอย่างเหนี่ยวแน่น รวมไปถึงการมีศักยภาพในการเชื่อมโยงและการเกาะเกี่ยวออกไปสู่วงกว้างได้ทุกขณะ ทั้งนี้การเชื่อมโยงและการเกาะเกี่ยวกันดังกล่าวเป็นเครื่องมือที่นำมาสู่พลังในการขับเคลื่อนชุมชน หรือเครือข่ายความร่วมมือต่างๆ ไปสู่เป้าหมายที่ได้วางไว้ร่วมกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง “การมีคุณภาพชีวิตที่ดีและการพึ่งตนเองให้มากที่สุด”

แนวคิดวัฒนธรรมชุมชน

แนวคิดวัฒนธรรมชุมชนเป็นแนวคิดที่นำเสนอ โดย ฉัตรทิพย์ นาถสุภา เป็นแนวคิดที่มีอิทธิพลทางความคิดต่อนักพัฒนาชุมชนภาคเอกชนเป็นจำนวนมาก และเป็นที่มาของแนวความคิดภูมิปัญญาท้องถิ่นในระยะหลัง ฉัตรทิพย์ นาถสุภา ได้นำเสนอแนวความคิดนี้ในปี 2529 ในหนังสือชื่อ “บ้านกับเมือง” โดยในขั้นแรกได้นำเสนอการวิเคราะห์หมู่บ้านไทย และต่อมาได้เสนอการพัฒนาเพื่อพึ่งตนเองของชาวบ้าน

ฉัตรทิพย์ นาถสุภา ได้ชี้ให้เห็นว่า แนวทางการพัฒนาแบบทุนนิยมได้ทำลายชุมชนในประเทศแถบละตินอเมริกาเป็นจำนวนมาก แต่ชุมชนไทยกลับดำรงอยู่ได้โดยไม่แตกสลาย สาเหตุที่เป็นเช่นนี้มี 3 ประการคือ

ประการแรก ชุมชนไทยมีแรงเกาะเกี่ยวภายในชุมชนเหนียวแน่น ภายในชุมชนมีความสัมพันธ์เชิงเครือญาติ มีการช่วยเหลือกันในระดับหมู่บ้านที่ชัดเจนในกิจกรรมการผลิตต่างๆ อาทิ การทำนา การเกี่ยวข้าว นวดข้าว จับปลา ล่าสัตว์ หัตถกรรมและค้าขาย เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีการช่วยเหลือและพึ่งพากันในด้านสังคม เช่น การแต่งงาน งานศพ และการทำบุญตามประเพณีต่างๆ รวมทั้งการมีวัฒนธรรมและความเชื่อร่วมกัน ซึ่งการร่วมมือและพึ่งพาซึ่งกันและกันในด้านเหล่านี้จะเป็นสิ่งที่ประสานความสัมพันธ์ของชาวบ้านให้เหนียวแน่น และส่งผลให้ชุมชนมีแรงเกาะเกี่ยวกันสูง

ประการที่สอง การคงอยู่ของฐานทรัพยากรที่อุดมสมบูรณ์เป็นเวลายาวนานสืบเนื่องจากจำนวนประชากรต่อพื้นที่มีสัดส่วนที่ต่ำ ทำให้ประชาชนสามารถทำมาหากินจากธรรมชาติได้และสามารถแบ่งปันกันในระดับเพียงพอ ในชนบทบางพื้นที่นั้นมีป่าชุมชนซึ่งเปรียบเสมือนตลาดสำหรับชาวบ้าน แต่เป็นตลาดที่ไม่จำเป็นต้องใช้เงินซื้อ ใครมีความต้องการเพียงเดินเข้าไปในป่าและสามารถหาอาหารกลับมารับประทานยังชีพได้ โดยไม่อดอยาก

ประการที่สาม ลักษณะรัฐศักดินาและระบบทุนแตกต่างจากส่วนอื่นของโลก โดยในประเทศไทยนั้น รัฐและระบบทุนไม่ปรารถนาเข้าไปแทรกแซงอย่างเต็มที่ในหมู่บ้าน โดยรัฐเข้าไปเพียงเพื่อเอาทรัพยากรเท่านั้น แต่ไม่ได้เข้าไปจัดการผลิตในหมู่บ้านดังเช่นระบบศักดินาในประเทศยุโรป ขณะที่ระบบทุนก็เข้าไปในหมู่บ้านด้วยลักษณะที่คล้ายกับรัฐในอดีต คือเข้าไปเพื่อโยกย้ายผลผลิตส่วนเกินของหมู่บ้าน โดยไม่ไปเพิ่มประสิทธิภาพของพลังการผลิต ด้วยเหตุนี้จึงทำให้หมู่บ้านไทยมีลักษณะพิเศษแตกต่างจากหมู่บ้านในละตินอเมริกา

จากการวิเคราะห์ในลักษณะดังกล่าว ฉัตรทิพย์ นาถสุภา ได้นำเสนอ แนวคิดการพัฒนาแนววัฒนธรรมชุมชน โดยมีเป้าประสงค์ให้ชาวบ้านพึ่งตนเอง และมีกระบวนการพัฒนา 6 ประเด็นดังนี้

ประเด็นแรก การพัฒนาจะต้องดำเนินการเป็นกลุ่ม (Collective) ซึ่งการรวมกลุ่มเป็นกิจกรรมที่ชาวบ้านได้ดำเนินการมาอย่างยาวนาน ดังนั้นชาวบ้านมีประสบการณ์ของการรวมกลุ่มเป็นอย่างดี การรวมกลุ่มนี้อาจเป็นการรวมกลุ่มเพื่อทำกิจกรรมด้านการผลิต ด้านสังคม และวัฒนธรรม

ประเด็นที่สอง การสร้างจิตสำนึกช่วยเหลือซึ่งกันและกัน (Mutual Aid) การรวมกลุ่มต้องเป็นไปอย่างสมัครใจไม่มีการบังคับ ในประวัติศาสตร์มีหลักฐานชัดเจนว่าชาวบ้านมีจิตสำนึกเช่นนี้ดำรงอยู่ จึงควรมีการรื้อฟื้นจิตสำนึกนี้ โดยให้ชาวบ้านร่วมกันศึกษาประวัติศาสตร์รากเหง้าของตนเอง ซึ่งจะช่วยให้จิตสำนึกของชาวบ้านมีความกระจ่างชัดยิ่งขึ้น ในการสร้างจิตสำนึกนั้นควรกระทำอย่างเป็นขบวนโดยรวมเอาชาวบ้านทุกกลุ่ม ทุกฐานะเข้ามามีส่วนร่วมในการรื้อฟื้นและสร้างเอกลักษณ์ของชุมชนขึ้นมา ซึ่งจะทำให้ชาวบ้านเกิดความภาคภูมิใจและมีพลังในการผลักดันการพัฒนา

ประเด็นที่สาม การตอกย้ำจิตสำนึกที่สร้างขึ้นมาให้ดำรงอยู่และขยายออกไปทั่วทั้งหมู่บ้าน โดยเฉพาะในคนรุ่นหนุ่มรุ่นสาวซึ่งไม่ทราบประวัติและรากเหง้าที่แท้จริงของตนเอง และหากบุคคลเหล่านี้ทราบและสำนึกแล้ว พวกเขาก็จะเกิดความผูกพันอยู่กับหมู่บ้าน รักหมู่บ้านและเป็นพลังสำคัญในการพัฒนาหมู่บ้านต่อไป

ประเด็นที่สี่ การรวมตัวในรูปสหพันธ์ หรือในลักษณะเครือข่าย เพื่อช่วยเหลือซึ่งกันและกันระหว่างหมู่บ้าน และเป็นการเพิ่มศักยภาพในการดำเนินงานของแต่ละองค์กรให้เข้มแข็งยิ่งขึ้น

ประเด็นที่ห้า การประสานวัฒนธรรมโดยมีการร่วมกันประสานทางวัฒนธรรมระหว่างชนชั้นกลางในเมือง และชาวบ้าน วัฒนธรรมที่ดีของชาวบ้าน เช่น การแบ่งปันช่วยเหลือซึ่งกันและกัน สมถะ หรือ อหิงสา เป็นต้น ถือว่าเป็นรากฐานของสังคมไทย ซึ่งมีลดน้อยลงในสังคมเมืองขณะที่วัฒนธรรมที่ดีของชนชั้นกลาง เช่น การแสวงหาติดตามข้อมูลข่าวสารเป็นต้น หากมีการแลกเปลี่ยนและปรับใช้ซึ่งกันและกันก็จะเป็นการเสริมพลังในการพัฒนาต่อไป

ประเด็นที่หก การสร้างความสัมพันธ์ที่เหมาะสมระหว่างชุมชนกับสิ่งแวดล้อม โดยชุมชนอาศัยวัฒนธรรมและภูมิปัญญาดั้งเดิมในการอนุรักษ์และอยู่ร่วมกับสิ่งแวดล้อม ซึ่งจะทำให้ชุมชนมีคุณภาพชีวิตที่ดีอย่างต่อเนื่อง

กระบวนการพัฒนาที่นำเสนอโดย ฉัตรทิพย์ นาถสุภา ได้มีการนำไปขยายและปฏิบัติในหลายท้องที่ของสังคมไทย เช่น การอนุรักษ์ป่าชุมชนด้วยการบวชต้นไม้ หรือ การทำพิธีกรรมสืบชะตาแม่น้ำในภาคเหนือ เป็นต้น นับว่าเป็นแนวทางการพัฒนาที่ได้กระตุ้นให้ชุมชนและสังคมได้ตระหนักถึงประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมดั้งเดิมของชุมชน ซึ่งอาจมีผู้มองว่าตกสมัยไปแล้ว ได้รับการรื้อฟื้นขึ้นมา และกลายเป็นกลไกสำคัญประการหนึ่งของการพัฒนาสังคมในปัจจุบันที่ควรค่าแก่การยกย่อง

จากรากฐานแนวคิดของวัฒนธรรมชุมชนที่ได้กล่าวมาข้างต้น นักพัฒนาสังคมหลากหลายท่านได้หันมาสนใจและสร้างแนวคิดการพัฒนาโดยใช้ภูมิปัญญาชาวบ้านขึ้นมา ประเวศ วะสี (2536 : 6-23) ได้ชี้ให้เห็นว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นวัฒนธรรมพื้นฐานของสังคมไทย การพัฒนาสังคมควรจะตั้งอยู่บนพื้นฐานดังกล่าวเพื่อจะทำให้เกิดความมั่นคง ไม่โยกคลอนง่าย เป้าประสงค์ของการพัฒนาสังคมที่ใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น คือ การทำให้สังคมไทยพึ่งตนเองได้โดยมีรากฐานที่แน่นหนา และสร้างพลังให้กับชาติ สำหรับลักษณะของภูมิปัญญาท้องถิ่นนั้น ได้ชี้ให้เห็นถึงลักษณะที่สำคัญ 3 ประการคือ 1)มีลักษณะเฉพาะในแต่ละท้องถิ่น เพราะเกิดมาจากประสบการณ์และบทเรียนของผู้คนในท้องถิ่นหนึ่งๆ 2) มีความเชื่อมโยงหรือบูรณาการสูง ทั้งทางกาย ใจ สังคม และสิ่งแวดล้อม อาทิ ความคิดเรื่องพระแม่ธรณี รุกขเทวดา ซึ่งเป็นตัวอย่างการนำเอาธรรมชาติเชื่อมโยงกับจิตใจของมนุษย์ ทำให้มนุษย์เคารพธรรมชาติ และไม่ทำลายธรรมชาติ และ 3) มีความเคารพผู้อาวุโส เพราะผู้อาวุโสเป็นผู้รู้มีประสบการณ์ และผ่านชีวิตมากกว่า

ภูมิปัญญาท้องถิ่น

ภูมิปัญญาท้องถิ่น สามารถจำแนกออกเป็นหลายลักษณะ เช่น ภูมิปัญญาด้านการเกษตรผสมผสานหรือวนเกษตร ซึ่งเน้นการปลูกพืชหลากชนิดผสมผสานกัน ภูมิปัญญาด้านการแพทย์ การใช้สมุนไพร หรือการนวดต่างๆ ภูมิปัญญาด้านสังคม เช่น การจัดประเพณีพิธีกรรมต่างๆ ภูมิปัญญาด้านอาหาร ซึ่งมีหลากหลายตามภูมิภาค และภูมิปัญญาด้านหัตถกรรม เป็นต้น

กระบวนการในการพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่นนั้น เสรี พงศ์พิศ (2535: 22) ได้นำเสนอในบทความ “วัฒนธรรมพื้นบ้าน รากฐานของการพัฒนา” ไว้ว่า มี 4 ลักษณะ ดังนี้

1. การอนุรักษ์ เป็นการเก็บรวบรวมโบราณวัตถุ สิ่งของเครื่องใช้ เรื่องราวคำบอกเล่า คำสอน นิทาน ตำนาน การละเล่น ประเพณี ศิลปหัตถกรรมต่างๆ โดยหน่วยงานราชการหรือเอกชนในท้องถิ่นอาจสนับสนุนการดำเนินการในลักษณะนี้ รวมทั้งการยกย่อง เชิดชูเกียรติ ให้การยอมรับ ปราชญ์ชาวบ้าน และวิถีพื้นบ้าน การอนุรักษ์จะทำให้ชาวบ้านเกิดความภูมิใจในมรดกทางวัฒนธรรมของตนเอง

2. การฟื้นฟู วัฒนธรรมและภูมิปัญญา ควรมีการฟื้นฟู เช่น การลงแขกการผูกเสี่ยวทางภาคอิสาน หรือพันธุ์ไม้พื้นบ้าน การฟื้นฟูนั้นหากมีการปรับปรุงลักษณะบางประการของภูมิปัญญาเพื่อให้สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมในปัจจุบัน ก็จะทำให้ภูมิปัญญานั้นได้รับการยอมรับและขยายตัวออกไป รูปแบบการฟื้นฟูอาจทำได้ในหลายรูปแบบ ทั้งการแสวงหาผู้รู้ การจัดอบรมหรือการจัดกิจกรรมขึ้นมา

3. การประยุกต์ ภูมิปัญญาบางอย่างอาจประยุกต์โดยการผสมผสานระหว่างสิ่งเก่ากับสิ่งใหม่ กลายเป็นเทคโนโลยีขึ้นมา เช่น การทอผ้า การออกแบบลายผ้า หรือการรักษาโรคโดยที่ไม่ทำลายคุณค่าดั้งเดิม เช่น การผสมระหว่างแผนสมัยใหม่กับแพทย์แผนโบราณ โดยแพทย์สมัยใหม่อาจรักษาสภาพร่างกายเชิงกายภาพ ขณะแพทย์แผนโบราณอาจมีพิธีกรรมที่ส่งผลต่อกำลังใจของผู้ป่วยให้เข้มแข็งขึ้น เป็นต้น

4. การสร้างใหม่ ภูมิปัญญาท้องถิ่นอาจสร้างใหม่ โดยนำของเดิมมาสังเคราะห์ เช่น กรณีเครื่องดนตรีโปงลาง เพิ่งมีการคิดประดิษฐ์ขึ้นมาเมื่อประมาณสามสิบกว่าปีที่ผ่านมาการสร้างใหม่ที่สำคัญประการหนึ่งซึ่งเกิดได้โดยการดำเนินงานของหน่วยงานรัฐ คือ การรับรองสถานภาพนิติบุคคลทางกฎหมายขององค์กรชาวบ้าน ซึ่งจะทำให้ชาวบ้านมีอำนาจในการตัดสินใจการบริหารจัดการด้วยตนเอง และสามารถดำเนินการพัฒนาด้วยตนเอง

แนวคิดวัฒนธรรมชุมชนและภูมิปัญญาท้องถิ่น นับว่าเป็นแนวคิดการพัฒนาสังคมที่สำคัญประการหนึ่ง ที่ควรค่าแก่การพิจารณา เพราะเป็นแนวคิดที่หากมีการนำไปปฏิบัติจริงและเกิดประสิทธิผลแล้ว ก็จะทำให้ประชาชนเกิดความภูมิใจ มีจิตสำนึกในการพัฒนา นำไปสู่การพึ่งตนเอง และเป็นแหล่งในการสะสมและพัฒนาทุนทางสังคมต่อไป

แนวคิดทุนทางสังคม

นิยาม องค์ประกอบ และแนวทางการศึกษา ในระยะสิบกว่าปีที่ผ่านมานี้ แวดวงวิชาการได้มีการศึกษาและวิจัยเกี่ยวกับแนวคิดทุนทางสังคมอย่างกว้างขวาง หากสืบสาวลงไปยังรากฐานของความคิดนี้ ผู้ที่ได้ศึกษาและอภิปรายอย่างเป็นระบบคนแรกคือ Bourdieu (1986) ซึ่งนิยามทุนทางสังคมว่า เป็นการรวมของทรัพยากร (สถาบัน องค์กรและบุคคล) ทั้งที่เป็นจริงและมีศักยภาพซึ่งเชื่อมโยงกันเป็นเครือข่ายที่มั่นคง มีความสัมพันธ์และยอมรับซึ่งกันและกัน จากนั้นนักคิดที่ได้รับการอ้างอิงกันมากในการศึกษาทุนสังคม คือ Coleman (1990) ซึ่งนิยามทุนทางสังคมโดยใช้เกณฑ์หน้าที่ (By Function) ว่า เป็น “ความหลากหลายของหน่วยทางสังคมซึ่งมีองค์ประกอบร่วม 2 ประการคือ มิติด้านโครงสร้างสังคม และมิติด้านการเอื้อหรือหนุนเสริมให้เกิดการกระทำโดยผู้กระทำทั้งจากตัวบุคคลและจากองค์กร” อย่างไรก็ตามคำนิยามของ Coleman จะมีความคลุมเครือระหว่างสิ่งที่เป็นองค์ประกอบของทุนทางสังคมกับกลไกที่ทำให้เกิดทุนทางสังคม โดย Coleman ระบุว่าทุนทางสังคมมีลักษณะคล้ายกับทุนในรูปแบบอื่นๆ ทุนทางสังคมสร้างผลิตภาพ สร้างโอกาสในการทำงานให้บรรลุเป้าประสงค์ซึ่งไม่สามารถบรรลุได้หากขาดทุนทางสังคม เช่น กลุ่มที่มีสมาชิกมีความซื่อสัตย์และไว้วางใจซึ่งกันและกัน ย่อมมีโอกาสทำงานบรรลุความสำเร็จมากกว่ากลุ่มที่ขาดสิ่งเหล่านี้ ขณะที่ Lin (2001) ระบุว่า ทุนทางสังคมเป็นการลงทุนด้านความสัมพันธ์ทางสังคมซึ่งผู้ลงทุนคาดหวังว่าจะได้รับผลตอบแทนไม่ทางใดก็ทางหนึ่ง

การนำแนวคิดทุนทางสังคมไปสู่การวิจัยอย่างเป็นรูปธรรมและศึกษาถึงผลลัพธ์ของมันซึ่งต่อมาได้รับการอ้างอิงอย่างกว้างขวางและกลายเป็นแนวทางให้กับองค์กรระดับนานาชาตินำไปเผยแพร่ คือ งานวิจัยของ Putnam(1993) ได้นิยามทุนทางสังคม ว่า เป็นลักษณะเด่นขององค์กรทางสังคม เช่น ความไว้วางใจ(Trust) ปทัสฐาน(Norms) และ เครือข่าย(Networks) ซึ่งสามารถปรับปรุงประสิทธิภาพของสังคม โดยการส่งเสริม เกื้อหนุน การร่วมมือในการดำเนินงานซึ่งกันและกัน

Putnam(1993) ได้แสดงให้เห็นว่า ความเชื่อถือศรัทธาเป็นกลไกในการเกื้อหนุนให้ระบบการช่วยเหลือซึ่งกันและกันทางการเงินของชาวบ้านดำเนินไปอย่างราบรื่น โดยยกตัวอย่างระบบการหมุนเงิน(หรือที่เรียกว่า แชร์ ในประเทศไทย) ระบบนี้เป็นเครือข่ายทางการเงินแบบไม่เป็นทางการของประชาชนในหลายประเทศ ซึ่งทำให้สมาชิกที่อยู่ในระบบสามารถนำเงินไปใช้ประโยชน์ด้านต่างๆ โดยไม่ต้องพึ่งพาสถาบันการเงินที่เป็นทางการ ความเชื่อถือศรัทธาจึงเปรียบเสมือนทรัพยากรด้านศีลธรรม และเป็นทรัพยากรที่ยิ่งใช้มากก็ยิ่งเพิ่ม แต่หากไม่ใช้ก็จะลดลง ลักษณะเช่นนี้เกิดขึ้นกับองค์ประกอบด้านบรรทัดฐาน และเครือข่ายทางสังคมเช่นเดียวกัน

คำว่า “ทุนทางสังคม” ทั้งในส่วนคำและความหมายที่ใช้กันอยู่พัฒนามาจากฐานคิดและประสบการณ์ในประเทศตะวันตก เมื่อนำแนวคิดดังกล่าวมาวิเคราะห์สังคมไทย จึงต้องก้าวย่างระมัดระวังและปรับใช้กับบริบทของสังคมไทย อันเป็นสังคมตะวันออกที่มีรากฐานทางประวัติศาสตร์ และปรัชญาของสังคมที่แตกต่างออกไป ซึ่งในทัศนะของนักคิด นักวิชาการของไทยได้เสนอแนวคิดของทุนทางสังคมไว้ดังนี้

ประเวศ วะสี (2541: 26-30) ได้อธิบายว่า “ทุนทางสังคม” เป็นคำที่นำมาใช้ในแง่มุมและลีลาที่ต่างกัน สิ่งที่สำคัญต้องทำความเข้าใจเรื่องของทุนก่อน คือ ทุนไม่ได้มีแต่ทุนที่เป็นเงินเท่านั้น แต่มีทุนอื่นๆ เช่น ทุนทางสังคม ทุนทางวัฒนธรรม ทุนทางสิ่งแวดล้อม ซึ่ง “ทุนทางสังคมหมายถึง ความเป็นกลุ่มก้อนทางสังคม การมีการศึกษาดี การมีวัฒนธรรม การมีความซื่อสัตย์สุจริต การมีความรับผิดชอบต่อส่วนรวม การมีประสิทธิภาพในการทำงาน การมีการเมืองและระบบราชการที่ดี ทั้งนี้ทุนทางสังคมเป็นฐานที่ทำให้เศรษฐกิจดี ประเทศใดที่มีทุนทางสังคมมากเศรษฐกิจย่อมดี ญี่ปุ่นและสิงค์โปร เป็นตัวอย่างของประเทศที่มีลักษณะใกล้เคียงกับคำดังกล่าวข้างต้น จึงมีเศรษฐกิจดีกว่าประเทศด้อยทุนทางสังคม”

ทุนทางสังคมมีความหมายใกล้เคียง หรือตรงกับสังคมเข้มแข็ง ลักษณะที่สำคัญของสังคมเข้มแข็งคือ มีการรวมกลุ่มหรือความเป็นกลุ่มก้อนทางสังคม ซ่างการรวมกลุ่มหรือความเป็นกลุ่มก้อน เป็นธรรมชาติของสรรพสิ่ง ทั้งมีชีวิตและไม่มีชีวิตเพราะการรวมกลุ่มทำให้เกิดความมั่นคง

เงื่อนไขความเข้มแข็งของชุมชนท้องถิ่นเหล่านี้ ถือว่าเป็น “ทุนทางสังคม” ที่สำคัญของสังคมไทยที่มีอยู่ และการพัฒนาประเทศในที่ผ่านมาได้ทำลายทุนทางสังคมจนลดน้อยถอยลงอย่างหน้าวิตก วิกฤติปัญหาในชนบท ชุมชนล่มสลาย ชุมชนเข้มแข็ง ที่ระบุว่า ภาวะวิกฤติของปัญหาปัจจุบันมีความรุนแรง ซับซ้อนมิได้เป็นเพียงวิกฤติทางเศรษฐกิจซึ่งเป็นอาการของปัญหา แต่เป็นวิกฤติทางปัญญาของชนชั้นนำที่นำพาประเทศ ไปสู่ภาวะล่มสลาย และเป็น

วิกฤติทางวัฒนธรรมที่เราถูกผนวกเข้ากับอุดมการณ์ทุนนิยมเสรีในกระแสโลกาภิวัตน์ “ทุนทางสังคม” จะต้องได้รับการพัฒนาทั้งประเทศ ไม่ว่าจะเป็นสังคมเมือง หรือชนบท จะต้องเร่งพัฒนาทุนทางสังคมที่เหลืออยู่ โครงการเรียนรู้เชื่อมโยง และสนับสนุนให้ทางสังคม ในชนบทพัฒนาเป็นทุนทางสังคมของประเทศ ซึ่งจะต้องช่วยกันคิดว่าเราจะเสริมสร้างทุนทางสังคมที่มีอย่างไร และจะนำไปปฏิบัติเพื่อสร้าง ความเข้มแข็งให้กับชุมชนได้อย่างไร จุดเริ่มต้นคงเป็น การทำความเข้าใจ “ทุนทางสังคม” ของเราอย่างถ่องแท้ โดยมองในเชิง “กระบวนการ” ที่มีมิติการประวัติศาสตร์ว่า การพัฒนาทุนทางสังคมเป็นมาอย่างไรบ้าง และจะต่อฐานเชื่อมโยงกันอย่างไร เพราะการเสริมสร้างทุนทางสังคม ไม่จำเป็นจะต้องพึ่งแต่ทุนที่เป็นทุนทรัพย์ แต่เงื่อนไขความเข้มแข็งของชุมชนอาจสามารถเริ่มได้จากการสืบสานกระบวนการทำงานพัฒนาที่มีอยู่ในเบื้องต้น สิ่งเหล่านี้คือ ทุนทางสังคมบนรากฐานวัฒนธรรมไทย

สรุปแนวคิดการพัฒนาสังคมทุนทางสังคม

ผู้วิจัยได้นำเสนอแนวคิดการพัฒนาสังคมที่ไตร่ตรองแล้วว่าจะเกิดประโยชน์ต่อชุมชนในชนบทไทย โดยหยิบยกแนวคิดการพัฒนาแบบยั่งยืนซึ่งเป็นแนวคิดที่มีการผลักดันจากทางสากลและนำมาพัฒนาต่อโดยนักปราชญ์ทางศาสนาของสังคมไทย โดยชี้ให้เห็นถึงความสมดุลระหว่าง มนุษย์ สังคม สิ่งแวดล้อม และเทคโนโลยี แนวคิดนี้ถือว่าเป็นรากฐานที่สำคัญต่อการพัฒนาสังคมในฐานะที่เป็นเป้าประสงค์และผลลัพธ์ที่พึงปรารถนาของการพัฒนาสังคม จากนั้นจึงนำเสนอแนวคิดวัฒนธรรมชุมชนและภูมิปัญญาท้องถิ่น ซึ่งถือได้ว่าเป็นรากเหง้าและเป็นกระบวนการสำคัญในการนำสิ่งที่มีอยู่ในสังคมไทยมาพัฒนาและสร้างความเข้มแข็ง สุดท้ายได้นำเสนอแนวคิดทุนทางสังคมซึ่งเป็นแนวคิดที่เน้นกระบวนการ ตัวชี้วัด รวมทั้งผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นมาหากบุคคลองค์กรและสังคม มีทุนทางสังคม แนวคิดนี้ช่วยให้มองเห็นถึงแนวทางและกระบวนการพัฒนาสังคมได้อย่างชัดเจนและเหมาะสมที่จะประยุกต์ใช้ในสังคมไทย ซึ่งเป็นสังคมที่มีความร่ำรวยทุนทางสังคมเป็นพื้นฐานอยู่แล้ว โดยการทำให้ทุนทางสังคมที่กระจัดกระจายอยู่ได้รวมกันอย่างเป็น ระบบและอยู่ในสภาพที่เหมาะสมในการใช้ประโยชน์ต่อไป

แนวคิดวัฒนธรรมชุมชน

การที่มนุษย์ต้องอยู่ร่วมกันเป็นชุมชน จำเป็นต้องมีการจัดระบบความสัมพันธ์ที่จะทำให้ทุกคนนอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข ก่อให้เกิดวัฒนธรรมการอยู่ร่วมสัมพันธ์กัน เกิดเป็นจารีตประเพณี รวมถึงระบบกฎเกณฑ์ต่าง ๆ เพื่อเป็นแนวทางให้สมาชิกของชุชน ทั้งปัจจุบันและรุ่นต่อไปได้ถือปฏิบัติ สั่งสมเกิดเป็นภูมิปัญญาหรือวัฒนธรรมของกลุ่ม อย่างไรก็ตาม ได้มีการนิยามความหมายของวัฒนธรรมหลายลักษณะด้วยกัน ดังนี้

บุญเทียน ทองประสาน (2531 : 65 –72) กล่าว่า วัฒนธรรมคือระบบคุณค่าที่รวบรวมได้จากประวัติศาสตร์ เป็นคุณค่าทั้งทางเศรษฐกิจ การเมือง และแนวคิดที่สัมพันธ์กันเป็นโครงสร้าง มีผลต่อพฤติกรรมของคนในฐานะปัจเจกชนและคนในชุมชนในชีวิตจริงทั้งหมด ในแง่นี้วัฒนธรรมไม่ใช่สิ่งเก่า เช่น ประเพณีต่าง ๆ เท่านั้น แต่คือบทสรุปของความคิดและการปฏิบัติหรือคุณค่าทั้งหมดที่ให้แก่สังคมขึ้นเป็นโครงสร้าง ทั้งทางด้านการทำมาหากิน (เศรษฐกิจ) ด้านอุดมการณ์ ความเชื่อ และด้านอำนาจการตัดสินใจ (การเมือง) ซึ่งทั้งหมดนี้เกี่ยวโยงกันอย่างแยกไม่ออก อันเป็นผลมาจากวิวัฒนาการประวัติศาสตร์ของชุมชนและสังคม ขณะเดียวกันหากพิจารณาถึงการให้ความสำคัญกับระบบคุณค่าดั้งเดิมของชุมชน ดังปรากฏการณ์ที่มีให้เห็นในหลาย ๆ ชุมชน อาทิ การเคารพผู้อาวุโส การทำบุญ หรือความเชื่อในเรื่องการทำความดี เป็นต้น จะพบว่าปรากฏการณ์เหล่านี้ เป็นส่วนที่สมาชิกของชุมชนได้ร่วมกันสร้างขึ้น และมีการดำรงอยู่อย่างสอดคล้อง เพื่อรับใช้ชุมชนอย่างต่อเนื่องในกระบวนการพัฒนาการทางวัฒนธรรมของประชาชน ซึ่งนอกจากจะมีส่วนที่ชุมชนสร้างขึ้นมาแล้ว ยังมีส่วนที่สร้างจากอำนาจของรัฐเพื่อใช้ครอบงำและชุมชนดั้งเดิมก็มีความพยายามที่จะต่อต้านจึงทำให้เกิดส่วนที่เกิดจากการปรับตัว หรือการผลิตความคิดและอุดมการณ์ขึ้นมาใหม่ เพื่อให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงจากภายนอก

กาญจนา แก้วเทพ (2533 : 7) ได้กล่าวถึงวัฒนธรรม ในระบบโครงสร้างของระบบวัฒนธรรมชุมชน พร้อมทั้งอธิบายถึงความเชื่อมโยงของวัฒนธรรมในแต่ละด้านว่าเป็นวิถีทางและแบบฉบับในการดำเนินชีวิตของชุมชนที่ได้สั่งสมมา รวมทั้งความคิดต่าง ๆ ที่คนได้กระทำ สร้างถ่ายทอด สะสม และรักษาไว้จากคนรุ่นหนึ่งไปสู่อีกรุ่นหนึ่ง อาจอยู่ในรูปแบบของความรู้ การปฏิบัติและความเชื่อ ตลอดจนวัตถุสิ่งของอันเกิดจากการคิดและการปฏิบัติของมนุษย์เอง โดยจะต้องมีระบบคุณธรรมและจริยธรรมเป็นตัวกำกับตัวความรู้ และการกระทำของมนุษย์ในแต่ละสังคม ทั้งนี้เพื่อก่อให้เกิดความสงบสุขในการดำรงชีวิต

จากแนวความคิดที่ว่าวัฒนธรรมชุมชนก่อตัวขึ้นจากการต่อสู้ เพื่อให้ทุกคนมีอยู่มีกินและการมีความสัมพันธ์ในการอยู่ร่วมกันของชุมชน ในลักษณะการต่อสู้เพื่อการมีอยู่มีกินจึงก่อให้เกิดวัฒนธรรมการผลิต โดยเฉพาะการผลิตแบบกสิกรรม ซึ่งแต่เดิมนั้นเทคโนโลยีสมัยก่อนจะมีลักษณะเรียบง่าย และสะดวกต่อการทำการผลิตทางด้านการเกษตร ขณะเดียวกันวิถีชีวิตของผู้คนในอดีตนั้น ลักษณะทางกายภาพมีอิทธิพลอย่างยิ่งต่อการต่อสู้เพื่อการมีชีวิตรอดนี้ให้หลายปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้น มนุษย์ไม่สามารถควบคุมให้ดำเนินดังที่ต้องการ จึงต้องมีความสัมพันธ์กับธรรมชาติและพึ่งพาธรรมชาติ จึงเกิดการจัดระบบความสัมพันธ์กับธรรมชาติ และพยายามอธิบายเกี่ยวกับธรรมชาติรอบตัว ความเป็นมาเป็นไปของจักรวาล โลกและชีวิต พัฒนาขึ้นเป็นวัฒนธรรมทางความเชื่อ เกิดระบบคุณค่าและเกิดการรับศาสนาเข้ามาในชุมชนพร้อมกับพิธีกรรมต่าง ๆ

นอกจากนี้ Redfield (no date อ้างใน อมรา พงศาพิชญ์, 2533 : 87) กล่าวถึงระดับความเชื่อและวัฒนธรรมออกเป็น 2 ระดับ คือ วัฒนธรรมหลัก ซึ่งหมายถึงความเชื่อตามกฎเกณฑ์ที่มีผู้บัญญัติไว้ เช่น เมื่อประกอบพิธีกรรมใด ๆ ก็มักจะกระทำให้ตรงกับข้อกำหนดของพิธีกรรมนั้น ๆ ให้มากที่สุด ไม่ผิดเพี้ยน และมีความพยายามในการอนุรักษ์ไว้ตามกฎเกณฑ์นั้น ๆ ส่วนวัฒนธรรมชาวบ้านนั้น เป็นผลมาจากการแพร่ขยายของวัฒนธรรมที่ทำให้เกิดปรับเปลี่ยนไปตามสภาพสังคม เพื่อประโยชน์และความเหมาะสมของสภาพสังคมนั้น ๆ

กาญจนา แก้วเทพ (2533 : 45 – 47) ได้จำแนกระบบความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสิ่งแวดล้อมออกเป็น 3 มิติ คือ

1. ความสัมพันธ์ระหว่างคนกับคน ซึ่งเป็นความสัมพันธ์ระหว่างเพื่อนบ้านหรือระบบเครือญาติ การช่วยเหลือเกื้อกูลกัน การเรียนรู้ซึ่งกันและกัน ในระดับนี้เป็นการสร้างความสัมพันธ์กันภายในหน่วยย่อยของชุมชน จะมีความคุ้นเคยและกระชับแน่นแฟ้นกันมากในหมู่เครือญาติเดียวกัน

2. ความสัมพันธ์ระหว่างคนกับธรรมชาติ เป็นการแสดงศักยภาพในการคิดค้นของมนุษย์ โดยการเรียนรู้จากธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม เพื่อนำมาใช้ให้เกิดประโยชน์กับการดำรงชีวิตของตนเอง และมีความสอดคล้องกับธรรมชาติ อาทิ เครื่องมือในการทำการเกษตร หรือการพึ่งพาธรรมชาติเกี่ยวกับปัจจัยสี่ เป็นต้น

3. ความสัมพันธ์ระหว่างคนกับสิ่งเหนือธรรมชาติ เป็นการสร้างสัญลักษณ์แทนสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ซึ่งมีคุณและโทษกับมนุษย์ และเพราะว่ามีความปรารถนาที่จะได้รับความปลอดภัยและมีความหวังว่าอำนาจของสิ่งศักดิ์สิทธิ์นั้นจะช่วยได้ ดังนั้นเพื่อดำรงรักษาสภาวะอำนาจแห่งสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่มนุษย์ได้สร้างจากความคิดคำนึงของตน และถ่ายทอดไปสู่คนรุ่นต่อมาได้ก็ด้วยการ

ประกอบพิธีกรรมที่เคร่งครัด และการกระทำอย่างต่อเนื่องจนกลายเป็นปฏิบัติการณ์ที่เชื่อมโยงกับอุดมการณ์ ความเชื่อของคนในสังคมนั้น ๆ

ประมวญ ดิกคินสัน (2521: 9) ยืนยันว่าวิธีที่ดีที่สุดในการถ่ายทอดความรู้ที่ได้ปฏิบัติกันมา ก็คืออาศัยพิธีกรรมเป็นเครื่องบันทึกความรู้ และถ่ายทอดความรู้ในชนรุ่นต่อไปวิถีการดำเนินชีวิตของสมาชิกในสังคมที่ยอมรับความสัมพันธ์ต่าง ๆ ดังกล่าว และยึดถือปฏิบัติในสิ่งที่สังคมได้สร้างสมกันมา เหล่านี้จึงเรียกได้ว่าเป็นคุณค่า หรือความหมายของคำว่า “วัฒนธรรม” นั่นเอง

ความพยายามที่มนุษย์จะดำรงอยู่กับสิ่งแวดล้อมอย่างสงบสุขนั้น ทำให้การปฏิบัติต่อสิ่งแวดล้อมเกิดเป็นกฎเกณฑ์ที่ยึดถือปฏิบัติกันมา ซึ่งก็หมายถึงระบบวัฒนธรรมชุมชนนั่นเอง ระบบวัฒนธรรมชุมชนมีการเรียนรู้ถ่ายทอดในรูปแบบและวิธีการที่แตกต่างหลากหลาย และพิธีกรรมก็เป็นกลวิธีทางวัฒนธรรมที่มนุษย์สร้างขึ้น เพื่อจัดการให้ระบบนิเวศน์ทางสังคมเกิดความสมดุล การประกอบพิธีกรรมจึงตั้งอยู่บนพื้นฐานความเชื่อของคนในชุมชน ทำให้คนรุ่นหลังเกิดความเชื่อมั่นยึดถือ สามารถเรียนรู้และปฏิบัติตามได้อย่างเหมาะสม ซึ่งวัฒนธรรมของชุมชนนั้นจะแฝงไว้ด้วยองค์ความรู้ ดังที่ นิธิ เอียวศรีวงค์ (2533: 4) ได้แสดงทัศนะว่า ความรู้ทั้งหลายจะตั้งอยู่ลอย ๆ ไม่ได้ จำเป็นต้องมีวัฒนธรรมเกื้อหนุนให้ความรู้ดำรงอยู่ และสามารถนำไปเผยแพร่ให้คนในชุมชนได้ ซึ่งวัฒนธรรมนั้นจะเน้นหนักทางด้านอุดมการณ์เป็นสำคัญ

จากที่กล่าวมาแล้วข้างต้น จะเห็นว่าวัฒนธรรมชุมชนเป็นการให้คุณค่าของชุมชนในการบริหารจัดการด้านต่าง ๆ ภายในชุมชน ซึ่งจะมีความสอดคล้องกับวิถีชีวิต มีการเรียนรู้การสืบทอดและถ่ายทอดบนพื้นฐานความสัมพันธ์ระหว่างคนกับคน คนกับสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ คนกับสิ่งแวดล้อมที่เหนือธรรมชาติ ซึ่งมีความสัมพันธ์เชื่อมสัมพันธ์ยึดเหนี่ยวต่อกันเพื่อให้ชุมชนเกิดความเข้มแข็งมีศักยภาพที่จะพัฒนาคนในสังคม และสามารถพัฒนาชุมชนให้เข้มแข็งและยั่งยืนอยู่ได้ต่อไป

แนวคิดเกี่ยวกับภูมิปัญญา

คำว่า “ภูมิปัญญา” (Wisdom) หรือ “ภูมิปัญญาชาวบ้าน” (Popular wisdom) หรือ “ภูมิปัญญาท้องถิ่น”(Local wisdom) ได้มีหน่วยงานทางการศึกษา นักวิชาการและผู้เชี่ยวชาญได้ใช้คำทั้ง 2 คือ “ภูมิปัญญาชาวบ้าน” และ “ภูมิปัญญาท้องถิ่น” ควบคู่กันไปแต่บางครั้งใช้คำใดคำหนึ่งเท่านั้นซึ่งผู้วิจัยได้รวบรวมไว้ดังนี้

ภูมิปัญญา (Folk Wisdom) เป็นความคิดทางสังคมที่สำคัญอย่างหนึ่ง ซึ่งสังคมขนาดใหญ่พอควรและดำรงอยู่ได้ยาวนานย่อมต้องมีด้วยกันทุกสังคม สังคมไทยเป็นสังคมเก่าแก่สังคมหนึ่ง จึงปรากฏมีภูมิปัญญาเช่นนี้อยู่จำนวนมาก ภูมิปัญญาเหล่านี้นอกจากแสดงความเป็นไทย เป็นเอกลักษณ์ไทยที่สำคัญอย่างหนึ่งแล้วยังเป็นเครื่องชี้วัดความเจริญ และพัฒนาการของคนในชาตินั้นทั้งนี้ เพราะภูมิปัญญาเป็นสิ่งละเอียดอ่อนชาติที่เจริญมีสังคมที่สงบสุขร่มเย็นไม่ระส่ำระสาย และมีความเป็นอิสระจึงจะสามารถสร้างสรรค์ และสั่งสมภูมิปัญญาเฉพาะตนขึ้นมาได้

การกล่าวถึงเรื่องภูมิปัญญา (Folk Wisdom) มักจะหมายถึงสิ่งที่เป็นนามธรรมส่วนยอด ส่วนปลายสุดของสถาบันสังคม (Social Institution) ซึ่งเป็นส่วนประกอบของวัฒนธรรมแต่ละสังคม และสถาบันสังคมนั้นจะต้องดำรงอยู่คู่กับกลุ่มคนซึ่งเรียกว่าองค์การทางสังคม (Social Organization) องค์การทางสังคมนี้ดำรงตนเป็นเอกเทศไม่ได้จำต้องมีสถาบันสังคมเป็นองค์ประกอบที่เหนียวแน่น สถาบันสังคม และองค์การทางสังคมนี้เมื่อผนึกเข้าด้วยกันเป็นหน่วยรวมอันเดียวกันแล้วมีชื่อเรียกว่า โครงสร้างทางสังคม (Social Structure) ซึ่งสามารถแยกเป็นส่วนต่าง ๆ ตามหน้าที่เฉพาะได้ แต่ละส่วนมีหน้าที่เฉพาะเรียกว่า หน่วยทางสังคม (Social Unit) ดังนั้นแต่ละหน่วยสังคมประกอบด้วยคน (หลายคน) และระเบียบแบบแผนสำหรับเป็นแนวทางปฏิบัติของคนเหล่านั้น หากจะทำให้ชัดขึ้น แต่ละหน่วยสังคมประกอบด้วย องค์ประกอบ 4 ประการ คือ 1. ตำแหน่งทางสังคม 2. หน้าที่ 3. แบบแผนพฤติกรรม ซึ่งประกอบด้วย ความเชื่อ ความรู้ ค่านิยม อุดมการณ์ และบรรทัดฐานทางสังคม 4. องค์วัตถุ จากโครงสร้างของหน่วยสังคมนี้สังกัปเรื่องภูมิปัญญาเป็นเนื้อหาสาระส่วนหนึ่ง หรือหลาย ๆ อย่างผสมผสาน นอกจากนั้นยังอาจกล่าวเพิ่มเติมต่อไปได้อีกว่า ภูมิปัญญาเป็นองค์ความรู้ที่มีการเชื่อมโยงกันไปหมดไม่ว่าจะเป็นเรื่อง อาชีพ เศรษฐกิจ ความเป็นอยู่ การใช้จ่าย การศึกษา และวัฒนธรรม (เรืองเดช ปันเขียนขัตย์, 2542 : 1 - 5)

ความหมายของภูมิปัญญา

คำว่า “ภูมิปัญญา” หรือ “ภูมิปัญญาท้องถิ่น” หรือ “ภูมิปัญญาชาวบ้าน” ได้มีผู้อธิบายความหมายในแง่มุมต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542 (2546: 619) ให้ความหมายคำว่า “ภูมิปัญญา” ว่าหมายถึง พื้นฐานความรู้ความสามารถ

ซึ่งนักวิชาการหลายท่านได้ให้ความหมายดังนี้ “ภูมิปัญญาท้องถิ่น เกิดจากการสะสมการเรียนรู้มาเป็นระยะเวลายาวนาน มีลักษณะเชื่อมโยงกันไปหมดทุกสาขาวิชา ไม่แยกเป็นวิชาแบบที่เราเรียน ผสมกลมกลืนเชื่อมโยงกันหมด” (ประเวศ วะสี, 2534: 75)

พัทยา สายหู (2534: 109) ให้ความหมายของคำว่า ภูมิปัญญาไว้ว่า คือ “ความรู้ คามคิด ที่ได้สั่งสมไว้” ชาวบ้าน คือ “คนธรรมดาหรือสามัญชน” หากรวมความหมายก็อาจนิยามไว้ว่า ภูมิปัญญาชาวบ้าน “ความรู้ ความคิดของคนธรรมดา หรือสามัญชนที่ได้สั่งสมไว้” ส่วนอีกคำหนึ่งคือคำว่า “วัฒนธรรม” หมายถึง “เครื่องมืออุปกรณ์การดำรงชีวิตของหมู่คณะ”

สัญญา สัญญาวิวัฒน์ (2543: 3) ให้ความหมายคำว่า “ภูมิปัญญา” ว่าหมายถึง 1) ความรู้เกี่ยวกับเรื่องใด ๆ มีลักษณะเป็นข้อมูลเนื้อหาสาระ เกี่ยวกับเรื่องนั้น ๆ เช่น ความรู้เกี่ยวกับครอบครัว ความรู้เกี่ยวกับมนุษย์ เกี่ยวกับผู้หญิง ผู้ชาย ฯลฯ 2) ความเชื่อเกี่ยวกับเรื่องใด ๆ หรือหน่วยสังคมใด ๆ ความเชื่อดังกล่าวอาจยังไม่มีข้อพิสูจน์ยืนยันว่าถูกต้อง หากพิสูจน์แล้วความเชื่อก็กลายเป็นความรู้ ความเชื่อบางอย่างอาจพิสูจน์ไม่ได้ เช่น เรื่องนรก สวรรค์ ตายแล้วไปไหน ผีมีจริงหรือไม่ 3) ความสามารถหรือแนวทางในการแก้ปัญหา ป้องกันปัญหา เช่น ความสามารถในการสร้างหรือดำรงความสัมพันธ์อันดีในครอบครัว เป็นต้น

สามารถ จันทรสูรย์ (2543: 12) นิยาม “ภูมิปัญญาท้องถิ่น” ว่า หมายถึงทุกสิ่งทุกอย่างที่ชาวบ้านคิดได้เอง ที่นำมาใช้ในการแก้ปัญหา เป็นสติปัญญา เป็นองค์ความรู้ทั้งหมดของชาวบ้าน ทั้งกว้าง ทั้งลึกที่ชาวบ้านสามารถคิดเอง ทำเอง โดยอาศัยศักยภาพที่มีอยู่แก้ปัญหาการดำเนินชีวิตได้ในท้องถิ่นอย่างสมสมัย

เอกวิทย์ ณ ถลาง (2540: 4) นิยาม “ภูมิปัญญา” ว่าเป็นทรัพย์สินทางปัญญาอันล้ำค่าของท้องถิ่น หรืออีกนัยหนึ่งว่า เป็นพื้นฐานความรู้ ความสามารถของบุคคลในท้องถิ่น และความสัมพันธ์กับแบบแผนการดำรงชีวิต ที่ผสมกลมกลืนกับธรรมชาติแวดล้อม และกระบวนการทางสังคมเสมือนเป็นแกนหลักของการใช้ชีวิตอย่างมีความสุข

เสรี พงศ์พิศ (2539: 145 - 146) ให้ความหมายว่า “ภูมิปัญญาท้องถิ่น” หรือ “ภูมิปัญญาชาวบ้าน” หมายถึง “รากฐานของความรู้ของชาวบ้าน ซึ่งเชื่อมโยงเข้าด้วยกันอย่างมีเอกภาพ ภูมิปัญญามีสองลักษณะ คือ ส่วนที่เป็นนามธรรม เป็นโลกทัศน์ ชีวทัศน์ ปรัชญาการดำเนินชีวิต คุณค่า และความหมายของทุกสิ่งทุกอย่างในชีวิตประจำวัน กับส่วนที่เป็นรูปธรรม เช่น การทำมาหากิน หัตถกรรม ศิลปะ ดนตรี”

สมเกียรติ พงษ์ไพบูลย์ (2542: 263) กล่าวว่า ภูมิปัญญาชาวบ้าน ศัพท์นี้การกำเนิดของมันชัดเจนมีความมุ่งหมายที่จะใช้วัฒนธรรมของตนเองโต้กระแสการต่อสู้ให้พ้นการครอบงำเป็นอิสระและสร้างสรรค์ หากทำเสร็จแล้วมีการสร้างตาข่ายโยงใยภูมิปัญญาระหว่างกัน ชุมชนหมู่บ้านก็มีอำนาจเป็นพลังสำคัญพลังหนึ่งที่จะผลักดันให้มีการเปลี่ยนแปลงสู่สันติสุขในที่สุด

สำนักงานคณะกรรมการประถมศึกษาแห่งชาติ (2542: 264) ภูมิปัญญาชาวบ้าน หมายถึง ความสามารถในการแก้ไขปัญหาของชาวบ้าน ไม่ว่าจะเป็นปัญหาของชุมชน ปัญหาในการดำรงชีวิตและปัญหาในการประกอบอาชีพ โดยที่ปราชญ์ชาวบ้านนี้ได้มีกระบวนการวิเคราะห์และสั่งสมประสบการณ์มาเป็นเวลานาน เป็นที่ยอมรับนับถือของคนทั่วไป

อังกูล สมคะเนย์ (2542: 264) กล่าวว่า ภูมิปัญญาชาวบ้าน หมายถึง มวลความรู้และมวลประสบการณ์ของชาวบ้านที่ใช้ในการดำเนินชีวิต ให้เป็นสุขโดยได้รับการถ่ายทอด สั่งสมกันมาโดยผ่านกระบวนการพัฒนาให้สอดคล้องกับกาลสมัย

ลักษณา รอดสน (2540: 12) ภูมิปัญญาชาวบ้าน หมายถึง ความรู้และประสบการณ์ของชาวบ้านที่ได้รับการถ่ายทอดกันจากบรรพบุรุษ เพื่อใช้ในการดำเนินชีวิตให้เป็นสุขในแต่ละสภาพแวดล้อม โดยการประสมประสานความรู้ ความคิด เข้าด้วยกันในการใช้แก้ปัญหาต่างๆล้วนเป็นสิ่งที่มีคุณค่า โดยผ่านกระบวนการพัฒนาให้สอดคล้องกับกาลสมัย

กฤษณา วงษาสันต์ (2542: 258 - 259) กล่าวว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่น หมายถึง กระบวนทัศน์ของบุคคลที่มีต่อตนเองต่อโลกและสิ่งแวดล้อมซึ่งกระบวนการทัศน์ดังกล่าวจะมีรากฐานจากคำสอนทางศาสนา คติ จารีตประเพณี ที่ได้รับการถ่ายทอดสั่งสอนและปฏิบัติสืบเนื่องกันมาปรับปรุงเข้ากับบริบททางสังคมที่เปลี่ยนแปลงแต่ละสมัย ทั้งนี้โดยมีเป้าหมายเพื่อความสงบสุขของคนในส่วนที่เป็นชุมชน และปัจเจกบุคคล

คำว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่นหรือภูมิปัญญาชาวบ้าน หมายถึง ความรู้ของชาวบ้านในท้องถิ่นซึ่งได้มาจากประสบการณ์ และความเฉลียวฉลาดของชาวบ้าน รวมทั้งความรู้ที่สั่งสมมาแต่บรรพบุรุษสืบทอดจากคนรุ่นหนึ่งไปสู่คนอีกรุ่นหนึ่ง ระหว่างการสืบทอดมีการประยุกต์และเปลี่ยนแปลงจนอาจเกิดเป็นความรู้ใหม่ตามสภาพการณ์ทางสังคมวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม

ภูมิปัญญา เป็นความรู้ที่ประกอบไปด้วยคุณธรรมซึ่งสอดคล้องกับวิถีชีวิตดั้งเดิมของชาวบ้านในวิถีดั้งเดิมนั้น ชีวิตของชาวบ้านไม่ได้แบ่งแยกเป็นส่วนๆ หากแต่ทุกอย่างมีความสัมพันธ์กัน การทำมาหากิน การอยู่ร่วมกันในชุมชน การปฏิบัติศาสนา พิธีกรรมและประเพณี ความรู้เป็นคุณธรรม เมื่อผู้คนใช้ความรู้นั้นเพื่อสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างคนกับคน คนกับธรรมชาติและคนกับสิ่งเหนือธรรมชาติ ความสัมพันธ์ที่ดีเป็นความสัมพันธ์ที่มีความสมดุลที่เคารพกันและกัน ไม่ทำร้ายทำลายกันทำให้ทุกฝ่ายทุกส่วนอยู่รวมกันได้อย่างสันติ ชุมชนดั้งเดิมจึงมีกฎเกณฑ์ของการอยู่ร่วมกัน มีคนเฒ่าคนแก่เป็นผู้นำ คอยให้คำแนะนำตักเตือน ตัดสินและลงโทษหากมีการละเมิด ชาวบ้านเคารพธรรมชาติรอบตัว ดิน น้ำ ป่าเขา ข้าว แดด ลม ฝน โลกและจักรวาล ชาวบ้านเคารพผู้หลักผู้ใหญ่ พ่อแม่ ปู่ย่า ตายาย ทั้งที่มีชีวิตอยู่และล่วงลับไปแล้ว

จากความหมายของภูมิปัญญาที่ได้กล่าวไว้ในข้างต้น พอจะสรุปให้เห็นได้ชัดเจนมากขึ้นว่า “ภูมิปัญญาท้องถิ่น” เกิดจากกระบวนการคิด หรือเกิดจากพื้นฐานความรู้ของชาวบ้านเอง หรือความรู้ของชาวบ้านที่เรียนรู้และมีประสบการณ์สืบต่อกันมา ทั้งทางตรง หรือทางอ้อม ซึ่งเป็นการเรียนรู้จากผู้ที่ใหญ่หว่า หรือความรู้ที่สะสมสืบต่อกันมา หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งได้ว่า “ภูมิปัญญาท้องถิ่น” หมายถึง ทุกสิ่งทุกอย่างที่ชาวบ้านคิดได้เอง แล้วนำมาใช้ในการแก้ไขปัญหาเป็นสติปัญญาเป็นองค์ความรู้ทั้งหมดของชาวบ้าน โดยอาศัยศักยภาพที่มีอยู่แก้ไขปัญหาการดำเนินชีวิตในท้องถิ่นได้อย่างเหมาะสม

ประเภทของภูมิปัญญาท้องถิ่น

ภูมิปัญญาชาวบ้านเป็นองค์ความรู้ ที่สะสมขึ้นมาจากประสบการณ์ของชีวิตและสังคมในสภาพสิ่งแวดล้อมที่แตกต่างกัน และถ่ายทอดสืบต่อกันมาเป็นวัฒนธรรมของแต่ละท้องถิ่นในประเทศไทย ซึ่งมีความหลากหลายแต่ไม่แตกต่างกันมากนัก เนื่องจากมีพื้นฐานเดียวกัน นั่นคือความเชื่อ ศาสนา และวิถีชีวิตของอาชีพเกษตรกรรม และด้วยเหตุที่ภูมิปัญญาชาวบ้านมีขอบข่ายกว้างขวาง ครอบคลุมวิถีชีวิตประชาชนในท้องถิ่น จึงจำแนกสภาพของภูมิปัญญาชาวบ้าน ได้ดังนี้

สุธิวงศ์ พงศ์ไพบูลย์ (2540: 34) จำแนกภูมิปัญญาชาวบ้านตามอัตถประโยชน์ได้เป็น 5 ประเภท ดังนี้

1. ภูมิปัญญาชาวบ้านเพื่อการยังชีพ ภูมิปัญญาชาวบ้านประเภทเพื่อการยังชีพมีขึ้นเพื่อการมีชีวิตอยู่รอด อยู่อย่างมีความสุขสบายตามอัตภาพเป็นภูมิปัญญาที่เกี่ยวกับการเสาะหาปัจจัยพื้นฐานมีการยังชีพของสังคมปฐมฐาน ยุคที่มนุษย์เสาะหาปัจจัยด้วยวิธีเก็บเกี่ยวและการใช้

แรงงาน ได้แก่ วิธีทำมาหากิน วิธีเสาะหาและจัดการเกี่ยวกับปัจจัย 4 คือ ที่อยู่อาศัย อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ยารักษาโรค เป็นต้น ภูมิปัญญาเหล่านี้ค่อยๆ เพิ่มพูรงอกงามขึ้น จนดูเหมือนเป็นสิ่งสามัญ เช่น

1.1 ภูมิปัญญาที่เกี่ยวกับการหากิน เริ่มแต่ภูมิปัญญาการเก็บเกี่ยว เช่น ภูมิปัญญาการหาของป่า ล่าสัตว์ ตีผึ้ง การทำและใช้เครื่องจับสัตว์น้ำ เช่น นก ปลา เสือ ช้าง เป็นต้น ภูมิปัญญาเหล่านี้ค่อยพัฒนาขึ้นเป็นอาชีพ มีรูปแบบของเครื่องมือเครื่องใช้เฉพาะตัว เฉพาะท้องถิ่นขึ้นหน้าไม้ ภูมิปัญญาในการเลือกพันธุ์ข้าวทำนา การไถ คราด หว่าน ดำ เป็นต้น

1.2 ภูมิปัญญาที่เกี่ยวกับที่อยู่อาศัย เช่น การสร้างบ้านเรือนแบบเครื่องผูก ภูมิปัญญาการเลือกใช้วัสดุ วิธีเย็บ ผูกริม ถักริม ผูกเงื่อน

1.3 ภูมิปัญญาที่เกี่ยวกับวัฒนธรรมโภชนาการ ได้แก่ ภูมิปัญญาในการเลือกสรรอาหาร วิธีปรุงและวิธีถนอมอาหาร

1.4 ภูมิปัญญาที่เกี่ยวกับเครื่องนุ่งห่ม ได้แก่ ภูมิปัญญาในการนำสิ่งต่างๆ มาปกปิดร่างกายให้อบอุ่น เช่น ภูมิปัญญาในการทำหินเป็นเครื่องมือทุบเปลือกไม้ ทำเป็นผ้า การทำและใช้ดินเผาเพื่อปั่นฝ้าย การคิดทำพิมพ์และกี่สำหรับงานทอ ภูมิปัญญาในงานถักร้อย ปักชุน เป็นต้น

1.5 ภูมิปัญญาที่เกี่ยวกับยารักษาโรค ได้แก่ การนำสมุนไพร สัตว์ แร่บางชนิดมาใช้เป็นตัวยา การผสมยา วิธีปรุงยา การใช้ยา เป็นต้น

1.6 ภูมิปัญญาเกี่ยวกับการพิทักษ์ชีวิตและทรัพย์สิน ผู้คนทุกหมู่เหล่าต่างๆ พยายามจะให้ตนมีชีวิตยั่งยืนมั่นคง จึงทุ่มเทใช้สติปัญญาและสิ่งเอื้ออำนวยต่างๆ เพื่อให้บรรลุความต้องการซึ่งสามารถจำแนกเป็นกลุ่มย่อยๆ ได้ดังนี้

1.7 ภูมิปัญญาการพึ่งตนเอง ภูมิปัญญาเบื้องต้นในการพิทักษ์ปกป้องชีวิตและทรัพย์สิน คือ การพึ่งตนเอง ความพยายามที่จะบำรุงรักษา และเพิ่มขีดความสามารถ การใช้อวัยวะของตนให้เกิดประโยชน์สูงสุดในการดิ้นรนต่อสู้เพื่อความอยู่รอด

1.8 ภูมิปัญญาที่หลบเลี่ยงอันตราย เช่น ภูมิปัญญาของชาวบ้านที่สามารถสังเกตความแปรปรวนของสภาพดิน ฟ้า อากาศ รู้ว่าจะเกิดฝนหนัก ลมแรง ทะเลบ้า ฟ้าคะนอง น้ำท่วมใหญ่ เกิดภัยแล้ง ไฟป่า หรือภูมิปัญญาในการโค่นไม้ใหญ่ โดยสามารถบังคับให้ล้มฟาดในทิศทางที่ต้องการได้

1.9 ภูมิปัญญาการรวมพลังและการพึ่งพิง เช่น ภูมิปัญญาการร่วมแรงแบ่งประโยชน์ เช่น การทำนารวม การทำสวนรวม คือ ร่วมกันทำนาหรือทำสวนในที่แปลงเดียวกัน ทุกคนที่ทำมีสิทธิ์เก็บกินเป็นการสร้างจิตสำนึกร่วมกันทำร่วมกันใช้

1.10 ภูมิปัญญาทำและใช้ศาสตราวุธ เช่น การทำมีดพร้าของชาวใต้ ซึ่งใช้สำหรับงานสับ ฟัน แต่งเติมสวน และใช้ต่อสู้ได้อีกด้วย

1.11 ภูมิปัญญาการดูแลบำรุงรักษาชีวิตและทรัพย์สิน การให้ความสำคัญต่อสตรีและเด็กจึงปรากฏความเชื่อ เช่น ห้ามหญิงมีครรภ์นั่งขวางบันไดหรือประตู มิฉะนั้นลูกจะไม่สมบูรณ์ เป็นต้น

2. ภูมิปัญญาเกี่ยวกับการสร้าง พิทักษ์ฐานะ และอำนาจ ผู้คนทุกหมู่เหล่าย่อมอาศัยฐานะและอำนาจ เพื่อช่วยในการดำรงชีวิต ทั้งนี้ย่อมแตกต่างกันไปตามโครงสร้างของสังคม ขีดจำกัดของการศึกษาขีดความเจริญทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีและยุคสมัยโดยภูมิปัญญากลุ่มนี้มีทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคมและตำแหน่งหน้าที่ อาจจำแนกได้ดังนี้

2.1 ภูมิปัญญาการสร้างและการขยายฐานอำนาจ ภูมิปัญญาที่เด่นชัด คือ ขยายวงศาคณาญาติให้ได้มากๆ เพื่อจะได้พวกพึ่งพิงและเพิ่มแรงงาน

2.2 ภูมิปัญญาการรักษาฐานะและอำนาจ เป็นการบำเพ็ญบุญบารมี เพื่อผดุงอำนาจวาสนา เป็นภูมิปัญญาที่อาศัยหลักคุณธรรม โดยให้ทำแต่กรรมดี

2.3 ภูมิปัญญาการจัดการเพื่อสาธารณะประโยชน์ คือ ภูมิปัญญาที่ก่อให้เกิดประโยชน์ร่วมกัน เช่น การร่วมกันกำหนดการสัญจรระหว่างหมู่บ้าน การร่วมกับหาเงินบำรุงวัด เป็นต้น

2.4 เพื่อที่เป็นการสร้างสรรค์พิเศษ คือ สิ่งที่เป็นปัญญาชนชาวบ้าน ใช้วิสัยทัศน์เฉพาะตัว สร้างสรรค์ขึ้นต่างจากกลุ่มอื่น เช่น ภูมิปัญญาที่ให้ตระหนักว่า นักปราชญ์เป็นทรัพยากรบุคคลที่มีคุณค่ายิ่ง

ศิริพงษ์ นวลแก้ว (2540 : 42) จำแนกประเภทหรือสภาพของภูมิปัญญาชาวบ้านไว้ดังนี้

1. ภูมิปัญญาด้านการเกษตร
2. ภูมิปัญญาด้านเศรษฐกิจ
3. ภูมิปัญญาด้านศาสนา คุณธรรม จริยธรรม ค่านิยม ความเชื่อ
4. ภูมิปัญญาด้านการจัดการทรัพยากรและการพัฒนาหมู่บ้าน
5. ภูมิปัญญาด้านศิลปะ

6. ภูมิปัญญาด้านการจัดการสิ่งแวดล้อม

7. ภูมิปัญญาด้านภาษาและวรรณกรรม

สำนักงานคณะกรรมการศึกษาแห่งชาติ (2541: 23) ได้กำหนดสาขาย่อยของภูมิปัญญาชาวบ้านที่กำหนดการคัดเลือกและเชิดชูเกียรติผู้มีผลงานดีเด่นทางด้านวัฒนธรรม 5 สาขา ดังนี้

1. ภูมิปัญญาชาวบ้านด้านการเกษตร เช่น การทำการเกษตรแบบผสมผสาน การแก้ปัญหาการเกษตรด้านการตลาด การแก้ปัญหาด้านการผลิต (เช่น การแก้ไขโรคและแมลง) และรู้จักปรับใช้เทคโนโลยี ฯลฯ

2. ภูมิปัญญาชาวบ้านด้านสิ่งแวดล้อม เช่น การอนุรักษ์ป่าไม้ ต้นน้ำ ลำธาร การรักษา การถ่ายทอดความรู้ดั้งเดิมเพื่อการอนุรักษ์ เช่น การเคารพแม่น้ำ แผ่นดิน พืชพันธุ์ธัญญาหาร และโบราณสถาน โบราณวัตถุ ฯลฯ

3. ภูมิปัญญาชาวบ้านด้านการจัดการ สวัสดิการและธุรกิจชุมชน ได้แก่

3.1 กองทุนต่างๆ ในชุมชน เช่น สหบาลข้าว (ธนาคารข้าว) สหกรณ์ ร้านค้า กลุ่มสัจจะออมทรัพย์ ฯลฯ

3.2 กลุ่มแม่บ้าน กลุ่มเยาวชน

4. ภูมิปัญญาชาวบ้านด้านการรักษาโรคและการป้องกัน เช่น หมอพื้นบ้าน หมอธรรมและผู้รู้เรื่องสมุนไพร

5. ภูมิปัญญาชาวบ้านด้านการผลิตและการบริโภค เช่น การแปรรูปผลิตผลทางการเกษตร ให้สามารถบริโภคได้โดยตรง ได้แก่ การใช้เครื่องและครกตำข้าว การรู้จักประยุกต์เทคโนโลยีสมัยใหม่มาใช้แปรรูปผลผลิตเพื่อชะลดการนำเข้าตลาด

สุรเชษฐ์ จิตวิกูล (2542: 23) ได้แบ่งประเภทและลักษณะภูมิปัญญาท้องถิ่น ดังนี้

1. ภูมิปัญญาเกี่ยวกับระบบการผลิตหรือการประกอบอาชีพซึ่งมีลักษณะการประกอบอาชีพแบบพุทธเกษตรกรรมหรือการประกอบอาชีพที่มีลักษณะจัดความสมดุลสอดคล้องกับธรรมชาติ มุ่งการพึ่งพาตนเองเป็นกระแสหลักมากกว่าการพึ่งพาปัจจัยการผลิตจากภายนอก ได้แก่ การทำสวนเกษตร การทำเกษตรผสมผสานและการทำเกษตรธรรมชาติ

2. ภูมิปัญญาเกี่ยวกับระบบสังคมหรือการจัดความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ ซึ่ง ได้แก่ ความเชื่อ คำสอน ค่านิยม ประเพณีที่แสดงออกในแบบแผนการดำเนินชีวิต

3. ภูมิปัญญาเกี่ยวกับการจัดความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติหรือสิ่งแวดล้อม ได้แก่ การรักษาป่าไม้ชุมชน การรักษาโรคด้วยสมุนไพร

จากประเภทของภูมิปัญญาชาวบ้านที่กล่าวมาจะเห็นได้ว่า ภูมิปัญญาชาวบ้านเป็นวิถีการดำเนินชีวิตของคนไทยที่ครอบคลุมในทุกๆ ด้าน และมีผลต่อการดำรงอยู่ของสังคมจึงจำเป็นต้องพยายามอนุรักษ์ไว้ให้คงอยู่กับสังคมไทยตลอดไป

ปัจจัยที่มีผลต่อการพัฒนาภูมิปัญญา

สำหรับภูมิปัญญาในกระบวนการที่เกิดจากการสืบทอด ถ่ายทอด องค์ความรู้ที่มีอยู่เดิมในชุมชนท้องถิ่นต่าง ๆ แล้วพัฒนา เลือกสรร ปรับปรุงองค์ความรู้เหล่านั้นจนเกิดทักษะและความชำนาญที่สามารถแก้ปัญหาและพัฒนาชีวิตให้เหมาะสมกับยุคสมัย แล้วเกิดภูมิปัญญา (องค์ความรู้ใหม่) ที่เหมาะสม และสืบทอดพัฒนาต่อไปอย่างไม่มีที่สิ้นสุด ซึ่งปัจจัยที่ส่งผลต่อการสืบเนื่องภูมิปัญญามีดังนี้ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2541: 17)

1. ความรู้เดิมในเรื่องนั้น ๆ ผสมผสานกับความรู้ใหม่ที่ได้รับ
2. การสั่งสม การสืบทอดความรู้ในเรื่องนั้น
3. ประสบการณ์เดิมที่สามารถเทียบเคียงกับเหตุการณ์หรือประสบการณ์ใหม่ได้
4. สถานการณ์ที่ไม่มั่นคงหรือมีปัญหาที่ยังหาทางออกไม่ได้
5. รากฐานทางพระพุทธศาสนา วัฒนธรรมและความเชื่อ
6. การถ่ายทอดภูมิปัญญาชาวบ้าน

ภูมิปัญญาเป็นเรื่องของการสืบทอดประสบการณ์ จากอดีตถึงปัจจุบันที่เป็นไปอย่างต่อเนื่องและไม่ขาดสาย เป็นธรรมชาติของชาวบ้านที่เชื่อมโยงประวัติศาสตร์สืบต่อกันมามิได้ขาดเป็นลักษณะของความสัมพันธ์ภายในโดยชาวบ้านเอง ภูมิปัญญาจึงนับเป็นความคิดทางสังคม (Social Thought) ที่สำคัญอย่างหนึ่ง ทั้งในลักษณะที่เป็นนามธรรม คือปรัชญาแนวทางในการดำเนินชีวิต และในลักษณะที่เป็นรูปธรรม ซึ่งเป็นเรื่องเฉพาะด้าน เช่น การทำมาหากิน ศิลปะ ดนตรี หัตถกรรม และสิ่งอื่น ๆ ซึ่งในสังคมใดที่มีการดำรงอยู่มายาวนานย่อมจะต้องมีภูมิปัญญาด้วยกันทุกสังคม ระบบดังกล่าวจะประกอบด้วยลักษณะสำคัญ 4 ประการ คือ ความรู้ และระบบความรู้ การสั่งสมและการเข้าถึงความรู้ การถ่ายทอดความรู้และระบบความรู้ รวมทั้งการสร้างสรรค์และปรับปรุงภูมิปัญญาความรู้ นอกจากนี้ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เกิดจากการสั่งสมระบบความรู้ของชาวบ้านจะสะท้อนออกมาในลักษณะที่สัมพันธ์ใกล้ชิด คือ ความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดระหว่างคนกับโลกสิ่งแวดล้อมธรรมชาติ สัตว์และพืช ความสัมพันธ์กับคนอื่น ๆ ที่ร่วมกันอยู่ในสังคม หรือในชุมชน ความสัมพันธ์กับสิ่งศักดิ์สิทธิ์เหนือธรรมชาติและสิ่งที่ไม่สามารถสัมผัสได้

การถ่ายทอดภูมิปัญญาแบ่งออกเป็น 2 แบบ คือ แบบที่เป็นลายลักษณ์อักษร และแบบที่ไม่เป็นลายลักษณ์อักษร ดังนี้ แบบที่เป็นลายลักษณ์อักษร นั้นส่วนใหญ่จะใช้จารหรือเขียนใส่ใบลาน หรือสมุดข่อย เพื่อใช้สำหรับเล่าเรียนสืบต่อกันมาเรื่อย ๆ ปัจจุบันนี้หาได้ยากมาก แบบที่ไม่เป็นลายลักษณ์อักษร เช่น ศิลปะการแสดง นิทาน กลอน เป็นต้น

ปัจจุบันนี้เป็นยุคของข่าวสารไร้พรมแดน เทคโนโลยีการสื่อสารมีความก้าวหน้าทันสมัย และรวดเร็ว การถ่ายทอดภูมิปัญญาสามารถถ่ายทอดผ่านทางสื่อสารมวลชนได้หลายสื่อ ไม่ว่าจะเป็นสื่อหนังสือพิมพ์ สื่อวิทยุ สื่อโทรทัศน์ และสื่ออื่น ๆ อีกมากมายทำให้เกิดการถ่ายทอดความรู้และภูมิปัญญาสะดวกรวดเร็วต่อผู้ที่จะศึกษาเรียนรู้ วิธีการถ่ายทอดภูมิปัญญาจะกระทำทั้งในเด็กและผู้ใหญ่ซึ่งรูปแบบก็จะแตกต่างกันดังนี้

วิธีการถ่ายทอดภูมิปัญญาแก่ผู้ใหญ่ ผู้ใหญ่ถือว่าเป็นผู้ที่ผ่านประสบการณ์ต่าง ๆ มาพอสมควรแล้ว จึงมีความตั้งมั่นและสนใจในสิ่งที่กำลังศึกษา จึงมีวิธีการถ่ายทอดได้หลากหลายรูปแบบมากกว่าเด็ก เช่น วิธีการบอกเล่าโดยตรง หรือการถ่ายทอดผ่านทางพิธีกรรมศาสนา ขนบธรรมเนียมประเพณีท้องถิ่นตน รวมทั้งการลงมือสาธิตตัวอย่างให้ดู และการประกอบอาชีพตามบรรพบุรุษ ซึ่งวิธีการที่กล่าวมาจะถ่ายทอดเชื่อมโยงประสบการณ์มาโดยตลอด

ลักษณะสำคัญของภูมิปัญญาท้องถิ่น

ภูมิปัญญาชาวบ้านเป็นเรื่องของการสืบทอดประสบการณ์จากอดีตจนถึงปัจจุบันเป็นไปอย่างต่อเนื่องไม่ขาดสาย เป็นธรรมชาติของชาวบ้านที่เชื่อมโยงประวัติศาสตร์ต่อกันมามิได้ขาดไปเป็นลักษณะความสัมพันธ์ภายใน โดยชาวบ้านเองเป็นวิถีชีวิตในสังคมหรือชุมชนนั้นๆ มีความหลากหลายตามสภาพท้องถิ่น อย่างไรก็ตาม สังคมไทยเดิมนั้นนับถือศาสนาพุทธและมีอาชีพเกษตรกรรมเป็นหลัก จึงมีความรวมของลักษณะทางภูมิปัญญาหลากหลาย พอสรุปได้ดังนี้

1. เป็นเรื่องของการใช้ความรู้ ทักษะ ความเชื่อและพฤติกรรม

2. แสดงถึงความสัมพันธ์ระหว่าง คนกับคน คนกับธรรมชาติ คนกับสิ่งเหนือธรรมชาติ

3. เป็นองค์รวมหรือกิจกรรมทุกอย่างในวิถีชีวิต

4. เป็นเรื่องของการแก้ไขปัญหา การจัดการ การปรับตัว การเรียนรู้เพื่อการอยู่รอดของบุคคล ชุมชนและสังคม

5. เป็นแกนหลักหรือกระบวนทัศน์ในการมองชีวิตเป็นพื้นความรู้ในเรื่องต่างๆ

6. มีลักษณะเฉพาะหรือมีเอกลักษณ์ในตัวเอง

7. มีการเปลี่ยนแปลงเพื่อการปรับสมดุลในพัฒนาการทางสังคมตลอดเวลา

8. มีวัฒนธรรมเป็นฐาน ไม่ใช่วิทยาศาสตร์

9. มีบูรณาการสูง

10. มีความเชื่อมโยงไปสู่นามธรรมที่ลึกซึ้งสูงส่ง

11. เน้นความสำคัญของจริยธรรมมากกว่าวัตถุธรรม

กระบวนการทัศน์ที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นจำแนกออกได้ 3 ลักษณะ คือ (กฤษณา วงษาสันต์, 2542: 259)

ลักษณะที่ 1 ภูมิปัญญาเกี่ยวกับการจัดการจัดความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติสิ่งแวดล้อม

ลักษณะที่ 2 ภูมิปัญญาเกี่ยวกับระบบสังคมหรือการจัดการสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับมนุษย์

ลักษณะที่ 3 ภูมิปัญญาเกี่ยวกับระบบการผลิตหรือการประกอบอาชีพที่มีลักษณะมุ่งเน้นระบบการผลิตเพื่อพึ่งพาตนเอง

กรมวิชาการ (2542: 12) กล่าวถึงลักษณะสำคัญของภูมิปัญญาไว้ดังนี้

1. ภูมิปัญญาเป็นความรู้ เป็นข้อมูล เป็นเนื้อหาสาระ เช่น ความรู้เกี่ยวกับครอบครัว ความรู้เกี่ยวกับมนุษย์ เกี่ยวกับผู้หญิง ผู้ชาย ประเภทครอบครัว ฯลฯ

2. ภูมิปัญญาเป็นความเชื่อของสังคมโดยอาจยังไม่มีข้อพิสูจน์ ยืนยันว่าถูกต้อง เช่น เรื่องนรก สวรรค์ ตายแล้วไปไหน

3. ภูมิปัญญา คือ ความสามารถหรือแนวทางในการแก้ปัญหา หรือป้องกันปัญญา เช่น ความสามารถในการป้องกันไม่ให้เกิดปัญหาขึ้นในครอบครัว

4. ภูมิปัญญาทางวัตถุ เช่น เรือนชานบ้านช่องเครื่องใช้ไม้สอยต่างๆ เพื่อทำให้ครอบครัวมีความสะดวกสบายตามสภาพ เป็นต้น

5. ภูมิปัญญาทางพฤติกรรม เช่น การกระทำ ความประพฤติ การปฏิบัติของคนต่างๆ ในครอบครัวจนทำให้ครอบครัวสามารถดำรงอยู่ได้ก็นับเป็นภูมิปัญญาเช่นเดียวกัน

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2541: 17) ได้ให้ลักษณะของภูมิปัญญาไทยไว้ดังนี้

1. ภูมิปัญญาไทยเป็นเรื่องของการใช้ความรู้ (Knowledge) ทักษะ (Skill) ความเชื่อ (Belief) และพฤติกรรม (Behavior)

2. ภูมิปัญญาไทยแสดงถึงความสัมพันธ์ระหว่าง คนกับคน คนกับธรรมชาติ แวดล้อม และคนกับสิ่งเหนือธรรมชาติ

3. ภูมิปัญญาไทยเป็นองค์รวม หรือกิจกรรมทุกอย่างในวิถีชีวิต

4. ภูมิปัญญาไทยเป็นเรื่องของการแก้ปัญหา การจัดการ การปรับตัว การเรียนรู้เพื่อความอยู่รอดของบุคคล ชุมชนและสังคม

5. ภูมิปัญญาไทยเป็นแกนหลัก หรือกระบวนทัศน์ในการมองชีวิตเป็นพื้นความรู้ในเรื่องต่างๆ

6. ภูมิปัญญาไทยมีลักษณะเฉพาะหรือมีเอกลักษณ์ในตัวเอง

7. ภูมิปัญญาไทยมีการเปลี่ยนแปลงเพื่อการปรับสมดุลในการพิจารณาการทางสังคมตลอดเวลา

สรุปได้ว่า ภูมิปัญญามี 2 ลักษณะ คือ

1. เป็นรูปธรรม ได้แก่ วัตถุและการกระทำทั้งหลาย

2. เป็นนามธรรม คือ ความรู้ ความเชื่อ ความสามารถหรือแนวทางในการแก้ปัญหาและป้องกันปัญหารวมทั้งสร้างความสงบสุขให้กับชีวิต

การอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น

การอนุรักษ์ หมายถึง การรักษาสิ่งที่ดีงามไว้ การอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น ก็คือ การถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นไม่ให้สูญหายไปโดยใช้กระบวนการหรือวิธีการต่างๆ ที่เหมาะสม ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับประเภทของภูมิปัญญานั้นๆ การที่ชนชาติและเผ่าพันธุ์ต่างๆ อยู่รอดมาได้ถึงทุกวันนี้ เพราะคุณค่าอันเป็นพื้นฐานแห่งการดำรงชีวิต สามารถรักษาสมดุลระหว่างความสัมพันธ์ของมนุษย์กับสภาพแวดล้อมกับผู้คนในสังคมเดียวกันและกับสังคมอื่นๆ ความสมดุลดังกล่าวยังคงอยู่และถ่ายทอดสืบต่อกันมาบางส่วนอาจหายไป แต่ก็มีสิ่งใหม่ๆ เกิดขึ้นแทน การถ่ายทอดสืบสานมีลักษณะทั้งทางตรงและทางอ้อม การถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นสามารถจำแนกออกเป็นวิธีการกว้างๆ ได้ 3 วิธี คือ

1. วิธีถ่ายทอดภูมิปัญญาแก่เด็ก เนื่องจากเด็กเป็นวัยที่เรียนรู้โลกรอบๆ ตัวเอง กิจกรรม การถ่ายทอดจึงเป็นเรื่องง่ายๆ ไม่ซับซ้อน สนุกสนาน และดึงดูดใจ เช่น การละเล่น การเล่านิทาน การทดลองทำหรือเข้าร่วมปรากฏการณ์ ตลอดจนการเล่นปริศนาคำทาย โดยสามารถจัดกิจกรรมได้ทั้งระดับครอบครัว ชุมชน สังคมท้องถิ่นและโรงเรียน

2. วิธีการถ่ายทอดภูมิปัญญาแก่ผู้ใหญ่ ผู้ใหญ่ถือว่าเป็นผู้ที่ผ่านประสอบการณ์ต่างๆ มานานพอสมควรแล้ว และเป็นวัยทำงานวิธีการถ่ายทอดทำได้หลายรูปแบบ เช่น วิธีบอกเล่าโดยตรงหรือบอกเล่าโดยผ่านพิธีสู่ขวัญ พิธีกรรมทางศาสนา พิธีกรรมตามธรรมเนียม ประเพณีท้องถิ่นต่างๆ ดังจะเห็นได้โดยทั่วไปในพิธีการแต่งงานของทุกท้องถิ่นจะมีขั้นตอนผู้ใหญ่สอนคู่บ่าวสาว วิธีถ่ายทอดในรูปแบบบันเทิง เช่น สอดแทรกในคำร้องของลิเก ลำตัด โนห์รา เพลงบอก หลังตะลุง ภาคใต้ หนังตะลุงภาคอีสาน (หนังประโมทัย) กลอนลำ คำผญา คำสอยของภาคอีสาน คำซอของภาคเหนือ เป็นต้น

3. วิธีการถ่ายทอดโดยผ่านทางการสื่อสารมวลชน ในยุคปัจจุบันความเจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยีมีความเจริญก้าวหน้าทันสมัยและรวดเร็ว วิธีการถ่ายทอดโดยผ่านทางการสื่อสารมวลชนทุกสาขา ไม่ว่าจะเป็น หนังสือเอกสาร สื่อสิ่งพิมพ์ วิทยุ โทรทัศน์ ภาพยนตร์ อินเทอร์เน็ต ซีดีรอม และอื่นๆ จนทำให้เกิดการเลือกสรรรับหรือไม่รับ การถ่ายทอดรูปแบบที่หลากหลายสะดวกต่อผู้บริโภคมากขึ้น

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2541: 93) ได้กล่าวถึง กรณีศึกษาชุมชนภาคใต้ จังหวัดสงขลา พบว่า กระบวนการถ่ายทอดภูมิปัญญา วิธีการต่างๆ ขึ้นอยู่กับว่าจะใช้กับกลุ่มเป้าหมายใด วิธีใด หรือหลายๆ วิธีรวมกัน สรุปได้ดังนี้

1. การทำให้ดูเป็นตัวอย่าง เป็นวิธีการถ่ายทอดของผู้อาวุโสหรือผู้เฒ่าผู้แก่ทำเป็นตัวอย่างแก่คนในครอบครัว ญาติพี่น้องและคนในชุมชนเดียวกัน

2. การคิดร่วมกัน เป็นการกระตุ้นให้สมาชิกในชุมชนได้แสดงความรู้สึกและความคิดเห็นต่อประเด็นต่างๆ อย่างมีเหตุผลเป็นธรรมชาติเปิดโอกาสให้ถ่ายทอดภูมิปัญญาซึ่งกันและกัน

3. การสร้างกิจกรรมหรือการทำงานร่วมกัน โดยการขยายเครือข่ายระดับบุคคลระดับกลุ่มให้ได้มากเพราะได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้ภูมิปัญญาอย่างหลากหลายและนำมาพัฒนากิจกรรมที่กระทำอยู่

4. การบรรยาย สัมมนาหรือเวทีชาวบ้าน เป็นกิจกรรมสำคัญอีกอย่างหนึ่งสำหรับการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การวิเคราะห์และสังเคราะห์ประสบการณ์ของชาวบ้านร่วมกันอันจะส่งผลให้สมาชิกของชุมชนมีความรู้ความสามารถสูงขึ้น

ถ้าจะแบ่งลักษณะการถ่ายทอดภูมิปัญญาในอดีตตามรูปแบบใหญ่ๆ อาจแบ่งได้เป็น 2 รูปแบบ คือ แบบเป็นลายลักษณ์อักษร และแบบไม่เป็นลายลักษณ์อักษร แบบเป็นลายลักษณ์อักษรนั้น ในอดีตส่วนใหญ่ได้จารึกหรือเขียนใส่ใบลาน หรือสมุดข่อย ที่ชาวบ้านภาคใต้ เรียกว่า บุดดำ บุดขาว ส่วนในปัจจุบันการสื่อสารมวลชน การคมนาคมเทคโนโลยี ความเจริญก้าวหน้าทันสมัยและรวดเร็ว มีการถ่ายทอดภูมิปัญญาชาวบ้านผ่านทางสื่อมวลชนทุกสาขา เช่น หนังสือ เอกสาร สิ่งพิมพ์ วิทยุ โทรทัศน์ ภาพยนตร์และอื่นๆ เป็นต้น ส่วนแบบไม่เป็นลายลักษณ์อักษรนั้นดังได้กล่าวมาแล้วข้างต้น

รูปการอนุรักษ์ภูมิปัญญา คือ การส่งทอดความรู้ ความเข้าใจ จากบุคคลหนึ่งไปยังอีกบุคคลหนึ่ง ซึ่งมีลักษณะเป็นลายลักษณ์อักษรและไม่เป็นลาลักษณ์อักษร โดยมีองค์ประกอบในการถ่ายทอด คือ

1. ความเชื่อ ความคิด ความเข้าใจ อุดมการณ์ต่างๆ

2. ขนบธรรมเนียม ประเพณี ซึ่งแสดงออกมาในรูปพิธีกรรมต่างๆ เช่น พิธีแต่งงาน พิธีการตั้งศพ การแต่งกาย เป็นต้น

3. สิ่งประดิษฐ์ที่มีรูปร่าง สามารถจับต้องได้เช่น ผลผลิตทางศิลปกรรม งานฝีมือ และองค์วัตถุที่ไม่มีรูปร่างเป็นเครื่องแสดงสัญลักษณ์ ความหมายต่างๆ เช่น ภาษา เป็นต้น

แนวคิดเกี่ยวกับภูมิปัญญาและการพัฒนาภูมิปัญญาชาวบ้าน

การพัฒนาภูมิปัญญา

วิชิต นันทสุวรรณ (2544: 20 - 23) การพัฒนาภูมิปัญญา เป็นกระบวนการคิดการจัดการผลผลิตภัณฑ์ และทรัพยากรทุกขั้นตอน เพื่อพัฒนาเศรษฐกิจ สังคมและการเรียนรู้ของชุมชน ในลักษณะของวิสาหกิจชุมชน มีกิจกรรมดังนี้

1. การแปรรูปหรือการพัฒนาผลิตภัณฑ์จากผลผลิตของชุมชน เพื่อการพึ่งตนเองและเพิ่มมูลค่าผลิตภัณฑ์

2. การพัฒนาผลิตภัณฑ์จากทรัพยากรและภูมิปัญญาของชุมชน ในการวิจัยนี้คือภูมิปัญญาเครื่องปั้นดินเผาของชุมชนเกาะเกร็ด

3. การพัฒนาผลิตภัณฑ์เพื่อตอบสนองการพึ่งตนเองขององค์กรชุมชนและเครือข่าย

4. การพัฒนาระบบตลาด การบริการและสวัสดิการ เช่น มีร้านค้า ศูนย์สาธิต เป็นต้น

การพัฒนาภูมิปัญญาจึงเป็นเรื่องของการพึ่งตนเองสร้างระบบทางเศรษฐกิจระดับฐานรากของสังคมไทยปัจจัยที่มีผลต่อพัฒนาการภูมิปัญญาชาวบ้าน มีดังนี้ คือ ภูมิปัญญาชาวบ้านมีกระบวนการที่เกิดจากการสืบทอดถ่ายทอดองค์ความรู้ที่มีอยู่ในชุมชน แล้วพัฒนาเลือกสรรปรับปรุงองค์ความรู้เหล่านั้นจนเกิดทักษะและความชำนาญ สามารถแก้ปัญหาและพัฒนาชีวิตได้อย่างเหมาะสมกับยุคสมัย แล้วเกิดภูมิปัญญาที่เหมาะสมและสืบทอดพัฒนาต่อไปอย่างไม่สิ้นสุด (วิถีไทย, 2542: 265 - 266) มีปัจจัยดังนี้

1. ความรู้เดิมในเรื่องนั้นๆ ผสมผสานกับความรู้ใหม่ที่ได้รับ
2. การสั่งสม การสืบทอดของความรู้ในเรื่องนั้น
3. ประสบการณ์เดิมที่สามารถเทียบเคียงกับเหตุการณ์หรือประสบการณ์ใหม่
4. สถานการณ์ที่ไม่มั่นคง หรือมีปัญหาที่ยังหาทางออกไม่ได้
5. รากฐานทางพุทธศาสนา วัฒนธรรมและความเชื่อ

ในทำนองเดียวกันภูมิปัญญาชาวบ้าน ของชุมชนบ้านไหล่หินมีปัจจัยมีผลต่อการพัฒนาคือการสืบทอดและการถ่ายทอดความรู้ที่เป็นความรู้เดิมผสมผสานกับความรู้ใหม่ที่ปรับเปลี่ยนไปตามความทันสมัย ความสะดวกสบายต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นจากผลพวงของการพัฒนาประเทศในปัจจุบัน

พัทยา สายหู (2544: 109) ได้ให้แนวทางการพัฒนาภูมิปัญญาชาวบ้าน ให้ความหมายพอสังเขป ดังนี้

1. การพัฒนา คือ การทำให้ดีขึ้น
2. วัฒนธรรม คือ เครื่องมืออุปกรณ์การดำรงชีวิตของหมู่คณะ
3. ภูมิปัญญา คือ ความรู้ความคิดที่ได้สั่งสมไว้
4. ชาวบ้าน คือ คนธรรมดาหรือสามัญชน
5. ศักยภาพ คือ พลังอำนาจหรือความสามารถที่จะนำออกมาใช้ได้
6. ชุมชน คือ กลุ่มชนที่อยู่รวมในบริเวณเดียวกัน และมีกิจกรรมปกติของชีวิตเกี่ยวข้องผูกพันกัน “การพัฒนา” ไม่ว่าเรื่องอะไรหมายถึง “การทำให้ดีขึ้น” การพัฒนาภูมิปัญญาหมายถึงการประยุกต์ต่อยอดภูมิปัญญาดั้งเดิมให้ดีขึ้น เหมาะสมตามสภาพเงื่อนไขของชีวิตในยุคสมัยปัจจุบันและอนาคตแนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาคำว่าการพัฒนากลายเป็นคำที่นิยมใช้กันอย่างแพร่หลายจึงทำให้กลายเป็นคำที่มีความหมายที่แตกต่างกันออกไปเพราะขึ้นอยู่กับผู้ใช้ว่าจะให้

ความหมายเน้นในเรื่องอะไร ในปัจจุบันจึงยังไม่มีคำนิยามอันเป็นสากลที่ยอมรับกันโดยทั่วไป นักวิชาการสาขาต่างๆ ได้ให้ความหมายของการพัฒนาเอาไว้ทั้งที่คล้ายคลึงกัน และแตกต่างกันออกไป ในที่นี้จะขอกล่าวถึงความหมายของการพัฒนาในแง่มุมของความหมายโดยทั่วไป ความหมายในทางเศรษฐศาสตร์ ความหมายทางมานุษยวิทยา ความหมายทางสังคมวิทยาโดยทั่วไป "การพัฒนา" หมายถึงความเจริญก้าวหน้าโดยทั่วๆ ไป เช่น การพัฒนาหน่วยงาน ชุมชนหรือประเทศ คือการทำให้สิ่งเหล่านั้นดีขึ้น เจริญขึ้นสนองความต้องการของประชาชนส่วนใหญ่ได้ดียิ่งขึ้น หรืออาจกล่าวได้ว่า "การพัฒนา" เป็นกระบวนการของการเคลื่อนไหวจากสภาพที่ไม่น่าพอใจไปสู่สภาพที่น่าพอใจ การพัฒนาเป็นกระบวนการที่เปลี่ยนแปลงอยู่เสมอไม่หยุดนิ่ง

ชุมชนบ้านไหล่หิน

บริบทของชุมชนไหล่หิน

บ้านไหล่หิน เป็นหมู่บ้านเก่าแก่ที่ตั้งอยู่ในเขตตำบลไหล่หิน อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง มีลำน้ำยาวไหลผ่านหล่อเลี้ยงการเพาะปลูกและชีวิตผู้คน คนไหล่หินมีเอกลักษณ์เฉพาะตัวในภาษาพูด ด้วยสำเนียงจะแปลกไปจากหลายพื้นที่ในจังหวัดลำปาง หากนับญาติตามสำเนียงภาษาแบบไหล่หินแล้วก็จะรวมได้เพียง 7 หมู่บ้านเท่านั้น คือ บ้านไหล่หิน บ้านเข้าซ้อน บ้านแม่ฮวก บ้านมะกอก และบ้านนาบัว ขยายไปถึง บ้านทุ่งเจริญและบ้านหนองหล่าย ที่อยู่ในเขตตำบลเกาะคา แต่ถ้านับผู้คนที่ศรัทธาครูบามหาป่าวัดไหล่หินร่วมกันนั้นจะขยายหมู่ญาติไปกว้างไกลกว่านี้มาก ในอดีตอาชีพหลักของคนไหล่หิน คือ ทำนาข้าวและไร่อ้อย ปลูกฝ้าย ทอผ้าเป็นกิจประจำ เมื่อเว้นจากไร่นา ราว พ.ศ. 2520 เป็นต้นมา ผู้ชายไหล่หินนิยมไปขายแรงงานยังต่างประเทศ เนื่องจากการทำไร่อ้อยเสื่อมความนิยมลงและห่างหายไปในที่สุด นับจากนั้นลักษณะบ้านเรือนแบบล้านนายกพื้นสูงก็เหลือมีให้เห็นไม่กี่หลัง ความเป็นอยู่ของชุมชนเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว บ้านไหล่หินมีเงินจากต่างประเทศส่งมาทำบุญเพื่อบูรณะและก่อสร้างศาสนาสถานต่างๆ ขึ้นจนถือเป็นช่วงพัฒนาของชุมชนที่สำคัญช่วงหนึ่ง

คนไหล่หินในวันนี้ส่วนใหญ่มีอาชีพรับจ้าง ทั้งงานก่อสร้างและในโรงงานอุตสาหกรรม โดยเฉพาะโรงงานเซรามิค ซึ่งเป็นสินค้าสำคัญที่สร้างรายได้ให้แก่จังหวัดลำปาง แต่ถึงอย่างไรคนไหล่หินยังรักรูปแบบการดำรงชีวิตด้วยการเก็บของป่าหาอาหารในพื้นที่ป่าที่อยู่ใกล้บ้าน

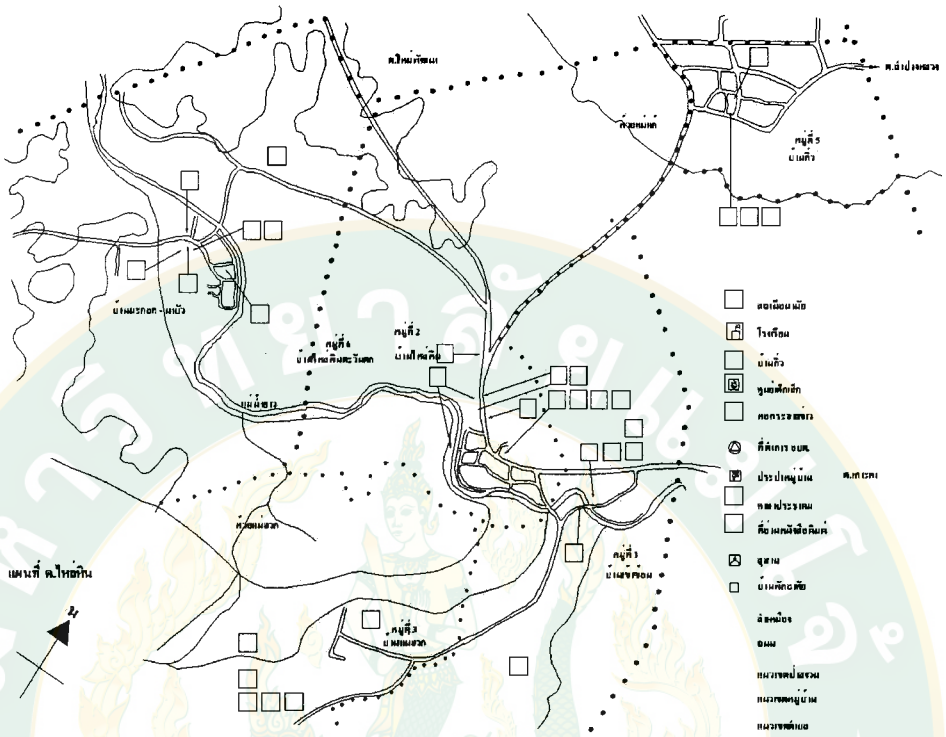

ภาพ 1 แผนที่โดยสังเขปชุมชนบ้านไหล่หิน ตำบลไหล่หิน อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง

พ.ศ. 2546 บ้านไหล่หินแยกออกเป็น 2 หมู่บ้าน คือบ้านไหล่หินและบ้านไหล่หินตะวันตก หมู่ที่ 6 จากเหตุผลเรื่องความหนาแน่นของประชากรและระเบียบการแบ่งพื้นที่การปกครอง แต่ถึงอย่างไรพี่น้องคนไหล่หินที่เคารพศรัทธาต่อครูบามหาป่าและครูบากาวีก็ไม่มีวันแบ่งแยกกัน

ใน พ.ศ. 2470 ได้เปิดโรงเรียนสอนหนังสือประถมต้นเป็นสมัยแรกในตำบลไหล่หินโดยใช้ชื่อว่า “โรงเรียนไหล่หิน 1” ซึ่งมีวัดไหล่หินหลวงเป็นสถานที่เรียน

ต่อมา พ.ศ. 2480 ชาวบ้านที่ศรัทธาพุทธศาสนาสายธรรมยุตได้สร้างสถานปฏิบัติธรรมสายธรรมยุตขึ้นซึ่งในปัจจุบันตั้งอยู่ในหมู่บ้านไหล่หินตะวันตก (วัดชัยมงคลธรรมวราราม) โดยมีพระครูธรรมาภิวงศ์เป็นเจ้าอาวาส ที่ชาวบ้านให้ความศรัทธาและเคารพนับถือ การสร้างวัดดังกล่าวค่อนข้างมีปัญหา เนื่องจากผู้ศรัทธาสายธรรมยุตมีน้อย ประสบปัญหาภัยธรรมชาติต่างๆ อีกทั้งยังมีผู้ไม่หวังดีคอยสร้างปัญหาด้วย แต่ในที่สุดก็สามารถผ่านปัญหาอุปสรรคต่างๆ มาได้

ในสมัยพ่อกำนันอินสม วรรณมณี เป็นกำนันตำบลไหล่หิน ได้เริ่มพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานของหมู่บ้านให้ดีขึ้น เช่น ขยายถนนเข้าหมู่บ้านเพื่อการคมนาคม สร้างศาลาประชาคมหมู่บ้าน สถานีอนามัย เมื่อการคมนาคมดีขึ้นคนก็เริ่มออกไปทำงานต่างถิ่น โดยเฉพาะในปี พ.ศ. 2520 ชาวบ้านนิยมออกไปขายแรงงานต่างประเทศ ผู้คนจึงมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น

พ.ศ. 2522 ไฟฟ้าเข้าถึงหมู่บ้านเป็นครั้งแรก ผู้คนมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นตามลำดับ

พ.ศ. 2543 นายจรัญ วรรณมณี ซึ่งสมัยนั้นเป็นพระครูมงคลชัยสุนทร ตำแหน่งเป็นพระเลขาของพระราชเมธาจารย์ เจ้าคณะจังหวัดภาคเหนือตอนบน (ธ.) ร่วมกับนายสนั่น-วรรณมณี ตำแหน่งอาจารย์วัด สารวัตรกำนันของกำนันศรีวรรณ ตาวี ได้ทำแบบฟอร์มตามขั้นตอนการขอแยกหมู่บ้าน นำเสนอตั้งแต่รากหญ้า จนถึงกระทรวงมหาดไทยได้พิจารณาเข้าเกณฑ์ดี เนื่องจากการเข้ามาของกองทุนหมู่บ้าน (เงินล้าน) และชุมชนมีประชากรหนาแน่น ด้วยเนื้อที่ประมาณ 3.5 ตารางกิโลเมตร มีสถานที่ราชการพร้อมเช่น โรงเรียนสังกัดกรมสามัญศึกษา 1 โรงเรียน และสังกัดคณะกรรมการประถมศึกษาแห่งชาติ 1 โรงเรียน และวัด 2 แห่ง สถานีอนามัย 1 แห่ง เทศบาลตำบลไหล่หิน 1 แห่ง และศูนย์พัฒนาการเด็กเล็กก่อนวัยเรียน 1 แห่ง ตลอดจนศูนย์ประสานงานของส่วนราชการส่วนต่างๆ จึงเห็นสมควรอย่างยิ่งที่จำเป็นต้องแบ่งเขตการปกครองออกเป็น 2 หมู่บ้าน หมู่บ้านที่แยกออกมาใหม่ คือ หมู่ที่ 6 ใช้ชื่อหมู่บ้านว่า “บ้านไหล่หินตะวันตก” ซึ่งตั้งอยู่ทางทิศตะวันตกของหมู่บ้านเดิม สภาพของหมู่บ้านเป็นไปตามหลักเกณฑ์ของกระทรวงมหาดไทย เนื่องจากจะได้ขยายเขตการปกครองเพื่อการกระจายอำนาจ สู่ท้องถิ่น ดูแลพัฒนาส่วนต่างๆ ของตำบลไหล่หินก็ง่ายขึ้น

ใน พ.ศ. 2544 เป็นวันที่ประกาศอย่างเป็นทางการของการแยกหมู่บ้าน “บ้านไหล่หินตะวันตก” หมู่ 6 โดยมีกำนันละเอียด บุญเรือง เป็นกำนันตำบลในขณะนั้น

ตั้งแต่นั้นเป็นต้นมาจนถึงปัจจุบัน หมู่บ้านไหล่หินตะวันตกก็แยกการปกครองออกจากหมู่ 2 โดยมีดาบตำรวจ กิจชนะชัย ปะละ เป็นกำนันตำบลไหล่หินคนปัจจุบัน มีการแยกวิถีชีวิตการดำเนินกิจกรรมชุมชน มีงานวิจัยเข้ามาวิจัยเพื่อศึกษาและแก้ไขปัญหาชุมชน และมีพระนักพัฒนาเข้ามาพัฒนาหมู่บ้าน ให้ดำเนินชีวิตแบบเศรษฐกิจพอเพียง

ที่ตั้งหมู่บ้านไหล่หิน หมู่ที่ 2 และบ้านไหล่หินตะวันตก หมู่ที่ 6 ซึ่งต่อแต่นี้จะเรียกรวมกันเป็นหมู่บ้านเดียว คือ บ้านไหล่หิน ตำบลไหล่หิน อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปางมีระยะทางจากหมู่บ้านถึงที่ว่าการอำเภอ 7 กิโลเมตร

อาชีพของชาวบ้านในหมู่บ้าน ได้แก่ รับจ้าง ทำนาข้าวและไร่อ้อย ปลูกฝ้ายทอผ้า ซึ่งชาวบ้านส่วนใหญ่จะประกอบอาชีพ รับจ้าง ทั้งงานก่อสร้างและในโรงงานอุตสาหกรรม โดยเฉพาะโรงงานเซรามิค ชาวบ้านส่วนใหญ่ในหมู่บ้านนับถือศาสนาพุทธ

อาหารการกินของชุมชนบ้านไหล่หิน อาหารการกินของคนไหล่หินนั้น ส่วนใหญ่จะเป็นการหาของกินในพื้นที่ตนเองเป็นหลัก เป็นของกินของใช้ที่สามารถหาได้จากธรรมชาติ และหาได้ตามฤดูกาลในแต่ละรอบปี เป็นการหากินหาใช้ตามธรรมชาติ ต่อเติมตกแต่งรสชาติของอาหารให้ถูกปากด้วยเครื่องปรุง เครื่องเทศชนิดต่างๆ มีกลิ่นหอมของสมุนไพรและพืชผักที่มีอยู่อาศัย พืชผักตามธรรมชาติที่มีอยู่รอบตัวภายในบ้านเรือ ภายใต้บริบทของชุมชนที่มีป่าเป็นพื้นที่หากินเป็นวัฏจักรการหากิน การหาใช้ที่อาศัยธรรมชาติเป็นที่เก็บเกี่ยวผักที่ขึ้นตามที่ต่างๆ มาเป็นเครื่องปรุงและเครื่องประกอบอาหารตามที่บรรพบุรุษสั่งสอนหรือเล่าต่อกันมา โดยในแต่ละปีมีช่วงของอาหารการกิน พืชผักที่สามารถให้ชาวไหล่หินได้นำมาปรุงอาหารแยกออกในแต่ละช่วงเวลาดังนี้

เดือน	ตัวอย่างของกินของใช้ที่หาได้จากธรรมชาติ
เดือนมกราคม	ข้าวหลามที่นำไม้ไผ่มาทำ, ผักเผ็ด, ถั่ว, ผักชี, ต้นหอมกระเทียม, ผักกาดจ้อน, (ผักกาดกวางตุ้ง) (ชาวบ้านจะนิยมปลูกกันในช่วงนี้)
เดือนกุมภาพันธ์	ผักเผ็ด, ถั่ว, ผักชี, ต้นหอม, กระเทียม, ผักกาดเมือง (ผักกาดขาว) (ชาวบ้านจะนิยมปลูกกันในช่วงนี้)
เดือนมีนาคม	ผักชะอม, ผักตุ๊ด, ผักหวาน, มะรุม, ผักเสี้ยว, ไข่มดแดงไข่แมงมัน, ผักก้อแก้
เดือนเมษายน – มิถุนายน	หน่อไม้, แย้, งูสิงห์, กระต่าย, สัตว์ป่าชนิดอื่น ๆ สัตว์ป่าชนิดต่าง ๆ (สัตว์เล็ก) ,หน่อไม้, ผักชนิดต่าง ๆ,
เดือนกรกฎาคม – ตุลาคม	เห็ดชนิดต่าง ๆ ,หน่อไม้, อึ่งอ่าง, กบ, ปลา,สัตว์น้ำชนิดต่าง ๆ , แมลงชนิดต่าง ๆ
เดือนพฤศจิกายน – ธันวาคม	ผักเผ็ด, ถั่ว, ผักชี, ต้นหอม, กระเทียม, ผักกาดเมือง (ผักกาดขาว), (ชาวบ้านจะนิยมปลูกกัน

ในช่วงนี้) ตาล, มะพร้าวอ่าน, ข้าวหลาม, มะกอกสุก

ในแต่ละเดือนคนไหล่หินจะสามารถหาของกินของใช้ที่นิยมปลูกกันเองและหาของกินของใช้ที่หาได้จากธรรมชาติควบคู่กันไป โดยสินค้าจากภายนอกพื้นที่มีผลต่อการทำมาหากินของคนในไหล่หินเพียงบางส่วน นับว่าเป็นพื้นที่ที่มีความอุดมสมบูรณ์ทางธรรมชาติมากอีกพื้นที่หนึ่ง อาหารที่รับประทานในแต่ละครั้งก็ใช้เครื่องประกอบอาหารที่มาจากธรรมชาติเป็นส่วนใหญ่ โดยในแต่ละฤดูของพื้นที่ตำบลไหล่หินเกิดอาชีพขึ้นมาเป็นการเฉพาะกิจตามสภาพทางธรรมชาติที่เกิดขึ้น และเป็นการทำมาหากินบนวิถีชีวิตการดำรงชีพทางสังคมกับธรรมชาติที่ควบคู่กันมาตั้งแต่ในอดีต

ในช่วงฤดูฝนเกิดอาชีพหาปลา หาสัตว์น้ำ หาหน่อไม้ หาเห็ด หาของป่า ในช่วงฤดูหนาวจะมีการนำไม้ไผ่จากป่าออกมาขายเพื่อทำเป็นข้าวหลาม ช่วงฤดูร้อนจะมีคนนำของป่าสัตว์ป่าบางชนิดมาจำหน่าย ทำให้คนไหล่หินนอกจากจะมีอาชีพหลักในภาระหน้าที่ที่ตนเองมีอยู่แล้ว ยังมีอาชีพประกอบนอกเหนืออาชีพหลักที่ส่งผลให้การดำรงชีวิตของคนไหล่หินนั้นยืนอยู่บนธรรมชาติที่ใกล้ตัว สามารถหากินหาใช้ได้จากธรรมชาติได้ตลอดปี โดยมีกาดมั่ว (ตอนเช้า) บ้านไหล่หินเป็นสถานที่แลกเปลี่ยนสินค้าจากภายนอกชุมชนและในชุมชน ทำให้สถานะทางเศรษฐกิจในพื้นที่บ้านไหล่หิน มีความเจริญขึ้น แต่ธรรมชาติส่วนใหญ่ยังคงเหมือนเดิม ถึงแม้เวลาจะเปลี่ยนผ่านเลยไป การดำรงชีพของคนไหล่หินยังคงดำเนินชีวิตตามธรรมชาติที่มีอยู่เป็นหลัก และที่สำคัญอาหารการกินของคนไหล่หินเป็นอาหารที่มีส่วนผสมของสมุนไพรพื้นบ้าน ที่มีสรรพคุณรักษาโรคต่าง ๆ เป็นอย่างดี แสดงให้เห็นว่าวิถีชีวิตของคนในอดีตวนเวียนอยู่กับอาหารการกินที่มีส่วนผสมของสมุนไพร ผักพื้นบ้านเป็นหลักจนมาถึงปัจจุบัน เป็นปรากฏการณ์ของการสืบทอดวัฒนธรรมการกินของคนไหล่หินที่ประกอบอาหารที่มีประโยชน์ มีสรรพคุณหรือข้อห้ามในพืชผักชนิดต่าง ๆ ที่เล่าขานสืบต่อกันมาโดยไม่ได้อาศัยตำราหรือหนังสือเล่มใดเป็นตัวกำหนดลักษณะรูปแบบการกินของคนไหล่หิน

ลักษณะทั่วไปของหมู่บ้าน มีเนื้อที่ทั้งหมด 2,385 ไร่ มีพื้นที่ทำนา 780 ไร่ มีพื้นที่ทำไร่ 10 ไร่ มีพื้นที่ทำสวน 230 ไร่ ลักษณะภูมิประเทศมีพื้นที่ส่วนใหญ่ของหมู่บ้านที่ราบปกติ ภายในหมู่บ้านจะมี ลักษณะภูมิอากาศ ประกอบด้วยฤดูร้อน ฤดูฝนและฤดูหนาว ลักษณะอากาศส่วนใหญ่ของหมู่บ้านจะเป็นไปตามฤดูกาลคือ ร้อน ฝน และหนาว และมีปริมาณน้ำฝนปานกลาง

สภาพทางเศรษฐกิจ ของคนในหมู่บ้านมีรายได้เฉลี่ย คนละ 30.297.69 บาท/ปี ภายในหมู่บ้านมีผลผลิตที่จำหน่ายภายในและภายนอกชุมชนคือ กลุ่มดอกไม้ (พวงหรีด, ดอกไม้จันท์) และภายในหมู่บ้านมีไฟฟ้าใช้ทุกครัวเรือน

สภาพสังคมของหมู่บ้าน บ้านเรือนภายในหมู่บ้าน มีความมั่นคงถาวร

ข้อมูลวัฒนธรรมท้องถิ่นที่เป็นเอกลักษณะเฉพาะ ชุมชนไหล่หิน อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง ถือได้ว่าเป็นชุมชนวัฒนธรรมที่มีวัฒนธรรมประเพณีที่ปฏิบัติกันอยู่เป็นจำนวนมาก เป็นพื้นที่ที่มีภูมิปัญญาขาวบ้านหลากหลายชนิด เป็นหนึ่งในแหล่งศึกษาของจังหวัดลำปาง ทั้งทางด้านประเพณี พิธีกรรมความเชื่อ ภูมิปัญญาชาวบ้าน ระบบเหมืองฝาย ที่ชุมชนไหล่หินพยายามที่จะรักษาขนบธรรมเนียมที่มีอยู่ให้เป็นแหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่นโดยที่มีวัดเป็นศูนย์กลาง วัดไหล่หินเป็นศูนย์กลางการดำเนินงานทางด้านวัฒนธรรมที่มีอยู่ในท้องถิ่น มีการปรึกษาหารือกันที่วัดเป็นประจำเปรียบเสมือนวัดเป็นหอประชุมประจำหมู่บ้านในแต่ละปีของชุมชนไหล่หินจะมีกิจกรรมด้านวัฒนธรรมจำนวนมาก

ประเพณีของคนในชุมชน

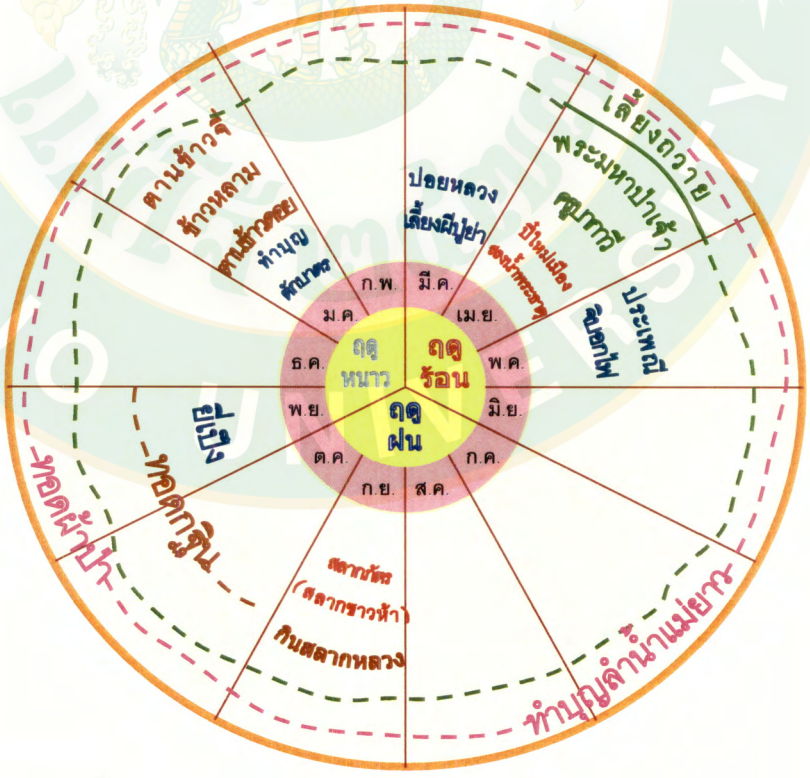

ภาพ 2 ประเพณีในแต่ละเดือน

จากภาพ 2 จะเห็นได้ว่าวัฒนธรรมประเพณีต่างๆ ในหมู่บ้านจะมีตลอดทั้งปี โดยมีรูปแบบที่สัมพันธ์กับวิถีชีวิตของชาวบ้านที่ดำรงอยู่แบบเกษตรกรรม เนื่องจากในอดีตเคยเป็นหมู่บ้านเดียวกัน จึงจัดกิจกรรมร่วมกันในทุกๆ งาน แต่ก็มีบางกิจกรรมที่จัดภายในหมู่บ้านเนื่องจากในหมู่บ้านก็มีวัดใหม่ (ธ.) (วัดชัยมงคลธรรมวราราม) เป็นจุดศูนย์กลาง จึงกล่าวได้ว่ากิจกรรมด้านวัฒนธรรมประเพณีกลายเป็นตัวเชื่อมโยงความสัมพันธ์ของคนในชุมชนให้แน่นแฟ้นมากขึ้น แม้วัฒนธรรมประเพณีบางอย่างจะไม่ค่อยได้รับความนิยมจากชาวบ้านในปัจจุบัน แต่ก็ยังมีชาวบ้านบางกลุ่มที่ยังให้ความสำคัญกับวัฒนธรรมประเพณีเหล่านั้น จึงมีการดำเนินกิจกรรมไปอย่างต่อเนื่อง ซึ่งประเพณีต่างๆได้แก่

1. ประเพณีจิบอกไฟ

จิบอกไฟ เป็นภาษาเหนือที่หมายถึง การจุดบั้งไฟ ดังนั้น คำว่าประเพณีจิบอกไฟจึงหมายถึงการจุดบั้งไฟ ซึ่งทำในเดือนพฤษภาคม (8 เป็ง) จุดเพื่อบูชางานประเพณีเอาความสนุกสนานในการทำบอกไฟจะใช้ไม้ไผ่โปก (คือไม้ไผ่ที่ไม่มีหนามเล่มใหญ่) มาคว้านให้เป็นรูกลวงเพื่อทำเป็นลำบอกไฟ แล้วบดถ่านไฟให้ละเอียดเพื่อทำเป็นดินปะสิวอัดเข้าไปในลำบอกไฟ เมื่อทำเสร็จก็จะนำบอกไฟมาให้มัคธายกทำพิธีกรรม จากนั้นก็จะนำไปจิ ในอดีตเวลามีงานปอยหลวงหรือตานวิหาร (ตาน หมายถึง การทำพิธีถวาย สิ่งต่างๆ) ซุ้มประตู หรือประเพณีต่างๆ ทุกหมู่บ้านจะนิยมจิบอกไฟ แต่ในปัจจุบันไม่มีพิธีจิบอกไฟมาประมาณ 2 ปีแล้ว เพราะการจิบอกไฟทำให้คนเกิดการแข่งขัน เล่นการพนัน และยังเป็นสาเหตุทำให้เกิดอัคคีภัย

2. ประเพณีตานข้าวจี่ ข้าวหลาม

ข้าวจี่ หมายถึง การนำข้าวเหนียวไปย่างกับไฟจนเป็นสีเหลือง ประเพณีตานข้าวจี่ข้าวหลามจะจัดขึ้นทำในเดือนมกราคมของทุกปี (4 เป็ง) โดยมีตำนานเล่าว่า ในสมัยพระพุทธเจ้ายังคงมีชีวิตอยู่ มีนางไมยธาศรีซึ่งเป็นลูกจ้างของมหาเศรษฐีได้ไปตักน้ำที่อยู่ห่างไกลจากบ้าน ขากลับนางหิวข้าวจึงเอาข้าวมาตำจนกลายเป็นข้าวแป้ง แล้วนำมาผสมกับน้ำทำเป็นแผ่นมาจี่ให้เป็นสีเหลือง แล้วห่อไปกินด้วยเวลาที่หิวข้าว วันหนึ่งในขณะที่ไปตักน้ำนางได้ห่อข้าวจี่ไปด้วยและได้พบกับพระปัจเจกเจ้ามาบิณฑบาต นางเกิดความเลื่อมใสจึงนำข้าวจี่ที่ตนเองห่อมาด้วยใส่บาตรให้แก่พระปัจเจกเจ้า พระปัจเจกเจ้าก็กินข้าวจี่ของนางทำให้นางเกิดความปิติยินดีจากนั้นนางก็ได้เดินทางไปตักน้ำต่อ แต่ถูกอสรพิษกัดตาย นางจึงได้ไปเกิดเป็นนางฟ้า อยู่บนสวรรค์มีบริวารหลายพันคน พระพุทธเจ้าจึงได้นำเรื่องนี้มาเทศนาให้ชาวบ้านฟังว่าสาเหตุที่นางถูกงูกัดตายเป็นเพราะอุบัติเหตุ แต่ด้วยอนิสงค์ผลบุญที่ได้ทำไว้ นางจึงได้ไปอยู่บนสวรรค์ เมื่อชาวบ้านได้ฟังดังนั้นจึงทำตาม ด้วยการตานข้าวจี่ ข้าวหลาม เพราะอยากไปเกิดเป็นนางฟ้าและเทวดา

3. ประเพณีตานข้าวดอย

ทำในเดือนมกราคม ในสมัยพระพุทธเจ้า มีสองพี่น้องได้รับมรดกมาจากพ่อซึ่งเป็นมหาเศรษฐี พ่อได้ให้ที่นาเพื่อให้พี่น้องทั้งสองได้ทำนาร่วมกัน วันหนึ่งพี่น้องได้ปรึกษากันว่าจะตานข้าวดอย น้องผู้ซึ่งมีใจเป็นบุญบอกว่าจะตาน 5 ครั้งต่อปี ส่วนพี่บอกว่าจะตานแค่ 1 ครั้งต่อปี คือเดือน 4 เป็ง (มกราคม) เมื่อความคิดเห็นไม่ตรงกันสองพี่น้องจึงตกลงแบ่งที่นากันคนละครึ่ง แล้วแต่ว่าแต่ละคนจะตานกี่ครั้ง โดยคนน้องได้ตานข้าวครั้งแรกเมื่อข้าวเริ่มเป็นสีเขียวมีน้ำนม เรียกว่าข้าวเม่า ตานข้าวครั้งที่สองตอนที่ข้าวมีสีเหลือง ตานข้าวครั้งที่สามขณะกำลังเกี่ยวข้าว ตานครั้งที่สี่ตอนที่เก็บเกี่ยวข้าวเสร็จ ตานครั้งที่ห้าคือตานข้าวสาร พี่น้องทั้งสองคนได้ดำเนินชีวิตอยู่บนโลกมนุษย์จนหมดอายุขัย เมื่อตายไปก็ได้ไปเกิดบนสวรรค์ชั้นเดียวกัน คือชั้นดุสิต โดยคนน้องมีบุญกุศลมากกว่าจึงได้มาเกิดเป็นพระอนุรุทซึ่งสัมฤทธิ์เป็นพระอรหันต์ก่อน ส่วนคนพี่ได้เกิดมาเป็นพระมหากัสสะปะได้เป็นพระอรหันต์ภายหลัง พระพุทธเจ้าได้นำเรื่องของ สองพี่น้องนี้มาเทศนาธรรมให้ชาวบ้านฟัง เมื่อชาวบ้านได้ฟังเช่นนั้นแล้วจึงได้นำข้าวดอย ข้าวเปลือกหรือข้าวใหม่มาตานเพื่อเป็นบุญกุศลแก่ตนเองในชาติต่อไป

การตานข้าวดอยมีวิธีทำโดยการนำข้าวมาเทกองรวมกันไว้ให้มีลักษณะเป็นดอย แล้วนำตุงมาปัก มัคทายกก็เวรตาน (การกล่าวคำถวาย) พร้อมทั้งเทศนาธรรม ประเพณีนี้สามารถทำได้ในเดือนมกราคมหรือในเดือนไหนก็ได้และสามารถทำได้พร้อมกับประเพณีตานข้าวจี่ ข้าวหลาม

4. ประเพณีทำบุญลำน้ำแม่ยาว

ทำเพื่อรักษาแม่น้ำ ลำธารไว้ใช้ เพราะน้ำแม่ยาวเปรียบเสมือนเป็นสายเลือดหล่อเลี้ยงชีวิตของคนไหล่หินไว้ ถ้าเราไม่ช่วยกันรักษาก็จะไม่มีน้ำไว้กิน ไว้ใช้ ในประเพณีนี้จะมีพิธีกรรมสืบชะตาน้ำ (การทำพิธีกรรมที่ทำให้ชาวบ้านมีน้ำใช้ตลอดไป) ซึ่งคล้ายกับพิธีกรรมสืบชะตาคน (การทำพิธีกรรมต่ออายุคน) แต่ไม่ได้ทำทุกปี เพราะขึ้นอยู่กับแผนกิจกรรมของชุมชน

5. ประเพณีทำบุญปลาช่อน

เป็นประเพณีที่สืบทอดมาตั้งแต่โบราณ โดยมีความเชื่อที่ว่าถ้าบ้านเมืองแห้งแล้งฝนไม่ตกตามฤดูกาลก็จะทำบุญปลาช่อน โดยขุดแอ่งน้ำเล็กๆ เป็นรูปปลาและเอาปลาช่อนใส่ไว้ในไซ (อุปกรณ์ จับปลาชนิดหนึ่ง) ประเพณีนี้มีตำนานเล่าว่า พญาค้างคาก (คางคก) ซึ่งมีลูกน้องเป็น กบ เขียด ปู หอย และปลา วันหนึ่งพญาค้างคากและพญาแถน (สิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่อยู่บนฟ้า) ได้รบกัน ซึ่งพญาแถนอยู่ข้างบน พญาแถนหวงฝนไม่ให้มีฝนตก จึงทำให้ ปู ปลา หอย ไม่มีน้ำกิน ดังนั้นลูกน้องของพญาค้างคาก ได้แก่ กบ เขียด ปู หอย และปลา จึงให้พระสงฆ์มาทำพิธีสวด มาเทศน์ ให้ศีลให้พร ภายหลังจากเสร็จพิธีนี้ทำให้ฝนตกลงมาบ้าง

ประเพณีนี้จะทำในช่วงฤดูฝน ที่ฝนไม่ตกตามฤดูกาล แต่ปัจจุบันประเพณีนี้ไม่ได้ทำ เนื่องจากไม่มีผู้นำในการสืบทอดประเพณีนี้ อีกทั้งบ้านเมืองเจริญขึ้น น้ำจึงไม่ค่อยแห้งแล้ง เพราะมีระบบการกั้นน้ำไว้ใช้ตลอดทั้งปี

6. ประเพณีตานสลากหลวง

ประเพณีตานสลากหลวงและตานเปรตพี มีความหมายเหมือนกันคือ อุทิศส่วนกุศลไปให้ผู้ตาย แต่จะแตกต่างกันตรงที่ของที่ใช้ในการตาน คือ สลากหลวงจะต้องมีชะลอม หงส์ นก และเส้น (การเขียนชื่อ-นามสกุลของตนเองและครอบครัวลงบนใบลาน) เพื่อให้พระสงฆ์ได้อ่าน ส่วนตานเปรตพีจะใช้แค่สังฆทานเท่านั้น ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับว่าวัดหรือชาวบ้านจะเลือกจัดงานในรูปแบบไหน

มีตำนานเล่าว่า มีเด็กกลุ่มหนึ่งไปเลี้ยงควายในป่าซึ่งมีศาลาอยู่หลังหนึ่ง เด็กๆ พากันไปพักในศาลา มีอยู่วันหนึ่งพระสงฆ์ได้เดินทางผ่านมาจนถึงศาลาที่เด็กพักอยู่ และได้หยุดคิดว่าหากเดินต่อไปก็มีระยะทางที่ไกลหากจะหันหลังกลับไปก็ไกลเช่นกัน อีกทั้งในเวลานั้นเป็นเวลากลางวัน พระสงฆ์จึงตัดสินใจหยุดพักที่ศาลา เป็นเวลาเดียวกับที่เด็กๆ เลี้ยงควายกำลังจะนำข้าวที่ตนเองห่อมาออกมารับประทาน เด็กๆ เห็นพระสงฆ์อยู่ตรงนั้น จึงปรึกษากันว่าจะถวายข้าวให้แก่พระเมื่อตกลงกันได้เด็กๆ จึงนำข้าวไปถวายให้แก่พระสงฆ์ แต่ถวายให้พระสงฆ์แค่เพียงองค์เดียว ซึ่งเป็นพระอาวุโส พระอาวุโสจึงพูดว่าหากเด็กนำข้าวไปถวายให้แก่ตนเองเพียงรูปเดียวพระรูปอื่นๆ ก็จะไม่ได้ทานข้าว ดังนั้นพระอาวุโสจึงบอกว่าให้เด็กๆ นำไม้มาทำเป็นสลาก แล้วเขียนชื่อพระและชื่อตนเองลงในสลากที่ทำไว้ จากนั้นก็นำสลากมาร่วมกันแล้วจับขึ้นมา เมื่อได้พระสงฆ์รูปไหนก็นำข้าวไปถวายให้พระรูปนั้น พอเด็กๆ ได้ถวายข้าวแล้วก็พากันดีใจว่าตนเองได้กินข้าวสลาก เด็กๆ เหล่านี้ได้ดำเนินชีวิตของตนเองจนกระทั่งหมดอายุขัยตายไปแล้วได้ไปเกิดเป็นเทวดา ซึ่งเป็นอานิสงค์จากการตานสลาก จากนั้นจึงเรียกการตานสลากตั้งแต่นั้นมา

อีกเรื่องมีอยู่ว่าพระเจ้าพิมพิสาร ได้ตานสลากไปหาญาติผู้ล่วงลับไปแล้ว ในระหว่างเดือน 12 ซึ่ง เดือน 12 ที่ปรากฏในธรรมนี้บอกว่าคนเราเมื่อตายไปจะเป็นเปรตอยู่ในนรก พอถึงเดือน 12 ยมบาลก็จะปล่อยเปรตเหล่านี้ให้ออกมาหากิน เปรตก็จะไปหาพ่อ แม่ พี่ น้อง และญาติของตนเอง ดังนั้นชาวบ้านจึงเตรียมตานสลากในเดือน 12 ออก 1 ค่ำ ไปจนถึงเดือน 12 ดับ ซึ่งเรียกว่า “ตานเปรตพี” “ตานสลาก” หรือ “ตานสังฆทาน” ก็ได้ ชาวบ้านเชื่อว่าหากถึงเดือน 12 แล้วเราไม่ตานสลากไปหาเปรตผู้ล่วงลับไปเราจะถูกเปรตสาปแช่งให้อายุสั้น แต่ถ้าเราตานไปให้แล้วเปรตได้กิน เขาก็จะให้ศีล ให้พร ให้เราอยู่ดีมีสุข อายุยืนยาว เราอยากได้คำอวยพรจึงพากันตานสลาก พอหมดช่วงเวลาการตานสลากเปรตก็จะพากันกลับไปยังที่เดิม

7. ประเพณีสงกรานต์หรือปี๋ใหม่เมือง

7.1 สังขารล่อง หมายถึง อายุของคนที่กำลังล่วงเลยไปในแต่ละปีโดยจะถือเอาวันที่ 13 เมษายน ของทุกปีเป็นวันปีใหม่เมือง ส่วนในทางธรรมะก็หมายถึง สังขารของเราล่วงไปแล้ว มีตำนานว่า ในอดีตของพราหมณ์ถือว่า สังขารล่องมาจากชายคนหนึ่งชื่อ พระธรรมบาล เป็นผู้รู้เป็นนักปราชญ์ เป็นบัณฑิตเป็นผู้มีความสามารถรู้สิ่งต่างๆ ได้ วันหนึ่งกบิลพรหม ได้ลงมาลองภูมิของพระธรรมบาลโดยได้เอาปัญหา 3 ข้อ มาถามแก่พระธรรมบาล ซึ่งมีคำถามว่า ตอนเช้าศิริ (ความงาม ความดี) อยู่ที่ไหน กลางวันศิริอยู่ที่ไหน ตอนเย็นศิริอยู่ที่ไหน แล้วกบิลพรหมก็จากไปโดยให้เวลาแก่พระธรรมบาลได้คิด 7 วัน แล้วตนจะกลับมาถามใหม่ ถ้าภายใน 7 วันไม่ได้คำตอบ กบิลพรหมจะตัดคอพระธรรมบาล พระธรรมบาลคิดไม่ออกว่าปัญหา 3 ข้อนี้จะแก้ไขอย่างไร วันที่ 1 ก็คิดไม่ได้ วันที่ 2 ก็คิดไม่ได้ วันที่ 4-5-6 ก็คิดไม่ได้ว่าศิริอยู่ที่ไหน เลยตัดสินใจหนีไปตายเอาดาบหน้าอยู่ไม่ได้เดี๋ยวพรหมจะมาตัดหัว เลยหนีเข้ามาให้เสือกัดตายในป่าดีกว่า ค่ำมาก็ได้นอนใต้ต้นไม้ใหญ่ มีแร้งสองตัวมาจับบนต้นไม้ แร้งตัวเมียได้ถามแร้งตัวผู้ว่าพรุ่งนี้จะไปหากินที่ไหน ตัวผู้บอกว่าไม่ยากเพราะ พรุ่งนี้เราจะเข้าไปข้างๆ เวียง (ในวังของกบิลพรหม) ไปกินเนื้อธรรมบาล เพราะธรรมบาลแก้ปัญหาที่พรหมถามไม่ได้ พรหมจะตัดหัวธรรมบาล ธรรมบาลก็ได้ฟังแร้งสองตัวคุยกัน ซึ่งธรรมบาลสามารถฟังเสียงนก เสียงหนูได้รู้เรื่อง ทีนี้แร้งตัวเมียก็ได้ถามแร้งตัวผู้ว่า “ศิริ” คืออะไร แร้งตัวผู้ก็ได้ตอบว่า ศิริ คือความงาม ความดี แล้วที่พรหมถามว่าตอนเช้าศิริอยู่ที่ไหน ตอนกลางวันศิริอยู่ที่ไหน และตอนเย็นศิริอยู่ที่ไหน แร้งตัวผู้จึงได้ตอบว่า ตอนเช้าศิริอยู่ที่หน้า ตื่นเช้ามาเราต้องล้างหน้า ถ้าไม่ล้างหน้า หน้าจะไม่แจ่มใส ทุกคนจะต้องล้างหน้า ส่วนตอนกลางวันศิริอยู่ที่อก คนร้อนมาต้องปะแป้ง แต่งเนื้อแต่งตัว และตอนเย็นศิริอยู่ที่เท้า คนเราจะขึ้นบ้านเรือน เข้าที่หลับที่นอน ต้องชำระความสะอาดล้างเท้า ให้สะอาดเพื่อความสบาย เมื่อธรรมบาลได้ยินจึงคิดว่าตนเองรอดตายแล้ว จึงไปตอบคำถามทันที ในการตอบคำถามนั้นต้องตอบกลางอากาศ ถ้าตอบได้ก็กลับลงมา ซึ่งธรรมบาลสามารถตอบปัญหาได้ พรหมจึงรักษาสัจจะที่ว่าถ้าตอบได้จะตัดหัวตนเองถวายธรรมบาล แต่หัวพรหมตัดแล้วจะเอาไว้ที่ไหน หากทิ้งลงน้ำ น้ำจะแห้ง ทิ้งขึ้นบนอากาศ อากาศจะร้อน ปั่นป่วนไม่มีฟ้าฝน คนไม่ได้ทำไร่ทำนา หากทิ้ง ลงดิน ดินจะไหม้เป็นไฟ เมื่อหัวพรหมไม่สามารถจะทิ้งที่ไหนได้ พรหมจึงเรียกลูกสาวทั้ง 7 มาเพื่อกำหนดว่า ให้แต่ละคนเปลี่ยนกันอุ้มหัวพรหม โดยนำพานทองมารองรับ เมื่อครบรอบปีก็เปลี่ยนให้คนต่อไปมาอุ้มแทน จึงเรียกว่าสังขารล่อง

ถ้าในทางโหราศาสตร์บอกว่า หากถึงวันที่ 13 พระอาทิตย์เคลื่อนที่จากราศรีมีนไปหาราศรีเมษ จึงเรียกว่าวันนี้เป็นวันมหาสงกรานต์ วันที่ 14 เป็นวันเน่า ที่เรียกว่าเป็นวัน

เน่าเพราะเป็นวันที่พระอาทิตย์เคลื่อนเข้าสู่ราศีเมษจึงถือว่าวันนี้เป็นวันว่าง ส่วนวันที่ 15 เป็นวันเถลิงศก เป็นวันขึ้นศักราชใหม่

7.2 ก่อเจดีย์ทราย การก่อเจดีย์ทรายเกิดขึ้นมาตั้งแต่สมัยพุทธกาล โดยมีตำนานเล่าว่า มีชายทุกขตะคนหนึ่ง (ชายผู้ยากจน) เป็นคนทุกข์ไม่มีเงิน ไม่มีทอง มีอาชีพหาฟืนมาขาย มีเพียงผ้าสไบผืนหนึ่งเอาไว้บังหัวเวลาไปหาฟืน วันหนึ่งเขาได้ไปเจอทรายสีขาวกองอยู่ เขาจึงเอาผ้าสไบปูไว้ แล้วเอาทรายเข้าใส่แล้วนำกลับมาที่บ้าน พอถึงเดือนเมษายน เขาก็ได้นำทรายไปถวายที่วัด แล้วอธิฐานขอให้ตนเองร่ำรวย มีเงินมีทอง เมื่อถวายเสร็จแล้วชายทุกขตะก็มีเงิน มีทองจนกระทั่งเขาตายก็ได้ไปเกิดเป็น เทวดา เพราะด้วยบุญกุศลที่ได้ทำไว้ ทำให้เขาได้เกิดเป็นเจ้าขุนมูลนาย ซึ่งเรื่องราวดังกล่าวได้สืบทอดมาจนถึงปัจจุบัน

7.3 สรงน้ำพระธาตุ แต่ก่อนในช่วงปีใหม่สงกรานต์ คนจะชอบทำบุญดำหัวคนเฒ่าคนแก่ ดำหัวพ่อ ดำหัวแม่ ดำหัวสมณะชีพราหมณ์ ดำหัวพระพุทธเจ้า พระสงฆ์ พระธรรม พระธาตุเจดีย์น้อยศรีมหาโพธิ์ ซึ่งจะทำปีละครั้งเพื่อต่ออายุให้ยืนยาว จึงได้ปฏิบัติมาตั้งแต่พุทธกาล

7.4 ตานตุง หมายถึง การถวายตุงผ้าเพื่อให้เกิดศิริมงคลในตนเองมีตำนานเล่าว่ามีชายคนหนึ่งซึ่งเป็นชาวนา ได้ไปทำนา ไถนาและกลับมาทานข้าวที่บ้านในตอนสาย โดยภรรยาจะทำกับข้าวและหุงข้าวไว้รอทุกวัน วันหนึ่งได้มีพระปัจเจกเจ้ามาบิณฑบาตร ภรรยาเห็นพระปัจเจกเจ้า จึงได้นำข้าวที่หุงไว้รอสามี มาใส่บาตรก่อน แล้วจึงหุงให้สามีภายหลัง ในขณะที่กำลังหุงข้าวอยู่นั้น สามีได้กลับมาด้วยอาการหิว จึงถามหาข้าวและอาหาร ภรรยาจึงตอบว่าได้นำข้าวและอาหารไปถวายพระปัจเจกเจ้าแล้ว สามีก็ได้วิ่งลงไปจากบ้านเพื่อไปเอาข้าวที่ภรรยาใส่บาตรนั้นกลับคืนมากิน ภรรยาเห็นเป็นเช่นนั้นไม่รู้จะทำอย่างไร จึงได้หุงข้าวต่อไปจนเสร็จและได้นำข้าวไปถวายพระอีกครั้ง พร้อมกับอธิษฐานว่า เกิดมาชาติใดภพใดขออย่าให้ได้เจอชายคนใจดำผู้นี้อีก หลังจากนั้นนางก็ได้หนีไป ส่วนสามีเมื่อทานข้าวอิ่มแล้วก็ได้กลับมานั่งคิดในสิ่งที่ตนเองทำลงไป เขารู้สึกผิด วันต่อมาจึงได้หุงข้าวทำกับข้าวและได้ไปซื้อตุงเพื่อนำมาถวายพระปัจเจกเจ้าพร้อมทั้งอธิษฐานว่า เกิดมาชาติใดหรือภพใดขอให้ได้พบกับผู้หญิงคนนี้อีก ขอให้ได้อยู่ร่วมกัน หลังจากนั้นเขาก็ได้ใช้ชีวิตอยู่บนโลกมนุษย์จนหมดอายุขัย แล้วได้มาเกิดใหม่เป็นพญากุสราช ซึ่งเป็นพระเจ้าแผ่นดินที่อัปลักษณ์ ไม่มีใครสนใจ ส่วนภรรยาได้เกิดเป็นลูกของเศรษฐี มีรูปร่างหน้าตาสวยงาม เมื่อนางได้พบกับพระพญากุสราช นางมีความรู้สึกเกลียดไม่ชอบ ส่วนพญากุสราชเมื่อเจอกับนางก็เกิดหลงรักอยากได้เป็นคู่ครอง จึงได้ตามตื้อนางเรื่อยๆ นางจึงได้วิ่งหนี ในขณะนั้นก็ได้มีตุงมาพัน

ขาซึ่งเชื่อกันว่าเป็นตุงที่ฝ่ายชายได้ถวายในชาติปางก่อน เมื่อนางถูกตุงพันขาจึงทำให้นางหกล้ม พญากุสราชตามมาทันและได้ช่วยนางไว้ จึงทำให้นางกับพญากุสราชครองคู่กัน

8. ประเพณีเลี้ยงถวายพระมหาป่าเจ้าและครูบากาวีเจ้า

ตามความเชื่อของคนในหมู่บ้านจะเชื่อว่ากู่ (สุสาน) พระมหาป่าเจ้าและครูบากาวีเจ้า เป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ที่คนในชุมชนให้การเคารพบูชา เพราะท่านจะคอยปกปักรักษาคนในหมู่บ้านให้อยู่ดีมีสุข ดังนั้นชาวบ้านจึงมักไปบนบาลศาลกล่าวเวลาที่จะเดินทางไปไหนมาไหน เวลาที่ไม่สบาย เวลาไปสอบหรือเข้าทำงาน เมื่อประสบผลสำเร็จตามที่ขอก็จะนำสิ่งที่ได้บนบาลไว้มาถวาย ในกรณีที่ของนำมาถวายนั้นเป็นอาหารห้ามชิมก่อนนำมาถวาย เพราะจะทำให้ปวดท้องหรือไม่สบายได้ ประเพณีนี้สามารถทำได้ตลอดปี แต่จะมีการสรงน้ำกู่พระมหาป่าเจ้าและครูบากาวีเจ้าปีละหนึ่งครั้งซึ่งทำในเดือนเมษายน

9. ประเพณียี่เป็ง หรือ ลอยกระทง จะทำในช่วงเดือนพฤศจิกายนของทุกปี เป็นประเพณีที่จัดขึ้นเพื่อขอขมาพระแม่คงคา รูปแบบการจัดงานไม่ยิ่งใหญ่มากนัก เนื่องจากทางวัดไม่มีนโยบายการจัดมหรสพในวัด เพราะงานเหล่านี้จะส่งเสริมให้ชาวบ้านยุ่งเกี่ยวกับ อบายมุขต่างๆ ที่ส่งผลกระทบต่อ การพัฒนาชุมชน

10. ประเพณีตานกฐิน/ผ้าป่า

กฐินจะทำได้ในช่วงเดือนตุลาคมถึงเดือนพฤศจิกายน เป็นการนำผ้า 3 ชนิด ได้แก่ ผ้าสังฆติ (ผ้าพาดบ่า) ผ้าจีวร (ผ้าห่ม) ผ้าสบง (ผ้านุ่ง) มาถวายแก่พระสงฆ์เพื่อใช้ภายหลังจากออกพรรษา เพราะในช่วงเข้าพรรษาพระสงฆ์จะต้องจำพรรษาอยู่ที่วัดเป็นเวลา 3 เดือน โดยมีผ้าแค่ 3 ผืน ใช้สับเปลี่ยนกันทำให้ ผ้าขาด สีหมอง เมื่อออกพรรษาเจ้าอาวาสจึงให้พระสงฆ์ไปแสวงหาผ้าผืนใหม่ตามบ้านญาติพี่น้อง ตามป่าช้า เรียกว่าผ้าบังสกุล เมื่อได้แล้วนำมาเย็บรวมกันเป็นผ้านุ่ง ภายหลังจากหมดช่วงการจำพรรษาหากจะมีผู้มีจิตศรัทธานำผ้าหรือปัจจัยมาถวาย จะทำเป็นผ้าป่า ซึ่งมีรูปแบบเหมือนกับการตานกฐิน แต่ผ้าป่าสามารถทำได้ตลอดทั้งปี ทั้งสองประเพณีนี้ได้ทำสืบเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน

เส้นทางเดินไปยังหมู่บ้าน มีจำนวน 1 เส้นทาง คือ เดินทางไปตามถนนชื่อ เกาะคา-นาโป่งหาร (รพช.เดิม) ผ่านหมู่บ้านชื่อบ้านหนองหล่าย หมู่ที่ 4 ตำบลเกาะคา และผ่านบ้านเข้าซ้อน หมู่ที่ 1 ตำบลไหล่หิน เข้าทางหมู่บ้าน ชื่อ บ้านไหล่หิน (ข้อมูลหมู่บ้านเพื่อการจัดทำสารสนเทศชมชุน, 2553)

สภาพภูมิประเทศและแหล่งน้ำ

สภาพภูมิประเทศมีลักษณะเป็นพื้นที่ป่าแพะและพื้นที่ราบ นอกจากนี้พื้นที่บางส่วนติดกับพื้นที่ป่าสงวน และเป็นพื้นที่ลาดชันตามเนินเขาและลำห้วย พื้นที่ใน 4 หมู่บ้านที่อาศัยอยู่ตามลำน้ำแม่ยาวคือ บ้านเข้าซ้อน บ้านไหล่หิน บ้านมะกอก-นาบัว และบ้านไหล่หินตะวันตก และมีอยู่ 2หมู่บ้านที่ตั้งอยู่ตามลำห้วยคือ บ้านแม่ฮวกริมห้วยแม่ฮวก และบ้านกิ่วใกล้กับลำห้วยแม่แก้และลำห้วยโป่ง ชาวบ้านทั้ง 6 หมู่บ้านในช่วงฤดูการทำนาจะอาศัยพื้นที่ชุ่มน้ำของพื้นที่ตนเองทำการเกษตรในแต่ละปี ปีละหนึ่งครั้ง โดยอาศัยระบบเหมืองฝายในการจัดการน้ำเพื่อการเกษตร

ด้วยสภาพภูมิประเทศของที่นี่เป็นพื้นทีป่าแพะที่มีสภาพแวดล้อมแห้งแล้งในช่วงฤดูร้อนและฤดูหนาว และยังมีพื้นที่สูงเนินเขาในป่าสงวนครอบคลุมพื้นที่ด้านตะวันตกของตำบลไหล่หิน ทำให้ทางสำนักชลประทานที่ 2 จังหวัดลำปาง ได้สร้างอ่างเก็บน้ำให้กับราษฎรในพื้นที่ตำบลไหล่หินเพื่อใช้เป็นแหล่งน้ำสำหรับการทำนา และการทำงานภาคเกษตรกรรมจำนวน 3 อ่างเก็บน้ำ ด้วยกันคือ อ่างเก็บน้ำแม่เถาว์ และอ่างเก็บน้ำแม่ฮวก มีหมู่บ้านที่รับผลประโยชน์ในการรับน้ำ คือ บ้านมะกอก - นาบัว บ้านไหล่หิน บ้านไหล่หินตะวันตก และบ้านแม่ฮวก นอกจากนี้มีการสร้างฝายเก็บกักน้ำทั้งหมด 5 ฝาย โดยมีอยู่ 4 ฝายที่ชาวไหล่หินได้รับผลประโยชนคือ ฝายทุ่งเตียม ฝายทุ่งหัวขัว ฝายทุ่งเข้าซ้อน และฝายบ้านไหล่หิน ทั้งนี้ฝายบ้านไหล่หินเป็นเพียงฝายที่ใช้เป็นกักน้ำเท่านั้น ไม่ใช่เป็นฝายเก็บกักน้ำเพื่อน้ำการเกษตร แต่เป็นการช่วยเหลือเกษตรกรให้มีน้ำใช้ในการทำการเกษตรกรรมแบะเป็นการป้องกันน้ำป่าไหลหลากท่วมบ้านเรือ (วัดไหล่หินหลวง, 2552)

สภาพสังคม

หมู่บ้านไหล่หินเป็นชุมชนที่มีอายุยืนยาวกว่า300 ปีกำลังเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญในปัจจุบัน เนื่องจากได้รับผลกระทบจากพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม จากภายนอกที่หลั่งไหลเข้าสู่หมู่บ้านอย่างมากมาย ผลของการพัฒนาจะเข้าไปเปลี่ยนแปลงค่านิยม ทัศนคติ ตลอดจนถึงวีการดำเนินชีวิตของชาวบ้านเป็นอย่างมาก ถ้าหากมีสภาพสังคม วัฒนธรรมดั้งเดิมที่เข้มแข็ง และเป็นตัวของตัวเองดำเนินการเปลี่ยนแปลงบางอย่างที่เกิดขึ้นจึงเป็นการเปลี่ยนแปลงบนพื้นฐานของการปรับตัวอย่างกลมกลืน และยังมีวัฒนธรรมประเพณีอีกหลายอย่างที่ชาวบ้านยังคงรักษาเอาไว้เพื่อรับใช้การดำเนินชีวิตในปัจจุบันอย่างเหมาะสม

ความสัมพันธ์ของคนในหมู่บ้านมีลักษณะปฐมภูมิ คือ มีความใกล้ชิดสนิทสนมกัน มีการช่วยเหลือเกื้อกูลกัน โดยเฉพาะการช่วยเหลือกันทางสังคม เช่น การลงแขกเกี่ยวข้าว งานแต่งงานและงานศพนอกจากจะช่วยเหลือกันในเรื่องส่วนตัวแล้ว งานส่วนรวมเป็นกิจกรรมร่วมกันต่อสาธารณประโยชน์ชาวบ้านก็ช่วยเหลือกันเป็นอย่างดี การปฏิบัติต่อกันจนเป็นประเพณี หรือมารยาททางสังคมที่ถูกกำหนดขึ้นมาตั้งแต่บรรพบุรุษ

ภูมิปัญญาชาวบ้าน/ปราชญ์ชุมชน

ในหมู่บ้านไหล่หินมีภูมิปัญญาชาวบ้าน ได้แก่ การทำปลาร้า การทำหน่อไม้ดองผักดองปลาร้าเห็ด (การนำเห็ดมาหมัก เหมือนกระบวนการทำปลาร้า) และมีปราชญ์ชาวบ้าน ที่เป็นผู้รู้ ผู้ชำนาญการ และผู้นำบุคคลด้านต่างๆ ดังนี้

1. พ่อเกษม ภักตรา อายุ 89 ปี เป็นผู้มีความสามารถในด้านจักสาน และเป็นผู้รู้เรื่องในด้านประวัติศาสตร์ชุมชน ประวัติศาสตร์วัด ประวัติศาสตร์ของบุคคลสำคัญ และวัฒนธรรมประเพณี ความเชื่อต่างๆ ซึ่งท่านเป็นบุคคลที่ชาวบ้านให้ความศรัทธานับถือ และสามารถถ่ายทอดความรู้เหล่านี้ให้แก่ผู้ที่สนใจได้อย่างชัดเจน เข้าใจง่าย

2. พ่อหนานกุ้ม วรรณมณี อายุ 86 ปี เป็นผู้มีความสามารถในด้านการค่าว(การนำเรื่องราวมาใส่ทำนองคล้ายจ้อย ซอ ของภาคเหนือ เช่น การจีบสาว การเล่าประวัติศาสตร์) ซอ (การขับขาน หรือ การร้องร้อยกรองที่มีฉันทลักษณ์เฉพาะและมีเครื่องดนตรีประกอบโดยมีท่วงทำนอง ต่าง ๆ แตกต่างกันไป โดยจะเป็นการร้องโต้ตอบซึ่งกันและกันระหว่างช่างซอชายและช่างซอหญิง ภาษาพื้นถิ่นเรียกว่า "คู่ถ้อง" เครื่องดนตรีที่ใช้ประกอบการขับซอของจังหวัดเชียงใหม่ใช้ปี่จุม ส่วนซอแถบจังหวัดน่านจะใช้สะล้อ ซอ ซึง (เครื่องดนตรี) การร้องขับขานมีทั้งร้องตามบทและร้องตามปฏิภาณไหวพริบ โดยจะนำเอาเหตุการณ์ต่างๆ มาพรรณนาโวหารตามลักษณะของการบังคับฉันทลักษณ์ของแต่ละทำนองซอ (อ้างใน www.kmsas.mju.ac.th) นอกจากนี้ ยังมีความรู้ด้านประวัติศาสตร์ของวัดไหล่หินหลวงด้วย

3. พ่อบุญมา พรมเรือง อายุ 80 ปี เป็นผู้มีความสามารถในด้านการทำยาสมุนไพร ที่ช่วยป้องกันอาการปวดหลัง ปวดเอว หรือเกี่ยวกับข้อกระดูกต่างๆ โดยทำบริโภคเองไม่ได้เผยแพร่ให้ใคร เพราะคนไม่ได้ให้ความสนใจในการสืบทอด นอกจากนี้ยังเป็นผู้นำกลุ่มผู้สูงอายุในการออกกำลังกายและร่วมกิจกรรมกับชุมชนอย่างต่อเนื่อง

4. พ่อสนั่น วรรณมณี อายุ 66 ปี เป็นหมอดิน ประจำตำบลไหล่หิน เป็นมัคทายก เป็นประธานหอกระจายข่าว อ.เกาะคา และเป็นประชาสัมพันธ์หมู่บ้าน

5. แม่หลวงคำแปง จำปา เป็นผู้มีความสามารถในการทำตุงผ้ากี่กระตุก และบายศรี ซึ่งเป็นผู้ที่มีโอกาสถ่ายทอดภูมิปัญญาเหล่านี้ ให้แก่เด็กนักเรียนในโรงเรียนไหล่หินวิทยา

6. แม่หลวงปี๋ ดวงแก้ว เป็นผู้มีความชำนาญในงานเรื่องของการทำบายศรี ได้รับเชิญไปสอนการทำบายศรีในสถานศึกษาต่างๆ มากมาย และร่วมงานของหน่วยงานราชการและเอกชนเป็นจำนวนมาก

การปกครอง

สมัยก่อนบ้านไหล่หินปกครองกันแบบเป็นเอกราช มีพระยาเป็นที่ปรึกษาเกี่ยวกับความทุกข์ร้อนของชาวบ้านไม่ว่าจะเกิดการวิวาทหรือลักเล็กขโมยน้อยก็ต้องพากันไปหาพ่อพระยาให้ตัดสินคดีความเป็นสิทธิ์ขาด พ.ศ. 2435 ทางการได้แต่งตั้งกำนัน ผู้ใหญ่บ้านเป็นครั้งแรกโดยเริ่มที่อำเภอบางปะอิน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ในสมัยพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้เปลี่ยนแปลงการปกครองให้กำนันผู้ใหญ่บ้านปกครองในระดับตำบลและหมู่บ้าน

พระยาที่ปกครองหมู่บ้านไหล่หินในอดีตคือ พระยาต๊ะ พระยาศรีวิเลิศ พระยาอุตม์ และพระยาอินทจักร์ ต่อมา พ.ศ. 2457 ทางการเริ่มเปลี่ยนแปลงการปกครองจึงได้แต่งตั้งกำนัน ผู้ใหญ่บ้านให้ปกครองในระดับหมู่บ้าน ตำบล และได้ขยายมาตามหัวเมืองต่างๆ โดยทางตำบลไหล่หินได้เริ่มรับการแต่งตั้ง กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ครั้งแรกในปี พ.ศ. 2457

ปัจจุบันการปกครองของบ้านไหล่หิน มีผู้นำที่เป็นทางการได้แก่ กำนันผู้ใหญ่บ้าน สารวัตรกำนัน ผู้ช่วยกำนันและคณะกรรมการหมู่บ้านเป็นผู้ดูแลสารทุกข์สุขดิบของชาวบ้าน โดยมีรูปแบบการปกครองแบบประชาธิปไตย คือ ประชาชนในหมู่บ้านมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ นอกจากนี้ยังมีผู้นำที่ ไม่เป็นทางการ ได้แก่ ผู้เฒ่าผู้แก่ในชุมชน พระ มัคทายก ซึ่งชาวบ้านให้ความเคารพนับถือ

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาวิจัยเรื่อง สังคมประกิตเพื่อการธำรงรักษาเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของชุมชนบ้านไหล่หิน พบว่ามีงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา ดังนี้ (ชุมชนเข้มแข็งและยั่งยืน/วัฒนธรรม/สังคมประกิต)

งานวิจัยที่เกี่ยวกับการพัฒนาที่ยั่งยืน

สมพันธ์ เตชะอธิก (2541) ได้ศึกษาวิจัยเรื่องการสังเคราะห์ความเข้มแข็งของประชาคมตำบล ศึกษาตำบลหนองแจ้งใหญ่ อำเภอบัวใหญ่จังหวัดนครราชสีมา สรุปรายงานผลการวิจัยว่า แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8เน้นการพัฒนา คน ครอบครัวและความเข้มแข็งของชุมชนเป็นแกนกลางสำคัญ โดยมีรูปแบบประชารัฐ ประชาคมจังหวัด ในลักษณะที่รวบรวมผู้คนทุกภาคส่วนที่เรียกว่า พหุภาคีมารวมพลังสร้างสรรค์ ชุมชนร่วมกัน ความเข้มแข็งของประชาคมตำบลหนองแจ้งใหญ่ มีจุดสำคัญ อยู่ที่การมีผู้นำทางการและไม่ทาง การที่เข้มแข็งโดยมีกลุ่มกิจกรรมที่ร่วมมือกับองค์การบริหารส่วนตำบลอย่างใกล้ชิด มีระบบการบริหารจัดการที่ดีและ มีวัฒนธรรม ประเพณีที่เกาะเกี่ยวกันได้ ทำให้เกิดการระดมเพื่อแก้ปัญหาเฉพาะหน้าได้ แม้ว่าจะยังไม่สามารถแก้ปัญหาเศรษฐกิจและยาเสพติดได้ แต่ถือว่าประชาคมตำบลได้ริเริ่มจัดทำวิสัยทัศน์ยุทธ์ศาสตร์และมีแผนปฏิบัติการที่ครอบคลุมปัญหาทุกด้านข้อเสนอจากคณะศึกษาประกอบด้วยประเด็นการสร้างผู้นำ การประสานงานระดับหมู่บ้านกับพระให้มากขึ้น ประสานงบประมาณจาก องค์การบริหารส่วนตำบล และกองทุน เพื่อการลงทุนทางสังคมในการพัฒนาโครงการแก้ไขปัญหาด้านเศรษฐกิจให้ชุมชน การประชาสัมพันธ์และการสื่อสารอย่างลงลึกและทั่วถึงในระดับหมู่บ้าน การจัดทำแผนปฏิบัติการทุกหมู่บ้าน การจัดทำแผนปฏิบัติการทุกหมู่บ้านมีส่วนร่วมพหุภาคีในชุมชน และการศึกษาวิจัยตัวชี้วัดความเข้มแข็งของประชาคมตำบลในระดับหมู่บ้าน

ยาใจ ศรีวิโรจน์ (2542) ได้ศึกษาเรื่องเจ้าหน้าที่พัฒนาชุมชนกับการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน กรณีศึกษาหมู่บ้านท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ตำบลปลายโพงพาง อำเภออัมพวาจังหวัดสมุทรสงคราม พบว่า ปัจจัยที่ทำให้ชุมชนปลายโพงพางสามารถบริหารจัดการให้ชุมชนกลายเป็นที่ยอมรับของนักท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์ที่รักธรรมชาติอย่างอย่างกว้างขวาง ได้แก่ สภาพแวดล้อมของชุมชนเอื้อประโยชน์ในการส่งเสริมเป็นหมู่บ้านท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ นักพัฒนา

ชุมชนมีความสามารถ ในการแปลงนโยบายให้เกิดผลเป็นรูปธรรมในทางปฏิบัติ มีความมุ่งมั่นมานะพยายาม และทำงานใกล้ชิดกับประชาชน รวมทั้งชุมชนปลายโพงพาง เปิดรับนวัตกรรม และประชาชนก็ได้ให้ความร่วมมือในการกำหนดทิศทางการพัฒนาท้องถิ่นของตนเอง

อำภา จันทร์กาศ (2543) ได้ศึกษาเรื่องถนนทางสังคม ที่ส่งผลต่อความเข้มแข็งของชุมชน พบว่า ทุนทางสังคม ทั้งทุนทางวัฒนธรรม ทุนทางทรัพยากรธรรมชาติ ทุนบุคคล ทุนกลุ่มทุนเครือญาติ และเครือข่ายที่มีอยู่ในชุมชนส่งผลให้ชุมชนเกิดความเข้มแข็ง เพราะชุมชนได้ใช้ทุนทางสังคมมาเป็นพื้นฐานในการเสริมสร้างความ มั่นคงและยั่งยืนให้กับชุมชน และปัจจัยที่สำคัญคือ การมีส่วนร่วมของผู้คนในชุมชน และการมีจิตสำนึกสาธารณะที่ทำให้ชุมชนสามารถสร้างความเข้มแข็งของชุมชน การที่ผู้คนมารวมกลุ่มกันได้มีความรู้สึกและตระหนักว่าตนเองเป็นส่วนหนึ่งของชุมชนที่ต้องดูแลรับผิดชอบร่วมกันทำให้ชุมชนเกิดการเรียนรู้ในการดำเนินกิจกรรมใด ๆ ในชุมชน จึงทำให้การนำทุนทางสังคม ที่มีอยู่ในชุมชนมาใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อชุมชนอย่างมีประสิทธิภาพ สามารถสร้างอำนาจต่อรองถึงภายนอก และชุมชนสามารถปรับตัวให้เข้ากับสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไปของธรรมชาติ และสังคมภายนอกได้อย่างมีศักดิ์ศรีและยังคงรักษาความเป็นชุมชนได้อย่างต่อเนื่อง

สุมนมาลย์ สิงหะ (2545) ได้ศึกษาการอนุรักษ์ฟื้นฟูภูมิปัญญาสมุนไพรชนเผ่าปกาเกอะญอ ตำบลห้วยปูลิง อำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน โดยผ่านกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนที่มีความต้องการพลิกฟื้นความรู้ พัฒนาความรู้และการจัดการความรู้ท้องถิ่น ผ่านข้อมูลด้านบริบทชุมชน ข้อมูลการวิเคราะห์สถานการณ์ปัญหา ความจำเป็นในการใช้สมุนไพร ตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน และข้อมูลการวิเคราะห์ศักยภาพชุมชน จากการศึกษาพบว่า ชุมชนสามารถเรียนรู้ร่วมกัน รับฟังความคิดเห็นใหม่และแลกเปลี่ยนประสบการณ์กัน สามารถแสดงอัตลักษณ์ตัวตนของชุมชนได้ฟื้นฟูความรู้เดิมและความรู้ใหม่ และได้ประโยชน์จากการผสมผสานภูมิปัญญาเดิมกับเทคโนโลยีใหม่

มิ่งขวัญ แดงสุวรรณ (2545) ได้ศึกษาเรื่องกระบวนการสร้างความเข้มแข็งของชุมชนบ้านโป่ง อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่ พบว่าปัจจัยที่ทำให้ชุมชนบ้านโป่งมีความเข้มแข็ง ได้แก่ ลักษณะผู้นำชุมชน กล่าวคือผู้นำชุมชนเป็นผู้ที่มีความซื่อสัตย์ เสียสละ วิสัยทัศน์กว้างไกล ลักษณะความสัมพันธ์ของคนในชุมชน กล่าวคือ คนในชุมชนมีความสัมพันธ์กันแบบเครือญาติ มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ มีคุณธรรม จริยธรรม และภายในชุมชนยังมีวัดพระผาหลวงเป็นศูนย์รวมจิตใจ รวมทั้งยังมีโครงการที่สำคัญในชุมชนอีกด้วยคือ โครงการพัฒนาบ้านโป่งเนื่องมาจากพระราชดำริ ซึ่งมีวัตถุประสงค์เพื่ออนุรักษ์และพัฒนาทรัพยากรป่าไม้ห้วยแม่โจ้และสนับสนุนอาชีเกษตรกรรม

ให้แก่ประชาชนนอกจากนี้ ภายในชุมชนยังมีการรวมกลุ่มต่างๆ เพื่อช่วยเสริมสร้างความเข้มแข็งให้แก่ชุมชนอีกด้วย ได้แก่ กลุ่มผู้ปลูก ไม้ดอก กลุ่มฌาปนกิจ และชมรมท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ทั้งนี้กลุ่มต่างๆ เหล่านี้เกิดขึ้นจากการที่คนในชุมชน ค้นพบปัญหาจึงรวมตัวกันวิเคราะห์หาทางเลือก ในการแก้ไขปัญหาโดยใช้ทุนทางสังคมที่มีอยู่และนำมาใช้อย่างชาญฉลาด จึงทำให้ชุมชนเกิดการเรียนรู้จากการทำงานร่วมกัน

สุภาพร นาคบัลลังก์ และ มนฤทัย ไชยวิเศษ (2546) ได้ทำการศึกษา การปรับตัวและการจัดการทางวัฒนธรรมของชุมชนรอบวัดเพื่อการดำรงอยู่ของวัฒนธรรมล้านนา พบว่า กระบวนการปรับตัวเพื่อการจัดการทางวัฒนธรรมของชุมชน ไม่เพียงแต่ชุมชนเท่านั้นที่ต้องเข้มแข็งในการรวมตัวกันเพื่อรื้อฟื้นภูมิปัญญาดั้งเดิมเท่านั้น แต่ผู้นำทางศาสนานับเป็นกลไกสำคัญในการริเริ่มกิจกรรมทั้งทางโลกและทางธรรมอย่างไรก็ตาม การดำรงอยู่ของวัฒนธรรมล้านนายังคงต้องปรับเปลี่ยนไปภายใต้บริบทของการเปลี่ยนแปบงลงด้านประชากร สังคม และวัฒนธรรม ฉะนั้นทางการจึงต้องควรเผยแพรความรู้เรื่อง “สิทธิชุมชน” แก่ชาวบ้านให้ชุมชนตระหนักถึงสิทธิในการจัดการทางวัฒนธรรมเพื่อประโยชน์ส่วนรวมต่อไป

พรนิดา มุจลินทโมลี (2548) ได้ศึกษา กระบวนการจัดการปัญหากับความเข้มแข็งของชุมชน บ้านดง ตำบลนางยาง อำเภอสบปราบ จังหวัดลำปาง พบว่า โครงการที่ภาครัฐ หรือเอกชนเข้าไปจัดการสนับสนุนเป็นหลัก โดยให้ชุมชนแก้ปัญหา พึ่งตนเองด้วยตนเองอย่างยั่งยืนด้วยศักยภาพชุมชนเอง ภาครัฐควรเข้ามามีบทบาท เรียนรู้ร่วมชุมชน ควรมองให้ลึกถึงโครงสร้างทางสังคม เศรษฐกิจ และการเมือง สอดคล้องกับความเป็นจริง

ศุภกิจ วรอุไร (2548) ได้ศึกษา ปัจจัยที่เสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน: กรณีศึกษาชุมชนหมื่นสาร บ้านวัวลาย อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ พบว่าวัฒนธรรมเครื่องเงินของชุมชนเสื่อมลง เกิดจากคนรุ่นใหม่ไม่สานต่อ การมีส่วนร่วมของชุมชนเน้นผลประโยชน์ส่วนตนมากเกินไป ควรแก้ไขทั้ง ผู้นำ ชุมชน สมาชิกในชุมชน คณะกรรมการหมู่บ้าน รวมทั้งทุกภาคส่วนต้องรณรงค์ ชี้แจง ประชาสัมพันธ์ให้เห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวม

ณัฐนรี ศรีทอง (2549) ได้ทำการศึกษา การพัฒนาทุนทางสังคมเพื่อการพึ่งตนเองอย่างยั่งยืน : ศึกษากรณีบ้านหนองบัว ตำบลหนังบัว อำเภอเมืองกาญจนบุรีผลจากการวิจัย พบว่าองค์ประกอบของทุนทางสังคมนั้นประชาชนในหมู่บ้านมีความผูกพันกันระบบเครือญาติจึงมีความช่วยเหลือกันในทุกๆ เรื่อง สถาบันครอบครัวมีความอบอุ่น พ่อแม่อบรมบุตรหลานให้มีความรับผิดชอบเป็นประจำทุกวัน ผู้ปกครองสนับสนุนให้เด็กในบ้านเรียนต่อในระดับที่สูงขึ้นอย่าเต็มกำลัง ประชาชนในหมู่บ้านไปทำบุญและปฏิบัติศาสนกิจ ประชาชนไปใช้สิทธิ์เลือกตั้งในหมู่บ้าน

ทุกครั้ง และเข้าไปร่วมกิจกรรมเพื่อพัฒนาหมู่บ้านให้เจริญขึ้น ทุนทางสังคมเป็นเรื่องของวัฒนธรรม พบว่า ประชาชนเชื่อกฎแห่งกรรมตามหลักพุทธศาสนา ชื่นชมต่อศิลปะการแกะสลักบนประตูวัด มีศิลปะในการประกอบอาหารพื้นบ้านจากสมุนไพร ให้ความเคารพผู้สูงอายุด้วยการไหว้ ประกอบพิธีกรรมทางศาสนา จัดประเพณีวันสงกรานต์ เข้าพรรษา ออกพรรษา ร่อยพรรษา บวชพระ ลอยกระทง ทุนทางสังคมเป็นเรื่ององค์ความรู้ พบว่า ประชาชนในหมู่บ้านมีความภูมิใจในภูมิปัญญาท้องถิ่นจากการทำอาหารจากสมุนไพรไทย และมีการถ่ายทอดองค์ความรู้ให้แก่บุตรหลาน ด้วยการแนะนำ บอกต่อให้ความรู้ สั่งสอน สาธิต เพื่อให้เห็นคุณค่าและปฏิบัติจนเป็นวิถีชีวิตประจำวัน ทุนทางสังคมเป็นเรื่องทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม พบว่า แม่น้ำแควใหญ่เป็นทรัพยากรธรรมชาติที่สำคัญของหมู่บ้าน ประชาชนในหมู่บ้านใช้ประโยชน์ในการทำการเกษตร อุปโภค บริโภค เป็นสถานที่ท่องเที่ยว พักผ่อนและหาปลา นอกจากนี้ยังพบว่าองค์ประกอบในเรื่องคุณภาพของคน ความเข้มแข็งของสถาบันสังคม การยึดถือปฏิบัติตามวัฒนธรรม จำนวนและการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมไม่มีความสัมพันธ์กับการพึ่งตนเองแต่อย่างใด ยกเว้นเรื่องความเข้มแข็งขององค์ความรู้ ซึ่งมีความสัมพันธ์กับการพึ่งตนเองอย่างยั่งยืนของประชาชน

นิภาพรรณ พิพัฒน์ (2549) ได้ศึกษา แนวทางการส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชนกับการพัฒนาวัฒนธรรมการเมือง: กรณีศึกษาแขวงเม็งราย จังหวัดเชียงใหม่ พบว่าแนวทางการแก้ไขการมีส่วนร่วมทางการเมือง ควรสร้างความรู้ ความเข้าใจในการดำรงชีวิตในชุมชน ให้กับชุมชนให้มาก ควรจัดสรรงบประมาณเพิ่มเติมมากขึ้น หน่วยงานของรัฐต้องเร่งดำเนินการในการเข้าไปช่วยเหลือชุมชนมากขึ้นกว่าเดิม ทั้งการให้คำแนะนำ ปรึกษาทุก ๆ ด้าน ให้ชุมชนเข้าใจจากการศึกษาวรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง พบว่าความเข้มแข็งของชุมชนเกิดขึ้นจากการที่ชุมชนมีการเข้าใจรักสามัคคีกันโดยรวมกลุ่มกันเป็นองค์กร ชุมชนมีส่วนร่วมจากสมาชิกในชุมชน ซึ่งสมาชิกในชุมชนจะมีการเรียนรู้ภายใต้กฎ จารีต ประเพณี วัฒนธรรม ความเชื่อที่ก่อตัวตามพื้นฐานธรรมชาติ เมื่อเกิดปัญหาก็จะรวมกลุ่มกันเพื่อแก้ปัญหาเกิดเป็นองค์กรขึ้นในชุมชน สิ่งที่ส่งผลให้องค์กรในชุมชนเข้มแข็งคือ การมีส่วนร่วมในชุมชน อีกทั้งการมีผู้นำที่ดี การมีความสัมพันธ์ในระบบเครือญาติ จารีตประเพณี ทุนทางสังคม ทุนทางวัฒนธรรม ทุนทางทรัพยากรธรรมชาติ ทุนทางเครือข่ายในชุมชน และแนวนโยบายของรัฐบาล ภาคเอกชน ซึ่งทุกองค์ประกอบจะส่งผลต่อความเข้มแข็งของชุมชนอย่างยั่งยืน อำเภอปายจังหวัดแม่ฮ่องสอนซึ่งมีที่ตั้งติดชายแดนห่างไกลความเจริญ อาจจะได้รับผลกระทบด้านความมั่นคงเข้มแข็งด้วย ทั้งทางตรงและทางอ้อมอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ซึ่งการศึกษากระบวนการเสริมสร้างชุมชนเข้มแข็งอำเภอปายจังหวัด แม่ฮ่องสอน

ซึ่งมีลักษณะสอดคล้องกับ ทฤษฎี แนวคิดและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง คือ เป็นการศึกษากระบวนการเสริมสร้างชุมชนเข้มแข็งเพื่อให้ ทราบถึงวิธีการเสริมสร้างความมั่นคงเข้มแข็งให้ชุมชนอำเภอปาย ตลอดจนปัญหา และอุปสรรค ในการดำเนินงานของกระบวนการ

อนุรักษ์ ปัญญานุวัฒน์ (2549) ได้ทำการศึกษา กระบวนการเรียนรู้และการจัดการความรู้ของชุมชนด้านการพัฒนาการเกษตรแบบยั่งยืน โดยงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการสืบทอดทางวัฒนธรรม พบว่า ทุกโครงการพัฒนา มีกระบวนการเรียนรู้ การจัดการความรู้ และการจัดการตนเองของชุมชนผ่านการเรียนรู้และถ่ายทอดอย่างไม่เป็นทางการในลักษณะของการเรียนรู้ตลอดชีวิต บนฐานแนวคิดของการมีส่วนร่วม การพึ่งพาตนเอง อันจะนำไปสู่ชุมชนที่เข้มแข็งในมิติทางด้านการพัฒนาชุมชนการพัฒนาศักยภาพคนและองค์กรชุมชน

เงื่อนไข ปัจจัยสำคัญที่เกี่ยวข้องกับการเรียนรู้ที่นำไปสู่การจัดการตนเองของชุมชนคือการมีส่วนร่วม ความสามัคคี ความซื่อสัตย์ การคัดสรรเนื้อหาการเรียนรู้ ความตระหนักถึงความจำเป็นต่อการจัดการทรัยพากรธรรมชาติและภูมิปัญญา เพื่อการพึ่งพาตนเอง ตลอดจนการเห็นความจำเป็นในการตัดสินใจ ร่วมกันและขยายผลที่ได้จากการเรียนรู้ ทั้งเนื้อหาและผลลัพธ์ที่ได้จากการดำเนินโครงการและกระบวนการเรียนรู้ การจัดการความรู้ และการจัดการตนเองของชุมชน

บุญทวี อุปละกุล (2536) ได้ทำการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับสังคมประกิตของหมอชาวบ้าน พบว่า การถ่ายทอดความรู้ของการเป็นหมอชาวบ้าน วิธีการเรียนรู้ต้องอาศัยความสามารถส่วนตัวในการสังเกต ซักถาม จดบันทึก การเรียนรู้ด้วยตนเอง เมื่อศึกษาไปแล้วจะต้องมีการศึกษาเพิ่มเติมจากประสบการณ์ในการรักษาจากอาจารย์ผู้ถ่ายทอดความรู้โดยพิธีกรรมประเพณีต่าง ๆ

ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับกระบวนการถ่ายทอดความรู้การเป็นหมอชาวบ้านสำคัญที่สุด คือ ปัจจัยสังคมในระบบเครือญาติ ปัจจัยทางเศรษฐกิจเป็นตัวกำหนดที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงกระบวนการถ่ายทอด ปัจจัยทางการศึกษา ทิศทางการศึกษาจากการศึกษาภายในชุมชนเป็นการศึกษาภายนอกชุมชน ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงกระบวนการถ่ายทอดในการเป็นหมอชาวบ้าน ปัจจัยทางการเมืองและการกำหนดกฎหมายจากส่วนกลางทำให้กระบวนการถ่ายทอดหดหายไปเนื่องจากถูกบังคับทางกฎหมาย

สำหรับความรู้ความเข้าใจของกระบวนการถ่ายทอดการเป็นหมอชาวบ้านนั้น ขึ้นอยู่กับแรงบันดาลของลูกศิษย์แต่ละคนและครอบครัว ชุมชน โดยอาศัยวิถีชีวิตภายในชุมชนทั้งด้านความคิด ความเชื่อ ขนบธรรมเนียมประเพณี วัฒนธรรม การศึกษาและเศรษฐกิจ ภายในบริบทและปรากฏการณ์กำลังเกิดขึ้นในขณะนั้น

พันทิพา มาลา และ ลำยอง ปลั่งกลาง (2553) ได้ศึกษาแนวทางการฟื้นฟูวัฒนธรรมชุมชนเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยว : กรณีศึกษา ชุมชนอำเภอบ้านแพรก จังหวัดพระนครศรีอยุธยา พบว่า การจะพัฒนาชุมชนอำเภอบ้านแพรก ให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สามารถดำรงวัฒนธรรมอันดีงามให้ยั่งยืนได้นั้น มีความเป็นไปได้ ทั้งนี้เพราะความเป็นอยู่ วิถีชีวิตและสังคมของชุมชนมีความพร้อมทางทรัพยากรการท่องเที่ยว ซึ่งได้แก่ วัฒนธรรม งานประเพณี การละเล่นพื้นบ้าน โบราณวัตถุ โบราณสถาน และวิถีการดำเนินชีวิต ที่งดงาม มีสิ่งอานวยความสะดวกเพียงพอ โดยเฉพาะสิ่งอานวยความสะดวกระดับพื้นฐานทางสาธารณูปโภค การคมนาคมที่สะดวก สามารถจัดให้บริการแก่นักท่องเที่ยวได้ แต่ต้องอยู่ภายใต้การวางแผนปฏิบัติการร่วมกันของทุกฝ่าย มีแผนพัฒนาบุคลากรที่เหมาะสมชัดเจน ความร่วมมือจากชุมชนจะเป็นแนวทางสู่ความสำเร็จที่ยั่งยืนได้ สอดคล้องกับแนวทางฟื้นฟู และอนุรักษ์แหล่งท่องเที่ยว และวิถีวัฒนธรรม รวมทั้งดำเนินกิจกรรมการตลาด ที่มีความสอดคล้องกับแผนส่งเสริมและพัฒนาการท่องเที่ยว รวมทั้งได้เสนอมาตรการเพื่อการฟื้นฟูอนุรักษ์ทรัพยากร การท่องเที่ยวเพื่อความยั่งยืน โดยสรุปคือ การกระจายงานพัฒนาการท่องเที่ยวในส่วนที่สามารถเลี้ยงตัวเองได้ ระดมกาลังความคิด ความสามารถของสถาบันการศึกษาเข้ามาสนับสนุน พัฒนาบุคลากรอย่างต่อเนื่อง จัดตั้งระบบติดตามสภาพทรัพยากรท่องเที่ยว ขยายกาลังรองรับของสาธารณูปโภค เพิ่มมาตรการรักษาความปลอดภัย เป็นต้น

งานวิจัยที่เกี่ยวกับการสืบทอดทางวัฒนธรรม

ดนัย สิทธิเจริญ (2536) ได้ทำการศึกษา สาระการศึกษาในกระบวนการส่างลองของชาวไทยใหญ่ในจังหวัดแม่ฮ่องสอน พบว่า กระบวนการส่างลองของชาวไทยใหญ่ มีองค์ประกอบ 2 ส่วน ส่วนหนึ่งเป็นส่วนเนื้อทางด้านประเพณีและพิธีกรรม อีกส่วนเป็นเนื้อหาทางด้านการศึกษา แต่เมื่อมีการเปลี่ยนแปลงทางสังคมโดยเฉพาะการนำระบบการศึกษาในโรงเรียนมาเข้ามามีอิทธิพล ส่งผลกระทบกับกระบวนการส่างลอง คือ ส่วนที่เป็นเนื้อหาทางการศึกษาได้สูญเสียไป คงเหลือแต่ทางด้านประเพณีและพิธีกรรม ปัจจุบันเรียนว่า “ปอยส่างลอง”

วัลลภ มณีเชษฐา (2537) ได้ศึกษา กระบวนการถ่ายทอดวัฒนธรรมเรื่องอักษรธรรมล้านนา พบว่า วัดมีบทบาทสำคัญในการถ่ายทอดอักษณธรรมล้านนา โดยอาศัยขั้นตอนการบวชในพุทธศาสนาเพื่อจัดการศึกษา โดยพระเป็นผู้กำกับดูแล เนื้อหาจะเน้นในเรื่องเกี่ยวกับศาสนาพิธีกรรม และความเชื่อ หลังจากมีการจัดการศึกษาสมัยใหม่เข้ามา วัดลดบทบาทลงไป แต่มีการถ่ายทอดอยู่เพียงกลุ่มเล็ก ๆ เพื่อใช้ในการศึกษาค้นคว้าของนักประวัติศาสตร์ เพื่อการอนุรักษ์ ในสิ่งที่เคยมีคุณค่าในอดีต ภูมิปัญญาต่าง ๆ ของล้านนาที่จารึกด้วยอักษรธรรม แต่อยู่ในวงแคบ คือ วัดบางวัด หมอยาพื้นบ้านและมหาวิทยาลัยเชียงใหม่

รัชพล ปัจพิบูลย์ (2538) ได้ทำการศึกษา กระบวนการถ่ายทอดวัฒนธรรมการทอผ้าของชาวไทยทรงดำ พบว่า ชาวไทยทรงดำมีการถ่ายทอดการทอผ้ามาแต่ในอดีตจนปัจจุบันในกระบวนการสอนมีการพูดคุย แลกเปลี่ยนระหว่างผู้ถ่ายทอดและผู้รับการถ่ายทอด โดยมีผู้เกี่ยวข้องได้แก่ พ่อ แม่ และญาติพี่น้อง เพื่อได้ผ้าทอของไทยทรงดำไว้ใช้ในการเข้าร่วมกิจกรรมและพิธีกรรมของชุมชน ซึ่งมีวัฒนธรรมที่ประกอบด้วยค่านิยม ความเชื่อ และพิธีกรรมต่าง ๆ จะต้องใช้ผ้าทอที่ทอเองมาประดิษฐ์เป็นเครื่องแต่งกาย จะซื้อผ้าจากตลาดไม่ได้ จึงทำให้มีการถ่ายทอดการทอผ้าสืบต่อกันมา

สำหรับความรู้ความเข้าใจของกระบวนการถ่ายทอดการเป็นหมอชาวบ้านนั้นขึ้นอยู่กับแรงบันดาลของลูกศิษย์แต่ละคนและครอบครัว ชุมชน โดยอาศัยวิถีชีวิตภายในชุมชนทั้งด้านความคิด ความเชื่อ ขนบธรรมเนียมประเพณี วัฒนธรรม การศึกษาและเศรษฐกิจ ภายในบริบทและปรากฏการณ์กำลังเกิดขึ้นในขณะนั้น

บัณฑูรย์ วาฤทธิ์ (2543) ได้ศึกษา กระบวนการถ่ายทอดความรู้และประสบการณ์ด้านการเกษตรบนที่สูงอย่างยั่งยืน พบว่า ชาวเขาเผ่าม้งสามารถถ่ายทอดความรู้แบบดั้งเดินและประสบการณ์ด้านเกษตรที่สูงอย่างยั่งยืนผ่านจากพ่อแม่สู่ลูก ถ่ายทอดในระบบเครือญาติ ถ่ายทอดในรูปแบบของพิธีกรรม ความเชื่อของชุมชน ถ่ายทอดในวิถีของวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณีของชุมชนและถ่ายทอดในระบบของผู้นำทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ รวมทั้งผู้อาวุโสในชุมชน

โดยชาวม้ง ได้มีการพัฒนาในการผสมผสานความรู้ดั้งเดิมให้เข้ากับความรู้สมัยใหม่ทำให้เกิดการพัฒนาการเกษตรบนที่สูงอย่างยั่งยืน อันสืบเนื่องมาจากขนบธรรมเนียมประเพณี ของชาวม้งเองที่เป็นสังคมช่วยเหลือกัน ไม่ปิดบังความรู้ที่ได้รับมาจะถ่ายทอดถึงกันและกันโดยตลอด ท้ายที่สุดคือความฉลาดที่มีประกอบกับค่านิยมให้บุตรหลานมีการเล่าเรียนสูงทำให้สามารถตามกลไกของตลาด และเทคโนโลยีที่ก้าวหน้าได้ตลอด

สิริกานฎา โพธิ์นิ่มแดง (2551) ได้ศึกษาเรื่อง ภูมิปัญญาการถ่ายทอดท่าฟ้อนพื้นเมืองล้านนา พบว่า ที่มาและแนวคิดของกระบวนการทางภูมิปัญญานี้ เกิดขึ้นจาก 1) พื้นฐานครอบครัวและสภาพแวดล้อมทางวัฒนธรรม 2) พื้นฐานทางศิลปะการแสดงพื้นเมืองล้านนาที่ได้รับการถ่ายทอดจากพ่อครู แม่ครู 3) คุณลักษณะพิเศษเฉพาะตัว คือความเป็นปัญญาเลิศ(Gifted) และถนัดเฉพาะด้าน (Talented) การสั่งสอนความรู้ของภูมิปัญญาไทยในฐานะผู้รับการถ่ายทอด พ่อครู แม่ครู ได้รับการถ่ายทอดทักษะศิลปะการแสดงพื้นเมืองล้านนา โดยตรงแบบ “ตัวต่อตัว” แบบลองผิดลองถูก แบบครูพักลักจำ และประสบการณ์ศิลปะการแสดงพื้นเมืองล้านนา ถือได้ว่าเป็นเลิศเพราะได้รับการถ่ายทอดมาจากครูโดยตรง ด้วยมีคุณลักษณะพิเศษ คือมีพรสรรค์ ความพากเพียรอดทน ประกอบกับมีความรักจึงสามารถซึมซับและหลอมรวมเอาความรู้ต่าง ๆ เข้า แล้วเกิดองค์เป็นองค์ความรู้ใหม่ที่ไม่มีศิลปินและศิลปะการแสดงพื้นเมืองล้านนาคนใดเสมอเหมือนการถ่ายทอดท่าฟ้อนพื้นเมืองล้านนาจะปรับผ่อนผันตามคุณลักษณะภายนอก คือ อุปนิสัย และคุณลักษณะภายในคือ ความมุ่งหมายพื้นฐานความรู้เดิม และความสามารถในการถ่ายทอดของศิษย์ ด้วยวิธีการถ่ายทอดที่เป็นเฉพาะของครูทั้งทางตรง คือ การบอกด้วยปากเปล่า สาธิตให้ดู และการจัดประสบการณ์ รวมทั้งการขัดเกลาลักษณะนิสัยใจคอ และปลูกฝังคุณงามความดีไปพร้อม ๆ กับการถ่ายทอดท่าฟ้อนพื้นเมืองล้านนาเพื่อให้ศิษย์ ได้เกิดการพัฒนาทั้งความรู้ความสามารถ และคุณธรรม

จรัญ ฝนขาว (2555) ได้ศึกษา ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านพิธีกรรมและความเชื่อเกี่ยวกับการลดเคราะห์และเสริมดวงชะตาที่ส่งผลต่อสุขภาพของประชาชนในอำเภอ หางดง จังหวัดเชียงใหม่ พบว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านพิธีกรรมและความเชื่อเกี่ยวกับการลดเคราะห์และเสริมดวงชะตาที่ส่งผลต่อสุขภาพของประชาชนในอำเภอหางดง จังหวัดเชียงใหม่ มีองค์ประกอบที่สำคัญ 6 องค์ประกอบ คือ ลักษณะของผู้นาพิธีกรรม บทสวด บรรยากาศและองค์ประกอบของพิธีกรรม ความเชื่อของผู้เข้าร่วมพิธีกรรม ผลทางด้านสุขภาพของผู้เข้าร่วมพิธีกรรมลดเคราะห์และเสริมดวงชะตา และความพึงพอใจของผู้เข้าร่วมพิธีกรรม

ลักษณะของผู้นาพิธีกรรมที่มีความเป็นอาวุโส ได้ศึกษาร่ำเรียนทางพุทธศาสนามามาก มีการปฏิบัติตนอยู่ในศีลธรรมอันดี เป็นแบบอย่างที่ดี มีจิตใจดี ช่วยเหลือผู้อื่นอยู่เสมอ มีความรู้มีความขยันและมีความชำนาญในการประกอบพิธีกรรม จึงทาให้ประชาชนเกิดความเชื่อถือและเชื่อมั่นว่าพิธีกรรมและความเชื่อที่มีอยู่จึงส่งผลที่ดีต่อสุขภาพ

บทสวดที่มีลักษณะเป็นคาพูดที่ดี น่าฟัง มีความเป็นระเบียบ ไพเราะ มีเนื้อหามาจากหลักคาสอนทางพุทธศาสนาหรือบทสวดมนต์ เมื่อฟังแล้วทาให้เกิดกาลังใจ เกิดพลังให้คลายจากความทุกข์ หายจากอาการป่วยต่างๆ

จากการทบทวนงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ผู้วิจัยเห็นว่าการคงอยู่ของวัฒนธรรมพื้นบ้านเกี่ยวข้องกับ เงื่อนไข ปัจจัย ซึ่งได้แก่ การเห็นคุณค่าหรือประโยชน์ ความเชื่อ ศาสนา และการกล่อมเกลา เป็นต้นว่า ภาษาไทยใหญ่ที่ใช้กันในชุมชน ทั้งนี้มาจากเงื่อนไขของการเห็นคุณค่าของภาษาไทยใหญ่ที่ใช้เป็นกลางในการใช้สื่อสารต่อกันในชุมชน มีการกล่อมเกลาทั้งจากครอบครัวและชุมชน โดยมีกลไกที่เกี่ยวข้องด้วยเช่น พ่อแม่ ญาติพี่น้อง ผู้นำ และผู้ชำนาญการด้านต่างๆ เป็นต้น

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับสังคมประกิต

ชูเกียรติ ลีสุวรรณ์ (2535) ได้ศึกษาเกี่ยวกับระบบการเรียนรู้ที่มีอยู่ในท้องถิ่นชนบทภาคเหนือ พบว่า ระบบการเรียนรู้ในท้องถิ่นที่สำคัญเริ่มจากครอบครัวโดยใช้สื่อที่อยู่ในชุมชน กระบวนการถ่ายทอดความรู้ใช้วิธีการสอนและการปฏิบัติจริงไปพร้อมกัน ผู้สอนคือผู้ใหญ่ที่มีประสบการณ์ในเรื่องต่างๆ ผู้เรียนคือลูกหลานหรือเครือญาติซึ่งมีแรงจูงใจจากความสำเร็จในอาชีพคนรุ่นก่อน การถ่ายทอดความรู้ในครอบครัวนี้จะเกิดขึ้นตลอดเวลาผู้เรียนเมื่อชำนาญแล้วจะกลายเป็นผู้สอนคนรุ่นหลังต่อไป นอกจากนั้นวัดยังเป็นแหล่งสำคัญในการเรียนรู้ของชุมชนซึ่งผู้เรียนคือภิกษุ สามเณร หรือศิษย์วัด เรียนรู้เกี่ยวกับ ศาสนา จริยธรรมและความรู้ตามที่พระมีอยู่ ต่อมาเมื่อระบบการศึกษาแผนใหม่เข้าสู่ชุมชนได้มีโรงเรียนมาตั้งในหมู่บ้าน มีการมาตั้งที่อ่านหนังสือพิมพ์ประจำหมู่บ้าน มีเสียงตามสายประจำหมู่บ้าน ทำให้รูปแบบการเรียนรู้ของชุมชนเริ่มเปลี่ยนแปลงไป ศูนย์กลางการเรียนรู้ของชุมชนเกิดขึ้นทั่วไปตามการขยายตัวของระบบการศึกษา

ดุลวัตร พานิชเจริญ (2536) ได้ทำการศึกษาถึงกระบวนการกล่อมเกลาทางสังคมในการจัดการด้านทรัพยากรธรรมชิตของชาวเขาเผ่ากระเหรี่ยง พบว่า การกล่อมเกลาทางสังคมของชุมชนนั้นมาจากแบบแผนการเรียนรู้จากประสบการณ์ในการดำรงชีวิตที่ผ่านมาโดยมีความเชื่อมโยงเกี่ยวกับความเชื่อและความสัมพันธ์ใน 3 มิติ คือ คนกับคน คนกับธรรมชาติ และคนกับสิ่งเหนือธรรมชาติ ทั้งยังมีระบบศีลธรรมจริยธรรมของกลุ่มเป็นสิ่งควบคุมพฤติกรรมของบุคคลในการใช้ประโยชน์จากธรรมชาติทั้งนั้นกระบวนการขัดเกลานั้นเป็นไปทั้งในรูปแบบทางตรงและทางอ้อม จากการมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างกันโดยกระบวนการกล่อมเกลานั้นมีการปรับเปลี่ยนไปตามสภาวะการณ์ของสังคม ทั้งจากภายในและทั้งในรูปแบบทางตรงและทางอ้อม จากการมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างกันโดยกระบวนการกล่อมเกลานั้นมีการปรับเปลี่ยนไปตามสภาวะการณ์ของสังคม ทั้งจากภายในและภายนอกชุมชน

บุญทวี อุปละกุล (2536) ได้ทำการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับสังคมประกิตของหมอชาวบ้าน พบว่า การถ่ายทอดความรู้ของการเป็นหมอชาวบ้าน วิธีการเรียนรู้ต้องอาศัยความสามารถส่วนตัวในการสังเกต ซักถาม จดบันทึก การเรียนรู้ด้วยตนเอง เมื่อศึกษาไปแล้วจะต้องมีการศึกษาเพิ่มเติมจากประสบการณ์ในการรักษาจากอาจารย์ผู้ถ่ายทอดความรู้โดยพิธีกรรมประเพณีต่าง ๆ

ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับกระบวนการถ่ายทอดความรู้การเป็นหมอชาวบ้านสำคัญที่สุด คือ ปัจจัยสังคมในระบบเครือญาติ ปัจจัยทางเศรษฐกิจเป็นตัวกำหนดที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงกระบวนการถ่ายทอด ปัจจัยทางการศึกษา ทิศทางการศึกษาจากการศึกษาภายในชุมชนเป็นการศึกษาภายนอกชุมชน ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงกระบวนการถ่ายทอดในการเป็นหมอชาวบ้าน ปัจจัยทางการเมืองและการกำหนดกฎหมายจากส่วนกลางทำให้กระบวนการถ่ายทอดหดหายไปเนื่องจากถูกบังคับทางกฎหมาย

สำหรับความรู้ความเข้าใจของกระบวนการถ่ายทอดการเป็นหมอชาวบ้านนั้นขึ้นอยู่กับแรงบันดาลของลูกศิษย์แต่ละคนและครอบครัว ชุมชน โดยอาศัยวิถีชีวิตภายในชุมชนทั้งด้านความคิด ความเชื่อ ขนบธรรมเนียมประเพณี วัฒนธรรม การศึกษาและเศรษฐกิจ ภายในบริบทและปรากฏการณ์กำลังเกิดขึ้นในขณะนั้น

วนิดา แดนโพธิ์ (2539) ได้ศึกษาพบว่า ประชากรในหมู่บ้านร่องฟอง ได้มีการเปลี่ยนแปลงเข้าสู่ระบบการผลิตแบบอุตสาหกรรมในครัวเรือน โดยเกิดจากผู้นำหรือกลุ่มบุคคลเพียง 2-3 คนได้เรียนรู้และรับข่าวสารข้อมูลภายนอกแล้วนำสิ่งต่าง ๆ ที่ได้รับมาเชื่อมโยง เข้ากับความรู้เดิมหรือประสบการณ์เดิมเริ่มจากการทดลองปฏิบัติจนเกิดผลสำเร็จในขั้นต้น จึงมีการขยายเครือข่ายขึ้นจากระดับครอบครัวจนกระทั่งเกิดการเปลี่ยนแปลงในระดับชุมชน โดยมีวิธีการเข้าไปฝึกหัดจากญาติพี่น้องหรือเพื่อนบ้านเข้าไปเป็นลูกจ้างแรงงาน หรือมีประสบการณ์มาแล้วและฝึกหัดด้วยตนเอง ซึ่งการเปลี่ยนแปลงระบบการผลิตเกิดขึ้นได้ต้องอาศัยสิ่งที่มากระตุ้นหรือกลไกอันได้แก่ แรงผลักดันทางด้านเศรษฐกิจภายในครอบครัว สมาชิกในครอบครัวแรงจูงใจในด้านรายได้ ความสำเร็จของเพื่อนบ้านและโอกาสที่ง่ายขึ้น

การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นได้ในระดับชุมชนต้องอาศัยปัจจัยและองค์ประกอบหลายๆ อย่าง อันได้แก่ ที่ตั้งและลักษณะของชุมชนที่อยู่ใกล้เมือง การคมนาคมและการสื่อสารสะดวกรวดเร็วลักษณะโครงสร้างของประชากรที่ส่วนใหญ่อยู่ในช่วงวัยแรงงาน ลักษณะเฉพาะของบุคคลที่มีความกล้าเสี่ยงสูง มีความริเริ่มสร้างสรรค์ ขยันขันแข็งและกิจกรรมการผลิตที่ไม่ยุ่งยากซับซ้อน การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นมีลักษณะปรับเปลี่ยนไปเรื่อยๆ อย่างค่อยเป็นค่อยไปการเรียนรู้จึงเกิดขึ้นตลอดเวลา

ในการเปลี่ยนแปลงด้านระบบการผลิตได้ส่งผลกระทบต่อระบบความสัมพันธ์ภายในครอบครัว มีเวลาในการอบรมและเลี้ยงดูสั่งสอนบุตรน้อยลง ความสัมพันธ์ภายในชุมชนเป็นไปในลักษณะของผลประโยชน์ มีความเป็นอยู่ในลักษณะของสังคมเมืองมีเครื่องอำนวยความสะดวกสบาย มีค่านิยมที่ทันสมัยและมีลักษณะของการบริโภคนิยม ความเชื่อได้ถูกปรับเปลี่ยนรูปแบบไปเป็นลักษณะของการเซ่นไหว้เพื่อให้ทำการค้าขายเจริญรุ่งเรืองแทนการไหว้ผีเหมองฝายในระบบคุณค่าชาวบ้านยังคงนับถือผู้ที่อาวุโสกว่า ในด้านพิธีกรรมต่างๆ มีการปรับเปลี่ยนรูปแบบไปแต่ยังคงพิธีกรรมทางศาสนาไว้

รุ่งทิพย์ กล้าหาญ (2539) ศึกษาการขัดเกลาสังคมด้านความเชื่อโดยผ่านพิธีกรรมในชุมชนชนบท จากผลการวิจัยพบว่า พิธีกรรมของชุมชนเป็นกุศโลบายที่ถูกสร้างขึ้น เพื่อทำหน้าที่ในการขัดเกลาทางสังคมด้านความเชื่อเกี่ยวกับระบบความสัมพันธ์ต่างๆ ของชุมชน ซึ่งเกี่ยวข้องกับการจัดระเบียบพฤติกรรมของบุคคล ระบบโครงสร้างอำนาจหน้าที่อันเป็นประโยชน์ต่อการผนึกส่วนต่างๆ ของชุมชนและสังคมอย่างเป็นเอกภาพ ซึ่งจะส่งผลต่อการดำเนินชีวิตอย่างสงบสุขของผู้คนในชุมชน สาระการขัดเกลาด้านความเชื่อได้แบ่งออกเป็น 3 ระบบ คือ การขัดเกลาทางสังคมเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ และความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสิ่งเหนือธรรมชาติ ทั้งนี้กลไกเงื่อนไขที่มีอิทธิพลต่อกระบวนการขัดเกลาด้านความเชื่อนั้น ประกอบด้วยกระบวนการทางศีลธรรมและ

ขนบธรรมเนียมประเพณีของชุมชน และทั้งหมดของกระบวนการขัดเกลาทางสังคมจะต้องดำเนินภายใต้การควบคุมทางสังคมที่เหมาะสม ทั้งในส่วนของเนื้อหา วิธีการ โดยตอบสนองต่อความต้องการของผู้คนในสังคมภายใต้ความเป็นเอกภาพของชุมชน

บรรชร กล้าหาญ (2541) ได้ศึกษาเกี่ยวกับการเรียนรู้ของเกษตรกรด้านการจัดการเกษตรผสมผสาน พบว่า เกษตรกรหลายรายจากการที่มีชีวิตอยู่ท่ามกลางสังคมเกษตรกรรมได้พบเห็นสัมผัสและปฏิบัติด้วยความตั้งใจอดทนและเฝ้าสังเกตสิ่งรอบตัวช่วงเวลาที่ผ่านมาประสบการณ์ต่างๆ ได้สะสมผ่านการคิดทบทวนทดลองจนได้รับคำตอบสำหรับตนเอง นอกจากนั้นการจัดการเกษตรแบบผสมผสานที่มีลักษณะสอดคล้องกับพื้นฐานความรู้ดั้งเดิมสอดคล้องกับวิถีชีวิตและความต้องการของเกษตรกรทำให้เกษตรกรสามารถเรียนรู้และเชื่อมโยงเข้าสู่การปฏิบัติโดยง่ายและประสบผลสำเร็จในการดำเนินงานทำให้เป็นแรงจูงใจให้เกษตรกรรายอื่นมาเข้าร่วมกิจกรรมด้วย

ประสาท สุขเกษม (2542) ศึกษาบทบาทของพระภิกษุสงฆ์ในการขัดเกลาทางสังคมแก่เยาวชน : ศึกษากรณีค่ายคุณธรรมวัดอุโมงค์ จังหวัดเชียงใหม่ พบว่า กระบวนการที่พระสงฆ์ใช้ในการขัดเกลาให้แก่เยาวชนนั้น เป็นไปทั้งในลักษณะทางตรง คือ การบอกกล่าวหรือเทศนา หรือ กระบวนการอบรมโดยผ่านเทคนิคการเรียนรู้แบบต่างๆ และการขัดเกลาทางอ้อมโดยใช้ระเบียบวินัยที่เข้มงวดของค่าย ในส่วนของหลักสูตรที่ใช้ในการอบรมนั้นเป็นหลักสูตรที่มีความยืดหยุ่นโดยพิจารณาตามความต้องการและความเหมาะสมของผู้เรียน ตลอดความเป็นไปในสังคม

มณีรัตน์ ไพโรจน์ไชยกุล (2543) ศึกษากระบวนการขัดเกลาทางสังคมของสถานศึกษาก่อนวัยเรียนญี่ปุ่นในประเทศไทย : กรณีศึกษาสถานศึกษาก่อนวัยเรียนกวางน้อยและสถานศึกษาก่อนวัยเรียนแฮมสเตอร์ ผลการศึกษาพบว่า ในการดำเนินกระบวนการขัดเกลาทางสังคมมีความเกี่ยวข้องกับการจัดสภาพแวดล้อมของสถานศึกษา บุคคลที่เกี่ยวข้องกับการขัดเกลาทางสังคมการดำเนินการทางการศึกษาของสถานศึกษาและเทคนิควิธีการขัดเกลาทางสังคมโดยที่กระบวนการขัดเกลาทางสังคมเริ่มต้นจากการที่เด็กคนหนึ่งก้าวเข้าสู่การใช้ชีวิตในสถานศึกษาที่ได้กำหนดเป้าหมายการศึกษาเพื่อการขัดเกลาทางสังคมอย่างเป็นระบบและชัดเจน แกนสำคัญอยู่ที่ความพยายามที่จะหล่อเลี้ยงความปรารถนาของเด็กไว้ หลีกเลี่ยงการใช้กำลังอำนาจให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ สร้างโอกาสของการเป็นเด็กดีและเพิกเฉยต่อพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมทั้งปวง องค์ประกอบเหล่านี้เองที่เป็นพลังให้เด็กค่อยๆ เติบโตขึ้นและสามารถปรับตัวเข้าสู่การเปลี่ยนผ่านจากชีวิตในบ้านสู่การใช้ชีวิตในสถานศึกษาก่อนวันเรียนได้ ในที่สุดสังคมก็จะได้เด็กที่ได้รับการขัดเกลาทางสังคมเกิดขึ้นมาอีกหนึ่งคน

เสาวลักษณ์ หงส์ทอง (2545) ศึกษาอิทธิพลของการขัดเกลาทางสังคมต่อพฤติกรรมการใช้และการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ของเยาวชนในอำเภอปง จังหวัดพะเยา พบว่า การขัดเกลาทางสังคม 2 ประเภท ประเภทที่ 1 การขัดเกลาจากโรงเรียน ส่วนใหญ่ครูจะเน้นในเรื่องการให้ความรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์ มีกิจกรรมรู้จักการปลูกต้นไม้ มีความรัก และหวงแหนทรัพยากรป่าไม้ของตนการร่วมเดินรณรงค์ต่อต้านการตัดไม้ทำลายป่า ประเภทที่ 2 ในทางตรงกันข้าม การขัดเกลาจากชุมชน พ่อแม่ ญาติ และเพื่อนนั้น จะเน้นเกี่ยวกับเรื่องของการทำมาหากิน เลี้ยงชีพให้อยู่รอดในชีวิตปัจจุบันได้ ทำให้เกิดความรู้ใหม่เกี่ยวกับการอยู่รอดแล้วถ่ายทอดไปยังชนรุ่นหลังต่อไปแม้ว่าการขัดเกลาทั้ง 2 ประเภทจะมีบางประเด็นซึ่งขัดแย้งกัน กลุ่มตัวอย่างยังแสดงให้เห็นว่ามีความรู้ทัศนคติ และพฤติกรรมในเรื่องการใช้และการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้เป็นอย่างดี

จากที่ยกตัวอย่างจานวิจัยดังกล่าวข้างต้น จะเห็นได้ว่า กระบวนการสังคมประกิต สังคมกรณ์ หรือการขัดเกลาทางสังคม มีความสำคัญต่อระบบการเรียนรู้ในชุมชนในฐานะที่เป็นตัวกำหนด ทัศนคติ ความรู้ ความเข้าใจ จนนำไปสู่พฤติกรรมที่พึงประสงค์

ต่อการสืบสานและถ่ายทอดเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของชุมชน แต่จากตัวอย่างของงานวิจัยที่ยกมานี้ส่วนใหญ่จะเป็นการขัดเกลาเรียนรู้

ดังนั้นผู้วิจัยจึงได้ทำการศึกษาถึงกระบวนการการส่งเสริมเรียนรู้เพื่อการธำรงรักษาเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของชุมชนโดยสถาบันที่ทำหน้าที่สังคมประกิต หรือสังคมกรณ์ หรือการขัดเกลาทางสังคม เพื่อให้เกิดการเติมเต็มและพัฒนาเป็นองค์ความรู้ต่อไป

ผู้วิจัยจึงเห็นว่าสมควรที่จะศึกษาถึงกระบวนการสร้างสังคมประกิตโดยการส่งเสริมการเรียนรู้ผ่านสถาบันหลักในชุมชน เพื่อจะได้ใช้เป็นข้อมูลสำหรับผู้ที่จะวิจัยในด้านนี้ต่อไป

ภาคสรุป

จากการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ผู้วิจัยได้รวบรวมผลงานวิจัย 3 ด้านหลักๆ คือ งานวิจัยที่เกี่ยวกับการพัฒนาชุมชนไปสู่ความเข้มแข็งและยั่งยืน งานวิจัยที่เกี่ยวกับวัฒนธรรมชุมชน และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับแนวคิด/ทฤษฎีสร้างสังคมประกิตในด้านที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาชุมชนไปสู่ความเข้มแข็งและยั่งยืนโดยมิติด้านวัฒนธรรมชุมชน การศึกษาสรุปได้ว่า แนวคิดการพัฒนาสังคมชุมชนในชนบทไทยควรหยิบยกแนวคิดการพัฒนาแบบยั่งยืน ซึ่งเป็นแนวคิดที่มีการผลักดันจากทางสากลและนำมาพัฒนาต่อ โดยเป็นการชี้ให้เห็นถึงความสมดุลระหว่างมนุษย์ สังคม สิ่งแวดล้อม และเทคโนโลยี แนวคิดนี้ถือว่าเป็นรากฐานที่สำคัญต่อการพัฒนาสังคมในฐานะที่เป็นเป้าประสงค์และผลลัพธ์ที่พึงปรารถนาของการพัฒนาสังคม ชุมชน สำหรับแนวคิดวัฒนธรรมชุมชนและภูมิปัญญาท้องถิ่น ซึ่งถือได้ว่าเป็นรากเหง้าและเป็นกระบวนการสำคัญในการนำสิ่งที่มีอยู่ในสังคมไทยมาพัฒนาและสร้างความเข้มแข็งและ แนวคิดทุนทางสังคมซึ่งเป็นแนวคิดที่เน้นกระบวนการ ตัวชี้วัด รวมทั้งผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นมาหากบุคคลองค์กรและสังคม มีทุนทางสังคม แนวคิดนี้ช่วยให้มองเห็นถึงแนวทางและกระบวนการพัฒนาสังคมได้อย่างชัดเจนและเหมาะสมที่จะประยุกต์ใช้ในสังคมไทยในชนบทซึ่งเป็นสังคมที่มีความร่ำรวยทุนทางสังคมเป็นพื้นฐานอยู่แล้ว โดยการทำให้ทุนทางสังคมที่กระจัดกระจายอยู่ได้รวมกันอย่างเป็น ระบบและอยู่ในสภาพที่เหมาะสมในการใช้ประโยชน์ต่อไป ผลการศึกษายังพบอีกว่า วิธีการถ่ายทอดวัฒนธรรมท้องถิ่น

ของประเทศไทยมีวิธีการที่หลากหลาย ตามเนื้อหาและกลุ่มเป้าหมาย วิธีการมากที่สุดคือการบอกเล่า การประกอบพิธีกรรม และการแสดงมหรสพ ซึ่งทุกวิธีอิงแอบอยู่กับศาสนา ในอำนาจศักดิ์สิทธิ์

จากการศึกษาด้านต่างๆ สรุปได้ว่า การพัฒนาสังคมอย่างยั่งยืนในมิติของวัฒนธรรม นั้นจะสามารถสร้างการพัฒนาที่ยั่งยืน สามารถฝ่าฟันกระแสโลกาภิวัตน์ที่เปลี่ยนแปลงในสังคมไทยอย่างรวดเร็วได้ ที่สำคัญจากการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องทั้งสามด้าน สิ่งที่ขาดไปและผู้วิจัยสนใจมากคือ กระบวนการสร้างความตระหนัก เพื่อหาหนทางปฏิบัติ (กลยุทธ์) ในการหล่อหลอมของชุมชน ให้เป็นตัวแปรผลักดันไปสู่กระบวนการอนุรักษ์ การถ่ายทอดและสืบทอดเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของชุมชน โดยอาศัยเครื่องมือคือกระบวนการเรียนรู้ตามทฤษฎีแห่งการเรียนรู้ของบลูม ซึ่งเห็นว่ามีกระบวนการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับกระบวนการสังคมประกิต หากนำทฤษฎีของบลูม มาเป็นเครื่องมือดำเนินการและประเมินผลลัพธ์ของสังคมประกิตโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนแล้วจะนำมาซึ่งการยอมรับ/การให้ความร่วมมือ/การปฏิบัติตามที่ชุมชนตกลงใจร่วมกันไว้ ซึ่งจะส่งเสริมการสร้างชุมชนเข้มแข็งและยั่งยืนได้ต่อไปนั้น จึงเป็นเรื่องที่น่าสนใจและท้าทายอย่างยิ่ง

กรอบแนวคิดในการวิจัย

การวิจัยเรื่องสังคมประกิตเพื่อการธำรงรักษาเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของชุมชนบ้านไหล่หินนี้ ผู้วิจัยจะศึกษาแนวความคิด/ทฤษฎีในการพัฒนาชุมชนไปสู่ความเข้มแข็งและยั่งยืนบนพื้นฐานแนวคิดวัฒนธรรมชุมน และแนวคิด/ทฤษฎีของสังคมประกิตเพื่อสร้างแนวปฏิบัติและข้อตกลงร่วมกันในชุมชนที่จะธำรงรักษาเอกลักษณ์และศิลปวัฒนธรรมของชุมชนไหล่หินให้ยั่งยืน โดยการประยุกต์ใช้ทฤษฎีแห่งการเรียนรู้มาเป็นเครื่องมือในการพัฒนา

การวิจัยจะเริ่มจากศึกษา/วิเคราะห์/รวมรวมปัจจัยพื้นฐานของสังคม ทั้งสิ่งที่เป็นองค์ความรู้/เอกลักษณ์/วัฒนธรรมของชุมชนบ้านไหล่หินเอง ศึกษาทัศนคติการปฏิบัติตนของคนในชุมชนต่อการธำรงรักษาเอกลักษณ์และวัฒนธรรมจากอดีตจนถึงปัจจุบัน และความคาดหวังต่อการสืบสานและถ่ายทอดเอกลักษณ์วัฒนธรรม ร่วมกับนโยบายของรัฐและวิสัยทัศน์ของผู้นำชุมชนตลอดจนแนวปฏิบัติต่าง ๆ ที่รัฐและชุมชนกำหนดไว้ เพื่อหาหนทางปฏิบัติ (กลยุทธ์) ในการหล่อหลอมและผลกระตุ้นองค์ประกอบของทั้งหมดของชุมชน ให้เป็นตัวแปรผลักดันไปสู่กระบวนการอนุรักษ์/ถ่ายทอดและสืบทอดเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของชุมชน โดยอาศัยเครื่องมือคือ

กระบวนการเรียนรู้ตามทฤษฎีแห่งการเรียนรู้ อันจะนำมาซึ่งการยอมรับ/การให้ความร่วมมือ/การปฏิบัติตามที่ชุมชนตกลงใจร่วมกันไว้ ซึ่งจะส่งเสริมการสร้างชุมชนเข้มแข็งและยั่งยืนได้ต่อไป

สำหรับแนวทางและรูปแบบในการพัฒนาสถาบันที่ทำหน้าที่สังคมประกิต ผู้วิจัยประยุกต์ใช้ทฤษฎีแห่งการเรียนรู้ เพื่อนำมาใช้เป็นเครื่องมือในการสร้างกระบวนการส่งเสริมการเรียนรู้ของสถาบันหลักที่ทำหน้าที่สังคมประกิตอันจะนำมาซึ่งการยอมรับ/การให้ความร่วมมือ/การปฏิบัติตามที่ชุมชนตกลงใจร่วมกันไว้ ซึ่งจะส่งเสริมการสร้างชุมชนเข้มแข็งและยั่งยืนได้ต่อไป ผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิดของ Bloom (Bloom's Taxonomy) และได้กำหนดใช้ทฤษฎีการเรียนรู้ (Bloom's Taxonomy) ของ Bloom มาประยุกต์ใช้ในการกระบวนการเรียนรู้ตามทฤษฎีแห่งการเรียนรู้ อันจะนำมาซึ่งการยอมรับ/การให้ความร่วมมือ/การปฏิบัติตามที่ชุมชนตกลงใจร่วมกันไว้ ซึ่งจะส่งเสริมการสร้างชุมชนเข้มแข็งและยั่งยืนได้ต่อไป

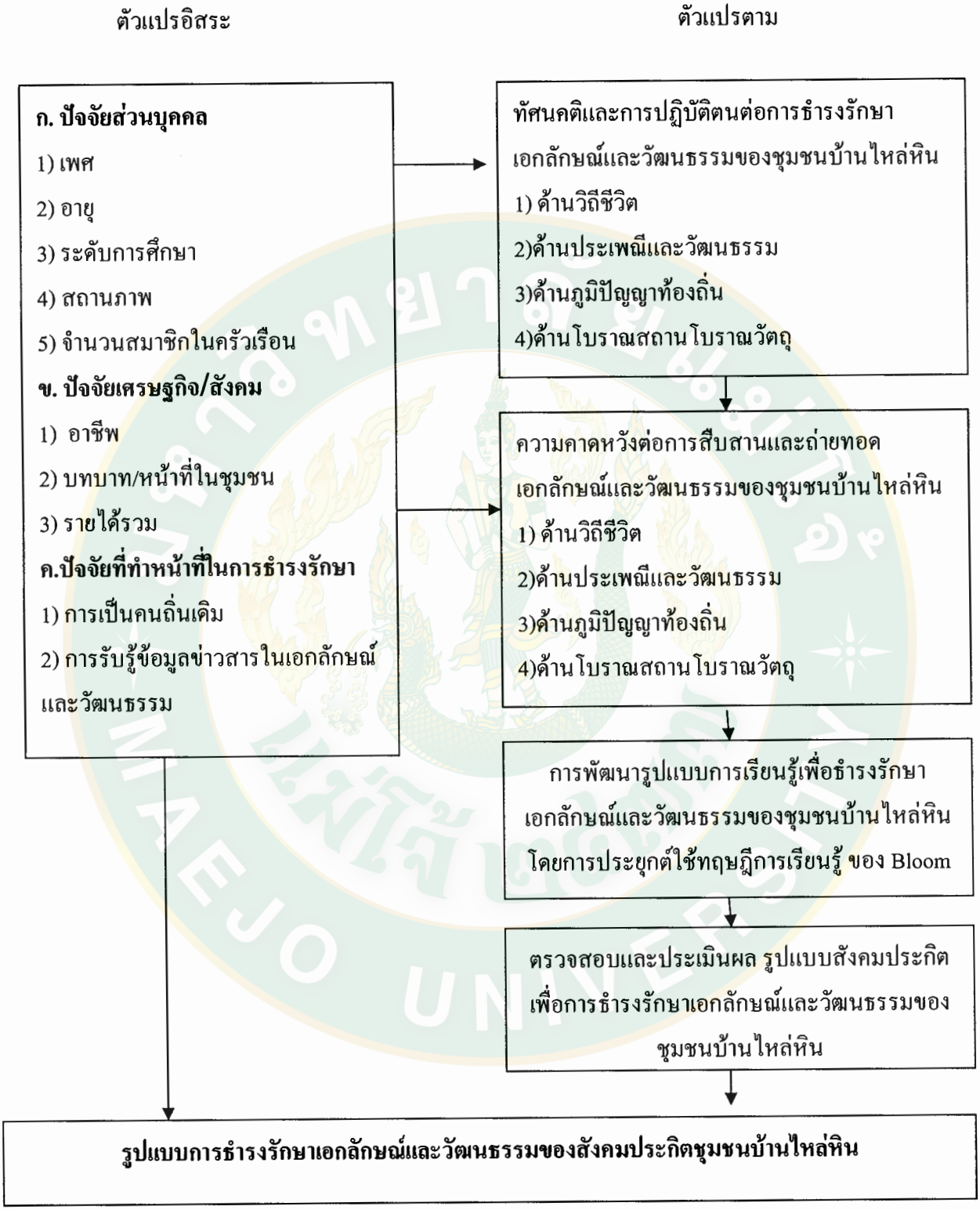

ภาพ 3 กรอบแนวคิดในการวิจัย

บทที่ 3
การดำเนินการวิจัย

ผู้วิจัยได้ดำเนินการวิจัยแบบผสานวิธี (Mixed Method) ระหว่างการวิจัยเชิงปริมาณกับการวิจัยเชิงคุณภาพ ซึ่งมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา เรื่อง สังคมประกิตเพื่อการธำรงรักษาเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของชุมชนบ้านไหล่หิน มีขั้นตอนกระบวนการดำเนินการวิจัยที่เกี่ยวข้องนำเสนอโดยเรียงลำดับตามวิธีการวิจัยดังต่อไปนี้

1. การออกแบบการวิจัย
2. สถานที่ดำเนินการวิจัย
3. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง
3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย
4. การสร้างเครื่องมือวิจัย
5. การตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือ
6. การรวบรวมข้อมูล
7. การวิเคราะห์ข้อมูล

การออกแบบการวิจัย

การดำเนินการวิจัยครั้งนี้ใช้วิจัยแบบผสานวิธี (Mixed Method) ประกอบด้วยการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) และการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยใช้การวิจัยเชิงปริมาณ เพื่อศึกษาสภาพสังคมในชุมชน รวมทั้งทัศนคติและการปฏิบัติตนในการธำรงรักษาเอกลักษณ์และวัฒนธรรมจากอดีตจนถึงปัจจุบันของชุมชนบ้านไหล่หิน และเพื่อศึกษาความสัมพันธ์ของปัจจัยต่าง ๆ ต่อความคาดหวังการสืบสานและถ่ายทอดธำรงรักษาเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของชุมชนบ้านไหล่หิน และใช้การวิจัยเชิงคุณภาพเพื่อพัฒนารูปแบบการเรียนรู้เพื่อการธำรงรักษาเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของสังคมประกิตชุมชนบ้านไหล่หิน โดยสรุปในการดำเนินการวิจัยดังนี้

1. การวิจัยเชิงปริมาณ

1.1 ศึกษารายละเอียดเกี่ยวกับแนวคิด ทฤษฎี เนื้อหา จากเอกสารทางวิชาการ ตำรา วารสาร บทความทางวิชาการที่เกี่ยวข้อง

1.2 ดำเนินการสำรวจโดยใช้แบบสอบถาม โดยสร้างแบบมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ เพื่อสอบถามระดับทัศนคติและการปฏิบัติตน ระดับความคาดหวัง เพื่อการธำรงรักษาเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของชุมชนบ้านไหล่หิน แบบสอบถามจัดอันดับ เพื่อสอบถามสภาพปัจจุบัน ปัญหา และปัจจัยที่ส่งผลต่อการเรียนรู้เพื่อการธำรงรักษาเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของชุมชนบ้านไหล่หิน

2. การวิจัยเชิงคุณภาพ

2.1 ศึกษารายละเอียดเกี่ยวกับ แนวคิด ทฤษฎี เนื้อหา จากเอกสารวิชาการ ตำรา วารสาร และบทความทางวิชาการที่เกี่ยวข้องกับแนวทางการทำวิจัยเชิงคุณภาพ

2.2 ดำเนินการสนทนากลุ่ม (Focus Groups) กลุ่มบุคคลที่ทำหน้าที่ส่งเสริมการเรียนรู้เพื่อการธำรงรักษาเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของชุมชนบ้านไหล่หิน ได้แก่ ปราชญ์ชาวบ้าน/ผู้รู้ ครู พระภิกษุ ผู้นำ ประชาชนทั่วไป และเยาวชน จำนวน 30 คน โดยใช้แบบบันทึกการสนทนากลุ่ม

2.3 ดำเนินการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth) กลุ่มบุคคลที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับกระบวนการสร้างการเรียนรู้เพื่อการธำรงรักษาเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของชุมชนบ้านไหล่หิน จำนวน 10 คน สัมภาษณ์เชิงลึก โดยใช้แบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง โดยทำการสัมภาษณ์พร้อมกันกับการทำวิจัยเชิงปริมาณ

สถานที่ดำเนินการวิจัย

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ ศึกษาจากชุมชนบ้านไหล่หิน จำนวน 2 หมู่บ้าน ประกอบด้วย บ้านไหล่หิน หมู่ที่ 2 และ บ้านไหล่หินตะวันตก หมู่ที่ 6 ตำบลไหล่หิน อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากร

การดำเนินการวิจัยครั้งนี้ ใช้วิธีวิทยาการวิจัยแบบผสานวิธี (Mixed Method) ประกอบด้วยการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) และการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยประชากรและกลุ่มตัวอย่างของการวิจัยในแต่ละแบบจะประกอบไปด้วย

ประชากรที่ใช้ในการศึกษาแบ่งเป็น 2 กลุ่ม ดังนี้

ประชากรกลุ่มที่ 1 เป็นกลุ่มที่ศึกษาตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 และ 2 เพื่อศึกษาสภาพของสังคมในชุมชน รวมทั้งทัศนคติและการปฏิบัติตนในการธำรงรักษาเอกลักษณ์และวัฒนธรรมจากอดีตจนถึงปัจจุบันของชุมชนบ้านไหล่หิน และศึกษาความสัมพันธ์ของปัจจัยต่าง ๆ กับความคาดหวังต่อการสืบสานและถ่ายทอดเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของชุมชนบ้านไหล่หิน เป็นกลุ่มผู้ให้ข้อมูลเบื้องต้นในการวิจัยเชิงปริมาณ คือตัวแทนประชาชนผู้มีสิทธิ์เลือกตั้ง (ข้อมูลจากทะเบียนราษฎร อำเภอเกาะคา ณ วันที่ 31 พฤษภาคม 2555) ของบ้านไหล่หินและบ้านไหล่หินตะวันตก ตำบลไหล่หิน อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง จำนวน 1,387 ราย

ประชากรกลุ่มที่ 2 เป็นกลุ่มที่ต้องการศึกษาตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 พัฒนารูปแบบการธำรงรักษาเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของสังคมประกิตชุมชนบ้านไหล่หิน ซึ่งเป็นกลุ่มผู้ให้ข้อมูลเชิงลึก ซึ่ง จำนวน 30 คน ประกอบด้วย ปราชญ์ชาวบ้าน พระภิกษุ ครู ประชาชนผู้นำชุมชนและเยาวชนในชุมชน

กลุ่มตัวอย่าง

ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยใช้กลุ่มตัวอย่างแบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม ดังนี้

กลุ่มที่ 1 กลุ่มประชาชนทั่วไปของประชาชนบ้านไหล่หิน เพื่อให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการ วิจัยข้อที่ 1และ ข้อที่ 2 เพื่อศึกษาถึงปัจจัยเหตุที่มีผลต่อการธำรงรักษาเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของชุมชนบ้านไหล่หินโดยมีรายละเอียดการได้มาซึ่งกลุ่มตัวอย่างดังกล่าว ดังนี้ การสุ่มตัวอย่างจำนวนประชาชนผู้มีสิทธิ์เลือกตั้งใน 2 หมู่บ้าน คือ บ้านไหล่หินหมู่ที่ 2 และบ้านไหล่หินตะวันตก หมู่ที่ 6 ตำบลไหล่หิน อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง ใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างที่ใช้ศึกษานั้นจำแนกตามสถาบันสังคม กำหนดขาดของกลุ่มตัวอย่าง ใช้สูตรการคำนวณ

ของ Taro Yamane (Yamane Taro, 1973) ระดับความเชื่อมั่น 95 เปอร์เซ็นต์ ได้ขนาดกลุ่มตัวอย่างที่เหมาะสม จำนวน 310 คน

$$n = \frac{N}{1 + Ne^2}$$

n = กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย

N = จำนวนประชากร

e = ค่าความคาดเคลื่อน

ขนาดตัวอย่างที่เหมาะสม

$$n = \frac{1,387}{1+ (1,387)(0.05)^2}$$

$$= 310 \text{ คน}$$

ตาราง 1 จำนวนประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มประชากร	ประชากร	กลุ่มตัวอย่าง
1. ประชาชนบ้านไหล่หิน หมู่ที่ 2	839	188
2. ประชาชนบ้านไหล่หินตะวันตก หมู่ที่ 6	548	122
รวม	1,387	310

กลุ่มที่ 2 คือ กลุ่มตัวอย่างผู้ให้ข้อมูลเชิงลึกซึ่งเป็นผู้ที่มีบทบาทหน้าที่ในการส่งเสริมการเรียนรู้เพื่อการธำรงรักษาเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของชุมชนบ้านไหล่หิน ประกอบด้วยตัวแทนจากสถาบันในชุมชน ได้แก่ ปราชญ์ชาวบ้าน ครูจากสถานศึกษา พระภิกษุ ผู้นำชุมชน ประชาชน และเยาวชนโดยการนำข้อมูลมาวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (content analysis) ตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 เพื่อเสนอแนวทางในการพัฒนารูปแบบการธำรงรักษาเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของชุมชนบ้านไหล่หินของสังคมประกิตบ้านไหล่หิน สำหรับการวิธีการสุ่มตัวอย่างของผู้ให้ข้อมูลในการสนทนากลุ่ม จำนวน 30 คน โดยการสุ่มตัวอย่างใช้วิธีการเลือกแบบเจาะจง (purposive sampling) ซึ่งทำการเลือกกลุ่มตัวอย่างจาก ผู้มีความรู้ด้านประเพณี วัฒนธรรม ของชุมชนบ้านไหล่หิน และการมีประสบการณ์กับการดำเนินเป็นผู้มีส่วนร่วมในกิจกรรมเพื่อการธำรง

รักษาเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของชุมชน แล้วทำการคัดเลือกให้เป็นผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญ (Key-informant) จากกลุ่มผู้เข้าร่วมการสนทนากลุ่ม 30 คน ออกมาจำนวน 10 คน โดยใช้เทคนิค Snow Ball ในความสัมพันธ์ของคนผู้ที่ได้ถามด้วยการถามหาถึงรายถัดไป หรือการขอผู้ที่มีคุณสมบัติของการเป็นปราชญ์ชาวบ้าน บุคคลสำคัญ ให้มาเป็นผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญ ผู้วิจัยตัดสินใจเลือกโดยวิธีการใช้ดุลยพินิจของผู้วิจัย แม้ว่าการเลือกวิธีการดังกล่าวนี้ไม่ดีเท่ากับการเลือกประเภทใช้โอกาสทางสถิติ แต่โอกาสที่ใช้วิธีนี้มีมากโดยเฉพาะอย่างยิ่งในการศึกษาวิจัยประเภทเจาะลึกที่ใช้ตัวอย่างเพียงไม่กี่ราย (สุชาติ ประสิทธิ์รัฐสินธุ์, 2546: 33)

เครื่องมือในการวิจัย

การดำเนินการวิจัยครั้งนี้ ใช้วิธีวิทยาการวิจัยแบบผสานวิธี (Mixed Method) ประกอบด้วยการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) และการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยมีรายละเอียดของเครื่องมือทั้งสามประเภทดังนี้

1. การวิจัยเชิงปริมาณใช้แบบสอบถาม เพื่อศึกษาระดับทัศนคติและการปฏิบัติตนของประชาชนต่อการธำรงรักษาเอกลักษณ์วัฒนธรรมจากอดีตจนถึงปัจจุบันของชุมชนบ้านไหล่หิน โดยแบ่งออกเป็น 4 ตอน มีรายละเอียด ดังนี้

ตอนที่ 1 แบบสอบถามเกี่ยวกับสถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถาม เป็นแบบสอบถามแบบสำรวจรายการ (Check list)

ตอนที่ 2 แบบสอบถามสภาพปัจจุบันในการปฏิบัติเพื่อการธำรงรักษาเอกลักษณ์และวัฒนธรรมชุมชนบ้านไหล่หิน โดยแบบสอบถามมีลักษณะเป็นมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) 5 ระดับ ตามแบบของ Likert (อ้างถึงใน พวงรัตน์ ทวีรัตน์, 2540 : 107) มี 5 ระดับ โดยกำหนดความหมายของค่าคะแนนดังนี้

4.51 – 5.00	มีระดับการปฏิบัติตนอยู่ในระดับมากที่สุด
3.51 – 4.50	มีระดับการปฏิบัติตนอยู่ในระดับมาก
2.51 – 3.50	มีระดับการปฏิบัติตนอยู่ในระดับปานกลาง
1.51 – 2.50	มีระดับการปฏิบัติตนอยู่ในระดับน้อย
1.00 – 1.50	มีระดับการปฏิบัติตนอยู่ในระดับน้อยที่สุด

ตอนที่ 3 แบบสอบถามความคาดหวังต่อการสืบสานและถ่ายทอดเอกลักษณ์วัฒนธรรมของชุมชนบ้านไหล่หิน เป็นแบบสอบถามมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) 5 ระดับ โดยกำหนดความหมายของค่าคะแนนดังนี้

4.51 – 5.00	มีระดับความคาดหวังอยู่ในระดับมากที่สุด
3.51 – 4.50	มีระดับความคาดหวังอยู่ในระดับมาก
2.51 – 3.50	มีระดับความคาดหวังอยู่ในระดับปานกลาง
1.51 – 2.50	มีระดับความคาดหวังอยู่ในระดับน้อย
1.00 – 1.50	มีระดับความคาดหวังอยู่ในระดับน้อยที่สุด

ตอนที่ 4 แบบสอบถามสภาพของชุมชน และปัจจัยที่มีผลต่อการธำรงรักษาเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของชุมชนบ้านไหล่หิน เป็นแบบสอบถามแบบเลือกตอบ จัดอันดับ (Ranking Question)

2. การวิจัยเชิงคุณภาพ ใช้แบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง (Semi-Structured Interview Protocol) เพื่อศึกษาแนวทางการส่งเสริมการเรียนรู้เพื่อการธำรงรักษาเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของชุมชนบ้านไหล่หิน ผ่านสถาบันหลักที่ทำหน้าที่สังคมประกิตในชุมชน โดยแบ่งออกเป็น 2 ประเภท ดังนี้

2.1 แบบสัมภาษณ์เชิงลึก (Dept interview) ตามแนวประเด็นคำถาม คือ ข้อมูลพื้นฐานของผู้ให้ข้อมูล ลักษณะในการสั่งสอนอบรม เลี้ยงดูบุตร ลักษณะของการได้รับการถ่ายทอดความรู้ด้านเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของชุมชนจากครอบครัว การได้รับการเรียนรู้จากสถาบันศาสนา โรงเรียน กลุ่มเพื่อน และสื่อมวลชน รวมถึงการเข้าร่วมกิจกรรมที่จัดขึ้นภายในชุมชน การได้รับการสนับสนุนจากคนรอบข้าง รวมทั้งอุปสรรคและข้อเสนอแนะต่าง ๆ จำนวน 10 ราย โดยการเลือกแบบเจาะจง ได้แก่ ปราชญ์ชาวบ้าน พระภิกษุ ครู ผู้นำชุมชน ประชาชนทั่วไป โดยผู้วิจัยได้บันทึก จัดหมวดหมู่ตามวันและเวลาที่เข้าไปในชุมชน เรียงลำดับจากวันแรกจนถึงวันสุดท้ายในการลงพื้นที่ในแต่ละครั้ง

2.2 แบบบันทึกการสนทนากลุ่ม (Focus Groups Discussion) เพื่อนำประเด็นสำคัญในแต่ละขั้นตอนจากแบบสอบถาม เข้าสู่ที่สนทนากลุ่มเพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงลึกจากความคิดเห็นของผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง จำนวน 30 ราย โดยการเลือกแบบเจาะจง ได้แก่ ปราชญ์ชาวบ้าน พระภิกษุ ครู ผู้นำชุมชน ประชาชน และเยาวชนในชุมชน เพื่อเข้าร่วมประชุมกลุ่มร่วมแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ทัศนคติ และความเข้าใจ

การสร้างเครื่องมือในการวิจัย

การดำเนินการวิจัยครั้งนี้ ใช้วิธีวิทยาการวิจัยแบบผสานวิธี (Mixed Method) ประกอบด้วยการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) และการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยมีขั้นตอนการดำเนินการสร้างเครื่องมือในการวิจัย ดังนี้

1. เครื่องมือเชิงปริมาณ เป็นแบบสอบถามที่ผู้วิจัยได้ดำเนินการสร้างแบบสอบถามเกี่ยวกับการธำรงรักษาเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของชุมชนบ้านไหล่หิน มีขั้นตอนในการดำเนินการดังนี้

1.1 ศึกษาวิธีการสร้างแบบสอบถามภายใต้ขอบข่ายของการวิจัย คือ การธำรงรักษาเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของชุมชนบ้านไหล่หิน

1.2 กำหนดขอบเขตของข้อคำถามจากตัวแปรที่จะศึกษาตามเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของชุมชนบ้านไหล่หินใน 4 ด้าน คือ ด้านวิถีชีวิต ด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น ด้านประเพณีวัฒนธรรม และด้านโบราณสถานโบราณวัตถุ แล้วสร้างแบบสอบถามจากขอบเขตการศึกษาดังกล่าว

1.3 นำแบบสอบถามที่สร้างเสร็จเรียบร้อยแล้วเสนออาจารย์ที่ปรึกษาเพื่อพิจารณาตรวจสอบ โครงสร้าง คำถาม การใช้ภาษา และความครอบคลุมในเนื้อหาสาระแล้วนำมาปรับปรุงแก้ไขให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

1.4 นำแบบสอบถามที่ปรับปรุงแก้ไขแล้วไปให้ผู้เชี่ยวชาญ 5 ท่านเพื่อพิจารณาตรวจสอบความเที่ยงตรงตามเนื้อหา (Content Validity) ความถูกต้องเหมาะสม

1.5 นำแบบสอบถามไปทดลองใช้ (Try out) กับประชาชนในหมู่บ้านกิ่ว หมู่ที่ 5 ตำบลไหล่หิน อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง (กลุ่มประชาชนที่มีสิทธิ์เลือกตั้งอายุ 18 ปีขึ้นไป) โดยทดสอบกับกลุ่มประชากรที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่างที่จะศึกษาในครั้งนี้

1.6 นำแบบสอบถามที่ผ่านการทดลองใช้ไปปรับปรุงแก้ไขแล้วไปเก็บข้อมูลต่อไป

2. เครื่องมือเชิงคุณภาพ เป็นแบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง (Semi-structured Interview Protocol) ผู้วิจัยได้ดำเนินการสร้างแบบสัมภาษณ์เกี่ยวกับ รูปแบบการส่งเสริมการเรียนรู้เพื่อการธำรงรักษาเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของชุมชนบ้านไหลหิน มีขั้นตอนการดำเนินการดังนี้

2.1 ศึกษาเอกสาร ตำราและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการสร้างแบบสัมภาษณ์

2.2 กำหนดขอบข่ายของข้อมูลที่ต้องการให้ครอบคลุมกรอบการศึกษาค้นคว้า

2.3 นำแบบสัมภาษณ์ที่สร้างเสร็จแล้วนำเสนอต่ออาจารย์ที่ปรึกษา เพื่อพิจารณาความถูกต้องและให้คำแนะนำเพื่อแก้ไขปรับปรุงแบบสัมภาษณ์ให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

2.4 นำแบบสัมภาษณ์ที่ปรับปรุงแก้ไขแล้วไปให้ผู้เชี่ยวชาญ 5 ท่าน เพื่อพิจารณาประเด็นที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย รวมถึงความถูกต้องเหมาะสม และปรับปรุงแก้ไขทางด้านภาษาตามคำแนะนำของผู้เชี่ยวชาญ

2.5 นำแบบสัมภาษณ์ที่ผ่านการตรวจสอบความถูกต้องและแก้ไขปรับปรุงเรียบร้อยแล้วไปเก็บข้อมูลกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการวิจัยต่อไป

การทดสอบเครื่องมือ

ผู้ศึกษาวิจัยได้รวบรวมแบบสอบถามวางกรอบแนวทางการสัมภาษณ์และเครื่องมือเพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลตามแนวทางวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้นำกรอบประเด็นหลักของปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ต่อการธำรงรักษาเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของชุมชนบ้านไหล่หิน ในการทดสอบหาคุณภาพเครื่องมือเพื่อหาความเที่ยงตรง (validity) ความเชื่อมั่น (reliability) และหาค่าดัชนีความสอดคล้อง IOC (Index of Congruence) ของแบบสอบถาม ผู้ศึกษาวิจัยได้ลำดับขั้นตอนดังนี้

1. การทดสอบความเที่ยงตรง (validity) โดยนำแบบสอบถามที่ได้จัดทำขึ้น จากแนวทางการตรวจเอกสารและให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์การวิจัยซึ่งเป็นพื้นฐานในการทำแบบสัมภาษณ์และนำเสนอประธานกรรมการที่ปรึกษาและคณะกรรมการที่ปรึกษา เพื่อทำการทดสอบความเที่ยงตรงในเนื้อหา (content validity) ตรวจสอบ วิเคราะห์ ปรับปรุงแก้ไขให้ถูกต้องและครอบคลุมเนื้อหาที่จะวัดให้ถูกต้องตามวัตถุประสงค์ผู้วิจัยได้ให้ผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบแบบสอบถาม จำนวน 5 คน และเมื่อนำเครื่องมือดังกล่าวมาวิเคราะห์หาค่า I.O.C ได้ผลการทดสอบอยู่ระหว่าง 0.60 – 1.00 ซึ่งมากว่า 0.50 ที่เป็นค่าที่ยอมรับได้

2. ในการหาความเชื่อมั่น (reliability) โดยนำแบบสอบถามไปทดลองใช้ (tryout) กับ ประชาชนและกลุ่มผู้นำชุมชน ของบ้านกิ่ว หมู่ที่ 5 ตำบลไหล่หิน อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง ที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่างที่จะศึกษา จำนวน 30 ตัวอย่าง ผลที่ได้มีความคงที่ (stability) มีความถูกต้อง (accuracy) และไม่เปลี่ยนแปลง (consistency) และนำผลวิเคราะห์หาความเที่ยงตรง โดยวิธีการวิเคราะห์ความเที่ยงตามวิธีของ คอนบาธแอลฟา (coefficient of alpha) ซึ่งการวิจัยครั้งนี้ให้ค่าความเชื่อมั่นจะต้องมีค่ามากกว่า 0.7 และนำแบบสอบถามไปรวบรวมเก็บข้อมูล (พวงรัตน์ ทวีรัตน์, 2543 : 125) จากผลการทดสอบในการหาความเชื่อมั่น พบว่า

แบบสอบถามทัศนคติและการปฏิบัติตนต่อการธำรงรักษาเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของชุมชนบ้านไหล่หิน ได้ดังนี้

1. ด้านวิถีชีวิต ได้ค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา คือ 0.84
2. ด้านประเพณีวัฒนธรรม ได้ค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา คือ 0.74
3. ด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น ได้ค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา คือ 0.87
4. ด้านโบราณสถานโบราณวัตถุ ได้ค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา คือ 0.93

และด้านภาพรวมได้ค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา คือ 0.92 ซึ่งมากกว่า 0.7 ที่เป็นค่ายอมรับได้ว่าข้อคำถามมีความเที่ยงเพียงพอ แสดงว่าแบบสอบถาม ที่ใช้สำหรับงานวิจัยครั้งนี้มีความเที่ยง น่าเชื่อถือ และให้ผลความแม่นยำ สามรถนำไปใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลได้

แบบสอบถามความคาดหวังต่อการสืบสานและถ่ายทอดเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของชุมชนบ้านไหล่หิน ได้ดังนี้

1. ด้านวิถีชีวิต ได้ค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา คือ 0.98
2. ด้านประเพณีวัฒนธรรม ได้ค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา คือ 0.97
3. ด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น ได้ค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา คือ 0.99
4. ด้านโบราณสถานโบราณวัตถุ ได้ค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา คือ 0.63

และด้านภาพรวมได้ค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา คือ 0.94 ซึ่งมากกว่า 0.7 ที่เป็นค่ายอมรับได้ว่าข้อคำถามมีความเที่ยงเพียงพอ แสดงว่าแบบสอบถาม ที่ใช้สำหรับงานวิจัยครั้งนี้มีความเที่ยง น่าเชื่อถือ และให้ผลความแม่นยำ สามรถนำไปใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลได้

การเก็บรวบรวมข้อมูล

การรวบรวมข้อมูลเพื่อการวิจัย ครั้งนี้ แบ่งออกได้ ดังนี้

1. การเก็บรวบรวมข้อมูลทุติยภูมิ (secondary data) โดยรวบรวมข้อมูลจากรายงานที่เป็นเอกสารและสิ่งพิมพ์ที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัย ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้า เอกสารข้อมูล และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ซึ่งผู้วิจัยได้ใช้เป็นกรอบในการศึกษา

2. การเก็บรวบรวมข้อมูลปฐมภูมิ (primary data) แบ่งเป็นดังนี้

2.1 การใช้แบบสอบถาม (questionnaire)คือ ข้อมูลที่ได้จากการใช้แบบสอบถามที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นไปสอบถามกลุ่มตัวอย่างเป้าหมาย ในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการธำรงรักษาเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของชุมชนบ้านไหล่หิน 4 ด้าน เพื่อหาข้อมูลเบื้องต้น เกี่ยวกับลักษณะทัศนคติและการปฏิบัติตนเพื่อการธำรงรักษาเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของชุมชนบ้าน

ไหล่หิน และข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับสภาพปัญหา และปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการธำรงรักษาเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของชุมชนบ้านไหล่หิน

2.2 การใช้แบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง (Semi-structured Selection Interview) ซึ่งเป็นการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informant Interview) ของผู้ยินดีจะให้ข้อมูล จำนวน 10 คน (ซึ่งคัดเลือกจากกลุ่มผู้ร่วมสนทนากลุ่ม) โดยทำการสัมภาษณ์เป็นเวลา 1 ถึง 2 ชั่วโมง ต่อคนด้วยตนเอง

2.3 การใช้แบบบันทึกการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) เพื่อนำประเด็นที่สำคัญที่รวบรวมจากแบบสอบถาม และประเด็นที่น่าสนใจจากการสัมภาษณ์เชิงลึก เข้าสู่ที่สนทนาเพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงลึกของผู้ที่ทำหน้าที่ในสถาบันหลักในชุมชน จำนวน 30 คน โดยการเลือกแบบเจาะจง คือ ปราชญ์ชาวบ้าน ครูในสถานศึกษา พระภิกษุ ผู้นำชุมชน ประชาชน และเยาวชน เพื่อเข้าร่วมประชุมกลุ่มร่วมแลกเปลี่ยนความคิดเห็น

การวิเคราะห์ข้อมูล

1. ใช้สถิติเชิงพรรณนา (descriptive statistics) ได้แก่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

2. ใช้สถิติการวิเคราะห์แบบถดถอยพหุ (multiple regression analysis) เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยต่าง ๆ (ตัวแปรอิสระ) ต่อการธำรงรักษาเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของชุมชนบ้านไหล่หิน ใน 4 ด้าน

3. การวิเคราะห์จากการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth) ใช้การวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (Content Analysis) โดยการจัดหมวดหมู่ตามวัตถุประสงค์ จากข้อมูลที่ได้สัมภาษณ์และการสังเกตอย่างมีส่วนร่วม เพื่อเชื่อมโยงกับ แนวคิด ทฤษฎี และการศึกษาอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง ควบคู่กับบริบทที่สอดคล้องกับเนื้อหา โดยใช้การวิเคราะห์แบบ Successive approximation ในการแยกหมวดหมู่จัดกลุ่มข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ตามคำพูด จัดให้อยู่ตามประเด็นคำสำคัญในการศึกษา ที่อยู่ภายใต้บริบทของชุมชน และทำความเข้าใจกับความหลากหลายของข้อมูลที่ได้มา เพื่อให้ทราบถึงแนวโน้มในการเสริมสร้างลักษณะของการธำรงรักษาเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของชุมชนบ้านไหล่หิน ผ่านกระบวนการเรียนรู้โดยสถาบันที่ทำหน้าที่หลักสังคมประกิตในชุมชน และเปลี่ยนจากชุดข้อมูลให้เป็นแนวคิดและรูปแบบการเสริมสร้างความรู้ โดยการเชื่อมโยงตีความและสร้างข้อค้นพบสรุปของข้อมูลทั้งหมด

4. การวิเคราะห์การสนทนากลุ่ม (focus group) ใช้การวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (Content Analysis) เพื่อสรุปภาพรวมการมีส่วนร่วม วิเคราะห์สภาพปัญหาการกำหนดแนวทางการส่งเสริมเรียนรู้เพื่อการธำรงรักษาเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของชุมชนบ้านไหล่หินผ่านสถาบันหลักที่ทำหน้าที่ในชุมชน โดยการเชื่อมโยงตีความและสร้างข้อค้นพบสรุปของข้อมูลทั้งหมด

บทที่ 4
ผลการวิจัยและวิจารณ์

งานวิจัยเรื่องสังคมประกิตเพื่อการธำรงรักษาเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของชุมชนบ้านไหล่หิน มีวัตถุประสงค์ ดังนี้ 1) เพื่อศึกษาสภาพปัญหาของสังคมในชุมชน รวมทั้งแนวคิดและวิธีการธำรงรักษาเอกลักษณ์และวัฒนธรรมจากอดีตจนถึงปัจจุบันของชุมชนบ้านไหล่หิน 2) เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ของปัจจัยต่าง ๆ ต่อความคาดหวังการสืบสานและถ่ายทอดเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของชุมชนบ้านไหล่หิน 3) เพื่อพัฒนารูปแบบการเรียนรู้ เพื่อการธำรงรักษาเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของสังคมประกิตบ้านไหล่หินโดยทำการศึกษาจากกลุ่มตัวอย่างประชากรจาก บ้านไหล่หิน และบ้านไหล่หินตะวันตก จำนวน 310 ราย การนำเสนอผลการวิเคราะห์ในรูปแบบตารางข้อมูลประกอบการบรรยาย และวิจารณ์ผลการวิจัยในขอบเขตของข้อมูลที่รวบรวมมาได้ดังนี้

ตอนที่ 1 ปัจจัยส่วนบุคคล ปัจจัยทางเศรษฐกิจ ปัจจัยที่ทำหน้าที่สืบสานและถ่ายทอดเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของชุมชนบ้านไหล่หิน

ตอนที่ 2 ทัศนคติและการปฏิบัติตนของประชาชนต่อการธำรงรักษาเอกลักษณ์วัฒนธรรมจากอดีตจนถึงปัจจุบันของชุมชนบ้านไหล่หิน

ตอนที่ 3 ความคาดหวังต่อการสืบสานและถ่ายทอดเอกลักษณ์วัฒนธรรมของชุมชนบ้านไหล่หิน

ตอนที่ 4 การธำรงรักษาเอกลักษณ์วัฒนธรรมจากอดีตถึงปัจจุบันของชุมชนบ้านไหล่หิน

ตอนที่ 5 การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยส่วนบุคคล ปัจจัยทางเศรษฐกิจ ปัจจัยที่ทำหน้าที่สืบสานและถ่ายทอดเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของชุมชนบ้านไหล่หิน กับความคาดหวังต่อการสืบสานและถ่ายทอดเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของชุมชนบ้านไหล่หิน

ตอนที่ 6 การพัฒนารูปแบบการเรียนรู้ เพื่อการธำรงรักษาเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของสังคมประกิตชุมชนบ้านไหล่หิน

ตอนที่ 1 ปัจจัยส่วนบุคคล ปัจจัยทางเศรษฐกิจ ปัจจัยที่ทำหน้าที่สืบสาน และถ่ายทอดเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของชุมชนบ้านไหล่หิน

1. ปัจจัยส่วนบุคคล

1.1 เพศ

จากการศึกษา พบว่า ผู้ให้ข้อมูลเป็นเพศชายหญิงร้อยละ 55.16 เป็นเพศชายร้อยละ 44.48 (ตาราง 2)

จากผลการศึกษา แสดงให้เห็นว่าผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง สอดคล้องกับประชากรของประเทศไทยในปัจจุบันที่มีประชากรเป็นเพศหญิงจำนวน 32,755,968 คน เพศชาย 31,700,727 คน ซึ่งเพศหญิงมีจำนวนมากกว่าเพศชายถึง 1,055,241 คน (กรมการปกครอง : 2556 ธันวาคม) ประกอบกับในปัจจุบันผู้หญิงมีความเก่งกล้า สามารถในการประกอบอาชีพ มีความรู้ความสามารถ มีการศึกษา มีความกล้าหาญและกล้าแสดงความคิดเห็นในด้านต่าง ๆ มากขึ้น และมีความสามารถทัดเทียมกันกับผู้ชาย

1.2 อายุ

จากการศึกษา พบว่า ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่มีอายุระหว่าง 41-59 ปี ร้อยละ 41.61 รองลงมาคือ มีอายุมากว่า 60 ปีขึ้นไป ร้อยละ 26.45 อายุระหว่าง 18-25 ปี ร้อยละ 18.06 มีอายุระหว่าง 25-40 ปี ร้อยละ 13.87 (ตาราง 2)

จากผลการศึกษา พบว่า ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่จะมีอายุอยู่ในช่วง 41-59 ปี ซึ่งถือว่าเป็น เป็นวัยทำงานตอนปลายและมีแนวโน้มของอายุที่สูงขึ้น เป็นวัยของผู้ใหญ่ที่มีประสบการณ์ มีความรับผิดชอบต่อหน้าที่และครอบครัว รู้จักใช้เหตุผลและมีความสามารถในการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ได้ดี คนในวัยดังกล่าวต่างต้องการความสำเร็จ ต้องการความมั่นคงทางจิตใจ ทำให้ผู้ให้ข้อมูลระหว่างนี้ได้รับการจูงใจจากรายได้ที่รับอยู่ในปัจจุบัน โดยการรับรู้และความพึงพอใจในการทำงานจะสูงขึ้นเรื่อย ๆ ตามอายุและจะลดลงเมื่อใกล้เกษียณอายุ และอายุเป็นตัวสำคัญในการตรวจสอบการรับรู้และความพึงพอใจในการทำงาน

1.3 ระดับการศึกษา

จากการศึกษา พบว่า ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่มีระดับการศึกษาสูงสุด ระดับระดับ ปวส./อนุปริญญา ร้อยละ 43.87 รองลงมาคือ มัธยมศึกษาตอนต้น ร้อยละ 23.87 ระดับปริญญาตรีร้อยละ 17.42 ระดับต่ำกว่าประถมศึกษา ร้อยละ 13.55 และระดับสูงกว่าปริญญาตรี ร้อยละ 1.29 ตามลำดับ (ตาราง 2)

จากผลการศึกษาแสดงให้เห็นว่า ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่มีการศึกษาในระดับ ปวส./อนุปริญญา รองลงมาคือ การศึกษาในระดับมัธยมศึกษาตอนต้น และมีเพียงส่วนน้อยเท่านั้นที่ได้รับการศึกษาในระดับที่สูงกว่าระดับการศึกษาภาคบังคับ อาจเนื่องมาจากสังคมไทยในชนบทส่วนใหญ่เน้นการศึกษาภาคบังคับ สถานภาพทางการศึกษาในชนบททั่วไปยังมีปริมาณและคุณภาพที่น้อยกว่าในอำเภอเมือง

1.4 สถานภาพ

จากการศึกษา พบว่า ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่มีสถานภาพสมรส / อยู่ร่วมกัน ร้อยละ 68.39 รองลงมาคือ สถานภาพโสด ร้อยละ 16.77 และอื่น หย่า/หม้าย/แยกกันอยู่ ร้อยละ 14.84 ตามลำดับ (ตาราง 2)

จากผลการศึกษาแสดงให้เห็นว่า ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่มีสถานภาพสมรส / อยู่ร่วมกัน แล้ว เนื่องจากอยู่ในวัยที่สมควรจะมีครอบครัวได้ ดังจะเห็นได้จากจำนวนผู้ให้ข้อมูลที่มีสถานภาพสมรส ร้อยละ 68.39 ซึ่งเป็นลักษณะของสังคมไทยที่คนในช่วงอายุวัยทำงาน นิยมสมรสอยู่ด้วยกันเป็นคู่ เพื่อช่วยเหลือกันประกอบอาชีพเลี้ยงครอบครัวให้มีหลักประกันที่มั่นคงของชีวิต ทั้งด้านส่วนตัวและหน้าที่การงานร่วมกับการมีรายได้ที่แน่นอน ดังนั้นการที่จะทำให้ชีวิตประสบผลสำเร็จนั้น การสมรสจึงมีส่วนทำให้การดำเนินงานและการตัดสินใจได้อย่างมีเหตุผล

1.5 จำนวนสมาชิกในครัวเรือน

จากการศึกษา พบว่า ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่มีจำนวนสมาชิกในครัวเรือนตั้งแต่ 4-5 คน ร้อยละ 64.84 รองลงมาคือ มีจำนวนสมาชิกในครัวเรือน 1-3 `คน ร้อยละ 24.51 และมีจำนวนสมาชิกในครัวเรือนตั้งแต่ 6 คนขึ้นไป ร้อยละ 10.64 (ตาราง 2)

จากผลการศึกษาแสดงให้เห็นว่า ประชาชนส่วนใหญ่มีสมาชิกในครัวเรือนไม่มากไม่น้อยเกินไปอยู่ในระดับปานกลาง ซึ่งเหมาะกับสภาพเศรษฐกิจในปัจจุบันที่มีการแข่งขันที่สูง

ตาราง 2 จำนวนและร้อยละของผู้ให้ข้อมูลจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล

(n=310)

รายการ	จำนวน	ร้อยละ
เพศ		
ชาย	139	44.48
หญิง	171	55.16
อายุ		
ต่ำกว่า 25 ปี	56	18.06
25 – 40 ปี	43	13.87
41 - 59 ปี	129	41.61
60 ปีขึ้นไป	82	26.45
ระดับการศึกษา		
ต่ำกว่าประถมศึกษา	42	13.55
ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น	74	23.87
ระดับ ปวส./อนุปริญญา	136	43.87
ปริญญาตรี	54	17.42
สูงกว่าปริญญาตรี	4	1.29
สถานภาพ		
โสด	52	16.77
สมรส/อยู่ด้วยกัน	212	68.39
หย่า/หม้าย/แยกกันอยู่	46	14.84
สมาชิกในครัวเรือน		
1-3 คน	76	24.51
4-5 คน	201	64.84
ตั้งแต่ 6 คนขึ้นไป	33	10.64

2. ปัจจัยทางเศรษฐกิจ / สังคม

2.1 อาชีพ

จากการศึกษา พบว่า ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม ร้อยละ 45.84 รองลงมาคือ ประกอบอาชีพรับจ้าง ร้อยละ 31.94 ประกอบอาชีพอื่น ๆ ร้อยละ 11.29 ประกอบอาชีพค้าขาย/กิจการส่วนตัว ร้อยละ 6.45 และ ประกอบอาชีพรับราชการ / รัฐวิสาหกิจ ร้อยละ 4.48 ตามลำดับ (ตาราง 3)

จากผลการศึกษา แสดงให้เห็นว่า ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่มีอาชีพเกษตรกรรมและรับจ้าง เป็นหลัก และอาจกล่าวได้ว่าอาชีพหลักของพื้นที่ศึกษา ประชาชนส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม ซึ่งเป็นการเกษตรแบบยังชีพ ไม่ได้ทำเป็นไร่ขนาดใหญ่ นิยมปลูกข้าวไหว้เพื่อการบริโภคในครอบครัว หากเหลือจึงจำหน่ายเพื่อนำไปซื้อสินค้าที่จำเป็นแก่การครองชีพ มีการใช้ชีวิตเรียบง่ายแบบชนบท จึงทำให้มีความเชื่อ การใช้ชีวิตตาแบบดั้งเดิมปรากกฏอยู่ให้เห็น เนื่องจากการเข้าร่วมกิจกรรมประเพณีและวัฒนธรรมต่าง ๆ ในชุมชนบ้านไหล่หินนั้น เป็นกิจกรรมที่ต้องใช้เวลาในการเตรียมตัว เตรียมอุปกรณ์และข้าวของเครื่องใช้ ที่ใช้ในการประกอบ พิธีกรรมต่าง ๆ มากมาย และต้องใช้ทั้งเวลาและค่าใช้จ่ายต่อกิจกรรมรวมแล้วเป็นจำนวนที่สูงมาก ซึ่งถือว่าเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการทางเศรษฐกิจ

2.2 บทบาท/หน้าที่ในชุมชน

จากการศึกษา พบว่า ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่มีสถานภาพเป็นประชาชนทั่วไป ร้อยละ 75.16 รองลงมาคือ เยาวชน ร้อยละ 18.06 ผู้นำชุมชน ร้อยละ 5.48 และอื่น ๆ ร้อยละ 1.29 ตามลำดับ (ตาราง 3)

จากผลการศึกษาแสดงให้เห็นว่า ผู้ให้ข้อมูลเกือบทั้งหมด มีบทบาท/หน้าที่ในชุมชนเป็นประชาชนทั่วไป และเนื่องจากการเข้าร่วมกิจกรรมเพื่อการธำรงรักษาเอกลักษณ์และวัฒนธรรมต่างๆ ในชุมชนนั้น ต้องเป็นเวลาที่นอกเหนือจากกิจกรรมที่ต้องรับผิดชอบ ทั้งจากงานบ้านและงานนอกบ้าน ในสถานภาพและบาทบาทของบุคคลที่แตกต่างกันไปในแต่ละสังคม จึงจะขึ้นอยู่กับเกณฑ์หรือวิธีการในการจัดลำดับช่วงชั้นสถานภาพที่มีอยู่ อาชีพและบทบาท/หน้าที่ในชุมชน ถือเป็นตัวบ่งชี้ที่ดีที่สุด ดังนั้น เมื่อพิจารณาถึงบทบาท / หน้าที่ในชุมชน ร่วมกับ อาชีพ ที่กล่าวไว้ตอนต้น พบว่า ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่เป็นประชาชนทั่วไป ประกอบอาชีพเกษตรกรรมและรับจ้าง ซึ่งเป็นอาชีพที่ไม่ได้มั่นคงหรือสร้างรายได้เป็นกอบเป็นกำแต่อย่างใด ผู้ให้ข้อมูลใน

กลุ่มนี้จึงเป็นกลุ่มที่มีเวลามากพอในการเข้าร่วมกิจกรรมเพื่อการธำรงรักษาเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของชุมชนบ้านไหล่หิน รวมไปถึงกิจกรรมอื่น ๆ ของชุมชนอีกด้วย

2.3 รายได้รวมต่อเดือน

จากการศึกษา พบว่า ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่มีรายได้รวมต่อเดือน 20,000 บาทลงมา ร้อยละ 44.83 รองลงมาคือ มีรายได้รวมต่อเดือนระหว่าง 20,001 – 30,000 บาท ร้อยละ 32.58 มีรายได้รวมต่อเดือน ระหว่าง 30,001-40,000 บาท ร้อยละ 12.90 มีรายได้รวมต่อเดือน ระหว่าง 40,001-50,000 บาท ร้อยละ 6.77 และมีรายได้รวมต่อเดือน ตั้งแต่ 50,001 บาทขึ้นไป ร้อยละ 2.90 ตามลำดับ (ตาราง 3)

จากผลการศึกษาแสดงให้เห็นว่า ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่มีรายได้รวมต่อเดือนต่อครอบครัวต่ำกว่า 20,000 บาทลงมา ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากการประกอบเกษตรกรรมและการรับจ้างนั้น เป็นรายได้ที่ไม่แน่นอน และไม่มีความมั่นคง ทำให้รายได้เฉลี่ยต่อเดือนมีจำนวนที่น้อย ดังนั้นรายได้สุทธิต่อเดือนของทั้งครอบครัวจึงค่อนข้างต่ำ เนื่องจากผู้ให้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่ มีการศึกษาอยู่ในระดับที่ต่ำกว่าปริญญาตรี และส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม และรับจ้างเป็นหลัก ซึ่งปัจจัยเหล่านี้ยังส่งผลกระทบต่อรายได้ของผู้ให้ข้อมูล

ตาราง 3 จำนวนและร้อยละของผู้ให้ข้อมูลจำแนกตามปัจจัยทางเศรษฐกิจ / สังคม

(n=310)

รายการ	จำนวน	ร้อยละ
อาชีพ		
เกษตรกรรม	141	45.48
รับจ้าง	99	31.94
ค้าขาย/กิจการส่วนตัว	20	6.45
รับราชการ/รัฐวิสาหกิจ	15	4.84
อื่น ๆ	35	11.29

ตาราง 3 (ต่อ)

(n=310)

รายการ	จำนวน	ร้อยละ
บทบาท/หน้าที่ในชุมชน		
เยาวชน	56	18.06
ประชาชนทั่วไป	233	75.16
ผู้นำชุมชน	17	5.48
อื่น ๆ	4	1.29
รายได้รวมต่อเดือน		
ตั้งแต่ 20,000 บาทลงมา	139	44.83
20,001 – 30,000 บาท	101	32.58
30,001 – 40,000 บาท	40	12.90
40,001 – 50,000 บาท	21	6.77
ตั้งแต่ 50,000 บาทขึ้นไป	9	2.90

3. ปัจจัยที่ทำหน้าที่สืบสานและถ่ายทอดเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของชุมชนบ้านไหล่หิน

3.1 ความเป็นคนถิ่นเดิม

จากการศึกษา พบว่า ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่เกือบทั้งหมด เกิดและเติบโตในชุมชนบ้าน ไหล่หิน ร้อยละ 88.39 รองลงมา คือ เกิดที่อื่นแต่มาเติบโตที่ชุมชนบ้านไหล่หิน ร้อยละ 5.48 เกิดที่ชุมชนบ้านไหล่หินแต่ไปเติบโตที่ชุมชนอื่น ร้อยละ 3.55 และ เกิดและเติบโตนอกชุมชนบ้านไหล่หิน ร้อยละ 2.58 ตามลำดับ (ตาราง 4)

จากผลการศึกษาแสดงให้เห็นว่า ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่ เกิดและเติบโตในชุมชนบ้าน ไหล่หิน ถึงร้อยละ 88.39 แสดงให้เห็นว่าชาวชุมชนบ้านไหล่หินเกือบทั้งหมดเป็นคนไหล่หิน การ ที่คนส่วนใหญ่ในชุมชนบ้านไหล่หินเป็นคนถิ่นเดิม อาศัยอยู่ในพื้นที่ของชุมชนเดิมของบรรพบุรุษสืบเนื่องกันมาเป็นเวลาช้านาน ทำให้เกิดการรวมตัวกันของคนในชุมชนเข้าด้วยกันจนเป็นเครือญาติ เป็นพี่เป็นน้องและก่อให้เกิดวัฒนธรรมพื้นฐานที่คล้ายคลึงกันจนเป็นเอกลักษณ์สืบทอดกันมาจนถึงปัจจุบัน

3.2 ความคุ้นเคยในเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของชุมชนบ้านไหล่หิน

จากการศึกษา พบว่า ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่ มีความคุ้นเคยในเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของชุมชนบ้านไหล่หินมากที่สุด ร้อยละ 61.94 รองลงมาคือ มีความคุ้นเคยในเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของชุมชนบ้านไหล่หินมาก ร้อยละ 21.94 มีความคุ้นเคยในเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของชุมชนบ้านไหล่หินปานกลาง ร้อยละ 10.97 มีความคุ้นเคยในเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของชุมชนบ้านไหล่หินน้อย ร้อยละ 4.25 และ มีความคุ้นเคยในเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของชุมชนบ้านไหล่หินน้อยที่สุด ร้อยละ 0.65 (ตาราง 4)

จากผลการศึกษาแสดงให้เห็นว่า ผู้ให้ข้อมูลเกือบทั้งหมดมีความคุ้นเคยในเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของชุมชนของตนเองเป็นอย่างดี เนื่องจากผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่เกิดและเติบโตในชุมชนบ้านไหล่หินเอง จึงทำให้มีความคุ้นเคย ผูกพันกับสถานที่สำคัญทางวัฒนธรรมในท้องถิ่น มีความสนใจใฝ่รู้ ในเรื่องประวัติศาสตร์โบราณคดี ประวัติศาสตร์ศิลปะชาติพันธุ์วิทยา ความเป็นมาของมรดกทางวัฒนธรรมในท้องถิ่นตนเอง

ตาราง 4 จำนวนและร้อยละของกลุ่มตัวอย่าง จำแนกตามปัจจัยที่ทำหน้าที่สืบสานและถ่ายทอดเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของชุมชนบ้านไหล่หิน

(n=310)

รายการ	จำนวน	ร้อยละ
การเป็นคนถิ่นเดิม		
เกิดและเติบโตในชุมชนบ้านไหล่หิน	274	88.39
เกิดและโตนอกชุมชนบ้านไหล่หิน	8	2.58
เกิดที่อื่นแต่มาเติบโตที่ชุมชนบ้านไหล่หิน	17	5.48
เกิดที่ชุมชนบ้านไหล่หินแต่ไปเติบโตที่ชุมชนอื่น	11	3.55
ความคุ้นเคยในเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของชุมชนบ้านไหล่หิน		
มากที่สุด	192	61.94
มาก	68	21.94
ปานกลาง	34	10.97
น้อย	14	4.52
น้อยที่สุด	2	0.65

ตอนที่ 2 ทัศนคติและการปฏิบัติตนของประชาชนที่มีต่อธำรงรักษาเอกลักษณ์และวัฒนธรรมจากอดีตจนถึงปัจจุบันของชุมชนบ้านไหล่หิน

การศึกษาทัศนคติและการปฏิบัติตนของประชาชนต่อการธำรงรักษาเอกลักษณ์และวัฒนธรรมจากอดีตจนถึงปัจจุบันของชุมชนบ้านไหล่หิน ใน 4 ด้าน ได้แก่ (1) ด้านวิถีชีวิต (2) ด้านประเพณีวัฒนธรรม (3) ด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น และ (4) ด้านโบราณสถานโบราณวัตถุ ผลการวิจัยพบว่า

1. ด้านวิถีชีวิต

พบว่า ผู้ให้ข้อมูลมีระดับทัศนคติและการปฏิบัติตนในการธำรงรักษาเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของชุมชนบ้านไหล่หิน ด้านวิถีชีวิต โดยรวมในระดับมาก ค่าเฉลี่ย 3.53และเมื่อแบ่งแยกเป็นรายด้าน พบว่า ด้านวิถีชีวิต (ภาษา บ่าเล/อี่เล) ค่าเฉลี่ย 3.57 รองลงมาคือ ด้านวิถีชีวิต (ระบบเหมืองฝาย) ค่าเฉลี่ย 3.50 ตามลำดับ (ตาราง 5)

1.1 ด้านวิถีชีวิต (ภาษา บ่าเล/อี่เล)

จากการศึกษา พบว่า ผู้ให้ข้อมูลมีระดับทัศนคติและการปฏิบัติตนในการธำรงรักษาเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของชุมชนบ้านไหล่หิน ด้านวิถีชีวิต (ภาษา บ่าเล/อี่เล) ในระดับมาก ค่าเฉลี่ย 3.57 โดยแบ่งเป็นประเด็นย่อยได้ดังนี้ พูดคุยกับคนในชุมชนด้วยภาษา พื้นเมือง (สำเนียงไหล่หิน) ค่าเฉลี่ย 4.71 รองลงมา คือ ท่านใช้ภาษาคำเมือง (สำเนียงไหล่หิน) ทั้งหมดในการพูดคุยในครอบครัว ค่าเฉลี่ย 4.68 ศึกษาค้นคว้าประวัติความเป็นมาของภาษาพื้นเมืองบ้านไหล่หิน ค่าเฉลี่ย 3.80 การฟื้นฟูคำพังเพย คติชาวบ้านที่เป็นภาษาพื้นเมืองให้นักเรียนได้เรียนรู้และเข้าใจความหมาย ค่าเฉลี่ย 3.68 ส่งเสริมให้เด็กและเยาวชนในชุมชนพูดภาษาพื้นเมือง (สำเนียงไหล่หิน) ค่าเฉลี่ย 3.51 รณรงค์พูดภาษาพื้นเมืองในโรงเรียนและชุมชน ค่าเฉลี่ย 3.21 สร้างนวัตกรรมหรือโสตทัศนูปกรณ์สอนภาษาพื้นเมือง (สำเนียงไหล่หิน) ค่าเฉลี่ย 3.18 จัดตั้งชุมชนภาษาพื้นเมือง (สำเนียงไหล่หิน) ค่าเฉลี่ย 3.13 การจัดทำหลักสูตรการสอนภาษาพื้นเมืองของชุมชนไหล่หินตามแหล่งเรียนรู้ในชุมชน ค่าเฉลี่ย 2.95 และ นำภาษาพื้นเมือง สอดแทรกในการเรียนการสอนวิชาภาษาไทยในสถานศึกษา ค่าเฉลี่ย 2.82 ตามลำดับ (ตาราง 6)

จากผลการศึกษา แสดงให้เห็นว่า ทัศนคติและการปฏิบัติตนต่อการธำรงรักษาเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของชุมชนบ้านไหล่หิน ด้านวิถีชีวิต (ภาษาบ่าเล/อี่เล) ในระดับมาก เนื่องจากประชาชนชาวตำบลไหล่หินส่วนใหญ่นิยมใช้ภาษาสำเนียงไหล่หินในชีวิตประจำวัน อีกทั้งภาษาไหล่หิน มีสำเนียงที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น สำเนียงคล้ายคลึงกับสำเนียงของคนในจังหวัดเชียงใหม่ ทำให้มีความไพเราะและเป็นเพียงสำเนียงเดียวที่ไม่เหมือนสำเนียงของคนจังหวัดลำปางโดยทั่วไป ทำให้ประชาชนเกิดความภาคภูมิใจในสำเนียงภาษาอันเป็นเอกลักษณ์ของตนเอง จึงมีความพยายามที่จะรักษาความเป็นเอกลักษณ์ของชาวชุมชนในด้านภาษาถิ่นเดิมไหล่หินให้คงอยู่ต่อไป

1.2 ด้านวิถีชีวิต (ระบบเหมืองฝาย)

จากการศึกษา พบว่า ผู้ให้ข้อมูลมีระดับทัศนคติและการปฏิบัติตนต่อการธำรงรักษาเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของชุมชนบ้านไหล่หินด้านวิถีชีวิต(ระบบเหมืองฝาย) ในระดับมาก ค่าเฉลี่ย 3.50 โดยแบ่งเป็นประเด็นย่อยได้ ดังนี้ มีโทษปรับหรือการประณามกับบุคคลที่ไม่ปฏิบัติตามกฎเกณฑ์/ระเบียบการใช้น้ำของชุมชน ค่าเฉลี่ย 4.04 รองลงมา คือ การกำหนดบทบาทหน้าที่ความรับผิดชอบในการจัดการน้ำของชุมชนหรือหมู่บ้านในแต่ล่ะฝ่ายที่เกี่ยวข้อง ค่าเฉลี่ย 3.91 การร่วมช่วยเหลือด้านแรงงานในการสร้างแหล่งน้ำหรือซ่อมแซมแหล่งน้ำ ค่าเฉลี่ย 3.83 การกำหนดกฎเกณฑ์หรือมาตรการการจัดการน้ำของชุมชนบ้านไหล่หิน ค่าเฉลี่ย 3.78 มีการจัดคิวการใช้น้ำ ระบบเหมืองฝาย เพื่อการเกษตรอย่างเป็นระบบ ค่าเฉลี่ย 3.75 การสร้างเครือข่ายกลุ่มผู้ใช้น้ำระหว่างชุมชนหรือหมู่บ้านหรือตำบลเพื่อการจัดการใช้น้ำเพื่อการเกษตร ค่าเฉลี่ย 3.52 การเผยแพร่ประชาสัมพันธ์เสริมสร้างจิตสำนึก เช่น ใบปลิว แผ่นพับ วิทยุท้องถิ่น เสียงตามสาย ให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมกับการบริหารจัดการน้ำในชุมชน ค่าเฉลี่ย 3.06 การถ่ายทอดความรู้ในการจัดสรรน้ำให้กับคนรุ่นต่อไปของคณะกรรมการเหมืองฝายเพื่อใช้ในการเกษตร ค่าเฉลี่ย 3.04 คณะกรรมการในการจัดการน้ำ นำความเชื่อ วัฒนธรรมประเพณีสมัยเก่ามาใช้ในการจัดการน้ำหรือการรักษาแหล่ง น้ำเพื่อการเกษตร ค่าเฉลี่ย 3.03 และการสืบต่อหรือสานงานเกี่ยวกับคณะกรรมการเหมืองฝายของชาวบ้านในปัจจุบัน ค่าเฉลี่ย 3.02 ตามลำดับ (ตาราง 7)

จากผลการศึกษา แสดงให้เห็นว่า ทัศนคติและการปฏิบัติตนต่อการธำรงรักษาเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของชุมชนบ้านไหล่หินด้านวิถีชีวิต(ระบบเหมืองฝาย)อยู่ในระดับมากอาจเป็น เพราะว่าชุมชนบ้านไหล่หินนั้นมีแม่น้ำยาวซึ่งเป็นแม่น้ำสายสำคัญหล่อเลี้ยงชาวบ้านในพื้นที่ด้วยระบบเหมืองฝายที่มีหน้าที่สำคัญในการนำน้ำมาจากแม่น้ำยาวมาใช้ประโยชน์ในการ

เกษตรกรรมของคน ในชุมชนไหล่หินมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน เนื่องด้วยวิถีการดำเนินชีวิตของคนไหล่หินยังคงใช้ ประโยชน์จาก แม่น้ำยาวเป็นหลัก ชาวบ้านจึงยังคงสร้างกระบวนการดูแลรักษาแม่น้ำให้ยังคงอยู่ในสภาพที่ดีด้วยระบบความเชื่อ "การเลี้ยงเหมืองฝาย" และอาชีพเกษตรกรรมของชาวไหล่หินนั้น จะอาศัยน้ำ จากฝายเก็บกักน้ำ แ ละประมาณน้ำฝน ตามฤดูกาล และมีการจัดสรรน้ำไปตามแต่ละหมู่บ้านตาม ระบบ เหมืองฝายที่มีมาตั้งแต่อดีต ซึ่งจะมี นายเหมืองและนายฝายเป็นผู้ดูแลการจัดสรรน้ำไปสู่นา และใครที่ฝ่าฝืนกฎระเบียบข้อบังคับที่ตกลงร่วมกัน ไว้ จะมีการปรับไหมและเรียกค่าเสียหายหรือค่าละเมิดระเบียบประชาคมที่ได้ร่วมกันกำหนด

ตาราง 5 ทัศนคติและการปฏิบัติตนของประชาชนต่อการธำรงรักษาเอกลักษณ์และวัฒนธรรมจากอดีตจนถึงปัจจุบันของชุมชนบ้านไหล่หิน (ด้านวิถีชีวิต)

(n=310)

รายการ	X□	S.D.	การแปลผล
1. ด้านวิถีชีวิต (ภาษาบ่าเล / อี่เล)	3.57	0.43	มาก
2. ด้านวิถีชีวิต (ระบบเหมืองฝาย)	3.50	0.43	มาก
เฉลี่ยรวม	**3.53**	**0.37**	**มาก**

ตาราง 6 ทัศนคติและการปฏิบัติตนของประชาชนต่อการธำรงรักษาเอกลักษณ์และวัฒนธรรมจากอดีตจนถึงปัจจุบันของชุมชนบ้านไหล่หิน (ด้านวิถีชีวิต / ภาษาบ่าเล/อี่เล)

(n=310)

รายการ	$\bar{X}$	S.D.	การแปลผล
1.ท่านใช้ภาษาคำเมือง (สำเนียงไหล่หิน) ทั้งหมดในการพูดคุยในครอบครัว	4.68	0.66	มากที่สุด
2.พูดคุยกับคนในชุมชนด้วยภาษาพื้นเมือง (สำเนียงไหล่หิน)	4.71	0.64	มากที่สุด
3.ส่งเสริมให้เด็กและเยาวชนในชุมชนพูดภาษาพื้นเมือง(สำเนียงไหล่หิน)	3.51	1.00	มาก
4.รณรงค์พูดภาษาพื้นเมืองในโรงเรียนและชุมชน	3.21	0.61	ปานกลาง
5.จัดตั้งชุมชนภาษาพื้นเมือง(สำเนียงไหล่หิน)	3.13	0.68	ปานกลาง
6.สร้างนวัตกรรมหรือโสตทัศนูปกรณ์สอนภาษาพื้นเมือง(สำเนียงไหล่หิน)	3.18	0.76	ปานกลาง
7.การฟื้นฟูคำพังเพย คติชาวบ้านที่เป็นภาษาพื้นเมืองให้นักเรียนได้เรียนรู้และเข้าใจความหมาย	3.68	0.66	มาก
8.ศึกษา ค้นคว้า ประวัติความเป็นมาของภาษาพื้นเมืองชุมชนบ้านไหล่หิน	3.80	0.78	มาก
9.การจัดทำหลักสูตรการสอนภาษาพื้นเมืองของชุมชนไหล่หินตามแหล่งเรียนรู้ในชุมชน	2.95	0.78	ปานกลาง
10.นำภาษาพื้นเมือง สอดแทรกในการเรียนการสอนวิชาภาษาไทยในสถานศึกษา	2.82	0.78	ม
เฉลี่ยรวม	**3.75**	**0.43**	**ม**

ตาราง 7 ทัศนคติและการปฏิบัติตนของประชาชนต่อการธำรงรักษาเอกลักษณ์และวัฒนธรรมจากอดีตจนถึงปัจจุบันของชุมชนบ้านไหล่หิน

(ด้านวิถีชีวิต / ระบบเหมืองฝาย)

(n=310)

รายการ	X□	S.D.	การแปลผล
11.การกำหนดกฎเกณฑ์หรือมาตรการการจัดการน้ำของชุมชนบ้านไหล่หิน	3.78	0.57	มาก
12.การกำหนดบทบาทหน้าที่ความรับผิดชอบในการจัดการน้ำของชุมชน หรือหมู่บ้าน ในแต่ละฝ่ายที่เกี่ยวข้อง	3.91	0.54	มาก
13.มีโทษปรับหรือการประณามกับบุคคลที่ไม่ปฏิบัติตามกฎเกณฑ์/ระเบียบการใช้น้ำของชุมชน	4.04	0.62	มาก
14. การร่วมช่วยเหลือด้านแรงงานในการสร้างแหล่งน้ำหรือซ่อมแซมแหล่งน้ำ	3.83	0.83	มาก
15. มีการจัดคิวการใช้น้ำ ระบบเหมืองฝายเพื่อการเกษตรอย่างเป็นระบบ	3.75	0.74	มาก
16. การสร้างเครือข่ายกลุ่มผู้ใช้น้ำระหว่างชุมชนหรือหมู่บ้านหรือตำบลเพื่อการจัด การน้ำใช้ เพื่อการเกษตร	3.52	0.74	มาก
17.การถ่ายทอดความรู้ในการจัดสรรน้ำให้กับคนรุ่นต่อไปของคณะกรรมการเหมืองฝายเพื่อ ใช้ในการเกษตร	3.04	0.79	ปานกลาง

ตาราง 7 (ต่อ)

(n=310)

รายการ	x□	S.D.	การแปลผล
18. คณะกรรมการในการจัดการน้ำ นำความเชื่อ วัฒนธรรมประเพณีสมัยเก่ามาใช้ในการจัดการน้ำหรือการรักษาแหล่งน้ำเพื่อการเกษตร	3.03	0.75	ปานกลาง
19. การสืบต่อหรือสานงานต่อเกี่ยวกับคณะกรรมการเหมืองฝ่ายของชาวบ้านในปัจจุบัน	3.02	0.75	ปานกลาง
20. การใช้สื่อเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ เสริมสร้างจิตสำนึก เช่น ใบปลิว แผ่นพับ วิทยุท้องถิ่น เสียงตามสาย ให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมกับการบริหารจัดการน้ำในชุมชน	3.06	0.76	ปานกลาง
เฉลี่ยรวม	**3.50**	**0.43**	**มาก**

2. ด้านประเพณีวัฒนธรรม

จากการศึกษา พบว่า ผู้ให้ข้อมูลมีระดับทัศนคติและการปฏิบัติตนต่อการธำรงรักษาเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของชุมชนบ้านไหล่หิน ด้านประเพณีวัฒนธรรม ในระดับมาก ค่าเฉลี่ย 3.84 โดยแบ่งเป็นประเด็นย่อยได้ดังนี้ ท่านเข้าร่วมพิธีกรรมต่าง ๆ ในชุมชนด้วยความสมัครใจ ค่าเฉลี่ย 4.15 รองลงมาคือ ท่านให้ความสนใจร่วมพิธีกรรมต่าง ๆในชุมชนทุกครั้ง ค่าเฉลี่ย 4.04 มีการจัดตั้งพิพิธภัณฑ์ชุมชนบ้านไหล่หิน เพื่อรวบรวมข้อมูลประวัติศาสตร์ และวัสดุอุปกรณ์ เครื่องใช้ในอดีตของคนไหล่หิน ค่าเฉลี่ย 4.03 ในชุมชนมีการประชาสามพันธ์เกี่ยวกับพิธีกรรมของชุมชนอย่างสม่ำเสมอ ค่าเฉลี่ย 4.00 ชุมชนบ้านไหล่หิน มีการเรียนรู้ร่วมกันในการร่วมประกอบพิธีกรรมสำคัญในชุมชน ค่าเฉลี่ย 3.84 ชุมชนมีความสามัคคีร่วมกันประกอบพิธีกรรม ความเชื่อที่สืบทอดมายาวนาน ตามหน้าที่ที่ตนเองปฏิบัติได้ ค่าเฉลี่ย 3.83 ท่านมีความรู้และขั้นตอนต่าง ๆ ของประเพณีของชุมชน ค่าเฉลี่ย 3.66 ชุมชนมีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ขั้นตอนการจัดเตรียมเพื่อประกอบพิธีกรรมต่าง ๆ ร่วมกัน ค่าเฉลี่ย 3.64 ท่านสามารถนำไปบอกต่อหรือเผยแพร่ให้คนอื่นทราบถึงพิธีกรรมสำคัญต่าง ๆ ของชุมชนบ้านไหล่หินได้ ค่าเฉลี่ย 3.62 และ ท่านมีความรู้และมีความเข้าใจในขั้นตอนของพิธีกรรมเกี่ยวกับความเชื่อในชุมชน ค่าเฉลี่ย 3.60 ตามลำดับ (ตาราง 8)

จากผลการศึกษา แสดงให้เห็นว่า ทัศนคติและการปฏิบัติตนต่อการธำรงรักษาเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของชุมชนด้านประเพณีวัฒนธรรม อยู่ในระดับมาก โดยให้ความเห็นว่าการเข้าร่วมพิธีกรรมต่าง ๆ ในชุมชนด้วยความสมัครใจ มีทัศนคติและการปฏิบัติตนสูงที่สุด แสดงให้เห็นว่าคนไหล่หินส่วนใหญ่จะเข้าร่วมกิจกรรมเพื่อการธำรงรักษา ฯ เป็นประจำ และสม่ำเสมอ ทั้งนี้อาจเนื่องจากในชุมชนบ้านไหล่หิน ทุก ๆ กิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมของชุมชนจะมีการประกอบพิธีกรรมต่าง ๆ มากมายจนแทบจะเรียกได้ว่าพิธีกรรมต่าง ๆ ได้ผูกพันเหล่านั้นแทรกซึมอยู่ในวิถีชีวิตของชาวไหล่หินอย่างแนบแน่น ซึ่งสังเกตได้จากจำนวนของผู้เข้าร่วมพิธีกรรมต่าง ๆ ในชุมชน

ตาราง 8 ระดับทัศนคติและการปฏิบัติตนของประชาชนต่อการธำรงรักษาเอกลักษณ์และวัฒนธรรมจากอดีตจนถึงปัจจุบันของชุมชนบ้านไหล่หิน (ด้านประเพณีและวัฒนธรรม)

(n=310)

รายการ	X□	S.D.	การแปลผล
21.มีการจัดตั้งพิพิธภัณฑ์ชุมชนบ้านไหล่หิน เพื่อรวบรวมข้อมูล เครื่องใช้ในอดีตของคนไหล่หิน	4.03	0.57	มาก
22.ในชุมชนมีการประชาสัมพันธ์เกี่ยวกับพิธีกรรมของชุมชนอย่างสม่ำเสมอ	4.00	0.68	มาก
23.ท่านมีความรู้และขั้นตอนต่าง ๆ ของประเพณีของชุมชน	3.66	0.64	มาก
24.ท่านมีความรู้และมีความเข้าใจในขั้นตอนของพิธีกรรมเกี่ยวกับความเชื่อในชุมชน	3.60	0.76	มาก
25.ท่านเข้าร่วมพิธีกรรมต่าง ๆ ในชุมชนด้วยความสมัครใจ	4.15	0.67	มาก
26.ท่านให้ความสนใจร่วมพิธีกรรมต่าง ๆในชุมชนทุกครั้ง	4.04	0.69	มาก
27.ท่านสามารถนำไปบอกต่อหรือเผยแพร่ให้คนอื่นทราบถึงพิธีกรรมสำคัญต่าง ๆของชุมชน	3.62	0.71	มาก
28.ชุมชนบ้านไหล่หิน มีการเรียนรู้ร่วมกันในการร่วมประกอบพิธีกรรมสำคัญในชุมชน	3.84	0.66	มาก
29.ชุมชนมีความสามัคคี ร่วมกันประกอบพิธีกรรม ความเชื่อที่สืบทอดมายาวนาน ตามหน้าที่	3.83	0.83	มาก
30.ชุมชนมีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ขั้นตอนการจัดเตรียมเพื่อประกอบพิธีกรรมต่างๆ ร่วมกัน	3.64	0.75	มาก
เฉลี่ยรวม	**3.50**	**0.43**	**มาก**

3. ด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น

จากการศึกษา พบว่า ผู้ให้ข้อมูลมีระดับทัศนคติและการปฏิบัติตนต่อการธำรงรักษาเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของชุมชนบ้านไหล่หิน ด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยรวม ในระดับมาก 3.74 โดยเมื่อแบ่งเป็นรายด้าน พบว่า ด้าน ภูมิปัญญาท้องถิ่น (หัตกรรม/งานฝีมือ) ค่าเฉลี่ย 4.17 รองลงมาคือ ภูมิปัญญาท้องถิ่น (ความเชื่อและพิธีกรรม) ค่าเฉลี่ย 3.93 รองลงมาคือ ภูมิปัญญาท้องถิ่น (ด้านอาหาร)ค่าเฉลี่ย 3.44 และภูมิปัญญาท้องถิ่น (สมุนไพรพื้นบ้าน/หมอเมือง) 3.48 ตามลำดับ (ตาราง 9)

จากผลการศึกษา แสดงให้เห็นว่า ทัศนคติและการปฏิบัติตนต่อการธำรงรักษาเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของชุมชนบ้านไหล่หิน ด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น (สมุนไพรพื้นบ้าน/หมอเมือง) มีระดับทัศนคติและการปฏิบัติตน ต่ำที่สุด อาจเป็นเพราะว่าในปัจจุบัน กระบวนการสืบทอดภูมิปัญญาด้านพืชสมุนไพร ค่อย ๆ หมดไป เพราะระบบบริการการแพทย์แผนปัจจุบัน ทำให้ประชาชนหันไปใช้บริการกันมากขึ้น คนในท้องถิ่นไม่สนใจสืบทอดวิธีการรักษาโรคแบบพื้นบ้าน แต่พากันไปสนใจการแพทย์และหมอหลวง เพราะได้รับการยอมรับมากกว่า ทำให้แนวโน้มการแพทย์พื้นบ้าน หรือการใช้สมุนไพรรักษาโรคภัย ค่อย ๆ สูญหายไปจากชุมชน

3.1 ด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น (ความเชื่อ / พิธีกรรม)

จากการศึกษา พบว่า ผู้ให้ข้อมูลมีระดับทัศนคติและการปฏิบัติตนต่อการธำรงรักษาเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของชุมชนบ้านไหล่หิน ด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น (ความเชื่อ/พิธีกรรม) ในระดับมาก ค่าเฉลี่ย 3.93 โดยแบ่งเป็นประเด็นย่อยได้ดังนี้ ความสนใจและเข้าร่วมพิธีกรรมตามประเพณี และความเชื่อของชุมชน บ้านไหล่หินอยู่เสมอ ค่าเฉลี่ย 4.05 รองลงมา คือ การสนับสนุนให้เด็กและเยาวชนเข้าร่วมพิธีกรรมทางศาสนาและประเพณีพื้นบ้านทั้ง 12 เดือนของชุมชนบ้านไหล่หิน และการปลูกฝังค่านิยมในพิธีกรรมและประเพณีพื้นบ้านไหล่หินให้แก่เด็กและเยาวชนในพื้นที่ ค่าเฉลี่ย 3.98 ซึ่งมีค่าเฉลี่ยเท่ากัน เผยแพร่ประเพณีพื้นบ้านทั้ง 12 เดือน ของชุมชนบ้านไหล่หินทางสื่อมวลชนต่าง ๆ ค่าเฉลี่ย 3.97 การสอดแทรกวัฒนธรรมของพิธีกรรมประเพณีพื้นถิ่นบ้านไหล่หินในกิจกรรมการสอนของสถานศึกษา และ การรณรงค์ให้คนในชุมชนเห็นคุณค่าของพิธีกรรมวัฒนธรรมประเพณีพื้นถิ่นของชุมชนบ้านไหล่หิน ซึ่งมีค่าเฉลี่ยเท่ากัน 3.83 ตามลำดับ (ตาราง 10)

จากผลการศึกษา แสดงให้เห็นว่า ทัศนคติและการปฏิบัติตนต่อการธำรงรักษาเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของชุมชนบ้านไหล่หิน ด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น (ความเชื่อ/พิธีกรรม) ในระดับมาก เนื่องจาก ความเชื่อและพิธีกรรมในรอบชีวิตของคนไหล่หิน คือ พิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับชีวิตความเป็นอยู่ของคนไหล่หิน ตั้งแต่แรกเกิดจนถึงตาย การเปลี่ยนผ่านสถานภาพ รวมไปถึงพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับอาชีพ การทำเกษตรกรรม และการดำรงชีวิต ซึ่งล้วนแล้วแต่เป็นช่วงเวลาที่มีความสำคัญต่อชีวิตของชาวไหล่หินเองทำให้เกิดเป็นพิธีกรรมต่าง ๆ ขึ้น

3.2 ด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น (อาหาร)

จากการศึกษา พบว่า ผู้ให้ข้อมูลมีระดับทัศนคติและการปฏิบัติตนต่อการธำรงรักษาเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของชุมชนบ้านไหล่หิน ด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น (อาหาร)ในระดับปานกลาง ค่าเฉลี่ย 3.44 โดยแบ่งเป็นประเด็นย่อยได้ดังนี้ สนับสนุนให้มีอาหารพื้นเมืองในกิจกรรมจัดเลี้ยงงานมงคลต่าง ๆ ในชุมชน บ้านไหล่หิน ค่าเฉลี่ย 3.55 รองลงมา คือ ท่านทำอาหารพื้นเมืองรับประทานในครอบครัวอยู่เสมอ ค่าเฉลี่ย 3.53 รณรงค์ประชาสัมพันธ์เชิญชวนให้คนในชุมชนบ้านไหล่หินรับประทานอาหารพื้นเมือง ค่าเฉลี่ย 3.51 สนับสนุนการสอดแทรกวิธีการ การปรุงอาหารพื้นเมืองในกิจกรรมการเรียนการสอนของสถานศึกษา ค่าเฉลี่ย 3.45 ท่านปลูกฝังค่านิยมและสนับสนุนให้นักเรียนรับประทานอาหารพื้นเมือง ค่าเฉลี่ย 3.38 สนับสนุนการจัดทำหลักสูตรอาหารพื้นเมืองพื้นถิ่นชุมชนบ้านไหล่หินเพื่อสอนในสถานศึกษา ค่าเฉลี่ย 3.35 และสนับสนุนให้มีร้านจำหน่ายอาหารพื้นเมืองในชุมชนบ้านไหล่หิน ค่าเฉลี่ย 3.30 ตามลำดับ (ตาราง 11)

จากผลการศึกษา แสดงให้เห็นว่า ทัศนคติและการปฏิบัติตนต่อการธำรงรักษาเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของชุมชนบ้านไหล่หิน ด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น (อาหาร) อยู่ในระดับปานกลาง อาจเป็นเพราะว่า วิธีการประกอบอาหารหรือรูปแบบการผลิตอาหารของชาวไหล่หินซึ่งมีการสืบทอดกันมาตั้งแต่ในอดีต ได้มีเปลี่ยนแปลงไปตามพลวัตรของสังคม ซึ่งเป็นปัจจัยทั้งภายในและภายนอกชุมชน ปัจจัยทางเศรษฐกิจ สังคม การศึกษา และวัฒนธรรม ทำให้เกิดมีการดัดแปลงหยิบยืม ผสมผสาน ปรับเปลี่ยนทัศนคติใหม่เข้ามาส่งผลทำให้ค่านิยมการรับประทานอาหารเปลี่ยนแปลงไปจากเดิม แต่อย่างไรก็ตามจากสภาพสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป ความสะดวกสบายในการดำรงชีวิต ทำให้บางครอบครัวไม่ให้ความสำคัญกับการสืบทอดวัฒนธรรมเกี่ยวกับอาหารให้กับลูกหลานตนเอง ส่วนลูกหลานก็ไม่ให้ความสนใจที่จะเรียนรู้ด้านวัฒนธรรมอาหาร เนื่องจากมีกิจกรรมอื่น ๆ ที่ต้องทำหรือสนใจมากกว่า เช่น ให้ความสนใจไปกับการเรียน การทำงาน หรือ

กิจกรรมอื่น ๆ ทำให้กระบวนการในการถ่ายทอดการทำอาหารในชุมชนบ้านไหล่หินเป็นสิ่งที่ยังคงเกิดขึ้นในบางครอบครัวเท่านั้น

3.3 ด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น (สมุนไพรพื้นบ้าน/หมอเมือง)

จากการศึกษา พบว่า ผู้ให้ข้อมูลมีระดับทัศนคติและการปฏิบัติตนต่อการธำรงรักษาเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของชุมชนบ้านไหล่หิน ด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น (สมุนไพรพื้นบ้าน/หมอเมือง)ในระดับปานกลาง ค่าเฉลี่ย 3.48 โดยแบ่งเป็นประเด็นย่อยได้ดังนี้ จัดตั้งศูนย์เรียนรู้หมอเมืองบ้านไหล่หินเพื่อรวบรวมข้อมูลประวัติความเป็นมาของชุมชนที่เกี่ยวข้องกับสมุนไพรและความรู้ทางด้านการแพทย์แผนโบราณในอดีตของคนไหล่หิน ค่าเฉลี่ย 3.87 รองลงมา คือ จัดให้มีการสงวนพืชสมุนไพรที่หายากเพื่อการอนุรักษ์และรักษาพันธ์ของสมุนไพร ค่าเฉลี่ย 3.77 จัดให้มีการรวบรวมตำราสมุนไพรของชุมชนบ้านไหล่หินในอดีต จัดทำเป็นตำราสุขภาพเพื่อเผยแพร่ให้ชุมชน ค่าเฉลี่ย 3.67 ประชาสัมพันธ์การใช้สมุนไพรเพื่อรักษาอาการเบื้องต้นในชุมชนการรักษาโรคโดยสมุนไพร ค่าเฉลี่ย 3.12 และ การบรรจุในหลักสูตรนักเรียนในระดับประถมศึกษาหรือมัธยมศึกษาโดยจัดให้มีเนื้อหาตามความเหมาะสม ค่าเฉลี่ย 2.95 ตามลำดับ (ตาราง 12)

จากผลการศึกษา แสดงให้เห็นว่า ทัศนคติและการปฏิบัติตนต่อการธำรงรักษาเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของชุมชนบ้านไหล่หิน ด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น (สมุนไพรพื้นบ้าน/หมอเมือง) อยู่ในระดับปานกลาง อาจเป็นเพราะว่า ในปัจจุบันความเจริญของเทคโนโลยีด้านสุขภาพของชาวบ้าน มีวิทยาการที่ก้าวหน้า จึงทำให้ยาสมุนไพรในอดีต ได้รับความนิยมก็ได้ลดลงเมื่อมีการใช้สารเคมีสังเคราะห์เพิ่มขึ้น มีการรักษาแบบแยกส่วน มีโรคภัยไข้เจ็บที่แปลกประหลาดอันเกิดจากโลกในยุคอุตสาหกรรม ตลอดจนมนุษย์มีพฤติกรรมที่ผิดไปจากเดิม สิ่งเหล่านี้ทำให้ความต่อเนื่องของการนำสมุนไพรมาใช้เป็นยานั้นขาดสะบั้นลงเป็นระยะเวลาหลายร้อยปี

3.4 ด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น (หัตกรรม/งานฝีมือ)

จากการศึกษา พบว่า ผู้ให้ข้อมูลมีระดับทัศนคติและการปฏิบัติตนต่อการธำรงรักษาเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของชุมชนบ้านไหล่หิน ด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น (หัตกรรม/งานฝีมือ) ในระดับมาก ค่าเฉลี่ย 4.17 โดยแบ่งเป็นประเด็นย่อยได้ดังนี้ ช่างฝีมือที่มีอยู่ในปัจจุบันยังคงเป็นคนในท้องถิ่นและมีความผู้พันกับท้องถิ่นชุมชนบ้านไหล่หิน ค่าเฉลี่ย 4.38 รองลงมา คือ ส่งเสริมการประกอบอาชีพด้านหัตถกรรมของชุมชนบ้านไหล่หิน สามารถยึดเป็นอาชีพที่ยั่งยืนได้ ค่าเฉลี่ย 4.25 คนรุ่นใหม่ในชุมชนมีความพร้อมในการรับการถ่ายทอดองค์ความรู้ด้านหัตถกรรม โคม ตุง การทอผ้าลายไหล่หิน เพื่อรักษาเอกลักษณ์ให้ยั่งยืน ค่าเฉลี่ย 4.11 สนับสนุนการจัดให้มี

สถานที่จัดแสดงงานหัตกรรมงานฝีมือของชุมชนบ้านไหล่หิน ค่าเฉลี่ย 4.06 และ สนับสนุนการออกแบบลักษณะของงานหัตกรรม งานฝีมือของชุมชน ให้มีการรักษาเอกลักษณ์แบบดั้งเดิมเฉพาะถิ่นและยังจะสืบทอดต่อ ๆ กันไป เป็นเอกลักษณ์เฉพาะของชุมชนบ้านไหล่หิน ค่าเฉลี่ย 4.04 ตามลำดับ (ตาราง 13)

จากผลการศึกษา แสดงให้เห็นว่า ทัศนคติและการปฏิบัติตนต่อการธำรงรักษาเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของชุมชนบ้านไหล่หินด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น(หัตกรรม/งานฝีมือ)ในระดับมากทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่า ในชุมชนบ้านไหล่หิน มีผู้รู้ ผู้ชำนาญภูมิปัญญาท้องถิ่นจำนวนมาก ซึ่งชาวบ้านให้ความเคารพนับถือ และบุคคลเหล่านั้นมีบทบาทสำคัญในการทำกิจกรรมของชุมชน นั่นคือ ผู้เฒ่า ผู้แก่ในชุมชนที่มีความรู้ด้านการจักสาน (ผู้สูงอายุชาย) ด้านการทำบายศรี (ผู้สูงอายุหญิง) ด้านทอผ้ากี่กระตุก (ผู้สูงอายุหญิงและกลุ่มแม่บ้าน) ที่ยังคงเห็นคุณค่าในตนเองได้พยายามรวมกลุ่มกันมากน้อยตามความถนัดและความชอบ และมีความตั้งใจที่จะทำการถ่ายทอดความรู้ที่มีอยู่ส่งต่อให้กับคนรุ่นหลังเพื่อไม่ให้เกิดการสูญหายของเอกลักษณ์ของชุมชน ซึ่งเป็นลักษณะเฉพาะของคนไหล่หินอย่างแท้จริง

ตาราง 9 ระดับทัศนคติและการปฏิบัติตนของประชาชนต่อการธำรงรักษาเอกลักษณ์และวัฒนธรรมจากอดีตจนถึงปัจจุบันของชุมชนบ้านไหล่หิน (ด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น)

(n=310)

รายการ	x□	S.D.	การแปลผล
1. ภูมิปัญญาท้องถิ่น (ความเชื่อ/พิธีกรรม)	3.93	0.47	มาก
2. ภูมิปัญญาท้องถิ่น (อาหาร)	3.44	0.42	ปานกลาง
3. ภูมิปัญญาท้องถิ่น (สมุนไพรพื้นบ้าน / หมอเมือง)	3.48	0.36	ปานกลาง
4. ภูมิปัญญาท้องถิ่น (หัตถกรรม / งานฝีมือ)	4.17	0.64	มาก
เฉลี่ยรวม	**3.74**	**0.35**	**มาก**

ตาราง 10 ระดับทัศนคติและการปฏิบัติตนของประชาชนต่อการธำรงรักษาเอกลักษณ์และวัฒนธรรมจากอดีตจนถึงปัจจุบันของชุมชนบ้านไหล่หิน ด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น **(ความเชื่อ/พิธีกรรม)**

(n = 310)

รายการ	x̄	S.D.	การแปลผล
31. ความสนใจและเข้าร่วมพิธีกรรมตามประเพณี และความเชื่อ ของชุมชนบ้านไหล่หินอยู่เสมอ	4.05	0.62	มาก
32. การสนับสนุนให้เด็กและเยาวชนเข้าร่วมพิธีกรรมทางศาสนา และประเพณีพื้นบ้านทั้ง 12 เดือน ของชุมชนบ้านไหล่หิน	3.98	0.68	มาก
33. การปลูกฝังค่านิยมในพิธีกรรมและประเพณีพื้นบ้านไหล่หิน ให้แก่เด็กและเยาวชนในพื้นที่	3.98	0.67	มาก
34. การสอดแทรกวัฒนธรรมของพิธีกรรม ประเพณีพื้นถิ่นบ้านไหล่หินในกิจกรรมการสอนของสถานศึกษา	3.83	0.71	มาก
35. การรณรงค์ให้คนในชุมชนเห็นคุณค่าของพิธีกรรมวัฒนธรรมประเพณีพื้นถิ่นของชุมชนบ้านไหล่หิน	3.83	0.70	มาก
36. เผยแพร่ประเพณีพื้นบ้านทั้ง 12 เดือน ของชุมชนบ้านไหล่หินทางสื่อมวลชนต่าง ๆ	3.97	0.66	มาก
เฉลี่ยรวม	3.93	0.47	มาก

ตาราง 11 ระดับทัศนคติและการปฏิบัติตนของประชาชนต่อการสืบสานและถ่ายทอดเอกลักษณ์และวัฒนธรรมจากอดีตจนถึงปัจจุบันของชุมชนบ้านไหล่หิน (ด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น /อาหาร)

(n = 310)

รายการ	x□	S.D.	การแปลผล
37. ท่านทำอาหารพื้นเมืองรับประทานในครอบครัวอยู่เสมอ	3.53	0.72	มาก
38. ท่านปลูกฝังค่านิยมและสนับสนุนให้นักเรียนรับประทานอาหารพื้นเมือง	3.38	0.60	ปานกลาง
39. สนับสนุนการจัดทำหลักสูตรอาหารพื้นเมืองพื้นถิ่นชุมชนบ้านไหล่หิน เพื่อใช้สอนในสถานศึกษา	3.35	0.68	ปานกลาง
40. สนับสนุน การสอดแทรกวิธีการการปรุงอาหารพื้นเมืองในกิจกรรมการเรียนการสอนของสถานศึกษา	3.45	0.79	ปานกลาง
41. รณรงค์ประชาสัมพันธ์เชิญชวนให้คนในชุมชนบ้านไหล่หินรับประทานอาหารพื้นเมือง	3.51	0.67	มาก
42. สนับสนุนให้มีร้านจำหน่ายอาหารพื้นเมืองในชุมชนบ้านไหล่หิน	3.30	0.69	ปานกลาง
43. สนับสนุนให้มีอาหารพื้นเมืองในกิจกรรมจัดเลี้ยงงานมงคลต่าง ๆ ในชุมชนบ้านไหล่หิน	3.55	0.66	มาก
เฉลี่ยรวม	**3.44**	**0.42**	**ปานกลาง**

ตาราง 12 ทัศนคติและการปฏิบัติตนของประชาชนต่อการสืบสานและถ่ายทอดเอกลักษณ์และวัฒนธรรมจากอดีตจนถึงปัจจุบันของชุมชนบ้านไหล่หิน (ด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น / สมุนไพรพื้นบ้าน/หมอเมือง)

รายการ	x□	S.D.	การแปลผล
44. จัดตั้งศูนย์เรียนรู้หมอเมืองบ้านไหล่หินเพื่อรวบรวมข้อมูลประวัติความเป็นมาของชุมชนที่ เกี่ยวข้องกับสมุนไพร และความรู้ทางด้านการแพทย์แผนโบราณในอดีตของคนไหล่หิน	3.87	0.53	มาก
45. จัดให้มีการสงวนพืชสมุนไพรที่หายากเพื่อการอนุรักษ์และรักษาพันธ์ของสมุนไพร	3.77	0.60	มาก
46. จัดให้มีการรวบรวมตำราสมุนไพรของชุมชนบ้านไหล่หินในอดีต จัดทำเป็นตำราสุขภาพเพื่อเผยแพร่ให้ชุมชนนำไปใช้ในครัวเรือน	3.67	0.52	มาก
47. ประชาสัมพันธ์การใช้สมุนไพรเพื่อรักษาอาการเบื้องต้นในชุมชน การรักษาโรคโดยสมุนไพร	3.12	0.56	ปานกลาง
48. การบรรจุในหลักสูตรนักเรียนในระดับประถมหรือมัธยมโดยจัดให้มีเนื้อหาตามความเหมาะสม	2.95	0.72	น้อย
เฉลี่ยรวม	**3.48**	**0.36**	**ปานกลาง**

ตาราง 13 ทัศนคติและการปฏิบัติตนของประชาชนต่อการสืบสานและถ่ายทอดเอกลักษณ์และวัฒนธรรมจากอดีตจนถึงปัจจุบันของชุมชนบ้านไหล่หิน (ด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น / งานหัตถกรรมงานฝีมือ)

(n=310)

รายการ	x□	S.D.	การแปลผล
49. สนับสนุนการจัดให้มีสถานที่จัดแสดงงานหัตถกรรมงานฝีมือของชุมชนบ้านไหล่หิน	4.06	0.73	มาก
50. สนับสนุนการออกแบบลักษณะของงานหัตกรรม งานฝีมือของชุมชน ให้มีการรักษาเอกลักษณ์แบบดั้งเดิมเฉพาะถิ่น และยังจะสืบทอดต่อ ๆ กันไป เป็นเอกลักษณ์เฉพาะของชุมชนบ้านไหล่หิน	4.04	0.75	มาก
51. ช่างฝีมือที่มีอยู่ในปัจจุบันยังคงเป็นคนในท้องถิ่น และมีความผู้พันกับท้องถิ่นชุมชนบ้านไหล่หิน	4.38	0.84	มาก
52. คนรุ่นใหม่ในชุมชนมีความพร้อมในการรับการถ่ายทอดองค์ความรู้ด้านหัตถกรรม โคมตุง การทอผ้าลายไหล่หิน เพื่อรักษาเอกลักษณ์ให้ยั่งยืน	4.11	0.84	มาก
53. ส่งเสริมการประกอบอาชีพด้านหัตถกรรมของชุมชนบ้านไหล่หิน สามารถยึดเป็นอาชีพที่ยั่งยืนได้	4.25	0.75	มาก
เฉลี่ยรวม	**4.17**	**0.64**	**มาก**

4. ด้านโบราณสถานโบราณวัตถุ

จากการศึกษา พบว่า ผู้ให้ข้อมูลมีระดับทัศนคติและการปฏิบัติตนต่อการธำรงรักษาเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของชุมชนบ้านไหล่หิน ด้านโบราณสถานโบราณวัตถุ ในระดับมาก ค่าเฉลี่ย 4.30 โดยแบ่งเป็นประเด็นย่อยได้ดังนี้ เผยแพร่ ประชาสัมพันธ์เกี่ยวกับโบราณสถานโบราณวัตถุวัดไหล่หินหลวง และชุมชนบ้านไหล่หินทางสื่อมวลชนต่าง ๆ ค่าเฉลี่ย 4.40 รองลงมา คือ ส่งเสริม สนับสนุนให้สถานศึกษาร่วมจัดทำหลักสูตรหรือกิจกรรมการเรียนรู้เกี่ยวกับเรื่องโบราณสถานโบราณวัตถุของชุมชนบ้านไหล่หินภายในวัดไหล่หิน ค่าเฉลี่ย 4.39 สนับสนุนให้มีการปรับปรุงคุณค่างานด้านโบราณสถานโบราณวัตถุในชุมชนบ้านไหล่หิน ค่าเฉลี่ย 4.33 สร้างความตระหนักให้ประชาชนเข้าร่วมกิจกรรม บรูณะหรือดูแลรักษาโบราณสถานโบราณวัตถุภายในวัดไหล่หินหลวงและชุมชนบ้านไหล่หิน ค่าเฉลี่ย 4.32 สนใจเข้าร่วมกิจกรรมเกี่ยวกับบูรณะหรือการดูแลรักษาโบราณสถานโบราณวัตถุในชุมชนบ้านไหล่หิน ค่าเฉลี่ย 4.21 และสนับสนุนให้เด็กและเยาวชนเข้าร่วมในกิจกรรมการอนุรักษ์โบราณสถานและโบราณวัตถุของชุมชนบ้านไหล่หิน ค่าเฉลี่ย 4.15 ตามลำดับ (ตาราง 14)

จากผลการศึกษา แสดงให้เห็นว่า ทัศนคติและการปฏิบัติตนต่อการธำรงรักษาเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของชุมชนบ้านไหล่หิน ด้านโบราณสถานโบราณวัตถุ ในระดับมาก ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากโบราณสถานและโบราณวัตถุของไหล่หิน มีความเก่าแก่ สวยงามและมีประวัติศาสตร์อันยาวนาน เกี่ยวข้องเกี่ยวพันกับโบราณสถานและโบราณวัตถุในพื้นที่จังหวัดลำปางอีกหลายแห่ง ทำให้เป็นที่รู้จักของประชาชนและนักท่องเที่ยวโดยทั่วไป มีความโดดเด่นของสถาปัตยกรรม เป็นรูปแบบพุทธศาสนาแบบล้านนา อีกทั้งยังเป็นที่ตั้งของศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (วัดไหล่หิน) ความมีเอกลักษณ์เฉพาะของวัดเก่าแก่ทางเหนือ ทำให้ชาวชุมชนตำบลไหล่หินมีความภาคภูมิใจในวัดไหล่หิน ทำให้มีความตั้งใจที่จะทำการอนุรักษ์ หรือบูรณะโบราณสถานและโบราณวัตถุของตนเอด้วยความเต็มใจ

ตาราง 14 ทัศนคติและการปฏิบัติตนของประชาชนต่อธำรงรักษาเอกลักษณ์และวัฒนธรรมจากอดีตจนถึงปัจจุบันของชุมชนบ้านไหล่หิน (ด้านโบราณสถาน โบราณวัตถุ) **(n=310)**

รายการ	X□	S.D.	การแปลผล
54. สนับสนุนให้มีการปรับปรุงคุณค่างานด้านโบราณสถานโบราณวัตถุในชุมชนบ้านไหล่หิน	4.33	0.66	มาก
55. สนใจเข้าร่วมกิจกรรมเกี่ยวกับการบูรณะหรือการดูแลรักษาโบราณสถานโบราณวัตถุ	4.21	0.67	มาก
56. สนับสนุนให้เด็กและเยาวชนเข้าร่วมในกิจกรรมการอนุรักษ์โบราณสถานและโบราณวัตถุของชุมชนบ้านไหล่หิน	4.15	0.64	มาก
57. ส่งเสริม สนับสนุนให้สถานศึกษาร่วมจัดทำหลักสูตรหรือกิจกรรมการเรียนรู้เกี่ยวกับเรื่องโบราณสถานโบราณวัตถุของชุมชนบ้านไหล่หินภายในวัดไหล่หิน	4.39	0.69	มาก
58. สร้างความตระหนักให้ประชาชนเข้าร่วมกิจกรรมการบรูณะหรือการดูแลรักษาโบราณสถานโบราณวัตถุภายในวัดไหล่หินหลวง และในชุมชนบ้านไหล่หิน	4.32	0.78	มาก
59. จัดกิจกรรม ให้ประชาชนมีส่วนร่วมในกิจกรรมประชาสัมพันธ์โบราณสถานโบราณวัตถุวัดไหล่หินและในชุมชนบ้านไหล่หิน	4.28	0.80	มาก
60. เผยแพร่ ประชาสัมพันธ์เกี่ยวกับโบราณสถานโบราณวัตถุวัดไหล่หินหลวง ทางสื่อมวลชน	4.40	0.73	มาก
เฉลี่ยรวม	**4.30**	**0.52**	**มาก**

ตอนที่ 3 ความคาดหวังต่อการสืบสานและถ่ายทอดเอกลักษณ์ และวัฒนธรรมของชุมชนบ้านไหล่หิน

1. ด้านวิถีชีวิต จากการศึกษา พบว่า ผู้ให้ข้อมูลมีความคาดหวังต่อการสืบสานและถ่ายทอดเอกลักษณ์และวัฒนธรรม ด้านวิถีชีวิต ในภาพรวมระดับมาก ค่าเฉลี่ย 4.22 โดยแบ่งเป็นประเด็นย่อยได้ ดังนี้ ภาษาพื้นเมืองไหล่หิน (บ่าเล/อี่เล) มีระดับมากที่สุด ค่าเฉลี่ย 4.52 และระบบเหมืองฝาย ระดับมาก ค่าเฉลี่ย 3.93 ตามลำดับ (ตาราง 15)

2. ด้านประเพณีวัฒนธรรม จากการศึกษา พบว่า ผู้ให้ข้อมูลมีความคาดหวังต่อการสืบสานและถ่ายทอดเอกลักษณ์และวัฒนธรรม ด้านประเพณีวัฒนธรรม ในภาพรวมระดับมาก ค่าเฉลี่ย 3.95 โดยแบ่งเป็นประเด็นย่อยได้ ดังนี้ เอกลักษณ์ของชุมชน มีระดับมาก ค่าเฉลี่ย 3.93 และการก่อตั้งชุมชน มีระดับมาก ค่าเฉลี่ย 3.93 ตามลำดับ (ตาราง 15)

3. ด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น จากการศึกษา พบว่า ผู้ให้ข้อมูลมีความคาดหวังต่อการสืบสานและถ่ายทอดเอกลักษณ์และวัฒนธรรม ด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น ในภาพรวมระดับมาก ค่าเฉลี่ย 4.41 โดยแบ่งเป็นประเด็นย่อยได้ ดังนี้ ภูมิปัญญาด้านสมุนไพรพื้นบ้าน และภูมิปัญญาด้านงานหัตถกรรม งานฝีมือ ระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากันที่ 4.42 รองลงมา คือ ภูมิปัญญาด้านอาหาร มีระดับมาก ค่าเฉลี่ย 4.41 และภูมิปัญญาด้านความเชื่อ พิธีกรรม มีระดับมาก ค่าเฉลี่ย 4.40 ตามลำดับ (ตาราง 15)

4. ด้านโบราณสถานโบราณวัตถุ จากการศึกษา พบว่า ผู้ให้ข้อมูลมีความคาดหวังต่อการสืบสานและถ่ายทอดเอกลักษณ์และวัฒนธรรม ด้านโบราณสถานโบราณวัตถุ ในภาพรวมระดับมากที่สุด ค่าเฉลี่ย 4.75 โดยแบ่งเป็นประเด็นย่อยได้ ดังนี้ วัตถุโบราณที่เกี่ยวข้องกับครูบามหาป่าเจ้า มีระดับมากที่สุด ค่าเฉลี่ย 4.86 และ ประวัติวัดไหล่หินผ่านค่าวโบราณ มีระดับมากที่สุด ค่าเฉลี่ย 4.65 ตามลำดับ (ตารางที่ 15)

จากผลการศึกษา พบว่า ความคาดหวังต่อการสืบสานและถ่ายทอดเพื่อการธำรงรักษาเอกลักษณ์และวัฒนธรรมด้านต่าง ๆ ของชุมชนบ้านไหล่หิน ใน 4 ด้าน พบว่า มีความคาดหวังโดยรวมในระดับมาก โดย ด้านโบราณสถานและโบราณวัตถุมีระดับของความคาดหวัง ในระดับมากที่สุดทั้งในภาพรวม และเมื่อแยกเป็นประเด็นย่อย ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่า ชุมชนบ้านไหล่หิน มีความผูกพันกับวัด และพิธีกรรมความเชื่อต่าง ๆ ที่มีพื้นฐานผูกพันอยู่กับวัดไหล่หินเป็นหลัก อีกทั้งหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชนต่าง ๆ ต่างเข้ามามีส่วนในการส่งเสริมกระบวนการพัฒนา สนับสนุนทั้งทางด้านงบประมาณ และบุคลากรในการจะพัฒนาโบราณสถานและโบราณวัตถุมา

อย่างต่อเนื่อง ประชาชนได้รับรู้ข่าวสารต่าง ๆ อยู่อย่างสม่ำเสมอ และมีส่วนร่วมในการพัฒนาร่วมกันกับหน่วยงานภายนอกเป็นประจำ จึงทำให้มองเห็นภาพของโบราณสถานและโบราณวัตถุภายในชุมชนมีความโดดเด่นมากที่สุด

ตาราง 15 ความคาดหวังต่อการสืบสานและถ่ายทอดเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของชุมชนบ้านไหล่หิน

(n=310)

รายการ	X□	S.D.	การแปลผล
1. ด้านวิถีชีวิต	**4.22**	**0.53**	**มาก**
1.1 ภาษาพื้นเมืองไหล่หิน (บ่าเล/อี่เล)	4.52	0.54	มากที่สุด
1.2 ระบบเหมืองฝาย	3.93	0.74	มาก
2. ด้านประเพณีวัฒนธรรม	**3.95**	**0.72**	**มาก**
2.1 การก่อตั้งชุมชน	3.93	0.74	มาก
2.2 เอกลักษณ์ชุมชน	3.98	0.72	มาก
3. ด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น	**4.41**	**0.59**	**มาก**
3.1 ภูมิปัญญาด้านความเชื่อ พิธีกรรม	4.40	0.59	มาก
3.2 ภูมิปัญญาด้านอาหาร	4.41	0.60	มาก
3.3 ภูมิปัญญาด้านสมุนไพรพื้นบ้าน	4.42	0.59	มาก
3.4 ภูมิปัญญาด้านงานหัตกรรม งานฝีมือ	4.42	0.59	มาก
4. ด้านโบราณสถานโบราณวัตถุ	**4.75**	**0.36**	**มากที่สุด**
4.1 ประวัติวัดไหล่หินผ่านค่าวโบราณ	4.65	0.48	มากที่สุด
4.2 วัตถุโบราณที่เกี่ยวข้องกับครูบามหาป่าเจ้า	4.86	0.35	มากที่สุด
เฉลี่ยรวม	**4.35**	**0.46**	**มาก**

ตอนที่ 4 การธำรงรักษาเอกลักษณ์และวัฒนธรรมจากอดีต ถึงปัจจุบันของชุมชนบ้านไหล่หิน

1. สภาพการธำรงรักษาเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของชุมชนบ้านไหล่หิน

1.1 ความสนใจในเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของชุมชนบ้านไหล่หิน

จากการศึกษา ความคาดหวังต่อการธำรงรักษาเอกลักษณ์และวัฒนธรรมจากอดีตถึงปัจจุบันของชุมชนบ้านไหล่หิน พบว่า ความสนใจในเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของชุมชนบ้านไหล่หินของ ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่ คือ มีความสนใจ ร้อยละ 88.39 รองลงมาคือ ไม่มีความคิดเห็น ร้อยละ 10.65 และไม่มีความสนใจ ร้อยละ 0.97 ตามลำดับ (ตาราง 16)

จากผลการศึกษา พบว่า ประชาชนมีความสนใจที่จะอนุรักษ์เอกลักษณ์และวัฒนธรรมของชุมชนบ้านไหล่หิน สูงที่สุด เนื่องจากการที่มีภูมิลำเนาอยู่ในชุมชน จึงทำให้มีความผูกพันกับประเพณีและวัฒนธรรมที่สำคัญในชุมชน อีกทั้งยังได้รับการอบรมสั่งสอนและถ่ายทอดจากความรู้ต่าง ๆ จากพ่อแม่ ญาติพี่น้องในเรื่องของประเพณีวัฒนธรรมอันสำคัญของชุมชนอย่างต่อเนื่อง

1.2 การให้ความสำคัญต่อการอนุรักษ์เอกลักษณ์และวัฒนธรรมของชุมชนบ้านไหล่หิน

จากการศึกษา ความสำคัญที่จะอนุรักษ์เอกลักษณ์และวัฒนธรรมของชุมชนบ้านไหล่หิน พบว่า การให้ความสำคัญที่จะอนุรักษ์วัฒนธรรม ของชุมชนบ้านไหล่หินนี้ไว้มากน้อยเพียงใด ของผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่ คือ ให้ความสำคัญ ร้อยละ 88.71 รองลงมาคือ ไม่มีความคิดเห็น ร้อยละ 9.03 และไม่ให้ความสำคัญ ร้อยละ 2.26 ตามลำดับ (ตาราง 16)

จากผลการศึกษา พบว่า ประชาชนเกือบทั้งหมด ให้ความสำคัญต่อการอนุรักษ์วัฒนธรรมของชุมชนบ้านไหล่หิน ซึ่งเห็นได้ว่า ประชาชนส่วนใหญ่ในชุมชนบ้านไหล่หิน มีความตระหนักและมีจิตสำนึก ในการอนุรักษ์เอกลักษณ์และวัฒนธรรมของตนเองเอาไว้ให้คงอยู่สืบไป

1.3 การเข้าร่วมกิจกรรมการอนุรักษ์เอกลักษณ์และวัฒนธรรมของชุมชนบ้านไหล่หิน

จากการศึกษา ความคาดหวังต่อการธำรงรักษาเอกลักษณ์และวัฒนธรรมจากอดีตถึงปัจจุบันของชุมชนบ้านไหล่หิน พบว่า ท่านอยากเข้าร่วมในกิจกรรมอนุรักษ์วัฒนธรรมของชุมชนบ้านไหล่หิน ของผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่ คือ มีความสนใจ ร้อยละ 66.77 รองลงมาคือ ไม่มีความสนใจ ร้อยละ 9.35 และไม่มีความคิดเห็น ร้อยละ 4.51 ตามลำดับ (ตาราง 16)

จากผลการศึกษา พบว่า ประชาชนส่วนใหญ่ มีความสนใจที่จะเข้าร่วมกิจกรรมอนุรักษ์เอกลักษณ์และวัฒนธรรมของชุมชน โดยมองเห็นความสำคัญและความร่วมมือกันในการจะจัดทำกิจกรรมให้ยิ่งใหญ่ ส่งผลให้ประเพณี วัฒนธรรมต่าง ๆ ยังคงได้รับความนิยมไม่สูญสลายหายไปกับกาลเวลา

1.4 ความยินดีเป็นผู้ถ่ายทอดเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของชุมชนบ้านไหล่หินสู่ผู้อื่น

จากการศึกษา ความคาดหวังต่อการธำรงรักษาเอกลักษณ์และวัฒนธรรมจากอดีตถึงปัจจุบันของชุมชนบ้านไหล่หิน พบว่า การยินดีเป็นผู้ถ่ายทอดเอกลักษณ์วัฒนธรรมของชุมชนบ้านไหล่หินสู่ผู้อื่น ของผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่ คือ มีความยินดี ร้อยละ 72.26 รองลงมาคือ ไม่มีความคิดเห็น ร้อยละ 24.19 และไม่มีความยินดี ร้อยละ 3.55 ตามลำดับ (ตาราง 16)

จากผลการศึกษา พบว่า ประชาชนส่วนใหญ่ ยินดีจะเป็นผู้ถ่ายทอดเอกลักษณ์และวัฒนธรรมภายในชุมชนบ้านไหล่หินให้กับลูกหลาน เด็ก เยาวชน และผู้ที่มีความสนใจโดยทั่วไป

1.5 ความยินดีเป็นผู้สืบทอดเอกลักษณ์วัฒนธรรมของชุมชนบ้านไหล่หินจากผู้อื่น

จากการศึกษา ความคาดหวังต่อการธำรงรักษาเอกลักษณ์และวัฒนธรรมจากอดีตถึงปัจจุบันของชุมชนบ้านไหล่หิน พบว่า การยินที่จะดีเป็นผู้สืบทอดเอกลักษณ์วัฒนธรรมของชุมชนบ้านไหล่หินจากผู้อื่น ของผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่ คือ มีความยินดี ร้อยละ 82.90 ไม่มีความคิดเห็น 12.90 และไม่มีความยินดี 4.19 ตามลำดับ (ตาราง 16)

จากผลการศึกษา พบว่า ประชาชนส่วนใหญ่มีความยินดีที่จะเป็นผู้สืบทอดเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของตน อาจจะเป็นเพราะว่า ชาวชุมชนบ้านไหล่หินส่วนใหญ่เกิดและเติบโตในชุมชน จึงมีโอกาสเข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ และซึมซับการขัดเกลา บอกเล่า หรือ การเจอะ

เจอด้วยตนเอง จึงเกิดความรักและภาคภูมิใจในวัฒนธรรมของตน และมีความต้องการที่จะสืบสานหรือสืบทอดวัฒนธรรมเหล่านี้ให้คงอยู่คู่กับชุมชนต่อไป

1.6 การร่วมงานหรือกิจกรรมเพื่อสืบสานและถ่ายทอดเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของชุมชนบ้านไหล่หิน

จากการศึกษา ความคาดหวังต่อการธำรงรักษาเอกลักษณ์และวัฒนธรรมจากอดีตถึงปัจจุบันของชุมชนบ้านไหล่หิน พบว่า การเข้าร่วมงานหรือกิจกรรมเพื่อสืบสานเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของชุมชนบ้านไหล่หิน ของผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่ คือ เป็นประจำ ร้อยละ 60.32 รองลงมาคือ เป็นบางครั้ง ร้อยละ 33.55 และไม่เคยเข้าร่วม ร้อยละ 6.13 ตามลำดับ (ตาราง 16)

จากผลการศึกษา พบว่า ชาวชุมชนบ้านไหล่หินส่วนใหญ่ได้เข้าร่วมกิจกรรมเพื่อสืบสานเอกลักษณ์และวัฒนธรรม เป็นประจำ อาจเป็นเพราะว่า ชาวชุมชนบ้านไหล่หิน ตระหนักว่าประเพณีวัฒนธรรมของตนเป็นสิ่งที่ดีงาม เป็นสิ่งที่ซึ่งบ่งบอกถึงเอกลักษณ์ของชุมชนและท้องถิ่นของตนเอง จึงทำให้เกิดแรงจูงใจในการเข้าร่วมงานประเพณีของชุมชน เป็นประจำ

1.7 การมีโอกาสเข้าร่วมงานหรือกิจกรรมเพื่อสืบสานเอกลักษณ์วัฒนธรรมของคนในครอบครัว

จากการศึกษา ความคาดหวังต่อการธำรงรักษาเอกลักษณ์และวัฒนธรรมจากอดีตถึงปัจจุบันของชุมชนบ้านไหล่หิน พบว่า คนในครอบครัวมีโอกาสเข้าร่วมงานหรือกิจกรรมเพื่อสืบสานเอกลักษณ์วัฒนธรรมของชุมชนบ้านไหล่หิน ของผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่ คือ เป็นประจำ คิด ร้อยละ 78.71 รองลงมาคือ เป็นบางครั้ง ร้อยละ 19.68 และไม่เคยเข้าร่วม ร้อยละ 1.61 ตามลำดับ (ตาราง 16)

จากผลการศึกษา พบว่า ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่ เกือบทั้งหมดมีคนในครอบครัวมีโอกาสเข้าร่วมงานหรือกิจกรรมเพื่อสืบสานเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของชุมชนบ้านไหล่หิน เป็นประจำ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่า คนส่วนใหญ่ยังอยู่ในวัยทำงาน ภารกิจที่รัดตัวทำให้ในกิจกรรมประเพณีบางอย่างไม่สามารถเข้าร่วมกิจกรรมได้ แต่โดยภาพรวมแล้วชุมชนบ้านไหล่หิน ถึงจะเป็นครอบครัวขยายแต่ก็มีสมาชิกในครอบครัว 4 – 5 คน และมีความหลากหลายของสมาชิกภายในครอบครัว เช่น มีทั้งเด็ก มีคนแก่ และมีคนในวันทำงาน ดังนั้นหากมีกิจกรรมต่าง ๆ ก็มักจะ ให้คนในครอบครัวเข้าร่วมกิจกรรมแทนผู้ที่ติดธุระ หรือติดภารกิจการทำงาน แทบทุกครั้ง

ตาราง 16 จำนวนและร้อยละของผู้ให้ข้อมูลด้านความคาดหวังต่อการสืบสานและถ่ายทอดเอกลักษณ์และวัฒนธรรมจากอดีตถึงปัจจุบันของชุมชนบ้านไหล่หิน

รายการ	จำนวน	ร้อยละ
1. ความสนใจในเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของชุมชนบ้านไหล่หิน		
มีความสนใจ	274	88.39
ไม่มีความสนใจ	3	0.97
ไม่มีความคิดเห็น	33	10.65
2. ความสำคัญที่จะอนุรักษ์เอกลักษณ์วัฒนธรรมของชุมชนบ้านไหล่หินนี้ไว้มากน้อยเพียงใด		
ให้ความสำคัญ	275	88.71
ไม่ให้ความสำคัญ	7	2.26
ไม่มีความคิดเห็น	28	9.03
3. การอยากเข้าร่วมในกิจกรรมการอนุรักษ์เอกลักษณ์และวัฒนธรรมของชุมชนบ้านไหล่หิน		
มีความสนใจ	267	86.12
ไม่มีความสนใจ	29	9.35
ไม่มีความคิดเห็น	14	4.51
4. ความยินดีจะเป็นผู้ถ่ายทอดเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของชุมชนบ้านไหล่หินสู่ผู้อื่น		
มีความยินดี	224	88.39
ไม่มีความยินดี	11	0.97
ไม่มีความคิดเห็น	75	10.65

ตาราง 16 (ต่อ)

รายการ	จำนวน (n = 310)	ร้อยละ
5. ความยินดีเป็นผู้สืบทอดเอกลักษณ์วัฒนธรรมของชุมชนบ้านไหล่หินจากผู้อื่น		
มีความยินดี	257	82.90
ไม่มีความยินดี	13	4.19
ไม่มีความคิดเห็น	40	12.90
6. การเข้าร่วมงาน หรือกิจกรรมเพื่อสืบสานเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของชุมชนบ้านไหล่หิน		
เป็นประจำ	187	60.32
เป็นบางครั้ง	104	33.55
ไม่เคยเข้าร่วม	19	6.13
7. การมีโอกาสเข้าร่วมงานหรือกิจกรรมเพื่อสืบสานเอกลักษณ์วัฒนธรรมของคนในครอบครัว		
เป็นประจำ	244	78.71
เป็นบางครั้ง	61	19.68
ไม่เคยเข้าร่วม	5	1.61

2. วิธีการธำรงรักษาเอกลักษณ์และวัฒนธรรมจากอดีตถึงปัจจุบันของชุมชนบ้านไหล่หิน

2.1 การได้รับการถ่ายทอดเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของชุมชนบ้านไหล่หินจากผู้อื่น

จากการศึกษา การได้รับการถ่ายทอดเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของชุมชนบ้านไหล่หิน โดยผู้ให้ข้อมูลจัดอันดับความสำคัญ ของการได้รับการถ่ายทอดเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของชุมชนบ้านไหล่หินจากผู้อื่น พบว่า มีผู้ที่เลือกเป็นอันดับที่ 1 สูงที่สุด คือ เล่าให้ฟัง ร้อยละ 50.97 มีผู้เลือกเป็นอันดับที่ 2 สูงที่สุด คือ พาเข้าร่วมกิจกรรม ร้อยละ 48.71 มีผู้เลือกเป็น

ลำดับที่ 3 สูงที่สุดคือ ครูอาจารย์/ ผู้รู้ ถ่ายทอด ร้อยละ 45.48 มีผู้เลือกเป็นอันดับที่ 4 สูงที่สุดคือ พบเห็นด้วยตนเอง ร้อยละ 35.16 และ มีผู้เลือกเป็นอันดับที่ 5 สูงที่สุดคือ สื่อสิ่งพิมพ์ ร้อยละ 60.97 (ตาราง 17)

จากผลการศึกษา แสดงให้เห็นว่า ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่ ได้รับการถ่ายทอดเรื่องราวของเอกลักษณ์วัฒนธรรมของชุมชนบ้านไหล่หิน ผ่านการเล่าเรื่องหรือประวัติของของวัฒนธรรมนั้น ๆ และให้ความสำคัญต่อการการถ่ายทอดในลักษณะนี้มากที่สุด อาจเนื่องจากเป็นวิธีที่ง่าย และสะดวกสามารถสื่อสารได้โดยตรง และส่งต่อความรู้ได้ในทันที

ตาราง 17 วิธีการธำรงรักษาเอกลักษณ์และวัฒนธรรมจากอดีตถึงปัจจุบันของชุมชนบ้านไหล่หิน : การได้รับการถ่ายทอดเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของชุมชนบ้านไหล่หินจากผู้อื่น

รายการ	เลือกเป็นอันดับ 1		เลือกเป็นอันดับ 2		เลือกเป็นอันดับ 3		เลือกเป็นอันดับ 4		เลือกเป็นอันดับ 5	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
1. เล่าให้ฟัง	158	50.97	88	28.39	17	5.48	20	6.45	27	8.71
2. พาเข้าร่วมกิจกรรม	81	26.13	151	48.71	41	13.23	22	7.10	15	4.84
3. ครู อาจารย์ ถ่ายทอด	16	5.16	39	12.58	141	45.48	96	30.97	18	5.81
4. สื่อสิ่งพิมพ์	15	4.48	18	5.81	25	8.06	63	20.32	189	60.97
5. พบเห็นด้วยตนเอง	40	12.90	14	4.52	86	27.74	109	35.16	61	19.68

2.2 การได้รับ ข้อมูลข่าวสาร / การติดต่อ / แจ้งข่าว / การเชิญเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ ของชุมชนบ้านไหล่หิน

จากการศึกษา การได้รับ ข้อมูลข่าวสาร / การติดต่อ / แจ้งข่าว / การเชิญเข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชนบ้านไหล่หิน โดยให้ผู้ให้ข้อมูลจัดอันดับความสำคัญของการได้รับข้อมูล / การติดต่อ / แจ้งข่าว / การเชิญเข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชนบ้านไหล่หิน พบว่า มีผู้เลือกเป็นอันดับที่ 1 มากที่สุด คือ ได้รับแจ้งจากผู้นำหมู่บ้าน ร้อยละ 58.39 มีผู้เลือกเป็นอันดับที่ 2 มากที่สุด คือ ได้รับข่าวจากเพื่อนบ้านและคนในชุมชน ร้อยละ 38.39 มีผู้เลือกเป็นอันดับที่ 3 มากที่สุด คือ จากหนังสือเชิญหรือเอกสารแจกจ่าย ร้อยละ 29.35 มีผู้เลือกเป็นอันดับที่ 4 มากที่สุด คือ จากพระภิกษุและกรรมการวัด ร้อยละ 34.52 และ มีผู้เลือกเป็นอันดับที่ 5 มากที่สุด คือ จากการโฆษณาประชาสัมพันธ์ของหมู่บ้าน ร้อยละ 45.81 ตามลำดับ (ตาราง 18)

จากผลการศึกษา แสดงให้เห็นว่า ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่ได้รับข้อมูล / การติดต่อ / แจ้งข่าว / การเชิญเข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ เกี่ยวกับเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของชุมชนบ้านไหล่หิน จากการได้รับแจ้งจากผู้นำในหมู่บ้านและได้รับข่าวจากเพื่อนและคนในชุมชน อยู่ในอันดับต้น ๆ ซึ่งอาจเป็นเพราะว่าในปัจจุบันด้วยสภาพเศรษฐกิจที่รัดตัวทำให้ชาวชุมชนบ้านไหล่หิน ต้องเดินทางออกจากบ้านแต่เช้าเพื่อไปทำงานและกลับเข้าบ้านในเวลาเย็น จึงมีโอกาสได้รับข้อมูลภายในชุมชนจากการประชาสัมพันธ์เสียงตามสายโดยผู้ใหญ่บ้านซึ่งมักจะมีการประชาสัมพันธ์ในช่วงเช้าและช่วงเวลาเย็นของแต่ละวัน

ตาราง 18 วิธีการธำรงรักษาเอกลักษณ์และวัฒนธรรมจากอดีตถึงปัจจุบันของชุมชนบ้านไหล่หิน : การได้รับข้อมูลข่าวสาร / การติดต่อ / แจ้งข่าว / การเชิญเข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชนบ้านไหล่หิน

รายการ	เลือกเป็นอันดับ 1		เลือกเป็นอันดับ 2		เลือกเป็นอันดับ 3		เลือกเป็นอันดับ 4		เลือกเป็นอันดับ 5	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
1.ได้รับแจ้งจากผู้นำหมู่บ้าน	181	58.39	96	30.97	33	10.65	0	0.00	0	0.00
2.ได้รับข่าวจากเพื่อนบ้านและคนในชุมชน	67	21.61	119	38.39	46	14.84	78	25.16	0	0.00
3.ได้รับข่าวจากหนังสือเชิญชวนหรือเอกสารแจกจ่าย	12	3.87	15	4.84	91	29.35	50	16.13	142	45.81
4.ได้รับข่าวจากพระภิกษุกรรมการวัด	0	0.00	4	1.29	59	19.03	107	34.52	140	45.16
5.ได้รับข่าวจากการโฆษณาประชาสัมพันธ์หมู่บ้าน	50	16.13	76	24.52	81	26.13	75	24.19	28	9.03

2.3 การถ่ายทอดเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของชุมชนบ้านไหล่หินให้กับบุตรหลานของชุมชน

จากการศึกษา การถ่ายทอดเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของชุมชนบ้านไหล่หินให้กับบุตรหลานของชุมชน โดยให้ผู้ให้ข้อมูลจัดอันดับความสำคัญ ของการถ่ายทอดเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของชุมชนบ้านไหล่หินให้กับบุตรหลาน พบว่า มีผู้เลือกเป็นอันดับที่ 1 มากที่สุด คือ เล่าให้ฟังอยู่เสมอ ร้อยละ 51.29 มีผู้เลือกเป็นอันดับที่ 2 มากที่สุด คือ พาไปเข้าร่วมกิจกรรม ร้อยละ 32.90 มีผู้เลือกเป็นอันดับที่ 3 มากที่สุดคือ ให้ครู อาจารย์ ผู้รู้สอนให้ ร้อยละ 35.48 มีผู้เลือกเป็นอันดับที่ 4 มากที่สุดคือ ให้ศึกษาด้วยตนเอง ร้อยละ 51.94 และมีผู้เลือกเป็นอันดับที่ 5 มากที่สุดคือ เล่าให้ฟังเมื่อถูกถาม ร้อยละ 49.03 ตามลำดับ (ตาราง 19)

จากผลการศึกษา แสดงให้เห็นว่า ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่ มีการถ่ายทอดเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของชุมชนบ้านไหล่หินผ่านกิจกรรม เล่าเรื่องราวหรือประวัติของประเพณีวัฒนธรรมให้ฟังอยู่เสมอ ทั้งนี้เนื่องจากการถ่ายทอดโดยการบอกเล่า เป็นวิธีที่นิยมกันมาก วิธีนี้เป็นวิธีที่ง่าย สะดวก แต่ในขณะเดียวกัน ก็ไม่มีการจดบันทึกเอาไว้ ความรู้ที่ได้รับการถ่ายทอดก็อาจจะทำให้มีโอกาสสูญหาย หรือขาดตอนไปได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ข้อมูลที่เป็นรายละเอียด ทั้งนี้เนื่องจากต้องอาศัยความจำ ของทั้งผู้เล่า และผู้รับฟังด้วย โดยคนรุ่นก่อนได้แก่ พ่อหลวง แม่หลวง (ปู่ย่า ตายาย) หรือ พ่อ แม่ ได้เล่าเรื่องราวต่าง ๆ อันเป็นประสบการณ์ชีวิตตอนเองที่ได้เรียนรู้ มีความรู้ หรือมีประสบการณ์ นำมาเล่าสู่คนรุ่นลูก รุ่นหลาน ได้รับรู้ รับทราบถึงสิ่งต่าง ๆ ได้แก่ การบอกเล่าเรื่องราวความเป็นมา ประวัติของชุมชน ประเพณีวัฒนธรรม ความเป็นอยู่ การดำเนินชีวิต เป็นต้น

ตาราง 19 วิธีการธำรงรักษาเอกลักษณ์และวัฒนธรรมจากอดีตถึงปัจจุบันของชุมชนบ้านไหล่หิน : การถ่ายทอดเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของชุมชนบ้านไหล่หินให้กับบุตรหลานของชุมชน

รายการ	เลือกเป็นอันดับ 1		เลือกเป็นอันดับ 2		เลือกเป็นอันดับ 3		เลือกเป็นอันดับ 4		เลือกเป็นอันดับ 5	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
1. เล่าให้ฟังอยู่เสมอ	159	51.29	88	28.39	31	10.00	12	3.87	20	6.45
2. เล่าให้ฟังเมื่อถูกถาม	37	11.94	51	16.45	19	6.13	51	16.45	152	49.03
3. พาไปเข้าร่วมกิจกรรม	100	32.26	102	32.90	108	34.84	0	0.00	0	0.00
4. ให้ครูอาจารย์ ผู้รู้สอนให้	0	0.00	32	10.32	110	35.48	86	27.74	82	26.45
5. ให้ศึกษาด้วยตนเอง	14	4.52	37	11.94	42	13.55	161	51.94	56	18.06

2.4 บุคคลที่มีอิทธิพลต่อการเรียนรู้/ถ่ายทอดวัฒนธรรมของชุมชนบ้านไหล่หิน

จากการศึกษา บุคคลใดที่มีอิทธิพลต่อการเรียนรู้/ถ่ายทอดวัฒนธรรมของชุมชนบ้านไหล่หิน โดยให้ผู้ให้ข้อมูลจัดอันดับความสำคัญ บุคคลใดที่มีอิทธิพลต่อการเรียนรู้/ถ่ายทอดวัฒนธรรมของชุมชนบ้านไหล่หิน พบว่า มีผู้เลือกเป็นอันดับที่ 1 สูงที่สุด คือ ปู่ย่า ตายาย พ่อแม่ ร้อยละ 51.94 มีผู้เลือกเป็นอันดับที่ 2 สูงที่สุดคือ ปู่ย่า ตายาย พ่อแม่ ร้อยละ 41.94 มีผู้เลือกเป็นอันดับที่ 3 สูงที่สุดคือ ญาติพี่น้อง เพื่อนบ้าน ร้อยละ 46.13 มีผู้เลือกเป็นอันดับที่ 4 สูงที่สุดคือ พระภิกษุ วัด ร้อยละ 43.23 และมีผู้เลือกเป็นอันดับที่ 5 สูงที่สุดคือ สื่อประชาสัมพันธ์ ร้อยละ 52.90 (ตาราง 20)

จากผลการศึกษา แสดงให้เห็นว่า ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่ เลือก ปู่ย่า ตายาย พ่อแม่ เป็นบุคคลที่มีอิทธิพลต่อการเรียนรู้วัฒนธรรมของตนเอง ในอันดับแรกมากที่สุด อาจเป็นเพราะว่า ปู่ย่า ตายาย พ่อแม่ เป็นกลุ่มบุคคลที่มีความใกล้ชิดและดูแลอบรมสั่งสอน ด้วยความรักและความอบอุ่น อีกทั้งในสังคมไทยครอบครัวส่วนใหญ่มีการเลี้ยงดูแบบใช้เหตุผล พ่อ แม่ ปู่ย่า ตายาย ทำตนเป็นแบบอย่างที่ดีในการปฏิบัติตน การดำเนินชีวิต เพราะการกระทำจะมีผลต่อความทรงจำของผู้เรียนรู้มากกว่าการว่ากล่าวตักเตือนหรือสั่งสอนอบรมด้วยวาจา

ตาราง 20 วิธีการธำรงรักษาเอกลักษณ์และวัฒนธรรมจากอดีตถึงปัจจุบันของชุมชนบ้านไหล่หิน : บุคคลที่มีอิทธิพลต่อการเรียนรู้/ถ่ายทอดวัฒนธรรมของไหล่หิน

รายการ	เลือกเป็นอันดับ 1		เลือกเป็นอันดับ 2		เลือกเป็นอันดับ 3		เลือกเป็นอันดับ 4		เลือกเป็นอันดับ 5	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
1. ปู่ย่า ตายาย พ่อแม่ ญาติ	161	51.94	130	41.94	0	0.00	1	0.32	18	5.81
2. เพื่อนฝูง เพื่อนบ้าน	13	4.19	23	7.42	143	46.13	38	12.26	93	30.00
3. ครูอาจารย์/ปราชญ์ ผู้รู้	118	38.06	123	39.68	60	19.35	9	2.90	0	0.00
4. พระภิกษุ / วัด	1	0.32	34	10.94	106	34.19	134	43.23	35	11.29
5. สื่อประชาสัมพันธ์	17	5.48	0	0.00	1	0.32	128	41.29	164	52.90

2.5 ปัจจัยที่มีผลต่อการตัดสินใจเลือกที่จะเข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อสืบสานเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของชุมชนบ้านไหล่หิน

จากการศึกษา ปัจจัยที่มีผลต่อการตัดสินใจเลือกที่จะเข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อสืบสานเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของชุมชนบ้านไหล่หิน โดยผู้ให้ข้อมูลจัดอันดับความสำคัญของปัจจัยที่มีผลต่อการตัดสินใจเลือกที่จะเข้าร่วมกิจกรรม กิจกรรมต่าง ๆ เพื่อสืบสานเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของชุมชนบ้านไหล่หิน มากที่สุด พบว่า มีผู้เลือกเป็นอันดับที่ 1 สูงที่สุด คือ พ่อแม่ญาติพี่น้องชักชวนไปด้วยกัน ร้อยละ 61.61 มีผู้เลือกเป็นอันดับที่ 2 สูงที่สุด คือ อยากมีส่วนร่วมเพราะเห็นความสำคัญของการสืบสานเอกลักษณ์และวัฒนธรรม ร้อยละ61.61มีผู้เลือกเป็นอันดับที่ 3 สูงที่สุด คือ อยากรู้อยากเห็น อยากศึกษาความเป็นมาของชุมชน ร้อยละ 76.45 มีผู้เลือกเป็นอันดับที่ 4 สูงที่สุด คือ น่าสนใจ น่าสนุก ร้อยละ 49.35 และมีผู้เลือกเป็นอันดับที่ 5 สูงที่สุด คือ ร่วมงานฟรี ไม่เสียค่าใช้จ่ายใด ๆ ร้อยละ 71.94 (ตาราง 21)

จากผลการศึกษา แสดงให้เห็นว่า ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่ ให้ความสำคัญกับ พ่อแม่ญาติพี่น้องชักชวนไปด้วยกัน เป็นปัจจัยที่มีผลต่อการตัดสินใจเลือกที่จะเข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อสืบสานเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของชุมชนบ้านไหล่หิน ทั้งนี้จากการที่ผู้ใหญ่พาลูกหลานไปร่วมพิธีกรรมต่าง ๆ ก็เป็นแนวทางหนึ่งที่ก่อให้เกิดการอบรม สั่งสอนให้ความรู้ โดยทางอ้อม โดยผู้ใหญ่ทำหน้าที่ในการสาธิตเป็นแบบอย่างให้เห็น มิใช่เพียงครั้งสองครั้งเท่านั้น หากแต่ซ้ำแล้วซ้ำล่าด้วยปริมาณมากครั้งจนทำให้เกิดการซึมซับ ซึ่งในส่วนนี้ ผู้ให้ข้อมูลบางคนกล่าวว่า ในตอนเป็นเด็กเคยตามพ่อแม่ปู่ย่าตายาย ไปร่วมพิธีกรรมต่าง ๆ ในชุมชน จนกระทั้งจำไปได้เอง เป็นการขัดเกลาเรียนรู้ไปโดยปริยาย อาจมากน้อยแล้วแต่บุคคลแต่ละบุคคล อีกทั้งสมาชิกในครอบครัวหรือเครือญาติ เป็นบุคคลสำคัญที่สามารถสนับสนุนการสร้างเสริมภูมิคุ้มกันทางสังคมของเด็กและเยาวชน ขณะที่แนวทางการส่งเสริมการเรียนรู้ของเยาวชนเพื่อเสริมสร้างภูมิคุ้มกันทางวัฒนธรรมของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในปัจจุบัน มีความเห็นไปในทางเดียวกันว่า สถาบันครอบครัวที่เป็นหน่วยเล็กที่สังคม แต่มีพลัง และมีอิทธิพลอย่างมากต่อเด็กและเยาวชน

ตาราง 21 วิธีการธำรงรักษาเอกลักษณ์และวัฒนธรรมจากอดีตถึงปัจจุบันของชุมชนบ้านไหล่หิน : ปัจจัยที่มีผลต่อการตัดสินใจเลือกที่จะเข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อสืบสานเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของชุมชนบ้านไหล่หิน

รายการ	เลือกเป็นอันดับ 1		เลือกเป็นอันดับ 2		เลือกเป็นอันดับ 3		เลือกเป็นอันดับ 4		เลือกเป็นอันดับ 5	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
1. น่าสนใจ น่าสนุก	35	11.29	35	11.29	0	0.00	153	49.35	87	28.06
2. พ่อแม่ และญาติพี่น้องชักชวน ไปด้วยกัน	191	61.61	49	15.81	35	11.29	35	11.29	0	0.00
3.อยากมีส่วนร่วมเพราะเห็นความสำคัญ	84	27.10	191	61.61	35	11.29	0	0.00	0	0.00
4.ร่วมงานฟรี ไม่เสียค่าใช้จ่ายใด ๆ	0	0.00	0	0.00	3	0.97	84	27.10	223	71.94
5.อยากรู้อยากเห็น อยากศึกษาความเป็นมา	0	0.00	35	11.29	237	76.45	38	12.26	0	0.00

2.6 ปัจจัยใดที่มีผลต่อการไม่สนใจที่จะเข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อสืบสานเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของชุมชนบ้านไหล่หิน

จากการศึกษา ปัจจัยใดที่มีผลต่อการไม่สนใจที่จะเข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อสืบสานเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของชุมชนบ้านไหล่หิน โดยผู้ให้ข้อมูลจัดอันดับความสำคัญของปัจจัยใดที่มีผลต่อการไม่สนใจที่จะเข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อสืบสานเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของชุมชนบ้านไหล่หิน พบว่า มีผู้เลือกเป็นอันดับที่ 1 สูงที่สุด คือ ไม่ได้รับข่าว ไม่ได้รับการแจ้งหรือการชักชวน ร้อยละ 51.94 มีผู้เลือกเป็นอันดับที่ 2 สูงที่สุด คือ ยุ่งยากในการแต่งกายการเตรียมตัวเข้าร่วมกิจกรรม ร้อยละ 44.84 มีผู้เลือกเป็นอันดับที่ 3 สูงที่สุด คือ ทำงาน ทำมาหากิน ช่วยเหลือพ่อแม่ ติดธุระ ร้อยละ 37.74 มีผู้เลือกเป็นอันดับที่ 4 สูงที่สุด คือ น่าเบื่อหน่ายไม่น่าสนใจ ร้อยละ 53.55 และมีผู้เลือกเป็นอันดับที่ 5 สูงที่สุด คือ ขี้เกียจ รำคาญ ยุ่งยาก ร้อยละ 70.97 (ตาราง 22)

จากผลการศึกษา แสดงให้เห็นว่า ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่ ให้ความคิดเห็นว่า การไม่ได้รับข่าว ไม่ได้รับการแจ้งหรือชักชวนเข้าร่วมกิจกรรม และเห็นว่ามีความยุ่งยากในการเตรียมตัวเข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ในชุมชน เป็นปัจจัยที่ส่งผลทำให้ไม่สนใจในการเข้าร่วมกิจกรรม ซึ่งอาจเป็นเพราะว่า ปัญหาด้านเศรษฐกิจและสังคมที่ทำให้คนในชุมชน จนลง ต้องแสวงหาอาชีพ เพื่อช่วยเหลือครอบครัว สิ่งเหล่านี้ทำให้เกิดปรากฏการณ์ที่ชาวบ้านต้องเคลื่อนย้ายเข้าไปทำงานรับจ้างในเมือง ทิ้งถิ่นฐานเข้ามาหางาน ไม่มีเวลาในการเข้าร่วมกิจกรรมของชุมชน จึงทำให้ไม่ได้มีบทบาทในการเรียนรู้สังคมร่วมกับชุมชน

ตาราง 22 รูปแบบการธำรงรักษาเอกลักษณ์และวัฒนธรรมจากอดีตถึงปัจจุบันของชุมชนบ้านไหล่หิน : ปัจจัยใดที่มีผลต่อการไม่สนใจที่จะเข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อ สืบสานเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของชุมชนบ้านไหล่หิน

รายการ	เลือกเป็นอันดับ 1		เลือกเป็นอันดับ 2		เลือกเป็นอันดับ 3		เลือกเป็นอันดับ 4		เลือกเป็นอันดับ 5	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
1. น่าเบื่อหน่ายไม่น่าสนใจ	67	21.61	17	5.48	5	1.61	166	53.55	55	17.74
2. ยุ่งยากในการแต่งกาย การเตรียมตัว	10	3.23	139	44.84	130	41.94	15	4.84	16	5.16
3. ไม่ได้รับข่าว ไม่ได้รับการแจ้งหรือชักชวน	161	51.94	75	24.19	57	18.39	13	4.19	4	1.29
4. ทำงาน ทำมาหากิน ช่วยเหลือพ่อแม่	57	18.39	65	20.97	117	37.74	56	18.06	15	4.84
5. ขี้เกียจ รำคาญ ยุ่งยาก	15	4.84	14	4.52	1	0.32	60	19.35	220	70.97

2.7 ความคาดหวังต่อการส่งเสริมและอนุรักษ์เอกลักษณ์และวัฒนธรรมของชุมชนบ้านไหล่หิน

จากการศึกษา ความคาดหวังต่อการส่งเสริมและอนุรักษ์เอกลักษณ์และวัฒนธรรมของชุมชนบ้านไหล่หิน โดยผู้ให้ข้อมูลจัดอันดับความสำคัญของความคาดหวังต่อการส่งเสริมและอนุรักษ์เอกลักษณ์และวัฒนธรรมของชุมชนบ้านไหล่หิน พบว่า มีผู้เลือกเป็นอันดับที่ 1 สูงที่สุด คือ บุตรหลาน เยาวชนในหมู่บ้าน ร้อยละ 55.81 มีผู้เลือกเป็นอันดับที่ 2 สูงที่สุด คือ บิดา มารดา ปู่ย่า ตายาย ญาติในครอบครัว ร้อยละ 37.34 มีผู้เลือกเป็นอันดับที่ 3 สูงที่สุด คือ ปราชญ์หรือผู้รู้ในท้องถิ่น ร้อยละ 49.35 มีผู้เลือกเป็นอันดับที่ 4 สูงที่สุด คือ หน่วยงานภาครัฐและผู้นำท้องถิ่น ร้อยละ 41.94 และมีผู้เลือกเป็นอันดับที่ 5 สูงที่สุด คือ โรงเรียน และครูบาอาจารย์ ร้อยละ 42.58 (ตาราง 23)

จากผลการศึกษา แสดงให้เห็นว่า ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่ เห็นว่า บุตรหลาน เยาวชนในหมู่บ้านเป็นความคาดหวังต่อการส่งเสริมและอนุรักษ์เอกลักษณ์และวัฒนธรรมของชุมชนบ้าน ไหล่หิน เนื่องจากความเชื่อ พิธีกรรม เกี่ยวกับเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของชุมชนบ้านไหล่หิน เกือบทั้งหมดที่เกิดขึ้นภายในชุมชน เป็นเพียงความเชื่อที่เกิดขึ้นกับสิ่งที่อยู่ในมิติที่เหนือธรรมชาติ ดังนั้น การสืบทอด การให้ความรู้ สร้างความเข้าใจรวมถึงการปลูกฝังให้แก่คนรุ่นหลัง นั่นคือ เด็กและเยาวชนคนรุ่นใหม่ตั้งแต่เริ่มแรกจะช่วยรักษาคุณค่าทางความคิดของคนรุ่นก่อนได้ แต่อย่างไรก็ตาม การชี้แจงหรือถ่ายทอดอย่างมีเหตุผลที่เหมาะสมกับสถานการณ์และสภาวะแวดล้อมก็จะช่วยให้ความเชื่อเหล่านั้นคงอยู่ได้ในสังคมสืบไป ความพยายามที่จะปลูกฝังให้ชนรุ่นลูกรุ่นหลาน ได้เกิดความตระหนัก เกิดการยกย่อง และมีความยำเกรงต่อพิธีกรรมต่าง ๆ สิ่งเหล่านี้นับเป็นคุณค่าทางสังคมที่ควรค่าแก่การสืบทอดสู่คนรุ่นใหม่ เพื่อให้ชุมชนเกิดสำนึกแห่งการอนุรักษ์เอกลักษณ์และวัฒนธรรมของตนเอง และธำรงรักษาเอาไว้ให้อยู่คู่กับชุมชนบ้านไหล่หินตลอดไป

ตาราง 23 รูปแบบการธำรงรักษาเอกลักษณ์และวัฒนธรรมจากอดีตถึงปัจจุบันของชุมชนบ้านไหล่หิน : ความคาดหวังต่อการส่งเสริมและอนุรักษ์เอกลักษณ์และวัฒนธรรมของชุมชนบ้านไหล่หิน

รายการ	เลือกเป็นอันดับ 1		เลือกเป็นอันดับ 2		เลือกเป็นอันดับ 3		เลือกเป็นอันดับ 4		เลือกเป็นอันดับ 5	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
1. หน่วยงานภาครัฐ ผู้นำท้องถิ่น	64	20.65	0	0.00	0	0.00	130	41.94	116	37.42
2. โรงเรียน ครูอาจารย์	0	0.00	62	20.00	0	0.00	116	37.42	132	42.58
3. บิดา มารดา ปู่ย่า ตายาย ญาติในครอบครัว	61	19.68	117	37.74	132	42.58	0	0.00	0	0.00
4. ปราชญ์หรือผู้รู้ในท้องถิ่น	12	3.87	81	26.13	153	49.35	64	20.65	0	0.00
5. บุตรหลาน เยาวชนในหมู่บ้าน	173	55.81	50	16.13	25	8.06	0	0.00	62	20.00

ตอนที่ 5 การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยส่วนบุคคล ปัจจัยทางเศรษฐกิจ ปัจจัยที่ทำหน้าที่สืบสานและถ่ายทอดเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของชุมชนบ้านไหล่หินกับความคาดหวังต่อการสืบสานและถ่ายทอดเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของชุมชนบ้านไหล่หิน

การศึกษาการธำรงรักษาเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของชุมชนบ้านไหล่หินมีระดับอัตราวัดเป็นอัตราส่วน (Ratio Scale) คือวัดระดับของค่าน้ำหนักคะแนนเฉลี่ย (weight mean score) ส่วนตัวแปรอิสระบางตัวมีระดับการวัดเป็นอัตราส่วน หรือมีค่าเป็น 0,1 (Dummy) สถิติที่ใช้วิเคราะห์ปัจจัยที่มีผลต่อการธำรงรักษาเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของชุมชนบ้านไหล่หินในเชิงความสัมพันธ์ ได้แก่การวิเคราะห์การถดถอยพหุ (ตาราง 24)

การหาความสัมพันธ์ของปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับความคาดหวังต่อการสืบสานและถ่ายทอดเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของชุมชนบ้านไหล่หิน ผู้วิจัยใช้สถิติการวิเคราะห์การถดถอยพหุ (Multiple Regression Analysis) ในการหาตัวแปรอิสระที่มีความสัมพันธ์กับความคาดหวังต่อการสืบสานเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของชุมชนบ้านไหล่หิน ได้โดยทำการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ของตัวแปรทั้งหมดด้วยการวิเคราะห์สหสัมพันธ์ของเพียร์สัน (Pearson's product moment correlation) เพื่อทำการแยกตัวแปรที่มีความสัมพันธ์ (สูงกว่า 0.800) ออกไป

ซึ่งความสัมพันธ์ของปัจจัยที่เกี่ยวข้อง พบว่า ตัวแปรทุกตัวมีความสัมพันธ์กัน แต่ว่าถือว่ามีค่าความสัมพันธ์กันไม่มาก คือ ความสัมพันธ์ต่ำกว่า 0.800 ดังนั้น จึงถือได้ว่าตัวแปรทุกตัวปัจจัยที่เกี่ยวข้องสามารถนำมาใช้วิเคราะห์การถดถอยพหุได้ (ตาราง 25)

ตาราง 24 ตัวแปรที่ใช้ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรอิสระ กับความคาดหวังการสืบสานและถ่ายทอดเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของชุมชนบ้านไหล่หิน

ตัวแปร	รายละเอียด	การวัด/รหัส
ตัวแปรตาม		
1. LIVE	วิถีชีวิต	ค่าเฉลี่ย (คะแนน 1-5)
2. CULTURE	ประเพณีวัฒนธรรม	ค่าเฉลี่ย (คะแนน 1-5)
3. INTELLEC	ภูมิปัญญาท้องถิ่น	ค่าเฉลี่ย (คะแนน 1-5)
4. ANCIEN	โบราณสถานโบราณวัตถุ	ค่าเฉลี่ย (คะแนน 1-5)
ตัวแปรอิสระ		
ปัจจัยส่วนบุคคล		
SEX	เพศ	ชาย = 1 หญิง =0
AGE	อายุ	จำนวน (ปี)
EDU	ระดับการศึกษา	ปวส, อนุปริญญา= 1 อื่น ๆ =0
STATUS	สถานภาพการสมรส	สมรส= 1 อื่นๆ= 0
MEM	จำนวนสมาชิกในครัวเรือน	จำนวน (คน)
ปัจจัยทางเศรษฐกิจ/สังคม		
OCCU	อาชีพ	เกษตรกร= 1 อื่นๆ= 0
ROLE	บทบาท/หน้าที่ในชุมชน	มี= 1 ไม่มี= 0
INCOME	รายได้	จำนวน (บาท)
ปัจจัยที่ทำหน้าที่ธำรงรักษา		
LOCAL	การเป็นคนถิ่นเดิม	ชุมชนไหล่หิน =1 นอกชุมชน = 0
KNOW	ความคุ้นเคยในเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของชุมชน	คุ้นเคย =1 ไม่คุ้นเคย =0

ตาราง 25 เมตริกซ์ความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรอิสระกับตัวแปรตามที่ใช้ในการวิเคราะห์

ตัวแปร	AGE	EDU	STATUS	MEM	OCCU	FUNTION	INCOME	LOCAL	KNOW
AGE									
EDU	-.430**								
STATUS	.342	-.163							
MEM	.027	-.092	-.039						
OCCU	.328	-.110	-.147**	.023					
ROLE	.639**	-.267**	.380**	-.010	.190**				
INCOME	.029	-.107	.016	.381**	.047	-.080			
LOCAL	-.039	-.136*	-.017	.022	-.055	.043	-.086		
KNOW	.065	.081	-.047	.005	-.038	.087	-.085	.755**	
LIVE	.342**	-.210**	.078	.015	.098	.232**	.043	-.035	.015
CULTURE	.427**	-.234**	.150**	.013	.131*	.352**	.020	-.041	.029
INTELLEC	.337**	-.122*	.156**	.016	.075	.344**	.025	-.017	.022
ANCIEN	.113*	-.003	.058	-.084	.054	.118*	-.059	-.040	.001
TOTAL	.405**	-.108	.093	-.059	.100	.357**	.051	.004	.-.014

การวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยส่วนบุคคล ปัจจัยทางเศรษฐกิจ และปัจจัยที่ทำหน้าที่ธำรงรักษาเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของชุมชนบ้านไหล่หิน กับความคาดหวังการสืบสานและถ่ายทอดเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของชุมชนบ้านไหล่หิน ด้านวิถีชีวิต

สำหรับการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยส่วนบุคคล และปัจจัยทางเศรษฐกิจ และปัจจัยที่ทำหน้าที่ธำรงรักษาเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของชุมชนบ้านไหล่หิน ประกอบด้วย 9 ตัวแปร ได้แก่เพศ (SEX) อายุ (AGE) การศึกษา (EDU) สถานภาพการสมรส (STATUS) จำนวนสมาชิกครัวเรือน (MEM) อาชีพ (OCCU) บทบาท/หน้าที่ในชุมชน (ROLE) รายได้ต่อเดือน (INCOME) การเป็นคนในถิ่นเดิม (LOCAL) การคุ้นเคยในเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของชุมชน(KNOW) การธำรงรักษาเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของชุมชนบ้านไหล่หิน ด้านด้านประเพณีวัฒนธรรม (LIVE) เพื่อต้องการทราบว่าเป็นไปตามกรอบแนวคิดหรือไม่ โดยมีสมการแสดงความสัมพันธ์ดังนี้

$$LIVE = b_0+b_1SEX+b_2AGE+b_3EDU+b_4STATUS+b_5MEM+b_6OCCU+b_7ROLE+b_8INCOME+ b_9LOCAL+b_{10}KNOW.....(1)$$

โดยที่ b_0คือ ค่าคงที่ และ $b_1, b_2, b_3,...b_{10}$เป็นสัมประสิทธิ์การถดถอยของตัวแปรอิสระ

ผลการวิเคราะห์การถดถอย พบว่า ตัวแปรอิสระมีความสัมพันธ์กับตัวแปรตามมี 1 ตัวแปร คือ อายุ ที่ระดับนัยสำคัญที่ 0.000 และตัวแปรอิสระทั้งหมดสามารถอธิบายความผันแปรของตัวแปรตามหรือความคาดหวังต่อการสืบสานเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของชุมชนบ้านไหล่หิน ได้ที่ร้อยละ 12.70 ส่วนที่เหลืออีกร้อยละ 87.30 เป็นอิทธิพลจากตัวแปรอื่นๆ โยมีค่า R^2 เท่ากับ 0.127 หมายความว่า ตัวแปรอิสระทั้งหมดอธิบายความผันแปรของตัวแปรตามความคาดหวังต่อการสืบสานประเพณีวัฒนธรรมของชุมชนบ้านไหล่หิน ได้ร้อยละ 12.70 (ตาราง 26)

ตาราง 26 การวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยส่วนบุคคล ปัจจัยด้านเศรษฐกิจ ปัจจัยที่ทำหน้าที่สืบสานและถ่ายทอดเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของชุมชน กับความคาดหวังการสืบสานและถ่ายทอดเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของชุมชนบ้านไหล่หิน (ด้านวิถีชีวิต)

ตัวแปรอิสระ	ตัวแปรตาม: การสืบสานและถ่ายทอดเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของชุมชนบ้านไหล่หินด้านวิถีชีวิต		
	b	t	sig
เพศ	.032	.566	.572
อายุ	.009	.3.801**	.000
การศึกษา	-.079	-1.217	.225
สถานภาพการสมรส	-.059	-.875	.382
จำนวนสมาชิกในครัวเรือน	-.008	-.325	.745
อาชีพ	-.013	-.225	.820
บทบาทในชุมชน	.052	.585	.559
รายได้รวมต่อเดือน	1.613E-006	.577	.564
การเป็นคนถิ่นเดิม	.040	-.416	.678
การคุ้นเคยในเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของชุมชน	.026	.284	.776
ค่าคงที่	3.872	24.856	.000
R^2		.127	
F		4.359	
Sig F		.000	

หมายเหตุ ** มีอิทธิพลต่อตัวแปรตามอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

* มีอิทธิพลต่อตัวแปรตามอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

การวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยส่วนบุคคล ปัจจัยทางเศรษฐกิจ และปัจจัยที่ทำหน้าที่ธำรงรักษาเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของชุมชนบ้านไหล่หิน กับความคาดหวังการสืบสานและถ่ายทอดเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของชุมชนบ้านไหล่หิน (ด้านประเพณีวัฒนธรรม)

สำหรับการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยส่วนบุคคล และปัจจัยทางเศรษฐกิจ และปัจจัยที่ทำหน้าที่ธำรงรักษาเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของชุมชนบ้านไหล่หิน ประกอบด้วย 9 ตัวแปร ได้แก่เพศ (SEX) อายุ (AGE) การศึกษา (EDU) สถานภาพการสมรส (STATUS) จำนวนสมาชิกครัวเรือน (MEM) อาชีพ (OCCU) บทบาท/หน้าที่ในชุมชน (ROLE) รายได้ต่อเดือน (INCOME) การเป็นคนในถิ่นเดิม (LOCAL) การคุ้นเคยในเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของชุมชน(KNOW) การธำรงรักษาเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของชุมชนบ้านไหล่หินด้านด้านประเพณีวัฒนธรรม (CULTURE) เพื่อต้องการทราบว่าเป็นไปตามกรอบแนวคิดหรือไม่ โดยมีสมการแสดงความสัมพันธ์ดังนี้

$$CULTURE = b_0+b_1SEX+b_2AGE+b_3EDU+b_4STATUS+b_5MEM+b_6OCCU+b_7ROLE+ b_8INCOME+ b_9LOCAL+b_{10}KNOW\ldots..(1)$$

โดยที่ b_0คือ ค่าคงที่ และ $b_1, b_2, b_3,\ldots b_{10}$เป็นสัมประสิทธิ์การถดถอยของตัวแปรอิสระ

ผลการวิเคราะห์การถดถอย พบว่า ตัวแปรอิสระมีความสัมพันธ์กับตัวแปรตาม มี 2 ตัวแปร คือ อายุ และบทบาท/หน้าที่ในชุมชน ที่ระดับนัยสำคัญที่ 0.000 และ 0.049 และตัวแปรอิสระทั้งหมดสามารถอธิบายความผันแปรของตัวแปรตามหรือความคาดหวังต่อการสืบสานประเพณีวัฒนธรรมของชุมชนบ้านไหล่หิน ได้ที่ร้อยละ 20.50 ส่วนที่เหลืออีกร้อยละ 79.50 เป็นอิทธิพลจากตัวแปรอื่นๆ โดยมีค่า R^2 เท่ากับ 0.205 หมายความว่า ตัวแปรอิสระทั้งหมดอธิบายความผันแปรของตัวแปรตามความคาดหวังต่อการสืบสานประเพณีวัฒนธรรมของชุมชนบ้านไหล่หินได้ร้อยละ 20.50 (ตาราง 27)

ตาราง 27 การวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยส่วนบุคคล ปัจจัยด้านเศรษฐกิจ ปัจจัยที่ทำหน้าที่สืบสานและถ่ายทอดเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของชุมชน กับความคาดหวังการสืบสานและถ่ายทอดเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของชุมชนบ้านไหล่หิน (ด้านประเพณีวัฒนธรรม)

ตัวแปรอิสระ	ตัวแปรตาม: การสืบสานและถ่ายทอดเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของชุมชนบ้านไหล่หินด้านประเพณีวัฒนธรรม		
	b	t	sig
เพศ	.115	1.540	.125
อายุ	.013	4.141**	.000
การศึกษา	-.090	-1.057	.292
สถานภาพการสมรส	-.028	-.317	.175
จำนวนสมาชิกในครัวเรือน	-.011	-.325	.745
อาชีพ	-.010	-.125	.901
บทบาทในชุมชน	.232	1.981*	.049
รายได้รวมต่อเดือน	8.619E-007	.235	.814
การเป็นคนถิ่นเดิม	-.104	-.831	.407
การคุ้นเคยในเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของชุมชน	.075	.631	.528
ค่าคงที่	3.234	15.840	.000
R^2	.205		
F	7.714		
Sig F	.000		

หมายเหตุ ** มีอิทธิพลต่อตัวแปรตามอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

* มีอิทธิพลต่อตัวแปรตามอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

การวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยส่วนบุคคล ปัจจัยทางเศรษฐกิจ และปัจจัยที่ทำหน้าที่ธำรงรักษาเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของชุมชนบ้านไหล่หิน กับความคาดหวังการสืบสานและถ่ายทอด เอกลักษณ์และวัฒนธรรมของชุมชนบ้านไหล่หิน (ด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น)

สำหรับการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยส่วนบุคคล และปัจจัยทางเศรษฐกิจ และปัจจัยที่ทำหน้าที่ธำรงรักษาเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของชุมชนบ้านไหล่หิน ประกอบด้วย 9 ตัวแปร ได้แก่เพศ (SEX) อายุ (AGE) การศึกษา (EDU) สถานภาพการสมรส (STATUS) จำนวนสมาชิกครัวเรือน (MEM) อาชีพ (OCCU) บทบาท/หน้าที่ในชุมชน (ROLE) รายได้ต่อเดือน (INCOME) การเป็นคนในถิ่นเดิม (LOCAL) การคุ้นเคยในเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของชุมชน (KNOW) การธำรงรักษาเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของชุมชนบ้านไหล่หินด้านด้านประเพณีวัฒนธรรม (INTELLEC) เพื่อต้องการทราบว่าเป็นไปตามกรอบแนวคิดหรือไม่ โดยมีสมการแสดงความสัมพันธ์ดังนี้

$$INTELLEC = b_0+b_1SEX+b_2AGE+b_3EDU+b_4STATUS+b_5MEM+b_6OCCU+b_7ROLE+ b_8INCOME+b_9LOCAL+b_{10}KNOW.....(1)$$

โดยที่ b_0คือ ค่าคงที่ และ $b_1, b_2, b_3,...b_{10}$เป็นสัมประสิทธิ์การถดถอยของตัวแปรอิสระ

ผลการวิเคราะห์การถดถอย พบว่า ตัวแปรอิสระมีความสัมพันธ์กับตัวแปรตาม มี 2 ตัวแปร อายุ และบทบาท/หน้าที่ในชุมชน ที่ระดับนัยสำคัญที่ 0.005 และ 0.004 และตัวแปรอิสระทั้งหมดสามารถอธิบายความผันแปรของตัวแปรตามหรือความคาดหวังต่อการสืบสานประเพณีวัฒนธรรมของชุมชนบ้านไหล่หิน ได้ที่ร้อยละ 14.50 ส่วนที่เหลืออีกร้อยละ 85.50 เป็นอิทธิพลจากตัวแปรอื่นๆ โดยมีค่า R^2 เท่ากับ 0.145 หมายความว่า ตัวแปรอิสระทั้งหมดอธิบายความผันแปรของตัวแปรตามความคาดหวัง การสืบสานประเพณีวัฒนธรรมของชุมชนบ้านไหล่หิน ได้ร้อยละ 14.50 (ตาราง 28)

ตาราง 28 การวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยส่วนบุคคล ปัจจัยด้านเศรษฐกิจ ปัจจัยที่ทำหน้าที่สืบสานและถ่ายทอดเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของชุมชน กับความคาดหวังการสืบสานและถ่ายทอดเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของชุมชนบ้านไหล่หิน (ด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น)

ตัวแปรอิสระ	ตัวแปรตาม: การสืบสานและถ่ายทอดเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของชุมชนบ้านไหล่หินด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น		
	b	t	sig
เพศ	.028	.438	.661
อายุ	.007	2.828**	.005
การศึกษา	.034	.471	.638
สถานภาพการสมรส	.011	.150	.881
จำนวนสมาชิกในครัวเรือน	-.008	-.275	.783
อาชีพ	-.043	-.665	.507
บทบาท/หน้าที่ในชุมชน	.289	2.934**	.004
รายได้รวมต่อเดือน	-4.396E-007	-.142	.887
การเป็นคนถิ่นเดิม	.036	-.336	.737
การคุ้นเคยในเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของชุมชน	.007	.067	.947
ค่าคงที่	3.894	22.610	.000
R^2		.145	
F		5.070	
Sig F		.000	

หมายเหตุ ** มีอิทธิพลต่อตัวแปรตามอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

* มีอิทธิพลต่อตัวแปรตามอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

การวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยส่วนบุคคล ปัจจัยทางเศรษฐกิจ และปัจจัยที่ทำหน้าที่ธำรงรักษาเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของชุมชนบ้านไหล่หิน กับความคาดหวังการสืบสานและถ่ายทอดเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของชุมชนบ้านไหล่หิน (ด้านโบรารณสถานโบราณวัตถุ)

สำหรับการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยส่วนบุคคล และปัจจัยทางเศรษฐกิจ และปัจจัยที่ทำหน้าที่ธำรงรักษาเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของชุมชนบ้านไหล่หิน ประกอบด้วย 9 ตัวแปร ได้แก่เพศ (SEX) อายุ (AGE) การศึกษา (EDU) สถานภาพการสมรส (STATUS) จำนวนสมาชิกครัวเรือน (MEM) อาชีพ (OCCU) บทบาท/หน้าที่ในชุมชน (ROLE) รายได้ต่อเดือน (INCOME) การเป็นคนในถิ่นเดิม (LOCAL) การคุ้นเคยในเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของชุมชน(KNOW) การธำรงรักษาเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของชุมชนบ้านไหล่หินด้านด้าน โบราณสถานโบราณวัตถุ (ANCIEN) เพื่อต้องการทราบว่าเป็นไปตามกรอบแนวคิดหรือไม่ โดยมีสมการแสดงความสัมพันธ์ดังนี้

$$ANCIEN = b_0+b_1SEX+b_2AGE+b_3EDU+b_4STATUS+b_5MEM+b_6OCCU+b_7ROLE+ b_8INCOME+b_9LOCAL+b_{10}KNOW\ldots..(1)$$

โดยที่ b_0คือ ค่าคงที่ และ b_1, b_2, b_3,…b_{10}เป็นสัมประสิทธิ์การถดถอยของตัวแปรอิสระ

ผลการวิเคราะห์การถดถอย พบว่า ตัวแปรอิสระมีความสัมพันธ์กับตัวแปรตาม มี 0 ตัวแปร คือ ไม่มีตัวแปรอิสระตัวใดที่มีความสัมพันธ์กับตัวแปรตาม สามารถอธิบายความผันแปรของตัวแปรตามหรือความคาดหวังต่อการสืบสานประเพณีวัฒนธรรมของชุมชนบ้านไหล่หินได้ที่ร้อยละ 3.00 ส่วนที่เหลืออีกร้อยละ 97.00 เป็นอิทธิพลจากตัวแปรอื่น ๆ โยมีค่า R^2เท่ากับ 0.030 หมายความว่า ตัวแปรอิสระทั้งหมดอธิบายความผันแปรของตัวแปรตามความคาดหวังต่อการสืบสานประเพณีวัฒนธรรมของชุมชนบ้านไหล่หิน ได้ร้อยละ 3.00 (ตาราง 29)

ตาราง 29 การวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยส่วนบุคคล ปัจจัยด้านเศรษฐกิจ ปัจจัยที่ทำหน้าที่สืบสานและถ่ายทอดเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของชุมชน กับความคาดหวังการสืบสานและถ่ายทอดเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของชุมชนบ้านไหล่หิน (ด้านโบรารณสถานโบราณวัตถุ)

ตัวแปรอิสระ	ตัวแปรตาม		
	การสืบสานและถ่ายทอดเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของชุมชนบ้านไหล่หินด้านโบราณสถานโบราณวัตถุ		
	b	t	sig
เพศ	.020	.486	.627
อายุ	.002	.908	.365
การศึกษา	.036	.773	.440
สถานภาพการสมรส	.004	.087	.931
จำนวนสมาชิกในครัวเรือน	-.021	-1.162	.246
อาชีพ	.013	.317	.751
บทบาทในชุมชน	.059	.930	.353
รายได้รวมต่อเดือน	-9.415E-007	-.472	.637
การเป็นคนถิ่นเดิม	-.064	-.936	.350
การคุ้นเคยในเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของชุมชน	.034	.531	.595
ค่าคงที่	4.741	42.621	.000
R^2		.030	
F		.924	
Sig F		.511	

การวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยส่วนบุคคล ปัจจัยทางเศรษฐกิจ และปัจจัยที่ทำหน้าที่ธำรงรักษาเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของชุมชนบ้านไหล่หิน กับความคาดหวังต่อการสืบสานและถ่ายทอดเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของชุมชนบ้านไหล่หิน

สำหรับการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยส่วนบุคคล และปัจจัยทางเศรษฐกิจ และปัจจัยที่ทำหน้าที่ธำรงรักษาเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของชุมชนบ้านไหล่หิน ประกอบด้วย 9 ตัวแปร ได้แก่เพศ (SEX) อายุ (AGE) การศึกษา (EDU) สถานภาพการสมรส (STATUS) จำนวนสมาชิกครัวเรือน (MEM) อาชีพ (OCCU) บทบาท/หน้าที่ในชุมชน (ROLE) รายได้ต่อเดือน (INCOME) การเป็นคนในถิ่นเดิม (LOCAL) การคุ้นเคยในเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของชุมชน (KNOW) การธำรงรักษาเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของชุมชนบ้านไหล่หินด้านด้านประเพณีวัฒนธรรม (SUPPORT) เพื่อต้องการทราบว่าเป็นไปตามกรอบแนวคิดหรือไม่ โดยมีสมการแสดงความสัมพันธ์ดังนี้

$$SUPPORT = b_0+b_1SEX+b_2AGE+b_3EDU+b_4STATUS+b_5MEM+b_6OCCU+b_7ROLE+ b_8INCOME+b_9LOCAL+b_{10}KNOW.....(1)$$

โดยที่ b_0คือ ค่าคงที่ และ $b_1, b_2, b_3,...b_{10}$เป็นสัมประสิทธิ์การถดถอยของตัวแปรอิสระ

ผลการวิเคราะห์การถดถอย พบว่า เมื่อพิจารณาโดยรวม ตัวแปรอิสระทุกตัวมีความสัมพันธ์กับตัวแปรตาม มี 2 ตัวแปร คือ อายุ และบทบาท/หน้าที่ในชุมชน ที่ระดับนัยสำคัญที่ 0.000 และ 0.007 ตามลำดับ และตัวแปรอิสระทั้งหมดสามารถอธิบายความผันแปรของตัวแปรตามหรือความคาดหวังต่อการสืบสานประเพณีวัฒนธรรมของชุมชนบ้านไหล่หิน ได้ที่ร้อยละ 19.30 ส่วนที่เหลืออีกร้อยละ 80.70 เป็นอิทธิพลจากตัวแปรอื่นๆ โยมีค่า R^2เท่ากับ 0.193 หมายความว่า ตัวแปรอิสระทั้งหมดอธิบายความผันแปรของตัวแปรตามความคาดหวังต่อการสืบสานประเพณีวัฒนธรรมของชุมชนบ้านไหล่หิน ได้ร้อยละ 19.30 (ตาราง 30)

ตาราง 30 การวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยส่วนบุคคล ปัจจัยด้านเศรษฐกิจ ปัจจัยที่ทำหน้าที่สืบสานและถ่ายทอดเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของชุมชน กับความคาดหวังการสืบสานและถ่ายทอดเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของชุมชนบ้านไหล่หิน

ตัวแปรอิสระ	ตัวแปรตาม: การสืบสานและถ่ายทอดเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของชุมชนบ้านไหล่หิน		
	b	t	sig
เพศ	-.014	-.261	.795
อายุ	.007	4.024**	.000
การศึกษา	-.038	-.675	.500
สถานภาพการสมรส	-.014	-.223	.824
จำนวนสมาชิกในครัวเรือน	-.033	-1.614	.108
อาชีพ	-.002	-.041	.967
บทบาทในชุมชน	.192	2.696**	.007
รายได้รวมต่อเดือน	1.311E-006	.617	.537
การเป็นคนถิ่นเดิม	.012	.160	.873
การคุ้นเคยในเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของชุมชน	-.055	-.657	.512
ค่าคงที่	4.050	27.445	.000
R^2		.193	
F		7.131	
Sig F		.000	

หมายเหตุ ** มีอิทธิพลต่อตัวแปรตามอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

* มีอิทธิพลต่อตัวแปรตามอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ตาราง 31 สรุปปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ระหว่าง ระหว่างปัจจัยส่วนบุคคล ปัจจัยด้านเศรษฐกิจ ปัจจัยที่ทำหน้าที่สืบสานและถ่ายทอดเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของชุมชนกับความคาดหวังการสืบสานเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของชุมชนบ้านไหล่หิน

ตัวแปรความสัมพันธ์	ตัวแปรที่มีความสัมพันธ์		ระดับนัยสำคัญ
	ตัวแปร	ตัวแปร	
1. ตัวแปรที่มีความสัมพันธ์กับปัจจัยที่ทำหน้าทีสืบสานและถ่ายทอดเอกลักษณ์และวัฒนธรรมโดยรวมทุกด้าน	อายุ 0.000	บทบาท/หน้าที่ในชุมชน 0.007	0.01
2. ตัวแปรที่มีความสัมพันธ์กับปัจจัยที่ทำหน้าทีสืบสานและถ่ายทอดเอกลักษณ์และวัฒนธรรม ด้านวิถีชีวิต	อายุ 0.000	-	0.01
3. ตัวแปรที่มีความสัมพันธ์กับปัจจัยที่ทำหน้าทีสืบสานและถ่ายทอดเอกลักษณ์และวัฒนธรรม ด้านประเพณีวัฒนธรรม	อายุ 0.000	บทบาท/หน้าที่ในชุมชน 0.049	0.01,0.05
4. ตัวแปรที่มีความสัมพันธ์กับปัจจัยที่ทำหน้าทีสืบสานและถ่ายทอดเอกลักษณ์และวัฒนธรรม ด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น	อายุ 0.005	บทบาท/หน้าที่ในชุมชน 0.004	0.01
5. ตัวแปรที่มีความสัมพันธ์กับปัจจัยที่ทำหน้าทีสืบสานและถ่ายทอดเอกลักษณ์และวัฒนธรรม ด้านโบราณสถานโบราณวัตถุ	-	-	-

ตอนที่ 6 การพัฒนารูปแบบการเรียนรู้ เพื่อการธำรงรักษาเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของสังคมประกิตชุมชนบ้านไหล่หิน

การพัฒนารูปแบบการเรียนรู้เพื่อการธำรงรักษาเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของสังคมประกิตชุมชนบ้านไหล่หิน ได้ดำเนินการศึกษาโดยการรวบรวมข้อมูลทุติยภูมิและข้อมูลปฐมภูมิจากการสัมภาษณ์แบบเจาะลึกกับผู้ให้ข้อมูลที่บ่งบอกถึงรูปแบบการเรียนรู้ในชุมชนต่อการสืบสานเอกลักษณ์และวัฒนธรรมใน 4 ด้าน คือ (1) ด้านวิถีชีวิต (2) ด้านประเพณีวัฒนธรรม (3) ด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น (4) ด้านโบราณสถานโบราณวัตถุ ด้วยจัดทำการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) จำนวน 30 คน และทำการกับสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญ (Key-informant) ที่เต็มใจจะให้ข้อมูล จำนวน 10 คน โดยใช้เทคนิค Snow Ball จากกลุ่มผู้เข้าร่วมการสนทนากลุ่ม มีรายละเอียดของผลการศึกษา ดังนี้

1. บริบทชุมชน
2. การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก
3. ความหมายและคุณลักษณะการธำรงรักษาเอกลักษณ์และวัฒนธรรม ของชุมชนบ้านไหล่หิน
4. กระบวนการถ่ายทอดความรู้เพื่อการธำรงรักษาเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของชุมชนบ้านไหล่หิน
5. รูปแบบและแนวโน้มการส่งเสริมการเรียนรู้ เพื่อการธำรงรักษาเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของสถาบันสังคมประกิตชุมชนบ้านไหล่หิน
6. การประยุกต์ใช้ทฤษฎีการเรียนรู้ของบลูม (Bloom's Taxonomy) เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ในการธำรงรักษาเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของชุมชนบ้านไหล่หิน
7. สรุปผลการพัฒนารูปแบบการเรียนรู้เพื่อการธำรงรักษาเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของสังคมประกิตชุมชนบ้านไหล่หิน

1. บริบทชุมชน

สภาพทั่วไปของชุมชนบ้านไหล่หิน

จากการศึกษาสภาพทั่วไปและบริบทของชุมชน ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับลักษณะทางกายภาพ ทางภูมิศาสตร์ นิเวศวิทยา ประวัติความเป็นมาของหมู่บ้าน ประชากร ภาษาพูดและเขียน ศาสนา วัฒนธรรมประเพณีและโครงสร้างทางสังคม พบว่า ความเป็นอยู่ของชุมชนบ้านไหล่หินยังคงเป็นชนบทที่มีวัฒนธรรมพื้นบ้านเป็น หลักในการดำรงชีวิตประจำวันต่อเนื่องมาจนถึงทุกวันนี้ ทั้งที่หมู่บ้านแห่งนี้ตั้งมาไม่น้อยกว่า 100 ปี แม้ว่าจะมีระบบราชการเข้ามามีส่วนในการทำให้ความเป็นอยู่เกิดความเปลี่ยนแปลง แต่ในส่วนแท้ของการดำรงชีพยังยึดถือขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรมที่มีสืบทอดมาอย่างยาวนาน ในชุมชนบ้านไหล่หินนั้น ประกอบไปด้วยพิธีกรรมต่าง ๆ มากมาย พิธีกรรมการไหว้ครูบามหาป่า หรือจะเป็นประเพณีพิธีกรรมที่จัดกันโดยทั่วไป เช่น ประเพณีการแต่งงาน ประเพณีงานศพ หรือประเพณีสงกรานต์วัดไหล่หิน เป็นต้น

“ครูบามหาป่าเจ้า” ถือเป็นต้นกำเนิดของพระป่าในจังหวัดลำปาง และเป็นที่เคารพนับถือของพระสายเดียวในภาคเหนือ มีความศักดิ์สิทธิ์และเป็นที่เคารพนับถือ ศรัทธาของข้าวบ้านในหมู่บ้านไหล่หินเป็นอย่างมาก ด้วยความเชื่อนี้ทำให้ชุมชนบ้านไหล่หิน อยู่รอดพ้นจากภัยพิบัติต่าง ๆ ความศักดิ์สิทธิ์ของครูบามหาป่าที่เป็น ได้รับการกล่าวขานเลื่องลือนั้นเป็นเรื่องของการปกปักรักษาบรรดาชาวบ้านให้รอดพ้นจากภัยอันตรายต่าง ๆ ไม่ว่าชาวบ้านจะเดินทางไปที่แห่งใด โดยเฉพาะผู้ที่เดินทางไปทำงานต่างประเทศ จะมาบนบานกับครูบามหาป่า และจะนำเครื่องรางของขลังในบริเวณกู่ครูบามหาป่าติดตัวไปด้วย นั่นคือ หินและเปลือกไม้ เพื่อความเป็นสิริมงคลเพื่อถือว่าเป็นสิ่งที่นำพาความโชคดีมาให้ ชาวบ้านจะมีความเชื่อในสิ่งศักดิ์สิทธิ์หรืออำนาจเหนือธรรมชาติ ซึ่งเป็นมุมมองของชาวบ้านที่เป็นระบบ วิธีคิดที่เชื่อมโยงเข้ากับระบบนิเวศและความสัมพันธ์ของคนในสังคมอย่างเป็นองค์รวมเดียวกับวิถีชีวิต วิถีการผลิต วิถีจารีตประเพณีและระบบความเชื่อควบคู่กับการได้รับผลประโยชน์ร่วมกันเพื่อยังชีพอยู่รอด

ผลการศึกษาชุมชนบ้านไหล่หิน พบว่า ระบบเครือญาติในชุมชนไหล่หิน ถือว่าเป็นหัวใจในการช่วยอธิบายความสัมพันธ์ภายในชุมชนได้เป็นอย่างดี อีกทั้งยังเป็นพื้นฐานของระบบการเมือง เศรษฐกิจ ความเชื่อและศาสนาในชุมชนแห่งนี้ อีกทั้งการเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจ การเมืองและความเชื่อ ก็สะท้อนกลับส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของระบบเครือญาติด้วยเช่นกัน

เครือญาติในชุมชนแห่งนี้มีการเปลี่ยนแปลงจากอดีตไปมาก เนื่องจากการเปลี่ยนแปลงจากภายนอกและภายใน ต่างส่งผลต่อรูปแบบการดำเนินชีวิตของชาวบ้านไหล่หินและส่งผลต่อเนื่องไปยังครอบครัวเครือญาติ การที่ต้องไปทำงานต่างประเทศ การใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ การสร้างฝายปูน การหายไปของประเพณีบางอย่างที่มีมาอย่างยาวนาน เช่น ประเพณีผีลง ซึ่งหายสาบสูญไปจากชุมชนไปนานหลายสิบปีที่ผ่านมา การย้ายถิ่นที่อยู่ในชุมชน การศึกษาเครือญาติจึงมีส่วนสำคัญในการอธิบายประเด็นปัญหาในชุมชนไหล่หินได้

ในเรื่องของการเมืองในชุมชนบ้านไหล่หินนั้น ไม่ได้จำกัดอยู่ในแค่ระบบของผู้นำชุมชนเท่านั้น หากยังสามารถพิจารณาในเรื่องปลีกย่อยอีกหลายประเด็น เช่น ระบบการจัดการดูแลเหมืองฝาย ซึ่งมีความสำคัญต่อชุมชนอย่างมาก ใครที่จะมาดำรงตำแหน่งเป็นแก่ฝาย ต้องเป็นผู้ที่ได้รับความเคารพ นับถือ และได้รับการยอมรับแล้วว่าสามารถทำงานได้อย่างยุติธรรม สามารถปล่อยน้ำให้กับชาวบ้านในชุมชนบ้านไหล่หินได้อย่างเท่าเทียมกัน

ในเรื่องของการให้การศึกษา เป็นส่วนหนึ่งที่ช่วยทำให้ชุมชนบ้านไหล่หินเจริญเติบโตในอดีตที่ผ่านมา การศึกษาจะเกี่ยวข้องสัมพันธ์กับวัด และค่อย ๆ ตั้งมาเป็นโรงเรียนอย่างเป็นทางการ เครือญาติจึงให้การทำนุบำรุงสนับสนุนวัด และโรงเรียน สังเกตได้จากชื่อที่เขียนตามโบสถ์ ศาลา และโรงเรียน สะท้อนให้เห็นถึงความคิดของชาวบ้านที่ให้ความสำคัญในเรื่องของการศึกษา คนที่ไปทำงานต่างประเทศแล้วเจริญก้าวหน้า ร่ำรวย ก็มักจะส่งเงินมาให้ครอบครัวเครือญาติทำบุญกับวัด และครูบามหาป่าอยู่เสมอ สายสัมพันธ์ทางเครือญาติช่วยรักษาสายสัมพันธ์ระหว่าง วัด โรงเรียนและชุมชนเข้าไว้ด้วยกัน

จากการศึกษาข้อมูลชุมชนบ้านไหล่หิน พบว่าชาวบ้าน ยังมีการดำรงชีวิตแบบพอเพียงเห็นได้จากภูมิปัญญาการถนอมอาหาร เช่น การทำปลาร้า การทำหน่อไม้ดอง ผักดอง และปลาร้าเห็ด เป็นต้น ซึ่งภูมิปัญญาเหล่านี้ ทำให้ชาวบ้านมีอาหารไว้กินนอกฤดูกาล มีส่วนช่วยลดค่าใช้จ่ายภายในครอบครัว และบางครอบครัวยังนำไปจำหน่ายเพื่อเพิ่มรายได้ให้แก่ครอบครัว นอกจากนี้ยังมีผู้รู้ ผู้ชำนาญภูมิปัญญาท้องถิ่นจำนวนมากที่ชาวบ้านให้ความเคารพ นับถือ และมีบทบาทสำคัญในการทำกิจกรรมของชุมชน นั่นคือผู้เฒ่าผู้แก่ในชุมชนที่มีความสามารถทั้งในด้านจักสาน (ผู้สูงอายุชาย) ด้านทำบายศรี (ผู้สูงอายุหญิง) ด้านทอผ้ากี่กระตุก (ผู้สูงอายุหญิงและกลุ่มแม่บ้าน) ด้านประวัติศาสตร์ชุมชน ด้านศิลปวัฒนธรรมประเพณี และ ด้านทำกิจกรรมทางศาสนา เป็นต้น จึงกล่าวได้ว่า ผู้เฒ่าผู้แก่ในชุมชนเป็นผู้นำชุมชนที่ไม่เป็นทางการที่มีความสำคัญต่อชุมชน เป็นผู้มีความสามารถ มีคุณค่าต่อชุมชน และเป็นที่เคารพรัก ศรัทธา ของลูกหลาน แต่ความสามารถของผู้สูงอายุเหล่านี้กลับไม่ได้รับความสนใจที่จะสืบทอดจากลูกหลาน หากเป็นไปได้

ถ้าผู้นำและชาวบ้านร่วมมือร่วมใจกันอนุรักษ์และส่งเสริมให้มีการสืบทอดส่งต่อกับคนไหล่หินรุ่นใหม่ต่อไป

2. การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก

ผลการสัมภาษณ์เจาะลึกของผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญ (Key-Informants) ทั้งสิ้นจำนวน 10 คน สรุปได้ตามประเด็นดังต่อไปนี้

2.1 สิ่งที่เป็นแรงบันดาลใจที่ทำให้อยากธำรงรักษาเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของชุมชนบ้านไหล่หิน

ลักษณะของการมีความสำนึกและความตระหนักรู้ด้านการธำรงรักษาเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของชุมชนบ้านไหล่หิน เกิดจากแรงบันดาลใจ 2 เรื่องใหญ่ ได้แก่ (1) การอยากทำตนเองให้ช่วยเหลือผู้อื่น (2) การสำนึกในการรักบ้านเกิด อำนาจ ปัญจมิตร (สัมภาษณ์, 2556) ได้อธิบายว่า ตั้งแต่อำนาจเป็นเด็กจนกระทั่งได้โตเป็นผู้ใหญ่ ได้เห็นในหลวงได้ทำงานเพื่อประชาชน ทรงเหนื่อยยาก พระองค์ทรงทำเพื่อคนไทยทั้งชาติมาเป็นเวลายาวนาน โดยเห็นได้จากการจัดทำโครงการด้านการพัฒนาประเทศหลายหลายโครงการ ทำให้อำนาจเอง ได้มองย้อนกลับที่ตนเอง และจึงเกิดสำนึกว่า “ทำไมตัวเราเองจะทำเพื่อประโยชน์ของบ้านเมืองไม่ได้” จึงเป็นได้ความคิดและเริ่มการทำประโยชน์ทำให้ผู้อื่น จึงนำไปสู่การเกิดปณิธานในใจตนขึ้น ว่าเราจะต้องทำงานสนองพระเดชพระคุณให้ในหลวง เพื่อให้ท่านเกิดความสบายทั้งกายและใจ และมีรอยยิ้มมีพระชนมพรรษายืนยาวและเป็นมิ่งขวัญของชาวไทย โดยอำนาจ เล่าว่าคนเราเกิดมาทุกคนต้องมีจุดยืนเป็นของตนเอง และจุดยืนของ อำนาจเอง คือ การได้มีความ จงรักภักดีต่อประเทศชาติศาสน์ และพระมหากษัตริย์ และ อำนาจยังได้รับแรงบันดาลใจมาจากความรักในท้องถิ่น ของตนเอง ที่เรียกว่า รักถิ่นกำเนิด คือ การที่อำนาจมีจิตสำนึกที่รักถิ่นกำเนิดอยากจะให้ท้องถิ่นชุมชนบ้านไหล่หินของเขามีความเจริญ และดีขึ้น เนื่องจากอำนาจเองนั้นเป็นผู้ที่อาศัยในพื้นที่ชุมชนบ้านไหล่หินโดยกำเนิด

2.2 ภาพรวมของชุมชนในอดีต

ชุมชนบ้านไหล่หินเป็นชนบทที่มีวัฒนธรรมพื้นบ้านเป็นหลักในการดำรงชีวิตประจำวัน และมีการสืบต่อเนื่องมาจนถึงทุกวันนี้ ทั้งที่หมู่บ้านแห่งนี้ตั้งมาไม่น้อยกว่า 100 ปี เท่าที่มีการสืบหาต้นตระกูลของชุมชนพบว่า สามารถสืบได้ไปถึง 3 รุ่นด้วยกัน แม้ว่า จะมีระบบราชการเข้ามามีส่วนในการทำให้ ความเป็นอยู่เกิดความเปลี่ยนแปลงบ้างในบางช่วงเวลา แต่ใน

ส่วนแท้ของการดำรงชีพยังยึดถือขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรมที่มีสืบทอดและถ่ายทอดสืบต่อกันมาอย่างยาวนาน ในชุมชนบ้านไหล่หินนั้น ประกอบไปด้วยพิธีกรรมต่าง ๆ มากมาย พิธีกรรมต่าง ๆ ที่ทำเพื่อการให้ความเคารพ สักการบูชาต่อครูบามหาป่าเจ้า ที่ชาวบ้านไหล่หินต่างให้ความเคารพนับถือ หรือจะเป็นประเพณีพิธีกรรมที่จัดกันโดยทั่วไป เช่น ประเพณีการแต่งงาน ประเพณีงานศพ หรือประเพณีสงกรานต์วัดไหล่หิน เป็นต้น

ชาวชุมชนบ้านไหล่หิน จะมีความเชื่อในสิ่งศักดิ์สิทธิ์หรืออำนาจเหนือธรรมชาติ ซึ่งเป็นมุมมองของชาวบ้านที่เป็นระบบ วิธีคิดที่เชื่อมโยงเข้ากับระบบนิเวศและความสัมพันธ์ของคนในสังคมอย่างเป็นองค์รวมเดียวกับวิถีชีวิต วิถีการผลิต วิถีจารีตประเพณี และระบบความเชื่อควบคู่กับการได้รับผลประโยชน์ร่วมกันเพื่อยังชีพอยู่รอด ชาวบ้านส่วนใหญ่ยังมีการดำรงชีวิตแบบพอเพียง นอกจากนี้ยังมีผู้รู้ ผู้ชำนาญภูมิปัญญาท้องถิ่นจำนวนมากที่ชาวบ้านให้ความเคารพนับถือ และมีบทบาทสำคัญในการทำกิจกรรมของชุมชน กล่าวได้ว่า ผู้เฒ่าผู้แก่ ในชุมชนเป็นผู้นำชุมชนที่ไม่เป็นทางการที่มีความสำคัญต่อชุมชน เป็นผู้มีความสามารถ มีคุณค่าต่อชุมชน และเป็นที่เคารพรัก ศรัทธา ของลูกหลาน อำนาจ* ยังได้กล่าวเพิ่มว่า การที่เขาเป็นผู้เชี่ยวชาญทางด้านพิธีกรรมต่าง ๆ นั้น ตัวเขาเองก็ได้รับการปฏิบัติจากที่ได้เห็นแบบอย่างจากปู่ ของเขา ที่ถ่ายทอดมายังพ่อซึ่งเป็นหนาน มีหน้าที่หลักในการนำคนในชุมชนทำพิธีกรรมอย่างถูกต้องตามหลักและวิธีการที่สืบทอดกันมาเป็นรุ่น ๆ และจากการที่ได้มีเพื่อนเป็นลูกหลานของคนแก่คนเฒ่า ที่มีความชำนาญในพิธีกรรมโบราณในด้านยารักษาโรคพื้นบ้านต่าง ๆ ที่เพื่อน ๆ ของเขาได้ออกไปช่วย พ่อแม่ เวลามีประเพณีงานมงคลต่าง ๆ และเวลาที่ได้ออกไปวิ่งเล่น อำนาจได้ไปเล่นตามประสาของเด็กในชุมชน ในแต่ละวัน พ่อ แม่ ของเพื่อนที่เป็นผู้มีความรู้ในพิธีกรรม ต่าง ๆ ก็ได้มีการฝึกและถ่ายทอดหลักวิธีการในการจัดทำขั้นตอนของพิธีกรรม จึงได้รับความรู้จากการถ่ายทอดจากผู้ที่มีความรู้ในด้านยา หรือหมอยาพื้นบ้านที่อยู่ในชุมชน เพราะคนเหล่านั้นมักใช้เทคนิค/วิธีการที่ค่อนข้างง่ายและดีกว่าของปู่ของเขา เช่น การเป่าน้ำมนต์ การย่ำขาง การใช้น้ำมันกดจุด เป็นต้น ซึ่งปัจจุบันอำนาจได้รับการถ่ายทอด/ปลูกฝังให้เกิดความรักในด้านพิธีกรรมด้านการรักษาแบบโบราณ มาถึงทุกวันนี้ ได้นำความรู้ที่ได้มาปรับใช้ให้เข้ากับบริบทพื้นที่ในท้องถิ่นมาตลอด ที่เรียกว่า ทั้งหมดที่อำนาจได้กล่าวมานั้น เป็นที่มาของการที่เขาได้เป็นผู้เชี่ยวชาญทางด้านพิธีกรรม และผู้ชำนาญด้านหมอยาพื้นบ้านของชุมชนบ้านไหล่หินมาถึงปัจจุบัน

2.3 คุณสมบัติ/องค์ประกอบคุณลักษณะของผู้ที่ธำรงรักษาเอกลักษณ์และวัฒนธรรมชุมชนบ้านไหล่หิน

คุณลักษณะของผู้ที่จะทำหน้าที่ธำรงรักษาเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของชุมชนบ้านไหล่หิน ดังคำกล่าวของผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ดังนี้ ควรเป็นผู้ที่มีลักษณะทางจิตใจที่ประกอบด้วย (1) การมีความเมตตากรุณา (2) สามารถดำรงตนเองให้เป็นแบบอย่างที่ดีได้โดยไม่ได้มุ่งผลประโยชน์อันใดของส่วนรวม (3) มุ่งที่จะเป็นผู้ที่ให้มากกว่า และ (4) มีลักษณะเป็นจิตบริการเพื่อให้บ้านไหล่หินได้มีการพัฒนาขึ้นจากที่เป็นอยู่ในทุกด้าน โดยไม่หวังผลตอบแทนใด

2.4 ผลที่ได้รับจากการกระทำตนในลักษณะของผู้ที่ธำรงรักษาเอกลักษณ์และวัฒนธรรมชุมชนบ้านไหล่หิน

การที่จะเป็นผู้มีหน้าที่ธำรงรักษาเอกลักษณ์และวัฒนธรรมอันดีงามของชุมชนให้กับผู้อื่นได้นั้น พบว่า ต้องเริ่มจากที่การมีจิตสำนึกในการที่จะสืบสานประเพณี วัฒนธรรมต่าง ๆ ในชุมชนเสียก่อน พร้อมที่จะถ่ายทอดความรู้ต่าง ๆ ด้วยความเต็มใจ การมีจิตใจที่ดี พร้อมจะเสียสละอยู่เสมอ และสิ่งที่ได้กลับมาคือความภาคภูมิใจและการได้รับความมีน้ำใจที่ดีจากคนรอบข้าง ได้รับการยอมรับนับถือและมีสิ่งที่ดีเข้ามาในชีวิต แต่ไม่ตั้งเป้าหรือมุ่งหวังว่าจะได้สิ่งที่ตนทำไปและจะได้กลับมาโดยที่ไม่ได้มีการคาดหวังผลตอบแทน

2.5 การได้เข้าทำกิจกรรมและการมีส่วนร่วมกับชุมชน

การเข้าร่วมกิจกรรมกับชุมชน การมีบทบาทและตำแหน่งต่าง ๆ ทางสังคม อำนาจอธิบายว่า บทบาททางสังคมที่ได้ทำนั้นเป็นการกระทำที่ไม่ได้รับสิ่งตอบแทน หรือเรียกได้ว่า ไม่มีเงินประจำเดือน แต่อาจจะมีการตอบแทนบ้าง เช่น ในการร่วมประชุมแต่ละครั้ง อาจจะมีค่าตอบแทนเล็ก ๆ น้อย ๆ และบทบาทสถานภาพทางสังคมที่อำนาจได้รับ คือ การเป็นปราชญ์ชาวบ้านด้านพิธีกรรม ซึ่งเป็นหน้าที่ที่อำนาจได้อาสาสมัครเป็นผู้ถ่ายทอดความรู้ด้านพิธีกรรมดังกล่าวให้กับคนในชุมชนบ้านไหล่หินมาอย่างยาวนานจนเป็นหน้าที่หลัก และการที่ได้มาเป็นผู้ถ่ายทอดนั้น เกิดมาจากหน้าที่การงาน คือ สมจิตย์ เคยเป็นอาจารย์วัดมาก่อน ซึ่งถือได้ว่าเป็นผู้ที่มีความเสียสละและเป็นผู้มีความรู้ เพราะโดยคุณสมบัติของ คนที่ มีจิตใจทีดีเป็นพื้นฐาน พร้อมที่จะเสียสละถ่ายทอดความรู้ให้กับผู้อื่น จึงกลายเป็นผู้ที่อยากให้ประโยชน์กับผู้อื่น และในฐานะที่อำนาจเองได้รับเกียรติให้เป็นปราชญ์ชาวบ้าน สามารถเผยแพร่ความรู้ความสามารถที่ตนเองสะสมความรู้มายาวนานให้คนในชุมชนได้ โดยเฉพาะความรู้ในเรื่องของพิธีกรรมต่าง ๆ ภายในวัน และภายในกู่พระมหาป่าเจ้า (สถานที่ที่ชุมชนมีความศรัทธาเป็นอย่างสูง) มีการเข้าร่วมการประชุม

ภายในหมู่บ้านเพื่อเผยแพร่ความรู้จนทำให้อำนาจ เป็นผู้ที่ชาวบ้านเกิดการยอมรับนับถือและให้ความเคารพ ที่ชาวบ้านต่างเรียกอำนาจว่า “ป้อผู้ใหญ่” ผู้ที่เผยแพร่ความรู้ความสามารถรวมถึงประสบการณ์ให้กับผู้อื่นได้ อำนาจได้ให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมในชุมชนที่นำไปสู่การเกิดลักษณะของผู้ที่จะถ่ายทอดเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของอำนาจ ควบคู่กับการได้ประกอบอาชีพเป็นวิทยากรหลักด้านวัฒนธรรมของชุมชน อีกด้วย

2.6 กระบวนการเรียนรู้เพื่อการธำรงรักษาเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของชุมชนบ้านไหล่หินผ่านสถาบันหลักในชุมชนบ้านไหล่หิน

2.6.1 สถาบันครอบครัว การได้รับการเลี้ยงดูจากครอบครัว มีลักษณะการทำตนเป็นแบบอย่าง ที่ดีจากพ่อและแม่ ในการช่วยเหลือชุมชนตั้งแต่วัยเด็ก ซึ่งพ่อมักจะถ่ายทอดออกมาจากพฤติกรรมให้อำนาจได้เห็นอยู่เป็นประจำ และกิจกรรมที่จะได้รับการถ่ายทอดอยู่อย่างเป็นประจำก็คือ การเล่าให้ฟังถึง พิธีกรรมความเชื่อต่าง ๆ งานประเพณี ที่เกี่ยวกับประเพณีวัฒนธรรมในชุมชนบ้านไหล่หิน ซึ่งในสมัยก่อนนั้นประเพณีและความเชื่อต่าง ๆ จะสอดคล้องกับวิถีชีวิตความเป็นอยู่ที่เกี่ยวกับ ข้าว น้ำ อาหาร เป็นต้น และด้วยการ ให้ความช่วยเหลือเพื่อนบ้าน ช่วยเหลือคนแก่คนเฒ่า และช่วยเหลือญาติพี่น้อง ตัวอย่างสถานการณ์ของการแสดงออกให้เห็นเป็นแบบอย่าง เช่น ในการเข้าร่วมช่วยงานบุญของวัด งานพิธีกรรมเกี่ยวกับครูบามหาป่าเจ้าที่มีลักษณะอันเป็นพิธีกรรมเฉพาะ หรือการไปช่วยเตรียมข้าวของในพิธีกรรมต่าง ๆ อำนาจมักจะออกไปกับพ่อเพื่อออกไปเป็นผู้ช่วยของพ่อเขาสม่ำเสมอหรือแทบจะทุกครั้ง ด้วยการศึกษาการจัดวางอุปกรณ์ต่าง ๆ และวัสดุอุปกรณ์ที่จะนำมาใช้ในพิธีกรรมนั้น ๆ โดยจะเป็นลักษณะครูพักลักจำ และในสมัยก่อนจะไม่มีการจ้างกันด้วยเงิน แต่จะเป็นการสร้างกฎเกณฑ์ต่าง ๆ ที่มีอยู่ร่วมกันทั้งชุมชน จะเป็นลักษณะของการเกื้อกูลและพึ่งพาอาศัยกันระหว่างญาติมิตรและเพื่อนบ้าน โดยคนรุ่นปู่ ย่า ตา ยาย ของอำนาจ มักจะปฏิบัติตัวให้อำนาจเห็นเป็นตัวอย่างเสมอ และ อำนาจกล่าวว่าสิ่งที่ตนเองได้รับกลับมาคือการทำแล้วสบายใจและมีความภาคภูมิใจ การทำหน้าที่ผู้นำพิธีกรรมของเขา และการเป็นผู้มีจิตอาสาที่จะสืบสานเรื่องราวต่าง ๆ ในชุมชนของอำนาจ ได้รับจากที่ได้เห็นพ่อที่ปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดีเพราะอำนาจกล่าวว่าพ่อเป็นคนดี เป็นคนเสียสละ รักลูก อยู่ในศีลธรรม อบรมลูกทุกคนให้เป็นคนดี มีเมตตา และรู้จักช่วยเหลือผู้อื่น จนอำนาจได้เกิดลักษณะของการมีจิตสำนึกที่จะสืบทอด / และถ่ายทอดความรู้ทางวัฒนธรรมที่ตนมีให้แก่ชุมชน นั้นสามารถกล่าวได้ว่าได้รับแบบอย่างมาจากพ่อ แม่ รวมทั้งญาติผู้ใหญ่ที่ อำนาจได้อาศัยอยู่ด้วย ที่มีการที่ได้พาอำนาจร่วมทำกิจกรรมกับคนในชุมชนท้องถิ่นอยู่อย่างสม่ำเสมอจนทำให้เกิดเป็นนิสัยส่วนตน

2.6.2 สถาบันกลุ่มเพื่อน การได้รับการขัดเกลาทางสังคมจากกลุ่มเพื่อน ดังคำกล่าวของผู้ที่ให้ข้อมูลสำคัญ ดังนี้ กลุ่มเพื่อนของนั้น ส่วนใหญ่แล้วจะมีอายุและฐานะทางสังคมทัดเทียมกันกัน และเป็นเพื่อนกันมาอย่างยาวนานตั้งแต่สมัยเป็นเด็ก เพื่อน ๆ จึงมีอิทธิพลต่อความคิดและทัศนคติเชิงบวกในการที่จะธำรงรักษาเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของชุมชนบ้านไหล่หินเป็นอย่างมาก อำนาจ* เล่าว่า ในชีวิตของเขา เล่าว่าเขามีเพื่อนคนหนึ่งอยู่ที่บ้านแม่ฮวก (หมู่ที่ 3 ตำบลไหล่หิน อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง) เพื่อนคนนั้นมีบิดาเป็นผู้ที่มีความรู้ในด้านของการเป่าเพื่อแก้โรคภัยไข้เจ็บ ดังนั้น เขาจึงได้รับการสืบทอดวิชาการเป่าและนวดน้ำมันติดตัวมา ซึ่งเขามักจะเล่าให้อำนาจฟังเสมอว่าวิชาอาคมที่เขาเรียนมานั้นมีความศักดิ์สิทธิ์และสามารถรักษาโรคภัยได้จริง จึงทำให้อำนาจซึ่งมีความสนใจในเรื่องของพิธีกรรมต่าง ๆ เป็นทุนอยู่แล้ว เกิดความสนใจและต้องการที่จะศึกษาศาสตร์ทางด้านนี้เพิ่มเติมขึ้น เขาจึงได้ไปฝาตัวเป็นศิษย์ของพ่อเพื่อนคนดังกล่าว และยังมีความเคารพนับถือกันสืบเนื่องมาจนปัจจุบัน ส่วนเพื่อนของเขานั้นก็ได้มาฝากตัวเป็นศิษย์ของพ่อของอำนาจเช่นเดียวกัน และเขาทั้งสองคนก็ผูกเสี่ยวกันเนิ่นนามาจนถึงปัจจุบัน

2.6.3 สถาบันสถานศึกษา/โรงเรียน ดังคำกล่าวของผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ดังนี้ การได้รับการอบรมสั่งสอนจากทางโรงเรียน ที่มีต่อการธำรงรักษาเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของชุมชนบ้านไหล่หิน โรงเรียนเป็นสถานที่ที่ทำหน้าที่ในการอบรม สั่งสอนต่อจากสภาบันครอบครัว โดยมีครูอาจารย์ ที่เป็นผู้ถ่ายทอดความรู้ โรงเรียนบ้านไหล่หิน สนับสนุนในกิจกรรมที่เกี่ยวกับความเชื่อและพิธีกรรม ประเพณี โบราณสถาน โบราณวัตถุของงชุมชนอยู่เสมอมา เช่น การเปิดโอกาสให้นักเรียนไปร่วมพิธีกรรม ยอมรับที่จะให้ผู้ปกครองรักษาพยาบาลลูกหลานตามแบบอย่างที่เชื่อถือเคยปฏิบัติกันมา รวมทั้งการทำกิจกรรมที่เปิดโอกาสให้นักเรียนได้เขียนหรือเล่าถึงความเชื่อและพิธีกรรม ประเพณีต่าง ๆ ที่มีอยู่ในชุมชน นอกจากนี้โรงเรียนทั้งระดับประถมและระดับมัธยมศึกษา ได้ส่งเสริมให้นักเรียนเกิดความภาคภูมิใจในชุมชนของตนเองอย่างต่อเนื่อง โดยการให้นักเรียนแต่งกายด้วยชุดพื้นเมืองของชุมชนบ้าน ไหล่หินลายบ้านไหล่หิน (ผ้าลายสอง) ผ้าทอแบบของคนไหล่หินในทุกวันศุกร์ และยึดถือปฏิบัติต่อเนื่องกันมาเป็นเวลานานมากแล้ว ทั้งนี้ทั้งนั้นก็เพื่อให้นักเรียนได้อยู่ภายใต้บรรยากาศทางสังคมและวิถีชีวิตที่ผูกพันกับท้องถิ่นมากขึ้น ได้ใกล้ชิดวัฒนธรรมของชุมชนไปในตัวอีกด้วย เด็กนักเรียน มักจะเกรงกลัวครูอาจารย์ ในเวลาที่ทำผิดมักจะถูกครูลงโทษด้วยการตี หรือถูกตักเตือน ซึ่งภาพลักษณ์ของครูในเมื่อสมัยก่อนมีการปฏิบัติตนที่ดี ให้นักเรียนได้ดูเป็นแบบอย่างที่ดี ค่อนข้างมีความเข้มงวดกวดขันในเรื่องของการมีระเบียบวินัย และความรับผิดชอบ ส่วนในเรื่องของกิจกรรมที่ได้จัดให้นักเรียนมีส่วนร่วมเพื่อปลูกฝังให้ได้ทำประโยชน์เพื่อส่วนรวม คือ การได้เข้าไปทำกิจกรรมรวมกับที่วัด หรือได้ทำกิจกรรมในเรื่องการใช้หลักพระพุทธศาสนามาสอนในเรื่องการใช้ชีวิตประจำวัน ซึ่งอำนาจได้รับรู้

และซึมซับไว้ตั้งแต่ยังเป็นเด็ก จึงอาจจะทำให้เป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้อำนาจมีจิตที่พร้อมจะช่วยเหลือผู้อื่น หรือเรียกว่า ผู้ที่มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่และพร้อมที่จะเสียสละตนเองเพื่อชุมชนนั่นเอง

2.6.4 สถาบันศาสนา/วัด วัดเป็นสถานที่หนึ่งที่ก่อให้เกิดการขัดเกลาเรียนรู้ของระบบความเชื่อและพิธีกรรม ดังคำกล่าวของผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ดังนี้ พระมักจะมีบทบาทในการที่เป็นผู้อำนวยการในพิธีกรรมอยู่หลาย ๆ พิธีกรรม หรือผู้ที่ลาสิขาไปแล้วก็จะนำเอาความรู้ที่ได้รับมาขณะที่บวช

เรียนอยู่นำไปใช้ได้อีก และยังจะได้รับการยอมรับจาก ชาวบ้านมากกว่าคนที่ไม่เคยผ่านการบวชเรียนมาก่อนเลย ปัจจุบันแม้ว่าบทบาทโดยตรงต่อการเรียนรู้ความเชื่อและพิธีกรรมของชาวบ้านจากวัดจะมีน้อยลงไปตามสภาพแวดล้อมของสังคมที่แปรเปลี่ยนไป แต่ก็ไม่ได้หมายความว่าจะหมดไปทั้งหมดทั้งสิ้น เนื่องจากความเชื่อ ความศรัทธาที่มีต่อพระพุทธศาสนาและความศรัทธาที่มีต่อ “ครูบามหาป่าเจ้า” ของคนไหล่หินนั้น ล้วนเป็นส่วนสำคัญในการใช้ความเชื่อความศรัทธาในพระพุทธศาสนาเป็นตัวเชื่อมโยงให้เกิดการขัดเกลาเรียนรู้ในชุมชน

การได้รับอบรมสั่งสอนทางศาสนาของคนในชุมชนบ้านไหล่หิน พ่อหลวงหนานกุ้ม วรรณมณี (2556: การสัมภาษณ์) เล่าว่า การธำรงรักษาเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของบ้านเรานั้น ส่วนใหญ่แล้ว มักจะใช้วิธีการคอยสังเกตพฤติกรรมหลักปฏิบัติตนให้เป็นคนดี จากการที่ได้เข้าวัดไปกับพ่อหรือแม่ และในแต่ละครั้ง กล่าวได้ว่า สมัยก่อนไปวัดทุกวันพระฟังเทศน์ เราก็รู้เอง การไหว้พระ การกราบพระ ลำดับขั้นตอนและพิธีกรรมต่าง ๆ เราคอยสังเกตเขาไม่ได้บอกไม่ได้สอน แต่รู้เองเพราะการมีแบบอย่างที่ดี ได้ไปวัดได้รับการกล่อมเกลาปลูกฝังจนเกิดเป็นจิตสำนึกเองและพระจะเป็นผู้ที่ยึดเหนี่ยวไม่ให้ทำความชั่ว ในช่วยสมัยเป็นเด็กแม่มักจะสอนให้ไหว้พระทุกครั้งที่เดินผ่าน และก็ได้เห็นแบบอย่างของการเป็นผู้เสียสละและการเป็นผู้ให้ผ่านสถาบันทางศาสนา คือ เมื่อถึงเวลาที่พระได้ฉันท์อาหารและมักจะมีอาหารเหลือ พระก็จะเรียกคนที่อยู่บริเวณวัด หรือไม่ก็เรียกคนก่อสร้างที่ทำงานอยู่ในพื้นที่นั้น ได้มาแบ่งอาหารไปทานด้วย ลักษณะเหตุการณ์นี้เองจึงทำให้คนทั่วไป ได้รับการถ่ายทอดจากพระในแบบอย่างที่ดี และส่งผลให้มีความคุ้นเคยและความผูกพันกับวัดที่มีหลักศาสนาเป็นสิ่งยึดเหนี่ยว เป็นการเรียนรู้ทางอ้อมที่มีลักษณะของการส่งเสริมเรียนรู้จนกลายเป็นผู้ให้และปฏิบัติตนที่ถูกต้องตามหลักศาสนาของคนในชุมชนบ้านไหล่หินสืบต่อเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน

2.6.5 สถาบันสื่อมวลชน ดังคำกล่าวของผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ดังนี้ การได้รับ การส่งเสริมการเรียนรู้ทางสังคมจากสถาบันสื่อมวลชน ชาวบ้านได้รับการเรียนรู้ด้านสื่อมวลชน น้อยที่สุดก็ว่าได้ และไม่มีส่วนโดยตรงเท่าใดนัก สื่อมวลชนก็มีส่วนในการทำหน้าที่ขัดเกลาการเรียนรู้ระบบความเชื่อบางอย่างอยู่บ้าง เพราะว่าชาวชุมชนบ้านไหล่หินส่วนใหญ่มีพื้นฐานความเชื่อด้านพลัง หรือสิ่งศักดิ์สิทธิ์เป็นทุนเดิมอยู่แล้ว เมื่อได้พบ ได้เห็นผ่านสิ่งที่เสนอผ่านสื่อมวลชนออกมาทั้งข่าวสารบ้านเมือง รวมทั้งเอาไปปนกับละครตามทีวี ในหลายเหตุการณ์ที่ได้ดูได้ฟังมาก็เชื่อถือ เป็นเพราะสิ่งนั้นสิ่งนี้ ตามความเชื่อที่มีอยู่ในความรู้สึกของตนอยู่แล้วมาสรุปรวมกันไปอีกส่วนหนึ่ง เท่ากับเป็นการตอกย้ำความเชื่อ พิธีกรรมต่าง ๆ เหล่านั้นให้มีความหนักแน่นยิ่งขึ้นกว่าเดิม ภายใต้บรรยากาศทางสังคมที่ชาวบ้านต่าง ก็มีความเชื่อเป็นทุนเดิมอยู่แล้ว สื่อมวลชนที่ทำหน้าที่ดังกล่าวมีหลายประเภท สื่อมวลชนที่พอจะมีผลต่อการรับรู้เรื่องของเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของชุมชน ส่วนใหญ่ ก็จะเป็นแหล่งข้อมูลข่าวสารของเอกลักษณ์วัฒนธรรมที่เกิดขึ้นในชุมชน เช่น หนังสือต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับวัดไหล่หินหลวง ซึ่งถือว่าเป็นโบราณสถานที่สำคัญมาของชาวไหล่หิน ชุมชนมีความภาคภูมิใจในวัดของตนเองมาก ดังนั้นหนังสือประวัติวัดไหล่หินหลวงจึงจะถูกเก็บรักษาเอาไว้อย่างดี หนังสือพุทธประวัติ ปับสาคัมภีร์ใบลาน สมุดข่อยที่บันทึกเกี่ยวกับการใช้สมุนไพรพื้นบ้านของชุมชนบ้านไหล่หินในอดีตที่ผ่านมา เอกสารประกอบการเรียนรู้ในพิพิธภัณฑ์วัดไหล่หิน หรือแม้แต่พิพิธภัณฑ์วัดไหล่หินเองที่มีโบราณวัตถุมากมายจัดแสดงเอาไว้ รวมถึงหอวิถีชีวิตคนไหล่หินที่จัดแสดงความเป็นอยู่ของคนไหล่หิน ให้เด็ก เยาวชน และประชาชนที่สนใจเข้าไปเยี่ยมชมว่าในอดีตที่ผ่านมานั้น คนไหล่หินดำเนินชีวิตหรือมีวิถีชีวิตอย่างไร ซึ่งสถาบันสื่อมวลชนเหล่านี้เป็นแหล่งข้อมูลข่าวสารที่สำคัญ ที่สามารถให้ความรู้แก่ประชาชนโดยทั่วไป

2.7 แนวทางการอบรม/เลี้ยงดูของคนในสมัยปัจจุบันในการส่งเสริมการเรียนรู้เพื่อการธำรงรักษาเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของชุมชนบ้านไหล่หิน

ดังคำกล่าวของผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ดังนี้ การใช้แนวทางวิธีการเลี้ยงดูในแบบของตนเอง ที่เคยได้รับและวิธีการเลี้ยงลูกหลานในปัจจุบันนี้ ในการสอนหรือการปลูกฝังไม่ควรที่จะบังคับ ควรจะเป็นการชี้แนะหรือทำตัวเป็นแบบอย่างในสิ่งที่ต้องการจะสอน และทำตนเป็นตัวอย่างที่ดีให้กับลูก ๆ การทำตนให้เป็นแบบอย่างที่ดีและการสอน/แนะนำด้วยวาจา การบอกเล่าถึงที่มาที่ไปของสถานที่สำคัญทางสถาปัตยกรรมของวัดไหล่หิน ให้ความรู้เกี่ยวกับลำดับขั้นตอนของพิธีกรรมที่เกิดขึ้นในชุมชน ประวัติของโบราณสถาน โบราณวัตถุ วัด และกู่ครูบามหาป่าเจ้า ความรู้เกี่ยวกับฝายเพื่อการเกษตรกรรม ความรู้เรื่องประเพณี 12 เดือน ความรู้เกี่ยวกับ

อาหารการกิน ในชุมชน รวมไปถึงพิธีกรรมและวิถีชีวิตของคนในชุมชน ถือว่าเป็นสิ่งที่ดี สามารถใช้กับคนในปัจจุบันได้ นั่นคือ ในวัยเด็ก พ่อและแม่จะสอนให้รู้จักประเพณี วัฒนธรรม ต่าง ๆ ของชุมชนมาตั้งแต่เล็ก เป็นการวางรากฐานทางด้านจิตใจให้มีความภาคภูมิใจในเอกลักษณ์ทางภาษาของตนเอง วิถีชีวิต การใช้ชีวิต การทำมาหากิน ความเป็นอยู่ รวมถึงประเพณี วัฒนธรรมความเชื่อต่าง ๆ ของชุมชนบ้านไหล่หิน ให้กับเขา ทำให้เขาเกิดความภาคภูมิใจ มีความรักและหวงแหนในประเพณีวัฒนธรรมของตนเอง เกิดความรักถิ่นเกิด มีจิตสาธารณะในการที่จะทำตนให้เป็นประโยชน์เพื่อชุมชนเพื่อสืบทอดวัฒนธรรมของชุมชนมาโดยตลอด และในวัยที่เริ่มโตขึ้นก็จะพาไปวัด เพื่อให้รู้จักพิธีกรรมต่าง ๆ ทางศาสนานำไปสู่การประพฤติตามระเบียบวิธีปฏิบัติอย่างถูกต้อง พร้อมกับการพาเด็กไปเที่ยวนอกสถานที่ เช่น เที่ยวงานวัด เที่ยวงานประเพณีต่าง ๆ ในชุมชน พาไปเข้าพิพิธภัณฑ์บ้านไหล่หิน ที่จัดนิทรรศการต่างๆ ให้ความรู้เกี่ยวกับชุมชนของตนเอง โดยมีผู้ปกครองคอยชี้แนะอยู่ใกล้ ๆ ว่าสิ่งใดควรกระทำหรือสิ่งใดไม่ควรกระทำ นอกจากการพาเด็กออกไปเที่ยวข้างนอกบ้านแล้ว การเรียนรู้ในขณะที่อยู่ในบ้านก็ต้องคอยดูแลอย่างใกล้ชิดเช่นกัน เพราะในยุคสมัยปัจจุบันนั้น โลกของเรามีการก้าวหน้าและมีช่องทางในการติดต่อสื่อสารกันค่อนข้างมาก อีกทั้งยังมีความสะดวกสบายในการสื่อสารไม่ว่าจะเป็นสื่อทางโทรทัศน์ สื่อทางวิทยุ และสื่อทางอินเตอร์เน็ต ในทางกลับกันถ้าสื่อเหล่านั้นนำเสนอออกมาแล้วกลายเป็นสิ่งที่ไม่ดี นำเสนอในแง่ลบโดยไม่มีเนื้อหาสาระที่ไม่มีความเหมาะสม ล้วนแล้วแต่เป็นภัยและมีความเสี่ยงที่จะนำไปสู่ชักนำพาก่อให้เกิดการประพฤติตนแบบผิด ๆ ของเด็กและเยาวชนบ้านเราได้ และที่สำคัญที่สุดนั้น พ่อ แม่ ต้องไม่ทะเลาะกันต่อหน้าลูกเพราะอาจสร้างภาพลักษณ์ในด้านลบ นำไปสู่พฤติกรรมที่มีการใช้ความรุนแรงให้กับลูก ๆ ได้อีกด้วย

2.8 ภาพที่พึงประสงค์ของการธำรงรักษาเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของชุมชนบ้านไหล่หิน

ดังคำกล่าวของผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ดังนี้ การธำรงรักษาเอกลักษณ์ผู้ที่มีลักษณะที่จะถ่ายทอดเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของชุมชนบ้านไหล่หินที่ดีนั้น ได้แก่ (1) การอยากเห็นคนในชุมชนบ้านไหล่หินนั้น เป็นผู้ที่มีลักษณะของการมีจิตสำนึกที่จะธำรงรักษาและต้องการการสืบสานและถ่ายทอดเอกลักษณ์ของชุมชน (2) มีความรู้และมีความเข้าใจในเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของชุมชนตนเองเป็นอย่างดีถึงดีมาก (3) ประพฤติตนเป็นแบบอย่างให้กับผู้อื่น (4) เป็นผู้ที่ไม่เห็นแก่ตัว

ภาพที่พึงปรารถนาของผู้ที่จะสืบสานเอกลักษณ์และวัฒนธรรม ได้แก่ (1) การพร้อม ที่จะทำประโยชน์เพื่อส่วนรวม โดยมีวิธีคือ การเสียสละและให้ความร่วมมือกับชุมชน , การเข้าร่วมกิจกรรมงานประเพณีในชุมชนอย่างสม่ำเสมอ ผู้ที่มีลักษณะดังกล่าว จะมีลักษณะของการเป็นผู้ให้มากกว่าบทบาทและหน้าที่หลักของตนที่ทำอยู่ในปัจจุบัน จึงนับว่าเป็นการเสียสละและมีจิตสาธารณะสูงมาก

2.9 การสนับสนุนจากภาคส่วนอื่น ๆ

การสนับสนุนจากภาคส่วนอื่น ๆ เพื่อสนับสนุนการส่งเสริมการเรียนรู้ในชุมชน ดังคำกล่าวของผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ดังนี้ ชุมชนบ้านไหล่หิน มีโอกาสมากมายที่ได้รับจากการสนับสนุนจากภาคส่วนต่าง ๆ เพื่อสนับสนุนและส่งเสริมกิจกรรมต่าง ๆ ดังคำกล่าวของผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ดังนี้ การสนับสนุนเกี่ยวกับการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมของชุมนบ้านไหล่หินที่มีค่าให้คงอยู่ดำรงอยู่ตลอดไป โดยเฉพาะ วัดไหล่หิน ซึ่งถือว่าเป็นศาสนสถานที่ประชาชนรู้จักกันอย่างกว้างขวาง อีกทั้งยังได้รับการสนับสนุนที่ดีจากภาคเอกชนและในอนาคตอาจจะมีจำนวนเพิ่มขึ้น มีองค์กรเอกชนภายนอก เช่น บริษัท ป.ต.ท. จำกัด (มหาชน) สนับสนุนกิจกรรมการตีกลองปูจาของเด็กเยาวชนโรงเรียนไหล่หินวิทยา , บริษัทเซ็นทรัลพัฒนา และบริษัทนิ่มซี่เส็ง เป็นต้น ส่วนการได้รับการสนับสนุนภาครัฐ เช่น ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินทร , กระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์, สำนักงานส่งเสริมและ พิทักษ์เยาวชน และทางองค์การบริหารส่วนจังหวัดลำปาง ที่สนับสนุนงานด้านการท่องเที่ยว ที่เข้ามาให้การสนับสนุนกิจกรรมในการที่ชุมชนได้รับการสนับสนุน งบประมาณ และวัสดุอุปกรณ์ รวมทั้งวิทยากร ผู้ที่มาถ่ายทอดให้ความรู้/อบรมให้กับชาวบ้าน หน่วยงานทางภาครัฐ เช่น องค์การบริหารส่วนจังหวัดลำปาง (จัดของบประมาณในการทำโครงการต่าง ๆ เช่นให้ งบประมาณสนับสนุนการจัดขบวนแห่ครัวตานในกิจกรรมถนนข้าวแต๋น อำเภอเกาะคา) เทศบาลตำบลไหล่หิน มีส่วนส่งเสริมเป็นอย่างมาก เนื่องจากเป็นหน่วยงานที่สนับสนุนงบประมาณเพื่อการจัดกิจกรรมสืบสานเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของชุมชนบ้าน ไหล่หิน เป็นประจำและต่อเนื่องมาทุกปี

3. ความหมายและคุณลักษณะของการธำรงรักษาเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของชุมชนบ้านไหล่หิน

ความหมายและคุณลักษณะของการธำรงรักษาเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของชุมชนบ้านไหล่หิน มีดังต่อไปนี้

3.1 ความหมายของการธำรงรักษาเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของชุมชนบ้านไหล่หิน

ความสำคัญในความหมายของของการธำรงรักษาเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของชุมชนบ้านไหล่หิน ดังคำกล่าวของผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ดังนี้

3.1.1 **การสั่งสมวัฒนธรรมเพื่อการอนุรักษ์เอกลักษณ์และวัฒนธรรมของชุมชนบ้านไหล่หิน** ดำเนินการโดย การประพฤติปฏิบัติวัฒนธรรมประเพณีที่ดีงามทั้งศิลปะ วรรณกรรม ประเพณีต่างๆ คุณธรรม จริยธรรม ตามหลักศาสนา มารยาทไทย ศีลธรรมจรรยาต่างๆ เพื่อธำรงรักษาเอกลักษณ์ของชุมชน และให้มีการถ่ายทอดสู่คนรุ่นต่อไปให้เป็นมรดกทางวัฒนธรรมของตนเอง

3.1.2 การถ่ายทอดสืบสานวัฒนธรรมของชุมชนบ้านไหล่หิน ดำเนินการโดยเป็นการเรียนรู้จากบรรพบุรุษ ครอบครัวผู้ใหญ่ หรือบุคคลอื่น ซึ่งเป็นงานทางวัฒนธรรมประเพณีที่สั่งสมไว้ และเห็นว่าเป็นสิ่งที่ดีงามนำมาปฏิบัติ ถ่ายทอด อาจออกมาในรูปแบบกิจกรรมต่างๆ นอกจากนี้ ยังมีการถ่ายทอดผ่านสื่อต่างๆ เช่น ป้ายโฆษณา แผ่นผับ วิทยุ และโทรทัศน์ เป็นต้น เพื่อธำรงรักษาวัฒนธรรมสืบไป

3.1.3 การปรับปรุงและเผยแพร่งานทางวัฒนธรรมของชุมชนบ้านไหล่หิน ดำเนินการโดย การสร้างความรู้ความเข้าใจโดยอาศัยสื่อต่างๆ เน้นการส่งเสริมการทำกิจกรรมร่วมกัน หรืออาจขอความร่วมมือจากปราชญ์ชาวบ้าน พระสงฆ์ ครู อาจารย์ โดยสอดแทรกปรัชญาและวิถีการดำเนินชีวิตตามแบบ คนไหล่หิน ชี้นำให้เยาวชนได้เลือกสรรวัฒนธรรมที่ดีงาม และปฏิเสธวัฒนธรรมอื่นที่ไม่เหมาะสมกับวิถีชีวิตแบบคนไหล่หิน เพื่อเป็นเอกลักษณ์ประจำชุมชน ให้ชุมชนแหล่งอื่นได้เข้าใจในวัฒนธรรมไทย

3.1.4 การธำรงรักษาต้องให้หน่วยงานภาครัฐ ดำเนินการโดยหน่วยงานภาครัฐต้องสนับสนุนและส่งเสริมองค์กรทั้งภาครัฐและเอกชนที่เกี่ยวข้องในส่งเสริมสนับสนุน ในการสืบทอดอนุรักษ์อบรมให้ความรู้ เสนอข่าวประชาสัมพันธ์ เพื่อการฟื้นฟู เผยแพร่เอกลักษณ์และวัฒนธรรมของชุมชนบ้านไหล่หินให้ประชาชนทั่วไปได้รู้จักชุมชนเพิ่มมากขึ้น

3.2 ภาพที่สะท้อนความเข้าใจในทัศนะของชาวชุมชน

ภาพของทัศนะในความคิดเห็นของชาวชุมชน พบว่า มีความสอดคล้องกับผลการศึกษาของความหมายและองค์ประกอบของการธำรงรักษาเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของชุมชนบ้านไหล่หิน โดยสามารถตั้งข้อสังเกตได้ว่า คนในชุมชนได้ให้ความสำคัญของการธำรงรักษาเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของชุมชนบ้านไหล่หิน ดังนี้ (1) การตระหนักรับรู้ ที่ทุกคนได้รับได้เห็นจากการที่ได้รวมกลุ่มกันทำกิจกรรมต่าง ๆ โดยต่างคนต่างได้เรียนรู้ซึ่งกันและกันที่ออกมาเป็นการกระทำคือได้ช่วยเหลือกัน จึงออกมาเป็นภาพสะท้อนของความเข้าในในลักษณะของ การธำรงรักษาเอกลักษณ์และวัฒนธรรมที่ดีของชุมชน ที่มีลักษณะเดียวกัน (2) การสืบสานและถ่ายทอดเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของชุมชนบ้านไหล่หิน โดยการเรียนรู้จากบรรพบุรุษ ครอบครัว ผู้ใหญ่ กลุ่มเพื่อน หรือบุคคลอื่น จากวัด โรงเรียนและจากแหล่งที่เก็บรวบรวมความรู้ของชุมชน เช่น หอธรรม พิพิธภัณฑ์วัดไหล่หินหลวง ซึ่งเป็นงานทางวัฒนธรรมประเพณีที่สั่งสมไว้และเห็นว่าเป็นสิ่งที่ดีงามนำมาปฏิบัติ ถ่ายทอดสืบต่อกันมาและอาจออกมาในรูปแบบกิจกรรมต่างๆ

3.3 คุณลักษณะ / องค์ประกอบ การเรียนรู้เพื่อการธำรงรักษาเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของชุมชนบ้านไหล่หิน สามารถแยกออกได้ 2 กลุ่ม คือ

3.3.1 พฤติกรรมที่แสดงออก ได้แก่ สามารถถ่ายทอดความรู้ด้านเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของชุมชน เป็นผู้ที่ประพฤติตนเป็นบุคคลตัวอย่างให้กับผู้อื่น มีอัธยาศัยดี มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ เป็นที่ปรึกษาให้ผู้อื่นได้ และเป็นผู้ที่เสียสละต่อส่วนรวม ทั้งแรงกาย แรงใจ รวมทั้งเสียสละด้านเวลา

3.3.2 ลักษณะนิสัยส่วนตัว ได้แก่ มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ มีจิตสาธารณะ ช่วยเหลือชุมชน มีความเมตตา มีคุณธรรม จริยธรรม ขยัน อดทน มีความซื่อสัตย์ มีความกระตือรือร้น และมีภาวะผู้นำ พฤติกรรมที่แสดงออกมา จิตสำนึกที่มีต่อการธำรงรักษาเอกลักษณ์และวัฒนธรรม คือ เป็นผู้ที่ตระหนักถึงคุณค่าแก่นสาระและความสำคัญของภูมิปัญญาท้องถิ่น โบราณสถานโบราณวัตถุของวัดบ้านเรา ชอบการบำรุงรักษาสิ่งที่ดีงามไว้ เช่น ประเพณีต่าง ๆ หัตถกรรม เป็นคนที่เห็นคุณค่าของการรื้อฟื้นสิ่งที่ดีงามที่หายไป เลิกไป หรือกำลังจะเลิกให้กลับมาเป็นประโยชน์ เช่น การรื้อฟื้นวงดนตรีสะล้อ ซอซึง ในชุมชนบ้านไหล่หิน (วงเพชรไหล่หิน) นั่นเอง

จากการศึกษาข้อมูลในเรื่องของความหมายและองค์ประกอบของการธำรงรักษาเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของชุมชนบ้านไหล่หินในทัศนะของชาวชุมชนบ้านไหล่หินแล้วนั้น ผู้ศึกษาได้พบข้อค้นพบว่า ควรให้คนในชุมชนเป็นบุคคลที่มีลักษณะที่พึงประสงค์หรือที่พึงปรารถนาเพื่อสิ่งที่สะท้อนถึงความต้องการของชาวชุมชนบ้านไหล่หิน ซึ่งได้ข้อสรุปในหัวข้อต่อไป

3.4 ภาพของการธำรงรักษาเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของชุมชนบ้านไหล่หินที่พึงปรารถนา ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาถึงแนวทางในการส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ เพื่อการธำรงรักษาเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของชุมชนบ้านไหล่หิน เพื่อที่จะให้เด็กและเยาวชนรวมทั้งชาวบ้านในชุมชนมีลักษณะของผู้ที่มีจิตสำนึกด้านบวกที่จะสืบสานเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของตนเอง ด้วยการสัมภาษณ์โดยใช้เทคนิคการวิจัยแบบ EFR (The Ethnographic Futures research) ให้ผู้ที่ถูกสัมภาษณ์ได้สะท้อนความคิดเห็นถึงภาพของจิตสำนึกที่พึงปรารถนาที่ชุมชนต้องการ โดยใช้อนาคตภาพที่เป็นทางเลือก 3 ภาพ เรียงลำดับ 1) ภาพในความคิดและทัศนคติที่ดีที่สุด 2) ภาพที่แย่ที่สุดของการธำรงรักษาเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของชุมชนบ้านไหล่หินที่คาดว่าอาจจะเกิด 3) ภาพของการธำรงรักษาเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของชุมชนบ้าฯไหล่หินที่สามารถเป็นไปได้มากที่สุด ซึ่งในการสะท้อนภาพแต่ละภาพในครั้งนี้ จะทำให้เห็นว่าภาพในทัศนคติของชาวชุมชนบ้าน ไหล่หิน ที่ได้ทำการศึกษาเป็นไปในทิศทางใด เพื่อที่จะนำไปสู่การส่งเสริม / สร้างเสริม เพื่อให้ภาพที่พึงปรารถนา ผลการศึกษาจากผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญ พบว่า

3.4.1 การสะท้อนของภาพในความคิดและทัศนคติที่ดีที่สุด ของผู้ที่มีลักษณะของการธำรงรักษาเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของชุมชนบ้านไหล่หิน พบว่า เป็นลักษณะของการกระทำเพื่อผู้อื่นโดยไม่หวังผลตอบแทน เป็นคนพร้อมเสียสละทุกเมื่อเพื่อผู้อื่นและสังคม เป็นผู้ที่ทำประโยชน์เพื่อผู้อื่นด้วยใจจริง เป็นผู้อยู่ในศีลธรรม เป็นผู้ที่ยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น

3.4.2 ภาพที่แย่ที่สุดของการธำรงรักษาเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของชุมชนบ้านไหล่หินที่ชุมชนคาดว่าอาจเกิด จากการศึกษาชุมชนบ้านไหล่หิน ด้านวิถีชีวิตของคนในชุมชนที่อาจมีการเปลี่ยนแปลงตามสังคมกระแสโลกของคนรุ่นใหม่ เช่น กระแสของการให้ความสำคัญกับวัตถุมากกว่าจิตใจ กระแสของเทคโนโลยี สาเหตุเหล่านี้อาจจะนำพาให้คนในชุมชนเห็นความสำคัญของการสิ่งใหม่ ๆ ที่กำลังจะเข้ามาในชุมชนไปได้ จึงนำไปสู่การตั้งข้อสังเกตจากการมองถึงปรากฏการณ์เช่นนี้ได้ว่า ภาพของความคิด ความตระหนักต่อปัญหา การเสื่อมสลายของเอกลักษณ์และวัฒนธรรมในชุมชนบ้านไหล่หิน อาจมีทิศทางที่เปลี่ยนไปจากภาพ

ที่ชาวบ้านพึงปรารถนาได้ ตามที่ได้ศึกษาไว้ข้างต้น ซึ่งจากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญ พบว่า **ภาพที่แย่ที่สุดของการธำรงรักษาเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของชุมชนบ้าน ไหล่หิน ที่อาจจะเกิดขึ้นในอนาคตอันใกล้นั้น** พบว่า ปัญหาของการติดต่อสื่อสารของคนในชุมชนเพื่อให้เกิดความเข้าใจในเรื่องของประเพณี วิถีชีวิต ภูมิปัญญาท้องถิ่น วัฒนธรรมอันเป็นเอกลักษณ์เฉพาะของชาวไหล่หินระหว่างกันภายในชุมชน มีความคลาดเคลื่อนไปจากความเป็นจริงในอดีตหรืออาจเป็นเพราะว่าประเพณีวัฒนธรรมบางอย่างที่สืบทอดต่อกันมา แล้วเลือนหายไปอาจไม่ทันสมัยอีกต่อไป ไม่เหมาะสมกับห้วงเวลาในปัจจุบัน รองลงมา คือ การที่ถูกสภาวะของเศรษฐกิจที่รัดตัวและความต้องการด้านวัตถุของชุมชนที่มีมากกว่าทางด้านของจิตใจ รองลงมา คือ ปัญหาทางสังคม เช่น ปัญหาการเมือง ปัญหาเด็กเยาวชนติดยาเสพติด ปัญหาครอบครัวแตกแยก

3.4.3 การสะท้อนภาพของการธำรงรักษาเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของชุมชนบ้านไหล่หิน ที่สามารถเป็นไปได้มากที่สุด ซึ่งจากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญ พบว่า ภาพของการธำรงรักษาเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของชุมชนบ้านไหล่หิน ที่สามารถเป็นไปได้มากที่สุด เห็นได้จากชุมชนที่มีจิตสำนึกและ เกิดความตระหนักรับรู้ที่จะทำให้ชุมชนบ้านไหล่หินนั้นมีความเข้มแข็งและมีความสามัคคี ร่วมมือกันเพื่อสืบสานและถ่ายทอดเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของตนเองให้คงอยู่คู่กับชุมชนต่อไป แต่อย่างไรก็ตามก็ยังมีสภาพแวดล้อมปัจจัยอื่น ๆ ที่ชุมชนไม่สามารถควบคุมได้เช่นกัน เช่น เรื่องของการติดต่อสื่อสารกันระหว่างสถาบันต่าง ๆ ในชุมชน ปัญหาเศรษฐกิจในปัจจุบัน ปัญหาการเมืองท้องถิ่นและปัญหาทางด้านสังคมและวัฒนธรรมส่วนใหญ่ เพราะฉะนั้นภาพของผู้ที่มีจิตสำนึกในการธำรงรักษาเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของชุมชนบ้านไหล่หิน ที่จะสามารถเป็นได้มากที่สุด จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญสามารถเรียงเป็นลำดับความสำคัญได้ดังนี้ อันดับที่ 1 เป็นผู้มีจิตสำนึกในการสืบสานและถ่ายทอดเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของชุมชน อันดับที่ 2 เป็นผู้มีความรู้ความเข้าใจในเอกลักษณ์และวัฒนธรรมเป็นอย่างดี อันดับที่ 3 เป็นผู้ที่มีความภาคภูมิใจในเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของชุมชนบ้านไหล่หิน อันดับที่ 4 ประพฤติตนเป็นแบบอย่างให้กับผู้อื่น อันดับที่ 5 เป็นที่ปรึกษาให้ผู้อื่น อันดับที่ 6 มีจิตสาธารณะเสียสละให้ส่วนรวม อันดับที่ 7 มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่

4. กระบวนการถ่ายทอดความรู้เพื่อการธำรงรักษาเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของชุมชนบ้านไหล่หิน

กระบวนการและวิธีในการถ่ายทอดความรู้เพื่อการธำรงรักษาเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของชุมชนบ้านไหล่หิน จำแนกได้ 3 ลักษณะ ได้แก่

4.1 กระบวนการถ่ายทอดเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของชุมชนบ้านไหล่หิน พบว่าการถ่ายทอดจะเกิดขึ้นภายใต้เงื่อนไขต่าง ๆ ที่กำหนดขึ้น เพื่อให้บุคคลทั้ง 2 คนขึ้นไป เกิดการยอมรับซึ่งกันและกันในที่นี้ คือ ผู้ถ่ายทอด และผู้รับถ่ายทอด โดยเงื่อนไขที่กล่าวมา ได้ถูกแทรกและแฝงอยู่ภายใต้ขั้นตอนต่าง ๆ ของกระบวนการถ่ายทอดสามารถลำดับเป็นขั้นตอนดังต่อไปนี้

4.1.1 ขั้นเริ่มต้นการเรียนรู้ (การรับและฝากตัวเป็นศิษย์) ขั้นการรับและฝากตัวเป็นศิษย์ ถือเป็นจุดเริ่มสำคัญของการถ่ายทอดองค์ความรู้ทั้งหลายทั้งมวล ก่อนที่จะเริ่มถ่ายทอดความรู้บุคคลทั้ง 2 กลุ่มคือ ผู้ที่ปรารถนาจะขอรับการถ่ายทอด และผู้ที่มีความชำนาญการถ่ายทอดในสาขานั้นๆ จะต้องผ่านการกำหนดกฎเกณฑ์เงื่อนไขต่าง ๆ ให้เกิดการยอมรับซึ่งกันและกัน โดยที่เงื่อนไขต่างๆนั้น แสดงให้เห็นในลักษณะต่างๆตามสถานภาพของบุคคล ซึ่งประกอบด้วยองค์ความรู้ดังนี้ เหตุจูงใจใฝ่เรียนรู้, การแสวงหาครู/ผู้ถ่ายทอด และ พื้นฐานความรู้เดิม

1) เหตุจูงใจใฝ่เรียนรู้ ปัจจัยที่สำคัญอย่างหนึ่งในการเรียนรู้ของผู้สืบสานเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของชุมชนบ้านไหล่หิน นั้น คือ เหตุจูงใจ ซึ่งเป็นแรงผลักดันเข้ารับการถ่ายทอดเป็นสภาวะที่มีขึ้นในบุคคลใดบุคคลหนึ่งแล้ว ทำให้เกิดความสนใจและตั้งใจที่จะศึกษาหาความรู้ในสิ่งต่างๆได้อย่างมีประสิทธิภาพ เหตุจูงใจที่เข้ารับการถ่ายทอดเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของชุมชนบ้านไหล่หิน จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ สรุปได้ว่าปัจจัยต่าง ๆ ที่ผลักดันให้บุคคลหนึ่ง เลือกสืบทอดเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของผู้รับการถ่ายทอดนั้นขึ้นอยู่กับปัจจัยอยู่ 3 ประการ คือ (1) การเห็นแบบอย่างที่ดีจากบุคคลภาย ในครอบครัว เช่น ปู่ย่า ตายาย บิดามารดา (2) การได้พบเห็นในชุมชน (3) มีความชอบจากประสบการณ์เดิมในวัยเยาว์

2) การเสาะแสวงหาครู/ผู้ถ่ายทอด จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ สรุปได้ว่า ผู้ถ่ายทอด และผู้รับการถ่ายทอด มีวิธีเสาะแสวงหาครูที่แตกต่างกันออกไปใน 3 วิธี คือ (1) การสืบทอดมาจากบรรพบุรุษ (2) การแนะนำจากบุคคลใกล้ชิดจาก บิดามารดา และเพื่อน (3) การติดตามค้นหาครูด้วยตนเอง

3) พื้นฐานความรู้เดิม ก่อนที่จะรับการถ่ายทอดเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของชุมชน พื้นฐานความรู้เดิมนับได้ว่าเป็นสิ่งสำคัญมากเพราะเป็นสิ่งที่ผู้ให้การถ่ายทอดพิจารณาขั้นของการถ่ายทอดได้อย่าเหมาะสมกับผู้รับการถ่ายทอด ผู้ศึกษาจึงนำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ซึ่งเป็นผู้ที่ถ่ายทอด และผู้รับการถ่ายทอดมา พบว่า พื้นฐานความรู้

เดิมของผู้รับการถ่ายทอด สรุปได้ว่า กลุ่มผู้ถ่ายทอดความรู้ และกลุ่มผู้รับการถ่ายทอดความรู้มีพื้นฐานแตกต่างกัน ผู้รับการถ่ายทอดบางท่านมีพื้นฐานความรู้มาบ้าง หรือมีความรู้เป็นทุนเดิมก่อนแล้ว จึงเป็นการง่ายต่อการรับการถ่ายทอด และสามารถเรียนรู้ได้อย่างรวดเร็ว

4.1.2 ขั้นการเรียนรู้และพัฒนา

การเรียนรู้ เป็นกระบวนการที่เกี่ยวข้องกับประสบการณ์เดิมของ ผู้รับการถ่ายทอด ความรู้ซึ่งจะมีการตอบสนองต่อสภาพการณ์ในกระบวนการถ่ายทอดที่มีส่วนสัมพันธ์กันกับการถ่ายทอด โดยการโยงความรู้เรื่องของเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของชุมชนบ้านไหล่หิน จากประสบการณ์เดิมในอดีต มาร่วมเข้ายึดโยงกับประสบการณ์ใหม่ในปัจจุบัน ซึ่ง จัดขึ้นในรูปแบบของทักษะและประสบการณ์ สำหรับผู้รับการถ่ายทอดเองก็ได้มีส่วนร่วมปฏิบัติด้วยตนเองตลอดกระบวนการถ่ายทอด

โดยทั่วไป การมีส่วนร่วมปฏิบัติจะเป็นไปใน 2 ลักษณะ คือ การปฏิบัติที่มองเห็นได้เด่นชัดเป็นพฤติกรรมที่สังเกตเห็นได้ และการปฏิบัติที่มองไม่เห็น เช่น กระบวนการคิดซึ่งเกิดขึ้นภายในตัวผู้เรียน จากการสังเกตกลุ่มผู้ถ่ายทอด และ ผู้รับการถ่ายทอด สามารถสรุปได้ว่าขั้นการเรียนรู้และพัฒนาเพื่อการธำรงรักษาเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของชุมชนบ้านไหล่หิน ดังนี้

ขั้นการเรียนรู้และการพัฒนาเพื่อการธำรงรักษาเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของชุมชนบ้านไหล่หิน ของผู้ที่ถ่ายทอดและผู้รับการถ่ายทอดในเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของชุมชนบ้านไหล่หินใน 4 ด้าน ดังนี้

1) สถานที่รับการถ่ายทอดในชุมชน คือ

บ้าน วัด กู่ครูบามหาป่าเจ้า โรงเรียน ศาลาประชาคม

2) ผู้ให้การถ่ายทอด คือ

ครอบครัว / กลุ่มเพื่อน / พระภิกษุ / ครู /ผู้รู้ / ปราชญ์ชุมชน / ซึ่งเป็นผู้ใหญ่ที่มีประสบการณ์ในเรื่องต่าง ๆ ผู้เรียนคือลูกหลานหรือเครือญาติซึ่งมีแรงจูงใจจากความสำเร็จ ความภาคภูมิใจของคนรุ่นก่อน

3) ขั้นตอนการเรียนรู้ ประกอบด้วย

ขั้นที่ 1 ขั้น**การอธิบาย** ถึงประวัติความเป็นมาของเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของชุมชนบ้านไหล่หิน ที่ให้การถ่ายทอดและอธิบายกระบวนการ หรือทักษะต่าง ๆ ในการทำกิจกรรม

ขั้นที่ 2 ขั้น**การสาธิต** ทักษะของการเรียนรู้ขั้นพื้นฐานเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของชุมชนบ้านไหล่หิน ของชุมชนบ้านไหล่หิน

ขั้นที่ 3 ขั้นการฝึกปฏิบัติ เอกลักษณ์และวัฒนธรรมของชุมชนบ้านไหล่หิน ที่ได้รับการถ่ายทอดจากผู้ถ่ายทอด จนเกิดความชำนาญ และสามารถจดจำได้อย่างขึ้นใจ

4) การวัดผล ตรวจสอบจากกิจกรรมต่าง ๆ ต้องทำได้อย่างถูกต้อง มีความแม่นยำ และมีความเข้าใจในแต่ละขั้นตอนการปฏิบัติของกิจกรรมต่าง ๆ และจัดทำให้เป็นไปตามขั้นตอนในอดีตที่ผ่านมา

5) การพัฒนา คือ การแสดงออกสู่สาธารณชน เช่น งานประเพณีต่าง ๆ ในชุมชนงานปอยหลวง งานสงกรานต์ งานวันขึ้นปีใหม่ งานป๋าเวณีผี่เป็ง

4.2 วิธีการถ่ายทอดความรู้ด้านเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของชุมชนบ้านไหล่หิน

วิธีการถ่ายทอดความรู้ด้านเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของชุมชนบ้านไหล่หิน จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ พบว่า จะเน้นการฝึกทักษะควบคู่ไปกับการสอนทฤษฎี และใช้การปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมแก่ผู้รับการถ่ายทอด และจะเป็นไปในลักษณะใด มีวิธีการอย่างไรย่อมเกิดขึ้นอยู่กับผู้ที่ถ่ายทอด ผู้นั้นเป็นสำคัญหรือยึดเอาผู้ถ่ายทอดเป็นศูนย์กลางของการถ่ายทอด ผู้ถ่ายทอดจึงมีหน้าที่จะต้องกำหนดเนื้อหา และสาระของการเรียนรู้ในแต่ละครั้ง ซึ่งมักจะเริ่มด้วยการปฏิบัติก่อน การอธิบายในเชิงทฤษฎีเพื่อให้ผู้รับการถ่ายทอด ปฏิบัติจนเกิดทักษะที่ต้องการ

ในกลวิธีการถ่ายทอดความรู้ด้านเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของชุมชนบ้านไหล่หิน มี 2 วิธี ที่เป็นลักษณะเด่นของชุมชนบ้านไหล่หิน นั่นคือ

4.2.1 การถ่ายทอดโดยตรง

การถ่ายทอดในลักษณะนี้ ผู้รับการถ่ายทอด กับผู้ถ่ายทอด จะได้แสดงออกถึงหน้าที่และ ความรับผิดชอบต่อกันอย่างใกล้ชิดตัวต่อตัว มีลักษณะในการถ่ายทอดได้หลายแบบดังนี้

1) ถ่ายทอดให้โดยเน้นการปฏิบัติควบคู่ไปกับทฤษฎี เนื่องจากกระบวนการเรียนรู้ในเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของชุมชนบ้านไหล่หินนั้น ไม่มีหลักสูตรที่กำหนดขึ้นแนวทางในการถ่ายทอดความรู้ที่ตายตัวจึงไม่มี ทำให้การถ่ายทอดเป็นไปอย่างอิสระ หรือเป็นเอกเทศแต่การถ่ายทอดควบคู่กันไปทั้งทฤษฎีและปฏิบัติ โดยที่ ผู้ที่ถ่ายทอด เป็นผู้บอกและปฏิบัติให้ดูเป็นตัวอย่างก่อน แล้วจึงให้ผู้รับการถ่ายทอด ปฏิบัติตามอย่างที่ถ่ายทอดให้จากการสัมภาษณ์และการสังเกตกลวิธีการถ่ายทอดของผู้ที่ถ่ายทอด พบว่า การถ่ายทอดในแบบนี้ มี 2 ลักษณะ คือ (1) การบอกด้วยวาจา (2) การปฏิบัติให้ดูเป็นตัวอย่าง

2) การถ่ายทอดให้โดยเน้นความจำเป็นหลัก การถ่ายทอดลักษณะนี้จะอาศัย การใช้ตาดู ใช้หูฟัง คือต้องมีความสามารถในการรับภาพ จดจำภาพของการปฏิบัติทักษะต่างๆ ให้ครบถ้วน และต้องรู้จักสังเกตขณะที่ ผู้ถ่ายทอด ปฏิบัติให้ดู โดยแยกแยะออกเป็นส่วน ๆ ได้ เช่น ตาดู ผู้รับการถ่ายทอด จะต้องมีความสามารถในการจดจำเป็นเลิศจึงจะสามารถรับการถ่ายทอดได้ดี และรวดเร็ว เนื่องจากว่า เอกลักษณ์และวัฒนธรรมของชุมชนบ้านไหล่หินส่วนใหญ่ยังไม่มีการบักทึกเป็นข้อมูลเอกสารมากนัก ฉะนั้น ผู้รับการถ่ายทอด จะต้องมีความสามารถในการจำและสังเกตรับการถ่ายทอดได้ดีและรวดเร็ว ทั้งการดูและการฟังต้องสัมพันธ์กันจึงจะเกิดประโยชน์ในการถ่ายทอดและการรับถ่ายทอดสัมฤทธิผลของการถ่ายทอดนั้น ไม่ได้อยู่ที่วิธีการถ่ายทอดของ ครู/ผู้ถ่ายทอด แต่อย่างเดียวแต่ขึ้นอยู่กับความสามารถของ ผู้รับการถ่ายทอดด้วย และในความสามารถต่างๆ นั้น “ความจำ” จะเป็นปัจจัยสำคัญอีกอย่างหนึ่งที่จะช่วยให้ ผู้รับการถ่ายทอด ได้เรียนรู้สิ่งต่างๆ จากครู/ผู้ถ่ายทอด ได้อย่างมีประสิทธิภาพเพราะสามารถนำเอาสิ่งต่างๆที่มีอยู่ในตนเองออกมาเชื่อมโยงกับประสบการณ์ใหม่เพื่อเรียนรู้สิ่งต่างๆและเก็บไว้ในระบบความจำต่อไป

3) ถ่ายทอดให้ตามความมุ่งหมายการนำไปใช้ ผู้รับการถ่ายทอดความรู้เกี่ยวกับเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของชุมชนบ้านไหล่หินนั้น ประกอบไปด้วย 2 กลุ่ม คือ กลุ่มรับการถ่ายทอดเพื่อเป็นความรู้ของตนเอง และกลุ่มที่นำไปใช้ในประกอบอาชีพหรือนำไปใช้ในชีวิตประจำวัน ดั้งนั้นจุดมุ่งหมายและการนำไปใช้ทั้ง 2 กลุ่มนี้ จึงมีความแตกต่างกันโดยสิ้นเชิง โดยกลุ่มที่ใช้เพื่อประกอบวิชาชีพอาจต้องการวิชาความรู้ที่ลึกซึ้งมากสำหรับหน้าที่การทำงานที่รับผิดชอบ และจะเป็นผู้ถ่ายทอดเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของชุมชนบ้านไหล่หินต่อไปในอนาคต ส่วนอีกกลุ่มหนึ่งอาจต้องเพียงนำไปเป็นความรู้ของตนเองเท่านั้น

4.2.2 การถ่ายทอดโดยอ้อม

การถ่ายทอดความรู้ลักษณะนี้ จะมีลักษณะเปิดกว้างให้อิสรเสรีในการสร้างสรรค์ มีรูปแบบ เอกลักษณ์และวัฒนธรรมต่าง ๆ เน้นเรื่อง ความสำคัญของพิธีกรรมต่าง ๆ ซึ่งจะทำให้ ผู้ที่รับ การถ่ายทอด ได้เกิดการพัฒนาและอย่างต่อเนื่อง การถ่ายทอดในลักษณะนี้ผู้รับการถ่ายทอดไม่จำเป็นจะต้องมีพื้นฐานความรู้ ความเข้าใจในเอกลักษณ์และวัฒนธรรมบ้านไหล่หินมาก่อน หรือว่าจะมีความรู้พื้นฐานมาบ้างก็ได้ เพราะจะทำให้ผู้รับการถ่ายทอดสามารถจับหลักของลักษณะกิจกรรมหรือแก่นแท้ของศิลปะ ประเพณี วิถีชีวิต ภูมิปัญญาต่าง ๆ ในชุมชน ได้ง่ายและเร็วขึ้นทำให้การรับการถ่ายทอดเป็นไปอย่างราบรื่นและสมบูรณ์ที่สุด จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญและการสังเกตร่วม พบว่า วิธีการถ่ายทอดโดยอ้อมนี้ จะแฝงอยู่ในกิจกรรมที่เกิดขึ้นในชุมชนตลอดเวลาและเป็นการเรียนรู้ที่มีอยู่ในชุมชนจนตลอดชีวิต

4.3 สถาบันที่ทำหน้าที่ส่งเสริมการเรียนรู้ในชุมชน

สถาบันในชุมชนที่ทำหน้าที่ในการส่งเสริมการเรียนรู้เพื่อการการธำรงรักษาเอกลักษณ์และวัฒนธรรมชุมชนของชุมชนบ้านไหล่หินประกอบด้วย 5 สถาบัน ดังนี้

4.3.1 สถาบันครอบครัว สถาบันครอบครัวจัดเป็นสถาบันทางสังคมที่สำคัญมากที่สุดในสังคมมนุษย์เป็นสถาบันแห่งแรกของมนุษย์ สถาบันที่ให้ความรักความอบอุ่นความใกล้ชิดผูกพันกับมนุษย์ยาวนานที่สุดเรียกได้ว่าเป็นสถาบันแรกที่ทำหน้าที่ในการขัดเกลาทางสังคม ซึ่งจากการศึกษาได้รูปแบบของกระบวนการสังคมประกิต ผ่านสถาบันครอบครัวในชุมชนบ้านไหล่หิน สามารถแบ่งได้ออกเป็น 7 วิธี ได้แก่ 1) การเล่าให้ฟัง 2) การพาเข้าร่วมกิจกรรม 3) การทำตนให้เป็นแบบอย่าง 4) การให้เรียนรู้ด้วยตนเอง 5) การสร้างกฎเกณฑ์ข้อตกลงร่วมกัน 6) การลงโทษ 7) การให้รางวัล

4.3.2 สถาบันกลุ่มเพื่อน จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญ พบว่า การได้รวมกลุ่มกับเพื่อนรุ่นราวคราวเดียวกัน มีอายุใกล้เคียงกัน โดยผ่านมีบทบาทในการ พูดคุย บอกเล่า วิพากษ์วิจารณ์ รวมทั้งช่วยกันคิดช่วยกันทำอย่างมีส่วนร่วม จึงได้รับการเรียนรู้ผ่านกระบวนการในชุมชนได้แบ่งวิธีการอบรม / ถ่ายทอด พบว่า มี 4 วิธี ได้แก่ การเล่าให้ฟัง / การพาเข้าร่วมกิจกรรม / การเป็นที่ปรึกษา / การสร้างความสามัคคี

4.3.3 สถาบันศาสนา/วัด จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญได้เข้าวัดและได้รับการสั่งสอนจากพระในฐานะเป็นตัวแทนของการถ่ายทอดหลักพระพุทธศาสนา และพระมักมีบทบาทในการเป็นผู้อำนวยพิธีกรรมในชุมชนอีกด้วย ในชุมชนได้แบ่งวิธีการอบรม / ถ่ายทอด พบว่า มี 5 วิธี ได้แก่ การเล่าให้ฟัง / การสั่งสอนด้วยวาจา / ทำตนเป็นแบบอย่าง / เป็นผู้ให้คำปรึกษา / แนะนำหลักการดำเนินชีวิตแลการได้รับการถ่ายทอด /การเรียนรู้ด้วยตนเอง

4.3.4 สถาบันสถานศึกษา / โรงเรียน จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญ พบว่า ได้รับการส่งเสริมการเรียนรู้เพื่อการธำรงรักษาเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของชุมชนบ้านไหล่หินผ่านทางโรงเรียน ด้วย 6 วิธี ได้แก่ การพาเข้าร่วมกิจกรรม / การอบรม/สั่งสอน ด้วยวาจา การทำตนให้เป็นแบบอย่าง การถ่ายทอดความรู้ที่สะสมในชุมชน การลงโทษ ให้รางวัล

4.3.5 สถาบันสื่อมวลชน จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญ พบว่า ได้รับการส่งเสริมการเรียนรู้ทางสังคมผ่านทางสถาบันสื่อมวลชน ด้วย 3 วิธี ได้แก่ 1) ให้แหล่งข่าวสารของเอกลักษณ์วัฒนธรรมที่เกิดขึ้นในชุมชน 2) ให้ความรู้แก่ประชาชนในการเพิ่มพูนความรู้ 3) เป็นเวทีแสดงความคิดเห็นของประชาชนต่อข้อขัดแย้งต่าง ๆ ที่มีผลกระทบกระเทือนต่อประชาชนในชุมชน

จากผลการศึกษา พบว่า วิธีในการถ่ายทอดความรู้ด้านเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของชุมชนบ้านไหล่หิน ทั้ง 4 ด้าน มีวิธีการถ่ายทอด มี 2 ลักษณะ คือ เป็นการถ่ายทอดโดยตรง ได้แก่ ถ่ายทอดแบบตัวต่อตัวเน้นการปฏิบัติทักษะ โดย ผู้ถ่ายทอด จะเป็นผู้กำหนดขั้นตอน , วิธีการ และเนื้อหาในการสอนทั้งหมด เช่นปฏิบัติให้ดูก่อน และให้ ผู้รับการถ่ายทอด เลียนแบบทำตามอย่างให้ได้ มีการฝึกฝนทบทวนเพื่อเกิดทักษะความชำนาญในแต่ละด้านอย่างมีเอกลักษณ์ สวยงาม และมีความถูกต้องตามหลักปฏิบัติที่สืบทอดต่อ ๆ กันมาจากอดีต ซึ่งต้องอาศัยการจดจำและการเอาใจใส่ต่อการฝึกซ้อมเป็นหลัก วิธีการดังกล่าวจะทำให้ได้ใกล้ชิดกันเพราะได้เรียนรู้คุณค่าต่างๆที่ส่งเสริมให้ผู้รับการถ่ายทอดสามารถเรียนรู้ได้อย่างรวดเร็ว และการถ่ายทอดโดยอ้อม คือการถ่ายทอดโดยให้ผู้รับการเรียนรู้สังเกต และเปรียบเทียบ ระหว่างตนเองกับกลุ่มผู้ถ่ายทอด โดยการเข้าร่วมงานพิธีกรรมต่าง ๆ ในชุมชน และร่วมกิจกรรมเพื่อออกสู่สาธารณชน ผ่าน รูปแบบงาน ประเพณี งานพิธีกรรมต่าง ๆ ในชุมชนบ้านไหล่หินนั่นเองโดยกระบวนการเรียนรู้ต่าง ๆ เหล่านั้นจะเรียนรู้โดยผ่านสถาบันที่ทำหน้าที่หลักในชุมชน จำนวน 5 สถาบัน นั่นคือ ครอบครัว กลุ่มเพื่อน โรงเรียน วัด และสื่อมวลชน

5. รูปแบบและแนวโน้มการส่งเสริมการเรียนรู้ เพื่อการธำรงรักษาเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของสถาบันสังคมประกิตชุมชนบ้านไหล่หิน

จากผลการศึกษา พบว่า รูปแบบการส่งเสริมการเรียนรู้และแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงในกระบวนการเรียนรู้เพื่อการธำรงรักษาเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของสถาบันสังคมประกิตชุมชนบ้านไหล่หิน ขึ้นอยู่กับการควบคุมทางสังคมในกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนบ้านไหล่หิน ดังนี้

5.1 การควบคุมทางสังคมในกระบวนการเรียนรู้ จากความต้องการที่หลากหลายของชุมชนบ้านไหล่หิน ในการธำรงรักษาเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของชุมชนบ้านไหล่หิน ที่มีความต้องการตอบสนองความต้องการของตนเองด้วย ความเชื่อ ความศรัทธา ในพิธีกรรมจากพิธีการต่างๆ อันก่อให้เกิดการกระทำเพื่อการเรียนรู้ในด้านวิถีชีวิต ด้านประเพณีวัฒนธรรม ด้าน ภูมิปัญญาท้องถิ่นและด้านโบราณสถาน โบราณวัตถุ ภายในชุมชนจึงจำเป็นต้องมีการควบคุม ซึ่งเป็นไปเพื่อกำหนดรูปแบบของขั้นตอนการศึกษาเรียนรู้ตามความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล บทบาทหน้าที่ในชุมชนของแต่ละคน ทั้งในฐานะของผู้อำนวยพิธีกรรม ผู้ประกอบพิธีกรรม หรือเป็นผู้ร่วมพิธีกรรม ทั้งที่มีบทบาทหน้าที่ที่มีความแตกต่างกันในชุมชน ทั้งที่เป็นกลุ่มเยาวชน ประชาชน กลุ่มผู้นำทั้งที่เป็นทางการ และไม่เป็นทางการ ปราชญ์ชาวบ้าน หน่วยงานภาครัฐ

ภาคเอกชน หรือ อื่น ๆ ทั้งนี้เพื่อความเข้าใจที่จะส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้เพื่อการอบรมสั่งสอนที่มีเสถียรภาพเป็นหนึ่งเดียวกัน มีพลังที่จะสืบทอดโดยอาศัยการควบคุมทางสังคม ในการที่จะเรียนรู้ร่วมกันนอกจากนี้ยังเป็นการสร้างระเบียบวินัยให้กับสมาชิกของชุมชนได้อีกทางหนึ่ง ซึ่งทุกคนยอมรับและอยู่ภายใต้การควบคุมทางสังคม ตามแต่ วิถีชีวิต ประเพณีวัฒนธรรม ความเชื่อและพิธีกรรมนั้น ๆ ให้การส่งเสริมเรียนรู้ถึงเนื้อหาสาระความเป็นเอกลักษณ์และวัฒนธรรมที่มีรูปแบบเดียวกัน เป็นไปในทิศทางเดียวกัน เพื่อให้การส่งเสริมเรียนรู้ดำเนินการต่อไปได้อย่างเหมาะสม และเป็นข้อกำหนดร่วมกันของสถาบันหลักทั้งหมดในชุมชนบ้านไหล่หิน การควบคุมทางสังคมจึงมีความสำคัญต่อทุกคนที่เป็นสมาชิกของสังคม ไม่ว่าจะเป็นคนกลุ่มใดก็ตามที่อยู่ในสังคมของชุมชนบ้านไหล่หิน การอบรมสั่งสอน ควบคู่ไปกับการส่งเสริมการเรียนรู้ด้านเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของชุมชน จึงจำต้องเหมาะสมกับสภาพชุมชนและไม่ละเมิดศีลธรรม มนุษยธรรม และอยู่ในกรอบของกฎหมายบ้านเมืองอีกด้วย

5.2 แนวโน้มการเปลี่ยนแปลงในกระบวนการเรียนรู้เพื่อการธำรงรักษาเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของสถาบันสังคมประกิตชุมชนบ้านไหล่หิน

ผลการศึกษา พบว่า แนวโน้มของปัจจัยการเปลี่ยนแปลงในกระบวนการเรียนรู้เพื่อการธำรงรักษาเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของสถาบันสังคมประกิตชุมชนบ้านไหล่หิน ขึ้นอยู่กับปัจจัยสำคัญ 3 ปัจจัย ดังนี้

5.2.1 ปัจจัยทางสังคม แน่นอนว่าถ้าความสัมพันธ์ของคนในชุมชนน้องลงมากเท่าใด ก็ส่งผลต่อการเรียนรู้ผ่านสถาบันที่ทำหน้าที่สังคมประกิตเพื่อการธำรงรักษาเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของชุมชน มากขึ้นเท่านั้น พ่อหลวงเกษม ภัคตา (2556: การสัมภาษณ์) กล่าวว่า ในเมื่อการขัดเกลาเรียนรู้ย่อมมาจากการไปมาหาสู่กันโดยใช้การติดต่อสื่อสารกันของคนในชุมชนบ้านเราเป็นหลักแล้ว การมีปฏิสัมพันธ์พบปะพูดคุย ระหว่างคนในแต่ละรุ่นหรือแม่แต้คนในรุ่นราวคราวเดียวกันก็ตาม หากไม่สามารถเข้าถึงกันได้ก็ย่อมมีผลต่อการเรียนรู้สิ่งใดสิ่งหนึ่งตามกันไปด้วย โดยเฉพาะเรื่องของวิถีชีวิต เช่น ภาษา การดำเนินชีวิต เกษตรกรรม ข้าว ปลา อาหาร พิธีกรรม ความเชื่อ ซึ่งสิ่งเหล่านี้นะจำเป็นจะต้องอาศัยการส่งเสริม การเรียนรู้ระหว่างคนในสองรุ่น นั่นคือ คนรุ่นก่อนและคนรุ่นหลัง หรือแม้แต่ว่าจะเป็นการติดต่อสื่อสารกันระหว่างคนรุ่นเดียวกันก็ตาม สำคัญหมดนั่นแหละและต้องอยู่ในระดับที่มีความเหมาะสม ไม่มากเกินไป ไม่น้อยเกินไป ก็จะเกิดความยั่งยืนต่อไป

เด็กรุ่นหลังหรือเยาวชนในปัจจุบันนี้ ไม่ว่าเป็นวัยรุ่นหรือ ว่าเด็กลงไปอีกก็ตาม จะแยกกันอยู่เป็นกลุ่ม ๆ กลุ่มเรียนหนังสือที่บ้าน กลุ่มเรียนหนังสือในเวียง และกลุ่มผู้ได้ศึกษาต่อ กับกลุ่มผู้ไม่ศึกษาต่อเป็นต้น จำเนียร แก้วคำน้อย (2556: การสัมภาษณ์) กล่าวว่า หากจะแปลความหมายว่าไปแล้วก็เป็นไปด้วยกลไกธรรมชาติ ความเป็นจริงแล้ว ใครอยากจะทำอะไรก็ทำได้เพราะเราอยู่ในสังคมประชาธิปไตย อยากเรียนที่ไหน หรือไม่อยากจะเรียนต่อก็ตาม แต่หากพิจารณาให้ลงลึกลงไปก็จะพบว่า เป็นเพราะสภาพความแตกต่างที่เกิดขึ้นกับสมาชิกในชุมชนโดยไม่รู้ตัว อันอาจเป็นผลมาจากสภาพการเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่มีผลต่อคนรุ่นหลังมากขึ้นนั่นเอง ความเชื่อที่เปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลา ซึ่งอาจมีผลต่อการส่งเสริมการเรียนรู้อยู่ไม่น้อย ส่วนของปัญหาของโลกสมัยใหม่ สังคมวัตถุนิยม สังคมสื่อออนไลน์ ปัญหายาเสพติดก็มีส่วนเกี่ยวข้องอยู่เช่นกัน ยกตัวอย่างเช่น เด็กเยาวชนผู้ที่ติดยาเกือบทุกคนจะแยกตัวออกจากกลุ่มเพื่อนหรือการคบหา พูดคุยเพื่อนบ้านคนอื่นๆ ไม่ก็จะมีการแยกตัวออกไป จากสังคมชุมชน ของคนกลุ่มนี้ ก็มักจะไม่เข้าร่วมพิธีกรรมต่างๆ ของชุมชนเลย แน่นอนว่าเมื่อไม่ได้เข้าร่วมการเรียนรู้ที่จะเกิดขึ้นเพิ่มเติม ไม่ว่าจะเป็นรูปแบบ วิธีการ และขั้นตอนการประกอบพิธีกรรมก็ไม่เกิดขึ้น อย่างแน่นอน

5.2.2 ปัจจัยทางเศรษฐกิจ สุเพ็ญ มุตตะ (2556: การสัมภาษณ์) กล่าวว่า การอพยพแรงงานเกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องในปัจจุบัน ทำให้สมาชิกของชุมชนบ้านไหล่หินของเราขาดหายไป กลายเป็นปัญหาอุปสรรคหนึ่งที่มีผลต่อการเรียนรู้ด้านการถ่ายทอดเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของชุมชนบ้านไหล่หินในทุก ๆ ด้าน เพราะช่วงเวลาหนึ่งที่สมาชิกคนใดคนหนึ่งไม่อยู่ในชุมชน เท่ากับว่าการได้เรียนรู้ผ่านสถาบันที่ทำหน้าที่สังคมประกิตในชุมชนของคน ๆ นั้น ก็จะต้องหยุดนิ่งไปด้วย แม้ว่าทุก ๆ ปี บุคคลกลุ่มนี้ จะกลับมาเยี่ยมบ้านบ้างและร่วมพิธีกรรมต่าง ๆ อยู่บ้านก็ตาม แต่ก็ในฐานะของผู้ร่วมพิธีกรรมและผู้ประกอบพิธีกรรมบ้างเท่านั้น บทบาทนั้นก็จะแปรเปลี่ยนไปทันที สอดคล้องกับ นางกิม ปะละ (2556: การสัมภาษณ์) กล่าวสนับสนุนว่า แม้ว่าชาวบ้านส่วนใหญ่ยังไม่ได้อพยพไปทำงานที่อื่น และยังคงทำมาหากินอยู่ในชุมชนเช่นปกติ แต่สภาพเศรษฐกิจที่รัดตัวก็มีส่วนอย่างมากที่ทำให้โอกาสในการเข้าร่วมพิธีกรรม หรือประกอบพิธีกรรมน้อยลงไปด้วย โดยเฉพาะโอกาสในการร่วมกิจกรรมต่าง ๆ เพราะต้องรีบทำงานให้ทันตามกำหนด เมื่อในการทำงานมากขึ้น โอกาสในการเข้าร่วมกิจกรรมก็น้อยลงไป การทำหน้าที่ในสมาชิกในฐานะผู้เข้าร่วมพิธีกรรมก็ขาดหายไป การส่งเสริมการเรียนรู้เอกลักษณ์และวัฒนธรรมของชุมชนตามที่ควรจะเป็นก็ไม่เกิดขึ้น หรือแม้จะเกิดขึ้นก็จะเป็นเพียงการทำให้คงอยู่ ทำเหมือนทุกปี ลดความสำคัญลง และอาจจะถึงการล่มสลายของประเพณีอันดีงามต่อไปในอนาคตก็เป็นได้

5.2.3 ปัจจัยทางการปกครอง สมจิตย์ ดวงไชย (2556: การสัมภาษณ์) กล่าวว่า ผู้นำที่เป็นทางการจากการเลือกตั้ง ไม่ได้หมายความว่าจะเป็นผู้นำที่ชาวบ้านทั้งชุมชนบ้านไหล่หินยอมรับทั้งหมด อันเป็นข้อแตกต่างกับผู้นำที่ไม่เป็นทางการ สำหรับในแง่การส่งเสริมการเรียนรู้ด้านเอกลักษณ์และวัฒนธรรมชุมชนบ้านไหล่หินแล้วในปัจจุบันบทบาทของผู้นำที่เป็นทางการแทบจะไม่มีส่วนเกี่ยวข้องเลย เพราะผู้นำที่เป็นทางการมักมุ่งไปในการพัฒนาชุมชนเชิงวัตถุนิยมเป็นหลัก วิธีการแก้ปัญหาความขัดแย้งในชุมชนก็จะใช้กฎหมายบ้านเมืองตัดสิน โอกาสที่ชาวบ้านจะได้เห็นและให้ความสำคัญกับบทบาทของผู้นำที่ไม่เป็นทางการที่ทำหน้าที่ทั้งในฐานผู้นำและผู้อำนวยพิธีกรรมด้านต่าง ๆ เพื่อแก้ไขปัญหาก็ลดน้อยลง ในขณะที่วิถีชีวิตของชาวบ้านต้องอาศัยผู้นำที่เป็นทางการมากขึ้น ทั้งในเรื่องการบริการความต้องการพื้นฐาน การสนับสนุนด้านงบประมาณ เป็นต้น ทำให้ความสำคัญต่อผู้นำที่ไม่เป็นทางการลดน้อยลงไป ดังนั้นโอกาสในการส่งเสริมการเรียนรู้เพื่อการธำรงรักษาเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของชุมชนก็น้อยลงไปด้วยเช่นเดียวกัน นอกจากนี้ความขัดแย้งระหว่างชาวบ้านและรัฐ คือ การใช้กฎหมายโดยการขาดวิจารณญาณจากเจ้าหน้าที่ของรัฐ เช่น การจับเหล้าเถื่อนที่ชาวบ้านใช้เป็นเครื่องพิธี ทำให้ผู้อำนวยพิธีกรรมผู้อยู่ในศีลธรรมและผู้นำชุมชนที่ชาวบ้าน เคารพนับถือต้องกลายเป็นผู้กระทำผิดกฎหมายบ้านเมืองไปเลย กลายเป็นผู้ต้องหา อาจมีผลต่อความรู้สึกนึกคิดของคนรุ่นหลังเกี่ยวกับการขัดเกลาความรู้ความเชื่อและพิธีกรรมได้เช่นกัน

6. การประยุกต์ใช้ทฤษฎีการเรียนรู้ของบลูม (Bloom's Taxonomy) เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ในการธำรงรักษาเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของชุมชนบ้านไหล่หิน

6.1 รูปแบบการเรียนรู้และพัฒนาเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของชุมชนบ้านไหล่หิน

ผลจากการจัด Focus Group พบว่า การเรียนรู้เพื่อพัฒนาเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของชุมชนบ้านไหล่หิน จากการสัมภาษณ์ และการสังเกตกลุ่ม ผู้ถ่ายทอด และผู้รับการถ่ายทอด สรุปได้ว่า การเรียนรู้และการพัฒนาเอกลักษณ์วัฒนธรรมของชุมชนบ้านไหล่หิน ของผู้ถ่ายทอด และผู้รับการถ่ายทอด มีดังนี้

6.1.1 สถานที่รับการถ่ายทอด คือ บ้าน วัด โรงเรียน และศาลาประชาคมประจำหมู่บ้าน

6.1.2 ผู้ถ่ายทอด ครอบครัว กลุ่มเพื่อน พระภิกษุ ครู ปราชญ์ชาวบ้าน ผู้ถ่ายทอด คือ ผู้ที่เป็นผู้ใหญ่ที่มีประสบการณ์ในเรื่องต่าง ๆ ผู้เรียน คือลูกหลานหรือเครือญาติซึ่งมีแรงจูงใจจากความสำเร็จในอาชีพคนรุ่นก่อน

6.1.3 ขั้นการเรียนรู้ประกอบด้วย

ขั้นที่ 1 ขั้นการอธิบาย ประวัติความเป็นมาของเอกลักษณ์และวัฒนธรรม วิถีชีวิต ประเพณีวัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น และโบราณสถาน โบราณวัตถุ ที่ตนเองเป็นผู้ถ่ายทอด

ขั้นที่ 2 ขั้นการสาธิต ความรู้ขั้นพื้นฐานและ การให้ความรู้เกี่ยวกับทักษะความโดเด่นของเอกลักษณ์วัฒนธรรมของด้านวิถีชีวิต ประเพณีวัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่นและโบราณสถาน โบราณวัตถุ

ขั้นที่ 3 ขั้นการฝึกปฏิบัติ การฝึกปฏิบัติของเอกลักษณ์และวัฒนธรรมในด้านวิถีชีวิต ประเพณีวัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น และโบราณสถาน โบราณวัตถุ ที่ได้รับการถ่ายทอดจากผู้ถ่ายทอด จนเกิดความชำนาญ เชี่ยวชาญ และสามารถจดจำขั้นตอนของความรู้ได้อย่างขึ้นใจ

6.1.4 ขั้นการวัดผล เอกลักษณ์วัฒนธรรม แต่ละด้าน จะต้องมีการปฏิบัติได้อย่างถูกต้อง งดงาม และมีความแม่นยำจาก ต้นแบบหรือต้นตำหรับของผู้ถ่ายทอดอย่างแท้จริง

6.1.5 ขั้นการพัฒนา คือ สามารถแสดงออก หรือ แสดงสู่สาธารณชนได้อย่างถูกต้อง สามารถแสดงเป็นตัวอย่างตามตาราง (ตาราง 32)

ตาราง 32 การเรียนรู้และพัฒนาเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของชุมชนบ้านไหล่หิน

การเรียนรู้และพัฒนาเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของชุมชนบ้านไหล่หิน	
ผู้ถ่ายทอด	**ผู้รับการถ่ายทอด**
แม่ปี๋ ดวงแก้ว (บายศรีล้านนา) **สถานที่** บ้านตนเอง **ขั้นการเรียนรู้** 1.อธิบายประวัติความเป็นมาของ บายศรีล้านนา 2. ฝึกหัดพื้นฐานความรู้ทั่วไปและฝึกการปฏิบัติจริงไปพร้อมกัน 3. ผู้ถ่ายทอด จะแสดงเอกลักลักษณ์และวัฒนธรรม โดยวิธีการสาธิต และให้ผู้รับการถ่ายทอดปฏิบัติตามและเก็บรายละเอียดของ ผู้รับการถ่ายทอดอย่างเข้มงวด **ขั้นการวัดผล** ผู้ถ่ายทอด จะให้ผู้รับการถ่ายทอดปฏิบัติให้ดู เพื่อทดสอบความแม่นยำของทักษะของเอกลักษณ์วัฒนธรรมแต่ละด้านว่ามีความถูกต้อง สวยงามและเหมาะสมหรือไม่ ถ้าไม่ถูกต้องก็จะต้องถูกทำโทษและให้กลับไปฝึกซ้อมกลับมาปฏิบัติให้ดูใหม่ **ขั้นพัฒนา** ในชุมชนบ้านไหล่หิน มักจะมีงานประเพณีและงานเกี่ยวกับศิลปวัฒนธรรมของชุมชนสม่ำเสมอ เพื่อเป็นการต้อนรับ ราชวงศ์ชั้นสูงจากกรุงเทพฯ และเจ้านายฝ่ายเหนือจึงส่งผลให้ผู้ถ่ายทอด ได้แสดงผลงานบ่อยครั้งและเคยได้รับคัดเลือกให้ไปแสดงผลงานที่ประเทศ สหรัฐอเมริกา เมื่อปี 2554 (สนับสนุนโดยศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร)	**นางวรัญญา บุญเป็ง (บายศรีล้านนา)** **สถานที่** บ้านแม่ปี๋ ดวงแก้ว **ขั้นการเรียนรู้** 1. ผู้ถ่ายทอดจะเล่าประวัติความเป็นมาของ บายศรีล้านนา 2. เริ่มต้นฝึกทักษะขั้นพื้นฐาน ของเอกลักษณ์และวัฒนธรรมนั้น ๆ 3. ให้ผู้รับการถ่ายทอด ปฏิบัติตามพร้อมอธิบายถึงลักษณะของขั้นตอนการปฏิบัติไปทีละขั้นตอน จนสามารถจะจดจำได้ทุกขั้นตอน ถ้าผู้รับการถ่ายทอดไม่เข้าใจหรือปฏิบัติไม่ได้ก็เปิดโอกาสให้มีการซักถาม **ขั้นการวัดผล** ผู้รับการถ่ายทอด จะต้องจดจำเอกลักษณ์และวัฒนธรรมเหล่านั้น นอกจากจะจำขั้นตอนการปฏิบัติแล้ว จะต้องเข้าใจถึงความรู้ ที่มา และประวัติของเอกลักษณ์และวัฒนธรรมนั้นอย่างแท้จริง เวลาปฏิบัติจริงตามงานพิธีกรรมต่าง ๆ ในชุมชน สามารถทำได้อย่างเหมาะสม ถูกต้องและสวยงาม ถือว่าเป็นการวัดผลเสร็จสิ้นแล้ว **ขั้นพัฒนา** เข้าร่วมการแข่งขันการจัดทำบายศรีล้านนาตามเวทีการแข่งต่าง ๆ เพื่อการพัฒนาตนเอง

ตาราง 32 (ต่อ)

การเรียนรู้และพัฒนาเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของชุมชนบ้านไหล่หิน	
ผู้ถ่ายทอด	**ผู้รับการถ่ายทอด**
พ่อหลวงกุ้ม วรรณมณี (ตั๋วอักษรล้านนา) สถานที่ คือ บ้านตนเอง โรงเรียนบ้านไหล่หิน วัดไหล่หินหลวง ขั้นการเรียนรู้ 1.อธิบายประวัติความเป็นมาของ อักษรล้านนา 2. ฝึกหัดพื้นฐานความรู้ทั่วไป และฝึกการปฏิบัติจริงไปพร้อมกัน 3. ผู้ถ่ายทอด จะเขียนตัวอักษรล้านนาโดยวิธีการสาธิต และให้ผู้รับการถ่ายทอดปฏิบัติตาม และเก็บรายละเอียดของ ผู้รับการถ่ายทอดอย่างใกล้ชิด หากมีการเขียนผิด ก็จะให้เขียนซ้ำอยู่อย่างนั้นจนกว่าจะทำได้อย่างสวยงาม ขั้นการวัดผล ผู้ถ่ายทอด จะให้ผู้รับการถ่ายทอดลักษณะการเขียนอักษรล้านนา (ตั๋วเมือง) ที่สวยงาม และปฏิบัติให้ดู เพื่อทดสอบความแม่นยำของทักษะ การเขียนและความถูกต้อง สวยงาม หรือไม่ ของผู้รับการถ่ายทอดถ้าไม่ถูกต้องก็จะต้องถูกทำโทษและให้กลับไปฝึกซ้อมกลับมาเขียนให้ดูใหม่อีกครั้งจนกว่าจะทำได้สวยงาม ขั้นพัฒนา ในชุมชนบ้านไหล่หิน มักจะมีโครงการเกี่ยวกับการอนุรักษ์ศิลปกรรมของชุมชนจากหน่วยงานเอกชนต่าง ๆ สม่ำเสมอ เพื่อเป็นแสดงออกถึงเอกลักษณ์และวัฒนธรรมที่ดีงามของชุมชน ส่งผลให้ผู้ถ่ายทอด ได้แสดงผลงานเป็นที่ประจักษ์ให้คนทั่วไปได้เห็น อีกทั้งมักจะได้เป็นวิทยากรของสถานศึกษาจึงทำให้มีโอกาสได้ไปแสดงความสามารถตามอำเภอต่าง ๆ สม่ำเสมอ	นายสมพงศ์ บุญแสง (ตั๋วอักษรล้านนา) สถานที่ คือ บ้านพ่อหลวงกุ้ม วรรณมณี วัดไหล่หินหลวง ขั้นการเรียนรู้ 1. ผู้ถ่ายทอดจะเล่าประวัติความเป็นมาของอักษรล้านนา (ตั๋วเมือง) 2. เริ่มต้นฝึกทักษะขั้นพื้นฐานอักษรล้านนา (ตั๋วเมือง) 3. ให้ผู้รับการถ่ายทอด เขียนอักษรพร้อมอธิบายถึงลักษณะของขั้นตอนการเขียนไปทีละขั้นตอน จนสามารถจะจดจำได้ทุกขั้นตอน ถ้าผู้รับการถ่ายทอดไม่เข้าใจหรือปฏิบัติไม่ได้ ก็เปิดโอกาสให้มีการซักถามได้อย่างเสรี ขั้นการวัดผล ผู้รับการถ่ายทอด จะต้องจดจำลักษณะของอักษรล้านนา (ตั๋วเมือง) นอกจากจะจำลักษณะการเขียนและ จะต้องเข้าใจถึงความรู้ ที่มา และประวัติของอักษรล้านนา (ตั๋วเมือง) เขียนได้อย่าง ถูกต้องและสวยงาม ถือว่าเป็นการวัดผลเสร็จสิ้นแล้ว ขั้นพัฒนา เข้าร่วมการประกวดแข่งขันการเขียนอักษรเมืองล้านนา (ตั๋วเมือง) ของเทศบาลตำบลไหล่หิน เพื่อพัฒนาทักษะการเขียนที่ถูกต้องต่อไป

6.2 การพัฒนารูปแบบการเรียนรู้เพื่อการธำรงรักษาเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของชุมชนบ้านไหล่หิน โดยการประยุกต์ใช้ ทฤษฎีการเรียนรู้ของบลูม (Bloom's Taxonomy)

การพัฒนารูปแบบการเรียนรู้เพื่อการธำรงรักษาเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของชุมชนบ้านไหล่หิน โดยการประยุกต์ใช้ทฤษฎีการเรียนรู้ของบลูม ผลการศึกษา พบว่า ขั้นตอนกระบวนการเรียนรู้เพื่อการธำรงรักษาเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของชุมชนบ้าน ไหล่หินผ่านสถาบันที่ทำหน้าที่สังคมประกิตในชุมชนบ้านไหล่หิน สามารถสรุปได้ว่า มี 3 ขั้นตอน ได้แก่

6.2.1 การอธิบาย ถึงประวัติความเป็นมาของเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของชุมชนบ้านไหล่หิน ที่ให้การถ่ายทอดและอธิบายกระบวนการ หรือทักษะต่าง ๆ ในการแต่ละกิจกรรมได้อย่างถูกต้อง

6.2.2 การสาธิต ทักษะของความเข้าใจในการเรียนรู้ขั้นพื้นฐานเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของชุมชนบ้านไหล่หิน ทั้ง 4 ด้าน ให้มีความสวยงาม และถูกต้องเป็นจริงตามขั้นตอนที่ปฏิบัติสืบต่อกันมา

6.2.3 การฝึกปฏิบัติ เอกลักษณ์และวัฒนธรรมของชุมชนบ้านไหล่หินทั้ง 4 ด้านที่ได้รับการถ่ายทอดจากสถาบันหลักของชุมชนบ้านไหล่หิน จนเกิดความชำนาญ และสามารถจดจำได้อย่างขึ้นใจและสามารถถ่ายทอดต่อไปให้กับคนรุ่นต่อไปได้อย่างถูกต้องตามขั้นตอนที่ปฏิบัติสืบต่อกันมา

จากผลการวิเคราะห์ พบว่า การเรียนรู้ของชุมชนบ้านไหล่หินเพื่อการธำรงรักษาเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของชุมชนบ้านไหล่หิน เมื่อนำมาปรับปรุงเพื่อประยุกต์ใช้ตามขั้นตอน ทฤษฎีการเรียนรู้ของบลูม (Bloom's Taxonomy) และพบว่า รูปแบบการเรียนรู้ของชุมชนบ้านไหล่หินเพื่อการธำรงรักษาเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของชุมชนบ้านไหล่หิน มี 3 ขั้นตอน นั่นคือ (1) การอธิบาย (2) การสาธิต (3) การฝึกปฏิบัติ ซึ่งเมื่อนำมาเปรียบเทียบกันแล้ว พบว่า สามารถประยุกต์ตามทฤษฎีการเรียนรู้ได้ 3 ขั้นตอน นั่นคือ ขั้นตอนที่ 1 ขั้นความรู้ความจำ ขั้นตอนที่ 2 ขั้นความเข้าใจ ขั้นตอนที่ 3 ขั้นการนำไปใช้ ส่วนขั้นตอนที่ยังไม่ได้เกิดการเรียนรู้นั่นคือ ขั้นตอนที่ 4 ขั้นการวิเคราะห์ ขั้นตอนที่ 5 ขั้นการสังเคราะห์ และขั้นตอนที่ 6 ขั้นการประเมินค่า ผลการวิจัยพบว่า การเรียนรู้ที่เกิดขึ้นในชุมชนยังไม่สามารถพัฒนาตามขั้นตอนที่เหลือได้อย่างสมบูรณ์ ตามตาราง (ตาราง 33)

ตาราง 33 ตารางการเปรียบเทียบขั้นตอนการเรียนรู้ 6 ขั้นตอนของบลูม (Bloom's Taxonomy) และขั้นตอนการเรียนรู้ เพื่อการธำรงรักษาเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของชุมชนบ้านไหล่หิน

ขั้นตอนการเรียนรู้ของ บลูมส์ (Bloom's Taxonomy)	ขั้นตอนการเรียนรู้ของชุมชนบ้านไหล่หิน
ขั้นตอนที่ 1 ความรู้ความจำ (Knowledge)	**ขั้นการอธิบาย** ถึงประวัติความเป็นมาของเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของชุมชนบ้านไหล่หิน ที่ให้การถ่ายทอดและอธิบายกระบวนการ หรือทักษะต่าง ๆ ในการแต่ละกิจกรรมได้อย่างถูกต้อง
ขั้นตอนที่ 2 ความเข้าใจ (Comprehension)	**ขั้นการสาธิต** แสดงออกซึ่งความเข้าใจในทักษะของการเรียนรู้ขั้นพื้นฐานเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของชุมชนบ้านไหล่หิน ทั้ง 4 ด้าน ที่มีความสวยงาม และมีมีความถูกต้องเป็นจริงตามขั้นตอนที่ปฏิบัติสืบต่อกันมา
ขั้นตอนที่ 3 การนำไปใช้ (Application)	**ขั้นการฝึกปฏิบัติ** เอกลักษณ์และวัฒนธรรมของชุมชนบ้านไหล่หิน ทั้ง 4 ด้าน ที่ได้รับการถ่ายทอดจากสถาบันหลักของชุมชนบ้านไหล่หิน จนเกิดความชำนาญ และสามารถจดจำได้อย่างขึ้นใจและสามารถถ่ายทอดต่อไปให้กับคนรุ่นต่อไปได้อย่างถูกต้องตามขั้นตอนที่ปฏิบัติสืบต่อกันมา
ขั้นตอนที่ 4 การวิเคราะห์ (Analysis)	(ไม่มีการเรียนรู้)
ขั้นตอนที่ 5 การสังเคราะห์ (Synthesis)	(ไม่มีการเรียนรู้)
ขั้นตอนที่ 6 การประเมินค่า (Evaluation)	(ไม่มีการเรียนรู้)

7. สรุปผลการพัฒนารูปแบบการเรียนรู้เพื่อการธำรงรักษาเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของสังคมประกิตชุมชนบ้านไหล่หิน

7.1 การเรียนรู้เพื่อการธำรงรักษาเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของชุมชนบ้านไหล่หินผ่านสถาบันหลักที่ทำหน้าที่สังคมประกิตในชุมชนบ้านไหล่หิน

สถาบันหลักที่ทำหน้าที่สังคมประกิตในชุมชนบ้านไหล่หิน มีรูปแบบการส่งเสริมการเรียนรู้เพื่อการธำรงรักษาเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของชุมชนบ้าน ไหล่หินจำแนกตามสถาบัน ดังนี้

7.1.1 สังคมประกิตผ่านสถาบันครอบครัว มีวิธีการ/เทคนิค ในการอบรมเลี้ยงดูผ่านครอบครัว จากการศึกษาสามารถแบ่งได้ตามผลการศึกษาได้ 7 วิธีการ ดังนี้

1) การถ่ายทอดโดยการเล่าให้ฟัง การอบรม/สั่งสอนด้วยวาจา ในการให้ความสำคัญกับวิธีการเลี้ยงดูเพื่อให้เกิดความตระหนักรับรู้ในการสืบสานเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของชุมชน ด้วยการเล่าให้ฟังถึงนี้ ผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญเกือบทั้งหมด ให้ความสำคัญเป็นลำดับแรก ๆ โดยบอกว่า การถ่ายทอดวัฒนธรรม โดยวิธีการบอกเล่านั้น เป็นวิธีที่ง่าย สะดวกและนิยมมาก แต่หากมีแต่การบอกเล่าแต่ไม่ได้มีการจดบันทึกเอาไว้ด้วย ก็จะทำให้มีโอกาสสูญหายหรือขาดตอนไปได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ข้อมูลที่เป็นส่วนขยายหรือส่วนที่เป็นรายละเอียดของชุดความรู้นั้น ๆ ทั้งนี้ เนื่องจากต้องอาศัยความจำของทั้งผู้เล่าและผู้ที่รับฟังอีกด้วย ดังนั้นจึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องทำการจดบันทึกไว้ และที่สำคัญจะต้องนำไปถ่ายทอด หรือบอกเล่าให้คนอื่นฟังให้ได้รับทราบต่อไป โดยจะพบว่า มีคนรุ่นก่อนที่มีความรู้ทางด้านไสยศาสตร์ โหราศาสตร์ แต่เกิดความกังวล เกิดความกลัวว่าวิชาที่มีอยู่นั้นจะถูกคนอื่นขโมยไป จึงทำให้ไม่ยอมถ่ายทอดให้ลูกหลาน เมื่อเสียชีวิตไปความรู้เหล่านั้นก็ได้สูญหายไปกับคนผู้นั้นด้วย

2) การถ่ายทอดโดยการพาเข้าร่วมกิจกรรม เป็นอีกวิธีการหนึ่งที่ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ มักจะพาลูกหลานเข้าร่วมกิจกรรมด้านเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของชุมชนสม่ำเสมอ และเป็นประจำมาตั้งแต่ยังเป็นเด็กเล็ก สัก 4 – 5 ขวบ เพื่อได้มีส่วนร่วมในกิจกรรมของชุมชน เกิดการเรียนรู้โดยการซึมซาบ ผ่านกระบวนการเรียนรู้ในชุมชน เป็นวิธีการที่จะทำให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ร่วมกับผู้อื่นโดยต่อเนื่อง

3) การถ่ายทอดโดยการทำตนให้เห็นเป็นแบบอย่าง จากภาพรวมของการศึกษาวิธีการเลี้ยงดูด้วยการทำตนเป็นแบบอย่างที่มีผลต่อการธำรงรักษาเอกลักษณ์และวัฒนธรรมในชุมชนของตนเอง ผลที่ได้ออกมาคือ ผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญมักจะพาลูกหลานเข้าวัดอยู่เป็นประจำไม่ว่าจะเป็นวันสำคัญหรือการทำบุญตักบาตรในช่วงเช้า และนอกจากการพาเข้า

วัดแล้ว ยังมีการทำตนเป็นแบบอย่างในการช่วยเหลือผู้อื่นในชุมชนด้วย ทั้งนี้ยังเป็นตัวอย่างในการถ่ายทอดความรู้ด้านวัฒนธรรม ผ่านกิจกรรมภายในครอบครัว ในวันสำคัญ ๆ ต่าง ๆ วิธีการเลี้ยงดูในการทำตนเป็นแบบอย่างเหล่านี้ เป็นวิธีการที่ผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญนิยมใช้และเป็นเทคนิคในการอบรมที่สำคัญเช่นกัน

4) การถ่ายทอดโดยการให้เรียนรู้ด้วยตนเอง เป็นอีกหนึ่งวิธีการเลี้ยงดูที่ผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญได้ถูกเลี้ยงดูมาตั้งแต่ในวัยเด็ก เพื่อให้เกิดความรักในเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของตนเอง และตนเองก็จะใช้วิธีการเช่นนี้กับลูกหลานของตนเองเช่นกัน ด้วยการปล่อยให้ลงมือปฏิบัติด้วยปล่อยอิสระ และให้ลงมือปฏิบัติด้วยการดูแลอย่างใกล้ชิด ซึ่งจะมีข้อแตกต่างกันคือ การปล่อยอิสระคือ ให้มีการควบคุมตนเองในกระบวนการทุกอย่างที่ได้ลงมือกระทำ แต่ในการปล่อยก็ให้มีผู้ใหญ่ดูอยู่ใกล้ คือ มีผู้ใหญ่คอยเตือน คอยสอน/แนะนำตลอดกระบวนการขั้นในลงมือปฏิบัติ

5) การถ่ายทอดโดยการสร้างกฎเกณฑ์/ข้อตกลงร่วมกัน จากภาพรวมพบว่าผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญได้ให้ข้อมูลของตนเองว่า ได้รับการเลี้ยงดูแบบมีการตั้งกฎเกณฑ์แต่ละบ้านอย่างไร สามารถสรุปได้ว่า ต้องใช้ภาษาสำเนียงของบ้านไหล่หินเมื่ออยู่ร่วมกันภายในครอบครัว ต้องตรงต่อเวลา เช่น เวลาของการกลับเข้าบ้าน และเวลาในการทานอาหารเย็นพร้อมกัน ส่วนใหญ่ผู้ที่รับผิดชอบในการตั้งกฎเกณฑ์นี้มักจะเป็นมารดา เป็นส่วนมากและผู้ที่เป็นหัวหน้าครอบครัวรองลงมา และในเรื่องของให้เดินพื้นบ้านด้วยเสียงเบา ห้ามทานอาหารให้หกเปื้อนและการทักทายผู้ใหญ่ด้วยการไหว้ทุก ๆ เช้าของวัน

6) การถ่ายทอดโดยการลงโทษ วิธีการใช้มากที่สุดในการลงโทษของผู้ที่ให้ข้อมูลที่สำคัญ มักจะเป็นวิธีการว่ากล่าว/ตักเตือนด้วยวาจาก่อนในอันดับแรก และจากนั้นหากไม่มีการเชื่อฟังอีกก็จะใช้วิธีการลงโทษด้วยการลงไม้ลงมือ โดยการตี ให้เกิดการเข็ดหลาบ วิธีนี้จะใช้กับเด็กแต่ถ้าโตขึ้นมาก็จะใช้วิธีการลงโทษด้วยสายตา และด้วยน้ำเสียง จะลดการใช้ไม้เรียวหรือความรุนแรงในการลงโทษน้อยลง

7) การถ่ายทอดโดยการให้รางวัล จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญ สรุปว่า ในการเลี้ยงดูบุตรในทุกวัยเพื่อให้เกิดจิตสำนึก ความตระหนักในการสืบสานวัฒนธรรมของตนเองนั้น ไม่ว่าจะเป็นวัยเด็ก วัยรุ่น หรือวัยที่โตแล้ว ย่อมต้องมีแรงจูงใจในอบรม/สั่งสอน อย่างเช่น ถ้าอยู่ในวัยเด็กก็จะใช้การให้รางวัลด้วยขนม เมื่อโตขึ้นเป็นวัยรุ่นก็จะให้รางวัลด้วยการไปเที่ยวต่างจังหวัดกับสมาชิกในครอบครัวอย่างพร้อมหน้าพร้อมตาและเมื่อลูกโตขึ้นแล้วอาจจะให้สิ่งของหรือเป็นเงินทอง หรืออะไรก็แล้วแต่ความสะดวกและความพึงพอใจของแต่ละครอบครัวนั้น ๆ แต่โดยในภาพรวมส่วนใหญ่แล้วผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญจะไม่ค่อยได้ถูกการเลี้ยงดูแบบ

การให้รางวัล มีเพียงไม่ถึงครึ่งหนึ่งของจำนวนผู้ให้สัมภาษณ์ตามสัดส่วน 15 คน ที่ได้รับการเลี้ยงดูแบบให้รางวัลด้วยการมีแรงจูงใจ

7.1.2 สังคมประกิตผ่านสถาบันกลุ่มเพื่อน วิธีการ/เทคนิค ในการอบรม/กล่อมเกลา จากกลุ่มเพื่อน โดยมีกลุ่มเพื่อนเป็นผู้มีหน้าที่ในการถ่ายทอด ซึ่งจากการศึกษาสามารถแบ่งได้ตามผลการศึกษา ได้ 4 วิธีการ ดังนี้

1) การถ่ายทอดโดยการเล่าให้ฟัง ผู้ให้ข้อมูลสำคัญเกือบทั้งหมดให้ข้อมูลว่า กลุ่มเพื่อน มีอิทธิพลสูงมากต่อการสร้างแนวคิด หรือกระตุ้นความคิดเกี่ยวกับการอนุรักษ์เอกลักษณ์และวัฒนธรรมในชุมชน เนื่องจากการเป็นเพื่อนกันในชุมชนนั้นจะเริ่มตั้งแต่การคบเพื่อนในวัยเด็กเป็นต้นมา จนกระทั่งถึงเพื่อนในวัยเรียน เพื่อนที่ทำงานร่วมกัน กลุ่มเพื่อนมีบทบาทสำคัญในการถ่ายทอดความรู้ โดยการพูดคุย การเล่าเรื่องราวต่าง ๆ เกี่ยวกับพิธีกรรมประเพณี วัฒนธรรมชุมชนให้กับเพื่อนรุ่นเดียวกันได้ฟัง เช่นเดียวกันเพื่อนในวัยเดียวกัน เพื่อนที่ทำงานด้วยกัน มักจะมีบุคลิกภาพ นิสัยใจคอที่ใกล้เคียงหรือเหมือนกัน ทำ ให้มีความเข้าใจกัน รักใคร่กลมเกลียวกัน เพื่อนมักจะชี้แนะ แนะนาให้มีรูปแบบพฤติกรรมไปในทิศทางเดียวกัน

2) การถ่ายทอดโดยการพาเข้าร่วมกิจกรรม ผู้ให้ข้อมูลสำคัญส่วนใหญ่ให้ข้อมูลว่า เพื่อนมีความสำคัญมากและมีอิทธิพลในการเข้าร่วมกิจกรรมเกี่ยวกับประเพณี และพิธีกรรมต่าง ๆ ในชุมชน เนื่องจากกลุ่มเพื่อนเป็นกลุ่มที่ใหญ่ที่สุด เป็นชาวบ้านทุกคนในชุมชน แม้ว่าองค์ความรู้เกี่ยวกับเอกลักษณ์และวัฒนธรรมอาจจะไม่ได้รวมอยู่ในใครคนใดคนหนึ่งทั้งหมดเป็นหลัก แต่ก็มีอยู่ในตัวของคนทุก ๆ คน มากน้อยก็ตามแต่เพศวัย และความสนใจในแต่ละบุคคล และกลุ่มเพื่อนส่วนใหญ่ก็จะมีผลต่อการโน้มน้าวใจให้เข้าร่วมกิจกรรม โดยการชักชวนและพูดคุยโน้มน้าวใจ ให้เกิดความอยากรู้อยากเห็นและเข้าร่วมกิจกรรมในที่สุด

3) การถ่ายทอดโดยการเป็นที่ปรึกษา ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่ มองว่าเป็นการอบรมที่ไม่ประสงค์จะให้เป็นประโยชน์ต่อบุคคลโดยตรง แต่มีลักษณะการถ่ายทอด การเรียนรู้ของกลุ่มเพื่อนมีอิทธิพลต่อลักษณะของการมีจิตสำนึก และความตระหนักรับรู้สูง เพราะการเรียนรู้นั้นเป็นการเรียนรู้พฤติกรรมจากเพื่อนที่สนิท คุ้นเคยกันมาเป็นเวลานาน โดยจะเป็นการเรียนรู้ถึงเทคนิค แรงจูงใจ และวิธีการหาเหตุผลเข้าข้างตนเอง จะมีการเรียนรู้ถึงมูลเหตุจูงใจประกอบกับการมีความรู้และมีประสบการณ์ร่วมกันในการเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ ในชุมชน จึง มีลักษณะของการเลียนแบบประพฤติของพ่อแม่โดยไม่รู้ตัวเพราะฉะนั้นผู้ที่ทำหน้าที่เป็นสถาบันกลุ่มเพื่อน จึงทำเสมือนเป็นหน้าที่ในการถ่ายทอดความรู้โดย เป็นแบบอย่างให้แก่เด็กและเยาวชน มีการแสดงออกทางพฤติกรรมที่เหมาะสม ประพฤติตนให้เป็นคนดีต่อผู้อื่นและสังคม และเมื่อได้มีรับการขัดเกลาเรียบร้อยแล้ว ช่วงเวลาที่อยู่ในกลุ่มหรืออยู่ร่วมกันกับผู้อื่นบางครั้งก็ต้องมีการปรับตัว

เพื่อให้เข้ากับผู้อื่นให้ได้ โดยการเรียนรู้จากพฤติกรรมที่ได้ปฏิบัติกัน เป็นการเรียนรู้ทางอ้อมจากสิ่งรอบข้างนั้นเอง นอกจากนี้ยังมีการอบรม / สั่งสอนที่ให้รู้จักคุณค่าของตนเอง

4) การถ่ายทอดโดยการสร้างความสามัคคี ผู้ให้ข้อมูลสำคัญเกือบทั้งหมด ให้ข้อมูลว่า กลุ่มเพื่อนนั้นมีลักษณะของถ่ายทอดความรู้ด้านเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของตนเอง ผ่านกระบวนการของการสร้างความสามัคคีที่มองเห็นภาพชัดมากที่สุด ทั้งนี้อาจจะเริ่มตั้งแต่ผู้ให้ข้อมูลทั้งหมดมีการคบเพื่อนในวัยเด็กเป็นต้นมา จนกระทั่งถึงเพื่อนในวัยเรียน เพื่อนที่ทำงานร่วมกัน เนื่องจากส่วนใหญ่เป็นคนในชุมชนบ้านไหล่หินอยู่แล้ว จึงมีความใกล้ชิดและผูกพันกันมานาน กลุ่มเพื่อนมีบทบาทสำคัญในการถ่ายทอดความรู้ เช่นเดียวกันเพื่อนในวัยเดียวกัน เพื่อนที่ทำงานด้วยกัน มักจะมีบุคลิกภาพ นิสัยใจคอที่ใกล้เคียงหรือเหมือนกัน ทำให้เข้าใจกัน รักใคร่กลมเกลียวกัน เพื่อนมักจะชี้แนะ แนะนาให้มีรูปแบบ
พฤติกรรมไปในทิศทางเดียวกัน

7.1.3 สังคมประกิตผ่านสถาบันโรงเรียน วิธีการ/เทคนิค ในการอบรม/กล่อมเกลา จากทางโรงเรียนโดยมีครูเป็นผู้มีหน้าที่ในการถ่ายทอด ซึ่งจากการศึกษาสามารถแบ่งได้ตามผลการศึกษา ได้ 6 วิธีการ ดังนี้

1) การถ่ายทอดโดยการพาเข้าร่วมกิจกรรม จะเป็นวิธีการในการถ่ายทอดจากสถาบันโรงเรียนที่จะเป็นองค์กรหลักในการนำเด็กและเยาวชน เข้าร่วมกิจกรรมด้านประเพณี วัฒนธรรม ของชุมชนผ่านกระบวนการเรียนรู้ทางตรง และทางอ้อม เช่น การนำนักเรียนเข้าร่วมแสดงในกิจกรรมวันสงกรานต์ วันลอยกระทง เป็นต้น โดยการนำเด็กนักเรียน เข้าร่วมทำความสะอาด พัฒนาสถานที่จัดงานต่าง ๆ รวมถึงพิพิธภัณฑ์บ้านไหล่หิน หอแสดงวิถีชีวิตคนไหล่หิน หอคำ (สถานที่เก็บรักษาคัมภีร์ใบลาน) แล้วให้นำมาเข้าสู่บทเรียนในชั้นเรียนโดยจัดทำการเรียนรู้เชื่อมโยงสัมพันธ์กับหลักสูตรสถานศึกษา เพื่อจะทำการทวนซ้ำ ย้ำเตือน ข้อมูลขององค์ความรู้เกี่ยวกับวัฒนธรรมเรื่องนั้น ๆ ผ่านการเล่าเรียนในรูปแบบที่มีหลักเกณฑ์ และมีแบบแผนตามหลักสูตร

2) การถ่ายทอดโดยการอบรม/สั่งสอนด้วยวาจา จะเป็นวิธีการในการถ่ายทอดจากครูในโรงเรียนที่หน้าที่สั่งสอน อบรมให้กับลูกศิษย์ ซึ่งในผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญได้รับการถ่ายทอดด้านการถ่ายทอดความรู้ด้านวัฒนธรรมประเพณีที่มีการบันทึกไว้ในตำรา เอกสารโบราณ ปั๊บสา ต่าง ๆ แล้ว และครูจะสอนให้ช่วยเหลือเกื้อกูล ความร่วมมือร่วมแรงในการสืบสานวัฒนธรรมให้คงอยู่ โดยการใช้หลักธรรมะช่วยสอนเพื่อให้เป็นผู้ที่สามารถใช้ชีวิตร่วมกับผู้อื่นได้พร้อมกับการมีคุณธรรม (มีคุณงาม ความดี) จริยธรรม(ข้อควรปฏิบัติ) ทั้งนี้ ครูในโรงเรียนจะเป็นผู้

ที่มีหน้าที่ในการอบรม/สั่งสอน ก็จะมีการพูดคุยกับนักเรียนและมีการเปิดโอกาสให้นักเรียนแลกเปลี่ยนความคิดเห็นเกี่ยวกับการธำรงรักษา การแก้ไขปัญหาในชั้นเรียนหรือในชุมชนเป็นต้น

3) การถ่ายทอดโดยการทำให้เห็นเป็นแบบอย่าง ครู นอกจากจะเป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญในการอบรม สั่งสอน ถ่ายทอดความรู้จากตำราแล้ว ยังสามารถเป็นผู้ให้แบบอย่างที่ดีกับนักเรียนและคนในชุมชนอีกด้วย จากการศึกษาครั้งนี้ จะพบว่าครูในโรงเรียนบ้านไหล่หิน และโรงเรียนไหล่หินวิทยานั้นได้พานักเรียนทำกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อสังคม ด้วยการพาเข้าไปร่วมงานประเพณีสำคัญต่าง ๆ และในบทบาทของความเป็นผู้รู้คือ เป็นผู้ที่ถ่ายทอดความรู้ให้กับศิษย์ เป็นผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญได้รับการถ่ายทอดที่เป็นแบบอย่างในการเสียสละที่เห็นได้จาก ครูได้มีการสอนพิเศษเพิ่มโดยไม่คิดค่าใช้จ่ายกับเด็กแต่อย่างใด จากข้อมูลในการเป็นแบบอย่างของครู สะท้อนให้เห็นถึงการเป็นต้นแบบหรือเป็นแม่พิมพ์ให้กับเด็ก ถ้าหากว่าโรงเรียนใดมีครูที่ดี มีจรรยาบรรณในความเป็นครูอยู่แล้ว ชุมชนหรือสังคมนั้นจะสามารถสร้างคนดีได้เพิ่มขึ้นด้วยเช่นกัน

4) การถ่ายทอดโดยการถ่ายทอดความรู้ที่สะสมในชุมชน วิธีนี้ มีความสำคัญมากในความคิดเห็นของผู้ให้ข้อมูลสำคัญ เนื่องจาก โรงเรียนจะสามารถปรับรูปแบบองค์ความรู้ต่าง ๆ ที่มีอยู่ในชุมชนและสืบทอดกันมาอย่างยาวนาน พร้อมทั้งรวบรวมองค์ความนำมาบูรณาการจัดรูปแบบการเรียนรู้ให้เกิดความเข้าใจได้ง่ายและสามารถปรับปรุงเข้าสู่บทเรียนได้อย่างเหมาะสม กว่าสถาบันอื่นในชุมชน

5) การถ่ายทอดโดยการลงโทษ ผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญได้รับการลงโทษด้วยการตีด้วยไม้เรียวและการกล่าวลงโทษตักเตือนด้วยวาจา และสำหรับผู้ที่ครูสั่งสอนแล้วไม่เชื่อหรือ ไม่ทำตามก็จะให้ไปล้างห้องน้ำในโรงเรียนหรือในวัด เพราะโรงเรียนตั้งใกล้กับวัด เป็นต้น

6) การถ่ายทอดโดยการให้รางวัล การให้รางวัล รวมถึงการให้คะแนนก็เป็นอีกวิธีที่ครูในโรงเรียนใช้เป็นแรงจูงใจในการส่งเสริมการเรียนรู้ เป็นการอบรมสั่งสอน เพื่อให้นักเรียนเกิดความกระตือรือร้นในการศึกษาเล่าเรียน ค้นคว้าเกี่ยวกับวัฒนธรรมอันดีงามของตน และประวัติศาสตร์ความเป็นคนพื้นถิ่น เป็นต้น

7.1.4 สังคมประกิตผ่านสถาบันศาสนา / วัด วิธีการ/เทคนิค ในการอบรม/ขัดเกลาผ่านสถาบันทางศาสนาหรือจากผู้ทำหน้าที่ในการถ่ายทอดหลักพระพุทธศาสนา ซึ่งจากการศึกษาสามารถแบ่งได้ตามผลการศึกษาได้ 5 วิธีการ ดังนี้

1) การถ่ายทอดโดยการเล่าให้ฟัง ผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญได้ให้ข้อมูลจากการที่ตนเองได้รับการถ่ายทอด/เรียนรู้จากสถาบันทางศาสนา คือ องค์ความรู้ที่สะสมอยู่ในตัวของพระสงฆ์ ซึ่งองค์ความรู้เหล่านั้นได้ถูกสะสมเอาไว้ ในรูปแบบของการบอกเล่า การสั่งสอนด้านศิลปกรรมและพิธีกรรมเป็นส่วนใหญ่ เช่น คาถาอาคม คำสู่ขวัญ คำเล่าค่าว เป็นต้น

2) การถ่ายทอดโดยการอบรม/สั่งสอนด้วยวาจา ผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญได้ให้ข้อมูลจากการที่ตนเองได้รับการถ่ายทอด/เรียนรู้ จากสถาบันทางศาสนา คือ มีพระสงฆ์เป็นผู้ถ่ายทอดและวัดเป็นสถานที่ในการเล่าถึงประวัติของชุมชน ผ่านเรื่องเล่าของนิทานและความเชื่อต่าง ๆ ซึ่งโดยส่วนใหญ่พระสงฆ์จะมีการถ่ายทอดหลักธรรมด้วยการถ่ายทอดออกมาด้วยคำพูด หรือการยกตัวอย่างเรื่องราวโดยการให้ประยุกต์ใช้กับหลักธรรมเพื่อให้ได้มีการถ่ายทอดที่มีประสิทธิภาพ ให้ผู้รับการถ่ายทอดได้เรียนรู้ ได้นำหลักปฏิบัติไปใช้ในชีวิตประจำวันได้อย่างเกิดประโยชน์สูงสุดและหลักพระพุทธศาสนาส่วนมากมักจะสอนให้มีเมตตาเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ การให้รู้จักเสียสละ และการสอนให้มีความซื่อสัตย์

3) การถ่ายทอดโดยการทำให้เห็นเป็นแบบอย่าง โดยภาพรวมจากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญ ยังได้รับการถ่ายทอดพระสงฆ์ที่เป็นผู้ถ่ายทอดหลักทางศาสนา คือ ได้รับแบบอย่างที่ดี คือการได้เห็นพระสงฆ์ปฏิบัติตนในด้านการเสียสละ และเป็นผู้ให้ เช่น การสร้างสาธารณะประโยชน์ให้กับผู้อื่น (บริจาคเงินสนับสนุนทุนการศึกษาให้กับเด็กนักเรียน) และการแบ่งขนม และการช่วยเหลือคนในชุมชนและเป็นผู้ที่มีความรู้เกี่ยวกับศาสนสถาน โบราณสถาน โบราณวัตถุที่เกี่ยวข้องกับวัดไหล่หินเป็นอย่างดี สามารถถ่ายทอดให้กับผู้สนใจ รวมถึงยังเป็นผู้ถ่ายทอดประวัติของวัดไหล่หินให้กับเด็กนักเรียนได้อีกด้วย

4) การถ่ายทอดโดยการแนะนำหลักในการดำเนินชีวิต ผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญมักจะได้รับการขัดเกลาทางจิตใจด้วย การที่พระสงฆ์ได้สอนให้ยึดหลักคำสอนทางศาสนาเมื่อเจอปัญหาต่าง ๆ ซึ่งส่วนใหญ่แล้วเมื่อเข้าวัดก็ได้สวดมนต์และนั่งสมาธิเป็นแนวทางแก้ไขที่ดีที่สุด ในระหว่างนั้นก็จะมีการปรึกษาพระสงฆ์ในเรื่องของความทุกข์ต่าง ๆ เพื่อหาทางออกโดยใช้หลักธรรมะยึดเหนี่ยวและควบคุมจิตใจไว้ไม่ให้ทำผิดพลาดอีก

5) การถ่ายทอดโดยการเรียนรู้ด้วยตนเอง จากได้รับการถ่ายทอดด้วยวิธีการให้เรียนรู้ด้วยตนเอง ผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญได้ศึกษาอ่านหนังสือธรรมะด้วนตนเอง และการได้บวชเรียน/บวชเป็นพระ ซึ่งก็ถือว่าเป็นอีกวิธีการทำให้เกิดการเรียนรู้และสามารถนำความรู้ที่ได้ค้นหาและลงมือทำด้วยตนเอง

7.1.5 สังคมประกิตผ่านสถาบันสื่อมวลชน วิธีการ/เทคนิค ในการอบรม/ขัดเกลาผ่านสถาบันสื่อมวลชน ซึ่งจากการศึกษาสามารถแบ่งได้ตามผลการศึกษาได้ 3 วิธีการถ่ายทอด/อบรม ดังนี้ 1) ให้แหล่งข่าวสารของเอกลักษณ์วัฒนธรรมที่เกิดขึ้นในชุมชน 2) ให้ความรู้แก่ประชาชนในการเพิ่มพูนความรู้ 3) เป็นเวทีแสดงความคิดเห็นของประชาชนต่อข้อขัดแย้งต่าง ๆ ที่มีผลกระทบกระเทือนต่อประชาชนในชุมชน

ผลการจัดทำ Focus Group ยังพบอีกว่า รูปแบบการเรียนรู้ที่ได้จากการศึกษา ผู้ให้ข้อมูลสำคัญได้ร่วมกันจัดทำเป็นข้อตกลงร่วมกันในชุมชน เพื่อการกำหนดหน้าที่ของสถาบันสังคมประกิตของชุมชนบ้านไหล่หิน ทั้งที่เป็น รูปแบบการถ่ายทอดความรู้และการเรียนรู้ร่วมกัน โดยสถาบันที่ทำหน้าที่สังคมประกิตของชุมชนบ้านไหล่หิน ทำหน้าที่ขัดเกลาทางสังคมเกี่ยวกับการสืบสานและถ่ายทอดเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของชุมชนผ่าน กิจกรรมที่มีลักษณะของการการทวนซ้ำ ย้ำเตือน สำหรับหน่วยงานการพัฒนาต่าง ๆ ของภาครัฐและเอกชนทั้งในและนอกชุมชนบ้านไหล่หิน ต้องพึ่งพากัน โดยวิธีการในการเรียนรู้นั้นเป็นการเรียนรู้ 2 ระดับ เริ่มจากระดับบุคคล การสั่งสอนอบรมภายในครอบครัว และในระดับของการรวมกลุ่มซึ่งอยู่ในรูปแบบของการได้เข้ารวมกลุ่มใน ชุมชน วัด และโรงเรียน

1) ระดับบุคคล คือ คนครอบครัว ดำเนินการโดย (1) การเล่าให้ฟัง (2) การพาเข้าร่วมกิจกรรม (3) การทำตนให้เป็นแบบอย่าง (4) การให้เรียนรู้ด้วยตนเอง (5) การสร้างกฎเกณฑ์ข้อตกลงร่วมกัน (6) การลงโทษ (7) การให้รางวัล

2) ระดับของการรวมกลุ่ม คือ กลุ่มเพื่อน ดำเนินการโดย (1) การเล่าให้ฟัง (2) การพาเข้าร่วมกิจกรรม (3) การเป็นที่ปรึกษา (4) การสร้างความสามัคคี **ศาสนสถาน / วัด** ดำเนินการโดย (1) การเล่าให้ฟัง (2) การอบรม/สั่งสอนด้วยวาจา (3) การทำตนให้เป็นแบบอย่าง (4) การแนะนำหลักการในการดำรงชีวิต (5) การเรียนรู้ด้วยตนเอง **สถานศึกษา / โรงเรียน** ดำเนินการโดย (1) การพาเข้าร่วมกิจกรรม (2) การอบรม/สั่งสอนด้วยวาจา (3) การทำตนให้เป็นแบบอย่าง (4) การถ่ายทอดความรู้ที่สะสมในชุมชน (5) การลงโทษ (6) การให้รางวัล และ **สื่อสารมวลชน** ดำเนินการโดย (1) การให้แหล่งข่าวสารของเอกลักษณ์วัฒนธรรมที่เกิดขึ้นในชุมชน (2) การให้ความรู้แก่ประชาชนในการเพิ่มพูนความรู้ (3) การเป็นเวทีแสดงความคิดเห็นของประชาชนต่อประเด็นข้อขัดแย้งต่าง ๆ ที่มีผลกระทบเอกลักษณ์และวัฒนธรรมในชุมชนบ้านไหล่หิน

7.2 ผลสรุปของการพัฒนารูปแบบการเรียนรู้เพื่อการธำรงรักษาเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของสังคมประกิตชุมชนบ้านไหล่หิน

ผลจากการศึกษา พบว่า รูปแบบการเรียนรู้เพื่อการธำรงรักษาเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของชุมชนบ้านไหล่นั้น จะต้องได้รับความร่วมมือจากสถาบันและภาคส่วนต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง คือ สถาบันหลักในชุมชน ในการส่งเสริมการเรียนรู้ อบรม สั่งสอนเพื่อสร้างความตระหนักและสร้างจิตสำนึกที่ดีต่อการธำรงรักษาเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของชุมชน เพื่อให้เกิดคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของคนในชุมชน 7 ประการ คือ เป็นผู้มีจิตสำนึกในการสืบสานและถ่ายทอดเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของชุมชน (1) เป็นผู้มีความรู้ความเข้าใจในเอกลักษณ์และวัฒนธรรมเป็นอย่างดี (2) เป็นผู้ที่มีความภาคภูมิใจในเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของชุมชนบ้านไหล่ (3) ประพฤติตนเป็นแบบอย่างให้กับผู้อื่น (4) เป็นที่ปรึกษาให้ผู้อื่น (5) มีจิตสาธารณะเสียสละให้ส่วนรวม (6) มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ (7) การปฏิบัติตนเพื่อการธำรงรักษาเอกลักษณ์และวัฒนธรรม โดยหน่วยงานการพัฒนาต่าง ๆ ของภาครัฐและเอกชน ที่จะต้องพึ่งพาและร่วมสนับสนุนเกื้อกูลการดำเนินงานไปพร้อม ๆ กันซึ่งจะต้องมีวิธีการในการขัดเกลาระดับบุคคลและในระดับของการรวมกลุ่มควบคู่กัน (ภาพ 4)

การพัฒนารูปแบบการเรียนรู้เพื่อการธำรงรักษาเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของชุมชนบ้านไหล่หินในการศึกษาครั้งนี้ ผู้ศึกษาได้สนใจในการศึกษากระบวนการสร้างการเรียนรู้ผ่านสถาบันหลักทางสังคมที่สำคัญหลัก 5 สถาบัน เพื่อหาแนวทางและวิธีการในการเสริมสร้างบุคคลให้เกิดคุณลักษณะ และความตระหนักรับรู้เรื่องเอกลักษณ์และวัฒนธรรมประเพณีต่าง ๆ ในชุมชน และในวิธีในการเสริมสร้างความรู้นั้นจะต้องเริ่มจากตัวบุคคล ที่มีวิธีการอบรมเลี้ยงดูผ่านสถาบันครอบครัวใน 7 วิธี วิธีการเรียนรู้ผ่านสถาบันกลุ่มเพื่อน อีก 4 วิธี วิธีการเรียนรู้จากสถาบันโรงเรียน อีก 6 วิธี วิธีการเรียนรู้ผ่านสถาบันทางศาสนา อีก 5 วิธี และวิธีการเรียนรู้จากสถาบันสื่อมวลชน อีก 3 วิธี และ เช่นกัน ซึ่งวิธีที่ค้นพบจากการศึกษา การสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญนั้น มีบางวิธีที่ทุกสถาบันได้ใช้วิธีที่เหมือนกันและมีวิธีที่ต่างกันไปบ้างซึ่งก็ขึ้นอยู่กับสถานะหน้าที่ และบทบาทของผู้ทำหน้าที่ในการถ่ายทอดในแต่ละสถาบันนั้น ๆ รวมถึงการรวมกลุ่มกันในชุมชน/สังคมต่าง ๆ อีกทั้งยังเป็นปัจจัยที่สนับสนุนทำให้เกิดการมีลักษณะของการมีจิตสำนึกที่ดีและการตระหนักรับรู้เช่นกัน

ดังนั้น ในการพัฒนารูปแบบการเรียนรู้เพื่อการธำรงรักษาเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของชุมชนบ้านไหล่หินในชุมชนนั้น จะต้องมีรากฐานที่ดีที่มาจากการอบรม/เลี้ยงดู การให้ความรู้ผ่านสถาบันหลักต่าง ๆ ในชุมชน อย่างมีความสำคัญเท่าเทียมกัน สอดประสานกัน และในทั้งนี้การได้รับปัจจัย ในการเลี้ยงดูผ่านสถาบันทางสังคมที่สำคัญนี้ จะขึ้นอยู่กับตัวของแต่

ละบุคคลที่จะสามารถเรียนรู้ หรือการรับรู้ได้มากน้อยเพียงใด และการเสริมสร้างความตระหนักรับรู้ยังต้องอาศัยการรับรู้ของแต่ละบุคคลเช่นกัน และในการเสริมสร้างกระบวนการเรียนรู้เหล่านั้นยังต้องมีทั้งในส่วนการได้รับสนับสนุนจากหน่วยงานอื่น ๆ ทั้งภาครัฐและเอกชน ที่อยู่ทั้งภายในและภายนอกชุมชนบ้านไหล่หินอีกด้วย รวมถึง ปัญหา และอุปสรรค ทั้งที่ควบคุมได้และไม่สามารถควบคุมได้ ซึ่งจะได้ภาพของรูปแบบในการนำไปสู่การปฏิบัติ จากกระบวนการสั่งสอน / อบรม เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ด้านเอกลักษณ์และวัฒนธรรม ผ่านทั้ง 5 สถาบัน ในชุมชนบ้านไหล่หินเพื่อทำให้บุคคลนั้นมีพฤติกรรม มีคุณลักษณะและมีทัศนคติที่ดีในการปฏิบัติตนเพื่อการธำรงรักษาเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของชุมชนบ้านไหล่หินต่อไปในอนาคต (ภาพ 5)

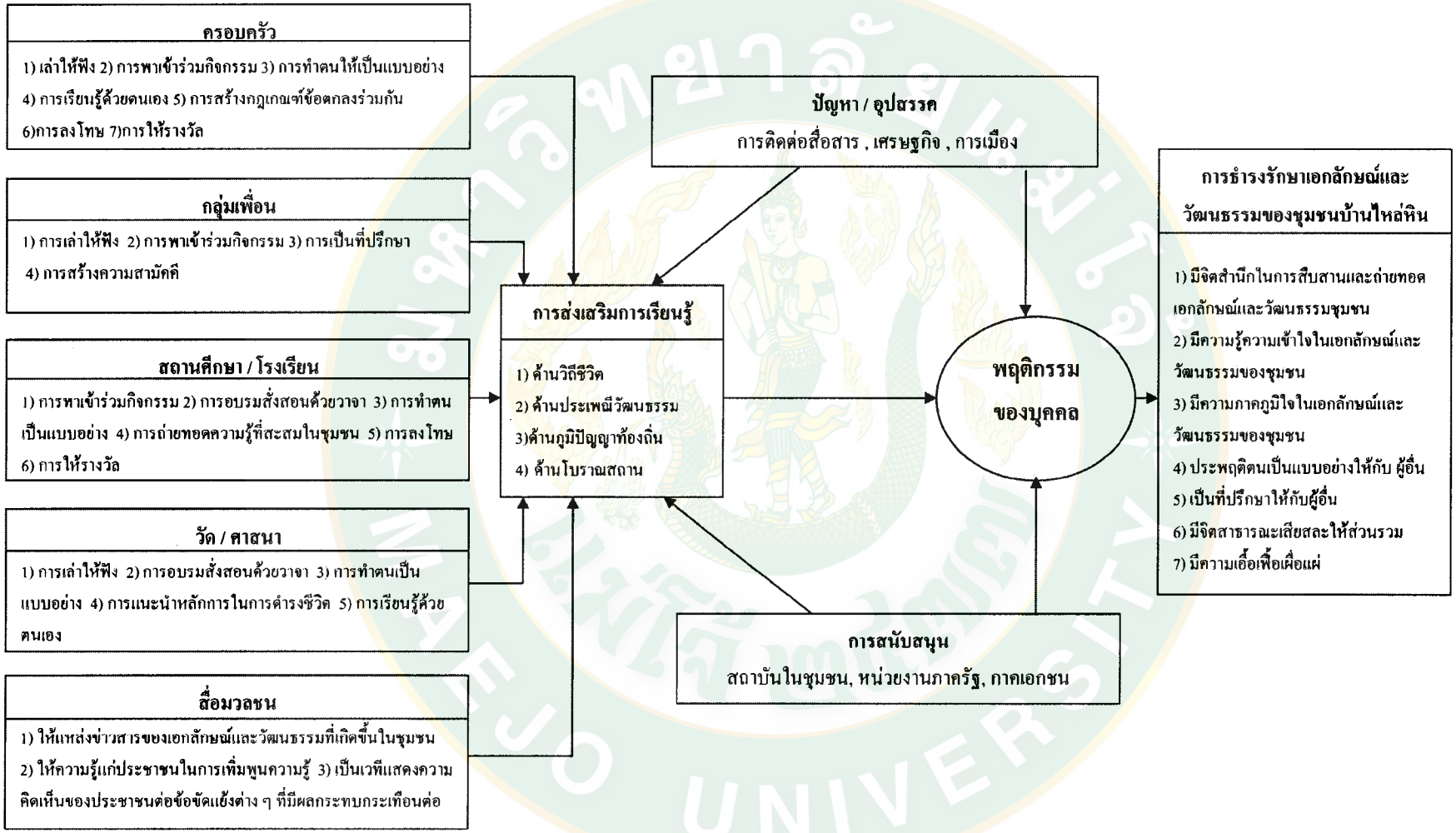

ภาพ 4 รูปแบบการเรียนรู้ เพื่อการธำรงรักษาเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของชุมชนบ้านไหล่หิน

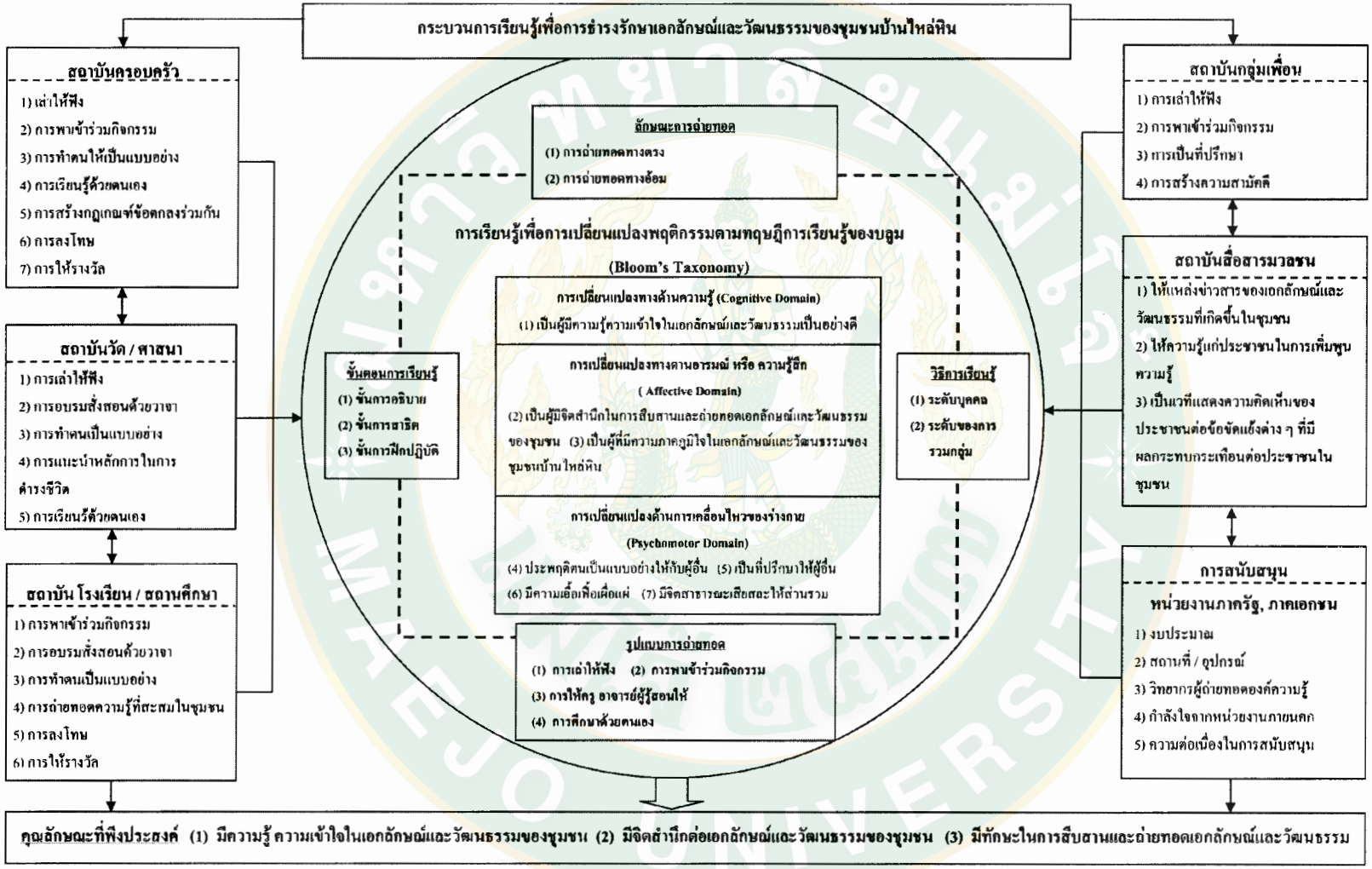

ภาพ 5 รูปแบบแบบการพัฒนาการเรียนรู้ เพื่อการธำรงรักษาเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของสังคมประกิตชุมชนบ้านไหล่หิน

บทที่ 5
สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

สรุปผล

การวิจัยเรื่อง สังคมประกิตเพื่อการธำรงรักษาเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของชุมชนบ้านไหล่หิน ครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ ดังนี้ 1) เพื่อศึกษาสภาพปัญหาของสังคมในชุมชน รวมทั้งแนวคิดและวิธีการธำรงรักษาเอกลักษณ์และวัฒนธรรมจากอดีตจนถึงปัจจุบันของชุมชนบ้านไหล่หิน 2) เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ของปัจจัยต่าง ๆ ต่อความคาดหวังการสืบสานและถ่ายทอดเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของชุมชนบ้านไหล่หิน 3) เพื่อพัฒนารูปแบบการธำรงรักษาเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของสังคมประกิตชุมชนบ้านไหล่หิน โดยทำการศึกษาจากกลุ่มตัวอย่าง คือ ประชาชนในชุมชนบ้านไหล่หิน จำนวน 310 ราย สามารถสรุปผลการวิจัยได้ดังนี้

ตอนที่ 1 ปัจจัยส่วนบุคคล ปัจจัยทางเศรษฐกิจ ปัจจัยที่ทำหน้าที่สืบสานและถ่ายทอดเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของชุมชนบ้านไหล่หิน

ผลการศึกษา ปัจจัยส่วนบุคคล ปัจจัยทางเศรษฐกิจ ปัจจัยที่ทำหน้าที่สืบสานและถ่ายทอดเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของชุมชนบ้านไหล่หิน พบว่า ผู้ให้ข้อมูลเป็นกลุ่มตัวอย่างของประชากรผู้มีสิทธิ์เลือกตั้งของบ้านไหล่หินและบ้านไหล่หินตะวันตก โดยกลุ่มตัวอย่างทั้งหมดเป็นเพศหญิงมากกว่าเพศชาย ส่วนใหญ่มีอายุระหว่าง 41 – 59 ปี มีสถานภาพสมรสและอยู่ร่วมกัน จบการศึกษาในระดับ ปวส./อนุปริญญา เป็นครอบครัวขนาดกลางมีจำนวนสมาชิกในครัวเรือน 4 – 5 คน มากกว่าครึ่งประกอบอาชีพเป็นเกษตรกร มีบทบาทและหน้าที่ในชุมชนเป็นประชาชนทั่วไป และส่วนใหญ่มีรายได้รวมต่อเดือน อยู่ที่ 20,000 บาทลงมาต่อเดือน โดยผู้ให้ข้อมูลเกือบทั้งหมด เกิดและเติบโตในชุมชนบ้านไหล่หิน และเกือบทั้งหมด มีความคุ้นเคยในเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของชุมชนบ้านไหล่หินมากที่สุด

ตอนที่ 2 ทัศนคติและการปฏิบัติตนต่อการธำรงรักษาเอกลักษณ์วัฒนธรรมจากอดีตจนถึงปัจจุบันของชุมชนบ้านไหล่หิน

1. ด้านวิถีชีวิต

ผลการศึกษา ทัศนคติและการปฏิบัติตนต่อการธำรงรักษาเอกลักษณ์และวัฒนธรรมจากอดีตจนถึงปัจจุบันของชุมชนบ้านไหล่หิน **พบว่า** ผู้ให้ข้อมูลมีระดับทัศนคติและระดับการปฏิบัติตนในการธำรงรักษาเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของชุมชนบ้านไหล่หิน ด้านวิถีชีวิต โดยรวมมีระดับมาก และกิจกรรมที่มีระดับทัศนคติและระดับการปฏิบัติตนในการธำรงรักษาเอกลักษณ์และวัฒนธรรมสูงกว่ากิจกรรมอื่น คือ ด้านวิถีชีวิต (ภาษา อี่เล/บ่าเล)ส่วนกิจกรรมที่มีทัศนคติและการปฏิบัติตนต่ำกว่ากิจกรรมอื่น คือ ด้านวิถีชีวิต (ระบบเหมืองฝาย)

1.1 ด้านวิถีชีวิต (ภาษา บ่าเล/อี่เล)

ผลการศึกษา ทัศนคติและการปฏิบัติตนต่อการธำรงรักษาเอกลักษณ์และวัฒนธรรมจากอดีตจนถึงปัจจุบันของชุมชนบ้านไหล่หิน พบว่า ผู้ให้ข้อมูลมีระดับทัศนคติและระดับการปฏิบัติตนในการธำรงรักษาเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของชุมชนบ้านไหล่หิน ด้านวิถีชีวิต (ภาษา บ่าเล/อี่เล) โดยรวมมีระดับมาก และกิจกรรมที่มีทัศนคติและการปฏิบัติตนสูงกว่ากิจกรรมอื่น 3 ลำดับแรกคือ ใช้การพูดคุยภายในชุมชนด้วยภาษาพื้นเมือง (สำเนียงไหล่หิน) และการใช้ภาษาพื้นเมือง (สำเนียงไหล่หิน) ในครอบครัว และศึกษาค้นคว้าประวัติความเป็นมาของภาษาพื้นเมืองบ้านไหล่หิน ส่วนกิจกรรมที่มีทัศนคติและการปฏิบัติตนต่ำกว่ากิจกรรมอื่น คือ นำภาษาพื้นเมือง สอดแทรกในการเรียนการสอนวิชาภาษาไทยในสถานศึกษา

1.2 ด้านวิถีชีวิต (ระบบเหมืองฝาย)

ผลการศึกษา ทัศนคติและการปฏิบัติตนต่อการธำรงรักษาเอกลักษณ์และวัฒนธรรมจากอดีตจนถึงปัจจุบันของชุมชนบ้านไหล่หิน พบว่า ผู้ให้ข้อมูลมีระดับทัศนคติและระดับการปฏิบัติตนในการธำรงรักษาเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของชุมชนบ้านไหล่หิน ด้านวิถีชีวิต (ระบบเหมืองฝาย) โดยรวมมีระดับมาก และกิจกรรมที่มีทัศนคติและการปฏิบัติตนสูงกว่ากิจกรรมอื่น 3 ลำดับแรกคือ มีโทษปรับหรือการประณามกับบุคคลที่ไม่ปฏิบัติตามกฎเกณฑ์/ระเบียบการใช้น้ำของชุมชน รองลงมาคือ การกำหนดบทบาทหน้าที่ความรับผิดชอบในการจัดการน้ำของชุมชนหรือหมู่บ้านในแต่ล่ะฝ่ายที่เกี่ยวข้อง และ การร่วมช่วยเหลือด้านแรงงานในการสร้างแหล่งน้ำหรือซ่อมแซมแหล่งน้ำ ส่วนกิจกรรมที่มีทัศนคติและการปฏิบัติตนต่ำกว่ากิจกรรมอื่น คือ การสืบต่อหรือสานงานเกี่ยวกับคณะกรรมการเหมืองฝายของชาวบ้านในปัจจุบัน

3. ด้านประเพณีวัฒนธรรม

จากการศึกษา พบว่า ผู้ให้ข้อมูลมีระดับทัศนคติและการปฏิบัติตนต่อการธำรงรักษาเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของชุมชนบ้านไหล่หิน ด้านประเพณีวัฒนธรรม โดยรวมมีระดับมากและกิจกรรมที่มีทัศนคติและการปฏิบัติตนสูงกว่ากิจกรรมอื่น 3 ลำดับแรกคือ ท่านเข้าร่วมพิธีกรรมต่าง ๆ ในชุมชนด้วยความสมัครใจ รองลงมาคือ ท่านให้ความสนใจร่วมพิธีกรรมต่าง ๆในชุมชนทุกครั้ง รองลงมาคือ มีการจัดตั้งพิพิธภัณฑ์ชุมชนบ้านไหล่หิน เพื่อรวบรวมข้อมูลประวัติศาสตร์ และวัสดุอุปกรณ์ เครื่องใช้ในอดีตของคนไหล่หิน ส่วนกิจกรรมที่มีทัศนคติและการปฏิบัติตนต่ำกว่ากิจกรรมอื่น คือ ท่านมีความรู้และมีความเข้าใจในขั้นตอนของพิธีกรรมเกี่ยวกับความเชื่อในชุมชน

4. ด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น

จากการศึกษา พบว่า ผู้ให้ข้อมูลมีระดับทัศนคติและการปฏิบัติตนต่อการธำรงรักษาเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของชุมชนบ้านไหล่หิน ด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยรวมมีระดับมาก และกิจกรรมที่มีทัศนคติและการปฏิบัติตนสูงกว่ากิจกรรมอื่น 3 ลำดับแรกคือ ภูมิปัญญาท้องถิ่น (หัตกรรม/งานฝีมือ) รองลงมาคือ ภูมิปัญญาท้องถิ่น (ความเชื่อและพิธีกรรม) รองลงมาคือ ภูมิปัญญาท้องถิ่น (อาหาร) ส่วนกิจกรรมที่มีทัศนคติและการปฏิบัติตนต่ำกว่ากิจกรรมอื่น คือ ภูมิปัญญาท้องถิ่น (สมุนไพรพื้นบ้าน/หมอเมือง)

4.1 ด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น (ความเชื่อ / พิธีกรรม)

จากการศึกษา พบว่า ผู้ให้ข้อมูลมีระดับทัศนคติและการปฏิบัติตนต่อการธำรงรักษาเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของชุมชนบ้านไหล่หิน ด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น (ความเชื่อ/พิธีกรรม)โดยรวมมีระดับมาก และกิจกรรมที่มีทัศนคติและการปฏิบัติตนสูงกว่ากิจกรรมอื่น 3 ลำดับแรกคือ ความสนใจและเข้าร่วมพิธีกรรมตามประเพณี และความเชื่อของชุมชน บ้านไหล่หินอยู่ รองลงมาคือ การสนับสนุนให้เด็กและเยาวชนเข้าร่วมพิธีกรรมทางศาสนาและประเพณีพื้นบ้านทั้ง 12 เดือนของชุมชนบ้านไหล่หิน รองลงมาคือ และการปลูกฝังค่านิยมในพิธีกรรมและประเพณีพื้นบ้านไหล่หินให้แก่เด็กและเยาวชนในพื้นที่ ส่วนกิจกรรมที่มีทัศนคติและการปฏิบัติตนต่ำกว่ากิจกรรมอื่น คือ การรณรงค์ให้คนในชุมชนเห็นคุณค่าของพิธีกรรมวัฒนธรรมประเพณีพื้นถิ่นของชุมชนบ้านไหล่หิน

4.2 ด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น (อาหาร)

จากการศึกษา พบว่า ผู้ให้ข้อมูลมีระดับทัศนคติและการปฏิบัติตนต่อการธำรงรักษาเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของชุมชนบ้านไหล่หิน ด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น (อาหาร) โดยรวมระดับปานกลาง และกิจกรรมที่มีทัศนคติและการปฏิบัติตนสูงกว่ากิจกรรมอื่น 3 ลำดับแรก คือ สนับสนุนให้มีอาหารพื้นเมืองในกิจกรรมจัดเลี้ยงงานมงคลต่าง ๆ ในชุมชน บ้านไหล่หิน รองลงมาคือ ท่านทำอาหารพื้นเมืองรับประทานในครอบครัวอยู่เสมอ รองลงมาคือ รณรงค์ประชาสัมพันธ์เชิญชวนให้คนในชุมชนบ้านไหล่หินรับประทานอาหารพื้นเมือง ส่วนกิจกรรมที่มีทัศนคติและการปฏิบัติตนต่ำกว่ากิจกรรมอื่น คือ สนับสนุนให้มีร้านจำหน่ายอาหารพื้นเมืองในชุมชนบ้านไหล่หิน

4.3 ด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น (สมุนไพรพื้นบ้าน/หมอเมือง)

จากการศึกษา พบว่า ผู้ให้ข้อมูลมีระดับทัศนคติและการปฏิบัติตนต่อการธำรงรักษาเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของชุมชนบ้านไหล่หิน ด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น (สมุนไพรพื้นบ้าน/หมอเมือง) โดยรวมระดับปานกลาง และกิจกรรมที่มีทัศนคติและการปฏิบัติตนสูงกว่ากิจกรรมอื่น 3 ลำดับแรก คือ จัดตั้งศูนย์เรียนรู้หมอเมืองบ้านไหล่หินเพื่อรวบรวมข้อมูลประวัติความเป็นมาของชุมชนที่เกี่ยวข้องกับสมุนไพร และความรู้ทางด้านการแพทย์แผนโบราณในอดีตของคนไหล่หิน รองลงมาคือ จัดให้มีการสงวนพืชสมุนไพรที่หายากเพื่อการอนุรักษ์และรักษาพันธ์ของสมุนไพร รองลงมาคือ จัดให้มีการรวบรวมตำราสมุนไพรของชุมชนบ้านไหล่หินในอดีต จัดทำเป็นตำราสุขภาพเพื่อเผยแพร่ให้ชุมชน ส่วนกิจกรรมที่มีทัศนคติและการปฏิบัติตนต่ำกว่ากิจกรรมอื่น คือ การบรรจุในหลักสูตรนักเรียนในระดับประถมศึกษาหรือมัธยมศึกษาโดยจัดให้มีเนื้อหาตามความเหมาะสม

4.4 ด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น (หัตกรรม/งานฝีมือ)

จากการศึกษา พบว่า ผู้ให้ข้อมูลมีระดับทัศนคติและการปฏิบัติตนต่อการธำรงรักษาเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของชุมชนบ้านไหล่หิน ด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น (หัตกรรม/งานฝีมือ) โดยรวมระดับมาก และกิจกรรมที่มีทัศนคติและการปฏิบัติตนสูงกว่ากิจกรรมอื่น 3 ลำดับแรก คือ ช่างฝีมือที่มีอยู่ในปัจจุบันยังคงเป็นคนในท้องถิ่นและมีความผูกพันกับท้องถิ่นชุมชนบ้านไหล่หิน รองลงมาคือ ส่งเสริมการประกอบอาชีพด้านหัตถกรรมของชุมชนบ้านไหล่หิน สามารถยึดเป็นอาชีพที่ยั่งยืนได้ รองลงมาคือ คนรุ่นใหม่ในชุมชนมีความพร้อมในการรับการถ่ายทอดองค์ความรู้ด้านหัตถกรรม โคม ตุง การทอผ้าลายไหล่หิน เพื่อรักษาเอกลักษณ์ให้ยั่งยืน ส่วนกิจกรรมที่มีทัศนคติและการปฏิบัติตนต่ำกว่ากิจกรรมอื่น คือ สนับสนุนการออกแบบลักษณะของงานหัตกรรม

งานฝีมือของชุมชน ให้มีการรักษาเอกลักษณ์แบบดั้งเดิมเฉพาะถิ่นและยังจะสืบทอดต่อ ๆ กันไป เป็นเอกลักษณ์เฉพาะของชุมชนบ้านไหล่หิน

5. ด้านโบราณสถานโบราณวัตถุ

จากการศึกษา พบว่า ผู้ให้ข้อมูลมีระดับทัศนคติและการปฏิบัติตนต่อการธำรงรักษาเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของชุมชนบ้านไหล่หิน **ด้านโบราณสถานโบราณวัตถุ** โดยรวมระดับมาก และกิจกรรมที่มีทัศนคติและการปฏิบัติตนสูงกว่ากิจกรรมอื่น 3 ลำดับแรกคือ เผยแพร่ประชาสัมพันธ์เกี่ยวกับโบราณสถานโบราณวัตถุวัดไหล่หินหลวง และชุมชนบ้านไหล่หินทางสื่อมวลชนต่าง ๆ รองลงมาคือ ส่งเสริม สนับสนุนให้สถานศึกษาร่วมจัดทำหลักสูตรหรือกิจกรรมการเรียนรู้เกี่ยวกับเรื่องโบราณสถานโบราณวัตถุของชุมชนบ้านไหล่หินภายในวัดไหล่หิน รองลงมาคือ สนับสนุนให้มีการปรับปรุงคุณค่างานด้านโบราณสถานโบราณวัตถุในชุมชนบ้านไหล่หิน ส่วนกิจกรรมที่มีทัศนคติและการปฏิบัติตนต่ำกว่ากิจกรรมอื่น คือ สนับสนุนให้เด็กและเยาวชนเข้าร่วมในกิจกรรมการอนุรักษ์โบราณสถานและโบราณวัตถุของชุมชนบ้านไหล่หิน

ตอนที่ 3 ความคาดหวังต่อการสืบสานและถ่ายทอดเอกลักษณ์วัฒนธรรมจากอดีตถึงปัจจุบันของชุมชนบ้านไหล่หิน

ผลการศึกษาความคาดหวังต่อการสืบสานและถ่ายทอดเพื่อการธำรงรักษาเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของชุมชนบ้านไหล่หิน 4 ด้าน พบว่า ผู้ให้ข้อมูลมีความคาดหวังต่อการสืบสานและถ่ายทอดเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของชุมชนบ้านไหล่หิน โดยรวมระดับมาก และด้านที่มีความคาดหวังต่อการสืบสานและถ่ายทอดเอกลักษณ์และวัฒนธรรมจากอดีตถึงปัจจุบันของชุมชนบ้านไหล่หิน สูงกว่าด้านอื่น คือ ด้านโบราณสถานโบราณวัตถุ รองลงมาคือ ด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น ด้านวิถีชีวิต และด้านที่มีความคาดหวังต่อสืบสานและถ่ายทอดเอกลักษณ์และวัฒนธรรมจากอดีตถึงปัจจุบันของชุมชนบ้านไหล่หินต่ำกว่าด้านอื่น คือ ด้านประเพณีและวัฒนธรรม ตามลำดับ

ตอนที่ 4 การธำรงรักษาเอกลักษณ์วัฒนธรรมจากอดีตถึงปัจจุบันของชุมชนบ้านไหล่หิน

1. การธำรงรักษาเอกลักษณ์และวัฒนธรรมจากอดีตจนถึงปัจจุบันของชุมชนบ้านไหล่หิน

1.1 ความสนใจในเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของชุมชนบ้านไหล่หิน พบว่า ผู้ให้ข้อมูล มีความสนใจในเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของชุมชนบ้านไหล่หิน โดย มีความสนใจ มากที่สุด รองลงมาคือ ไม่มีความคิดเห็น และไม่มีความสนใจ ตามลำดับ

1.2 การให้ความสำคัญที่จะอนุรักษ์วัฒนธรรมของชุมชนบ้านไหล่หิน พบว่า ผู้ให้ข้อมูล ให้ความสำคัญที่จะอนุรักษ์วัฒนธรรมของชุมชนบ้านไหล่หิน โดย ให้ความสำคัญ มากที่สุด รองลงมาคือ ไม่มีความคิดเห็น และไม่ให้ความสำคัญ ตามลำดับ

1.3 การอยากเข้าร่วมกิจกรรมการอนุรักษ์และวัฒนธรรมของชุมชนบ้านไหล่หิน พบว่า ผู้ให้ข้อมูลมีความสนใจอยากเข้าร่วมในกิจกรรมอนุรักษ์วัฒนธรรมของชุมชนบ้านไหล่หิน โดย มีความสนใจ มากที่สุด รองลงมาคือ ไม่มีความสนใจ และไม่มีความคิดเห็น ตามลำดับ

1.4 การยินดีเป็นผู้ถ่ายทอดเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของชุมชนบ้านไหล่หินสู่ผู้อื่น พบว่า ผู้ให้ข้อมูลมีความยินดีเป็นผู้ถ่ายทอดเอกลักษณ์วัฒนธรรมของชุมชนบ้านไหล่หินสู่ผู้อื่น โดย มีความยินดี มากที่สุด รองลงมาคือ ไม่มีความคิดเห็น และไม่มีความยินดี ตามลำดับ

1.5 การยินดีเป็นผู้สืบทอดเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของชุมชนบ้านไหล่หินจากผู้อื่น พบว่า ผู้ให้ข้อมูลมีความยินดีเป็นผู้สืบทอดเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของชุมชนบ้านไหล่หินจากผู้อื่น โดย มีความยินดี มากที่สุด รองลงมาคือ ไม่มีความคิดเห็น และ ไม่มีความยินดี ตามลำดับ

1.6 การร่วมงานหรือกิจกรรมเพื่อสืบสานและถ่ายทอดเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของชุมชนบ้านไหล่หิน พบว่า ผู้ให้ข้อมูลเข้าร่วมงานหรือกิจกรรมเพื่อสืบสานเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของชุมชนบ้านไหล่หิน โดย เข้าร่วมเป็นประจำ มากที่สุด รองลงมาคือ เป็นบางครั้ง และไม่เคยเข้าร่วมเลย ตามลำดับ

1.7 คนในครอบครัวมีโอกาสเข้าร่วมงานหรือกิจกรรมเพื่อสืบสานเอกลักษณ์วัฒนธรรมของชุมชนบ้านไหล่หิน พบว่า ผู้ให้ข้อมูลมีคนในครอบครัวมีโอกาสเข้าร่วมงานหรือกิจกรรมเพื่อสืบสานเอกลักษณ์วัฒนธรรมของชุมชนบ้านไหล่หิน โดย เข้าร่วมเป็นประจำ มากที่สุด รองลงมาคือ เป็นบางครั้ง และไม่เคยเข้าร่วมเลย ตามลำดับ

2. วิธีการธำรงรักษาเอกลักษณ์และวัฒนธรรมจากอดีตจนถึงปัจจุบันของชุมชนบ้านไหล่หิน

2.1 การได้รับการถ่ายทอดเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของชุมชนบ้านไหล่หินจากบุคคลอื่น พบว่า ผู้ให้ข้อมูลได้รับการถ่ายทอดเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของชุมชนบ้านไหล่หิน โดย เลือกเป็นอันดับที่หนึ่งมากที่สุด คือ เล่าให้ฟัง พาเข้าร่วมกิจกรรม ครูอาจารย์ / ผู้รู้ถ่ายทอด พบเห็นด้วยตนเอง และ สื่อสิ่งพิมพ์ เลือกเป็นอันดับสุดท้ายมากที่สุด ตามลำดับ

2.2 การได้รับ ข้อมูลข่าวสาร / การติดต่อ / แจ้งข่าว / การเชิญเข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชนบ้านไหล่หิน พบว่า ผู้ให้ข้อมูลได้รับข้อมูลข่าวสาร / การติดต่อ / แจ้งข่าว / การเชิญเข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชนบ้านไหล่หิน โดยเลือกเป็นอันดับที่หนึ่งมากที่สุด คือ ได้รับแจ้งจากผู้นำหมู่บ้าน ได้รับข่าวจากเพื่อนบ้านและคนในชุมชน ได้รับจากหนังสือเชิญหรือเอกสารแจกจ่าย จากพระภิกษุและกรรมการวัด และ จากการโฆษณาประชาสัมพันธ์ของหมู่บ้าน เลือกเป็นอันดับสุดท้ายมากที่สุด ตามลำดับ

2.3 การถ่ายทอดเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของชุมชนบ้านไหล่หินให้กับบุตรหลาน พบว่า ผู้ให้ข้อมูลถ่ายทอดเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของชุมชนบ้านไหล่หินให้กับบุตรหลาน โดยเลือกเป็นอันดับที่หนึ่งมากที่สุด คือ เล่าให้ฟังอยู่เสมอ พาไปเข้าร่วมกิจกรรม ให้ครูอาจารย์ / ผู้รู้สอนให้ และ ให้ศึกษาด้วยตนเอง เลือกเป็นอันดับสุดท้ายมากที่สุด ตามลำดับ

2.4 บุคคลที่มีอิทธิพลในการเรียนรู้/ถ่ายทอดเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของชุมชนบ้านไหล่หิน พบว่า ผู้ให้ข้อมูลจัดอันดับบุคคลที่มีอิทธิพลในการเรียนรู้/ถ่ายทอดเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของชุมชนบ้านไหล่หิน โดย เลือกเป็นอันดับที่หนึ่งมากที่สุด คือ ปู่ย่า / ตายาย /พ่อแม่ ปู่ย่า/ตายาย / พ่อแม่ ญาติพี่น้อง/เพื่อนบ้าน พระภิกษุ/วัด และ สื่อประชาสัมพันธ์ เลือกเป็นอันดับสุดท้ายมากที่สุด ตามลำดับ

2.5 ปัจจัยที่มีผลต่อการตัดสินใจเลือกเข้าร่วมกิจกรรมเพื่อการธำรงรักษาเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของชุมชนบ้านไหล่หิน พบว่า ผู้ให้ข้อมูล เลือกเข้าร่วมกิจกรรมเพื่อการธำรงรักษาเอกลักษณ์และวัฒนธรรม โดย เลือกเป็นอันดับที่หนึ่งมากที่สุด คือ พ่อแม่ ญาติพี่น้องชักชวนไปด้วยกัน อยากมีส่วนร่วมเพราะเห็นความสำคัญของการสืบสานเอกลักษณ์และวัฒนธรรม อยากรู้อยากเห็นอยากศึกษาความเป็นมาของชุมชน น่าสนใจ น่าสนุก และ ร่วมงานฟรี ไม่เสียค่าใช้จ่ายใด ๆ เป็นอันดับสุดท้ายมากที่สุด ตามลำดับ

2.6 ปัจจัยที่มีผลต่อการไม่สนใจเข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อการธำรงรักษาเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของชุมชนบ้านไหล่หิน พบว่า ผู้ให้ข้อมูล เลือกไม่เข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อการธำรงรักษาเอกลักษณ์และวัฒนธรรม โดยเลือกเป็นอันดับที่หนึ่งมากที่สุด คือ ไม่ได้รับข่าว ไม่ได้รับการแจ้งหรือการชักชวน ยุ่งยากในการแต่งกาย การเตรียมตัวเข้าร่วมกิจกรรม ทำงาน ทำมาหากิน ช่วยเหลือพ่อแม่ ติดธุระ และ น่าเบื่อหน่ายไม่น่าสนใจ เป็นอันดับสุดท้ายมากที่สุด ตามลำดับ

2.7 ความคาดหวังต่อสิ่งใดในการธำรงรักษาเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของชุมชนบ้านไหล่หิน พบว่า ผู้ให้ข้อมูล เลือกความคาดหวังต่อปัจจัยที่ทำหน้าที่ธำรงรักษาเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของชุมชนบ้านไหล่หิน โดยเลือกเป็นอันดับที่หนึ่งมากที่สุด คือ บุตรหลาน เยาวชนในชุมชน บิดา มารดา ปู่ย่า ตายาย ญาติในครอบครัว ปราชญ์หรือผู้รู้ในท้องถิ่น หน่วยงานภาครัฐและผู้นำท้องถิ่น และ โรงเรียน / ครูบาอาจารย์ เลือกเป็นอันดับสุดท้ายมากที่สุด ตามลำดับ

ตอนที่ 5 ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยส่วนบุคคล ปัจจัยทางเศรษฐกิจ ปัจจัยที่ทำหน้าที่สืบสานและถ่ายทอดเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของชุมชนบ้านไหล่หิน กับความคาดหวังต่อการสืบสานและถ่ายทอดเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของชุมชนบ้านไหล่หิน

ผลการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยส่วนบุคคล ปัจจัยทางเศรษฐกิจ ปัจจัยที่ทำหน้าที่สืบสานและถ่ายทอดเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของชุมชนบ้านไหล่หิน กับความคาดหวังต่อการสืบสานและถ่ายทอดเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของชุมชนบ้านไหล่หินพบว่า ตัวแปรที่มีความสัมพันธ์กับความคาดหวังต่อการสืบสานและถ่ายทอดเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของชุมชนบ้านไหล่หิน โดยภาพรวม ทุกด้าน คือ อายุ และบทบาท/หน้าที่ในชุมชน มีระดับนัยสำคัญ ที่ 0.01 และเมื่อแยกเป็นรายด้าน พบว่า ด้านวิถีชีวิต ตัวแปรที่มีความสัมพันธ์กับการธำรงรักษาเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของชุมชนบ้านไหล่หินรวมทุกด้าน คือ อายุ และบทบาท/หน้าที่ในชุมชน มีระดับนัยสำคัญ 0.01 ด้านประเพณีวัฒนธรรม ตัวแปรที่มีความสัมพันธ์กับการธำรงรักษาเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของชุมชนบ้านไหล่หิน รวมทุกด้าน คือ อายุ และบทบาท/หน้าที่ในชุมชน มีระดับนัยสำคัญที่ 0.01 และ 0.05 ตามลำดับ ด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น ตัวแปรที่มีความสัมพันธ์กับการธำรงรักษาเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของชุมชนบ้านไหล่หิน รวมทุกด้าน คือ อายุ และบทบาท/หน้าที่ในชุมชน มีระดับนัยสำคัญที่ 0.01 และ 0.05 ตามลำดับ ส่วน ด้านโบราณสถานโบราณวัตถุ พบว่า ตัวแปรที่มีความสัมพันธ์กับการธำรงรักษาเอกลักษณ์และ

วัฒนธรรมของชุมชนบ้านไหล่หิน ด้านโบราณสถานโบราณวัตถุ ไม่มีตัวแปรอิสระตัวใดที่มีความสัมพันธ์รวมทุกด้าน

ส่วนตัวแปรอิสระอื่น ๆ พบว่าไม่มีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติกับการธำรงรักษาเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของชุมชนบ้านไหล่หินแต่อย่างใด

ตอนที่ 6 การพัฒนารูปแบบการเรียนรู้เพื่อการธำรงรักษาเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของสังคมประกิตชุมชนบ้านไหล่หิน

การพัฒนารูปแบบการเรียนรู้เพื่อการธำรงรักษาเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของสังคมประกิตชุมชนบ้านไหล่หิน ได้ดำเนินการศึกษาโดยการรวบรวมข้อมูลทุติยภูมิและข้อมูลปฐมภูมิจากการสัมภาษณ์แบบเจาะลึกกับผู้ให้ข้อมูลที่บ่งบอกถึงรูปแบบการเรียนรู้ในชุมชนต่อการสืบสานเอกลักษณ์และวัฒนธรรมใน 4 ด้าน คือ (1) ด้านวิถีชีวิต (2) ด้านประเพณีวัฒนธรรม (3) ด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น (4) ด้านโบราณสถานโบราณวัตถุ ด้วยจัดทำการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) และทำการกับสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญ (Key-informant) ผลการศึกษา พบว่า

1. บริบทชุมชน

ชุมชนบ้านไหล่หิน มีรูปแบบของการเรียนรู้ด้านเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของชุมชนจากผู้เฒ่าผู้แก่สู่คนรุ่นหลัง โดยการบอกเล่าเรื่องราวให้ฟัง เป็นวิธีที่นิยมกันสูงที่สุด การปฏิบัติให้ดูเป็นแบบอย่าง การหัดให้ฝึกหัดทำด้วยตนเอง และการสั่งสอนร่ำเรียน จากการบวชเรียน และการสืบครู และในด้านการถ่ายทอดทางวัฒนธรรมนั้น จำเป็นต้องอาศัยองค์ประกอบในการถ่ายทอดทางวัฒนธรรมหลายประการ เช่น การถ่ายทอดเรื่องภาษา ประกอบไปด้วย ภาษาพูด ภาษาเขียน ซึ่งเป็นเอกลักษณ์ของชาวล้านนา การถ่ายทอดทางด้านศิลปกรรม ได้แก่ การขับจ๊อยค่าว ซอและการใช้คำผวน นอกจากนี้ ยังมีการถ่ายทอดวัฒนธรรมทางด้านสื่อมวลชน เช่น การใช้ตำราคำสอน ได้แก่ ปั๊บสา ปั๊บใบลาน ที่บอกเล่าถึงความเป็นมา หลักธรรมคำสอน คาถาอาคม หลักทางโหราศาสตร์ คำให้พรต่าง ๆ สิ่งเหล่านี้ล้วนเป็นสิ่งที่มีคุณค่าทางสังคม เป็นภูมิปัญญาที่ควรค่าแก่การอนุรักษ์ ฟื้นฟูและถ่ายทอดให้แก่คนรุ่นต่อ ๆ ไป อย่างไรก็ตาม พบว่า องค์ความรู้ต่าง ๆ ที่มีอยู่บางส่วนได้หายสาบสูบไป ทั้งนี้เนื่องจากการขาดการจดบันทึกไว้เป็นลายลักษณ์อักษร ทำให้เกิดการหลงลืมหรือตกหล่นไปในบางประเด็น ดังนั้น จึงควรจะมีการจดบันทึกและรวบรวมองค์ความรู้และภูมิปัญญาที่มีอยู่ในชุมชนเก็บไว้เป็นลายลักษณ์อักษร และควรมีการถ่ายทอดไปสู่คนรุ่นลูกรุ่นหลานต่อไป

วิธีการสืบทอดเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของชุมชนชาวไหล่หิน สืบเนื่องจากมีการสืบทอดติดต่อโดยตรงกันมา ตั้งแต่ในสมัยโบราณ การสืบทอดวิถีการดำเนินชีวิต วัฒนธรรม ความเชื่อ จึงเกิดการสะสมมาจากบรรพบุรุษ ปู่ย่า ตายาย พ่อแม่ ญาติพี่น้อง จากคนอีกรุ่นหนึ่ง สู่รุ่นลูกรุ่นหลาน จนกลายมาเป็นความเชื่อและประเพณี นำมาสู่การปฏิบัติในปัจจุบัน ในรูปแบบของโบราณสถาน โบราณวัตถุ วิถีชีวิตความเป็นอยู่ ให้อยู่ในสังคมของกลุ่มชาติพันธุ์เป็นอัตลักษณ์ของตนเอง มีการสร้างจิตสำนึกให้เกิดความหวงแหนในวัฒนธรรมของตนเองเพื่อไม่ให้เกิดการสูญหาย จัดทำหลักเกณฑ์ข้อห้ามเพื่อไม่ให้ลืมวิถีชีวิตของคนไหล่หิน เพื่อให้เกิดการยอมรับและหล่อหลอมรวมกัน ทั้งเด็ก ผู้ใหญ่ ผู้สูงอายุ ทั้งหมดเลย เป็นกรอบข้อห้ามเดียวกัน สร้างสถานภาพให้มีความสำนึกและรื้อฟื้น รักษาเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของชุมชนสืบต่อและไม่สูญหายไปจากชุมชน การสืบทอดเอกลักษณ์และวัฒนธรรมจากบรรพบุรุษ ตลอดทั้งทางสายเลือด ความรู้สึกผูกพันที่จะช่วยเสริมสร้างเอกลักษณ์ของชุมชน ในขณะเดียวกันอาจสามารถเร้าอารมณ์ความรู้สึกให้เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน โดยเฉพาะเอกลักษณ์เฉพาะของคนไหล่หินอาจสืบทอดได้หลายประการ ดังนั้นกระบวนการสืบทอดทางวัฒนธรรมของชุมชนบ้านไหล่หิน จะต้องเป็นการผสมผสานวัฒนธรรมอันเป็นเอกลักษณ์ของชุมชน หล่อหลอมรวมกับวัฒนธรรมที่ใกล้เคียงและทำการปรับตัวให้เกิดความเหมาะสม เพราะทุกสังคมต้องมีการปรับตัว คนไหล่หินเองก็จะต้องสามารถจรรโลงเอกลักษณ์ วัฒนธรรม จารีต ประเพณีให้ดำรงคงอยู่สืบต่อไปกับสภาพสังคมที่มีการเปลี่ยนแปลงไปในปัจจุบัน

2. การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก

2.1 สิ่งที่เป็นแรงบันดาลใจที่ทำให้อยากธำรงรักษาเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของชุมชนบ้านไหล่หิน พบว่า เกิดจากแรงบันดาลใจ 2 เรื่องใหญ่ ได้แก่ (1) การอยากทำตนเองให้ช่วยเหลือผู้อื่น (2) การสำนึกในการรักบ้านเกิด

2.2 ภาพรวมของชุมชนในอดีต ชุมชนบ้านไหล่หินเป็นชนบทที่มีวัฒนธรรมพื้นบ้านเป็นหลักในการดำรงชีวิตประจำวัน และมีการสืบต่อเนื่องมาจนถึงทุกวันนี้ มีการดำรงชีพที่ยังยึดถือขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรมที่มีสืบทอดและถ่ายทอดสืบต่อกันมาอย่างยาวนาน ชาวชุมชนบ้านไหล่หิน จะมีความเชื่อในสิ่งศักดิ์สิทธิ์หรืออำนาจเหนือธรรมชาติ ซึ่งเป็นมุมมองของชาวบ้านที่เป็นระบบ มีวิธีคิดที่เชื่อมโยงเข้ากับระบบนิเวศและความสัมพันธ์ของคนในสังคมอย่างเป็นองค์รวมเดียวกับวิถีชีวิต วิถีการผลิต วิถีจารีตประเพณี และระบบความเชื่อควบคู่กับการได้รับผลประโยชน์ร่วมกันเพื่อยังชีพอยู่รอด ชาวบ้านส่วนใหญ่ยังมีการดำรงชีวิตแบบพอเพียง นอกจากนี้ยังมีผู้รู้ ผู้ชำนาญภูมิปัญญาท้องถิ่นจำนวนมากที่ชาวบ้านให้ความเคารพ

นับถือ และมีบทบาทสำคัญในการทำกิจกรรมของชุมชน กล่าวได้ว่า ผู้เฒ่าผู้แก่ ในชุมชนเป็นผู้นำชุมชนที่ไม่เป็นทางการที่มีความสำคัญต่อชุมชน เป็นผู้มีความสามารถ มีคุณค่าต่อชุมชน

2.3 คุณสมบัติ/องค์ประกอบคุณลักษณะของผู้ที่ธำรงรักษาเอกลักษณ์และวัฒนธรรมชุมชนบ้านไหล่หิน พบว่า ควรเป็นผู้ที่มีลักษณะทางจิตใจที่ประกอบด้วย (1) การมีความเมตตากรุณา (2) สามารถดำรงตนเองให้เป็นแบบอย่างที่ดีได้โดยไม่ได้มุ่งผลประโยชน์อันใดของส่วนรวม (3) มุ่งที่จะเป็นผู้ที่ให้มากกว่า และ (4) มีลักษณะเป็นจิตบริการเพื่อให้บ้านไหล่หินได้มีการพัฒนาขึ้นจากที่เป็นอยู่ในทุกด้าน โดยไม่หวังผลตอบแทนใด

2.4 ผลที่ได้รับจากการกระทำตนในลักษณะของผู้ที่ธำรงรักษาเอกลักษณ์และวัฒนธรรมชุมชนบ้านไหล่หิน ผู้มีหน้าที่ธำรงรักษาเอกลักษณ์และวัฒนธรรมอันดีงามของชุมชนให้กับผู้อื่นได้นั้น จะมีจิตสำนึกในการที่จะสืบสานประเพณี วัฒนธรรมต่าง ๆ พร้อมที่จะถ่ายทอดความรู้ต่าง ๆ ด้วยความเต็มใจ มีจิตใจที่ดี พร้อมจะเสียสละอยู่เสมอ และสิ่งที่ได้กลับมาคือความภาคภูมิใจและการได้รับความมีน้ำใจที่ดีจากคนรอบข้าง ได้รับการยอมรับนับถือและมีสิ่งที่ดีเข้ามาในชีวิต

2.5 การได้เข้าทำกิจกรรมและการมีส่วนร่วมกับชุมชน เป็นกิจกรรมที่มีความเกี่ยวข้องกับประเพณี วัฒนธรรมที่ผูกพันกับวิถีการดำเนินของชุมชนตั้งแต่เกิดจนถึงตาย โดยกิจกรรมเหล่านี้จะต้องอาศัยความร่วมมือ การเสียสละ และความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ของคนในชุมชน

2.6 กระบวนการเรียนรู้เพื่อการธำรงรักษาเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของชุมชนบ้านไหล่หินผ่านสถาบันหลักในชุมชนบ้านไหล่หิน เป็นการเรียนรู้ผ่านสถาบันในชุมชน ทั้ง 5 แหล่ง ได้แก่

1) สถาบันครอบครัว
2) สถาบันกลุ่มเพื่อน
3) สถาบันสถานศึกษา โรงเรียน
4) สถาบันศาสนา วัด
5) สถาบันสื่อมวลชน

2.7 ภาพที่พึงประสงค์ของการธำรงรักษาเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของชุมชน บ้านไหล่หิน ภาพที่พึงปรารถนาของผู้ที่จะสืบสานเอกลักษณ์และวัฒนธรรม คือ การอยากเห็นคนในชุมชนบ้านไหล่หินนั้น เป็นผู้ที่มีลักษณะของการมีจิตสำนึกที่จะธำรงรักษาและต้องการการสืบสานและถ่ายทอดเอกลักษณ์ของชุมชน

2.7.1 มีความรู้และมีความเข้าใจในเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของชุมชนตนเองเป็นอย่างดีถึงดีมาก

2.7.2 ประพฤติตนเป็นแบบอย่างให้กับผู้อื่น

2.7.3 เป็นผู้ที่ไม่เห็นแก่ตัวและ พร้อมที่จะทำประโยชน์เพื่อส่วนรวม

2.8 การสนับสนุนจากภาคส่วนอื่น ๆ

2.8.1 หน่วยงานที่สนับสนุนในการดำเนินการ ได้แก่ ศูนย์มนุษยสิริธร , กรมศิลปกร ,กระทรวงวัฒนธรรม , องค์การบริหารส่วนจังหวัดลำปาง , เทศบาลตำบลไหล่หิน ฯลฯ

2.8.2 ปริมาณและคุณภาพที่ได้รับการสนับสนุนในการดำเนินการ

(1) **งบประมาณ**ในการสนับสนุนจาก : ภายใน / ภายนอก

(2) **สถานที่และอุปกรณ์** : ได้รับการสนับสนุนในด้านของโครงการ กิจกรรม

(3) **วิทยากรผู้ถ่ายทอดองค์ความรู้** / การแลกเปลี่ยนความรู้ / การศึกษาวิจัยและพัฒนา : จำนวนวิทยากรเข้ามาถ่ายทอดความรู้ เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้

(4) **กำลังใจของชุมชนที่ได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานภายนอก** : มีส่วนสำคัญในการผลักดันให้เห็นความสำคัญของการทำงานร่วมกับชุมชน

(5) **ความต่อเนื่องในการได้รับการสนับสนุน** : ได้รับจากเทศบาล / หน่วยงานภาครัฐและเอกชนอื่น อย่างต่อเนื่อง

(6) **แนวโน้มในอนาคตของการได้รับการสนับสนุน** : องค์กรเครือข่ายต่างๆ ให้การสนับสนุนเพิ่มมากขึ้น

3. ความหมายและคุณลักษณะของการธำรงรักษาเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของชุมชนบ้านไหล่หิน

3.1 ความหมายของการธำรงรักษาเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของชุมชนบ้านไหล่หิน

3.1.1 การสั่งสมวัฒนธรรมเพื่อการอนุรักษ์เอกลักษณ์และวัฒนธรรมของชุมชนบ้านไหล่หิน

3.1.2 การถ่ายทอดสืบสานวัฒนธรรมของชุมชนบ้านไหล่หิน

3.1.3 การปรับปรุงและเผยแพร่งานทางวัฒนธรรมของชุมชนบ้านไหล่หิน

3.1.4 การธำรงรักษาต้องให้หน่วยงานภาครัฐ

3.2 ภาพที่สะท้อนความเข้าใจในทัศนะของชาวชุมชน

3.2.1 การตระหนักรับรู้ ที่ทุกคนได้รับได้เห็นจากการที่ได้รวมกลุ่มกันทำกิจกรรมต่าง ๆ โดยต่างคนต่างได้เรียนรู้ซึ่งกันและกันที่ออกมาเป็นการกระทำคือได้ช่วยเหลือกัน จึงออกมาเป็นภาพสะท้อนของความเข้าในในลักษณะของ การธำรงรักษาเอกลักษณ์และวัฒนธรรมที่ดีของชุมชน ที่มีลักษณะเดียวกัน

3.2.2 การสืบสานและถ่ายทอดเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของชุมชนบ้านไหล่หิน โดยการเรียนรู้จากบรรพบุรุษ ครอบครัว ผู้ใหญ่ กลุ่มเพื่อน หรือบุคคลอื่น จากวัด โรงเรียนและจากแหล่งที่เก็บรวบรวมความรู้ของชุมชน

3.3 คุณลักษณะ / องค์ประกอบ การเรียนรู้เพื่อการธำรงรักษาเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของชุมชนบ้านไหล่หิน

คุณลักษณะ / องค์ประกอบ ของ การเรียนรู้เพื่อการธำรงรักษาเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของชุมชนบ้านไหล่หิน แยกออกได้ 2 กลุ่ม คือ 1) พฤติกรรมที่แสดงออกมา และ 2) ลักษณะนิสัยส่วนตัว ได้แก่ มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ มีจิตสาธารณะ ช่วยเหลือชุมชน มีความเมตตา มีคุณธรรม จริยธรรม ขยัน อดทน มีความซื่อสัตย์ มีความกระตือรือร้น และมีภาวะผู้นำ

4. กระบวนการถ่ายทอดความรู้เพื่อการธำรงรักษาเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของชุมชนบ้านไหล่หิน

4.1 กระบวนการถ่ายทอดเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของชุมชนบ้านไหล่หิน

4.1.1 ขั้นการรับและฝากตัวเป็นศิษย์

1) เหตุจูงใจใฝ่เรียนรู้

2) การแสวงหาครู/ผู้ถ่ายทอด

3) พื้นฐานความรู้เดิม

4.1.2 ขั้นการเรียนรู้และพัฒนา

4.1.3 ขั้นการขัดเกลาและปลูกฝังคุณความดี

4.2. วิธีการถ่ายทอดเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของชุมชนบ้านไหล่หิน

4.2.1 การถ่ายทอดทางตรง

4.2.2 การถ่ายทอดทางอ้อม

4.3 สถาบันในชุมชนที่ทำหน้าที่ในการขัดเกลาถ่ายทอดความรู้ มี 5 สถาบัน ได้แก่ (1) สถาบันครอบครัว (2) สถาบันกลุ่มเพื่อน (3)สถาบันสถานศึกษา (4)สถาบันวัด และ (5) สถาบันสื่อมวลชน

5. รูปแบบและแนวโน้มการส่งเสริมการเรียนรู้ เพื่อการธำรงรักษาเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของสถาบันสังคมประกิตชุมชนบ้านไหล่หิน

รูปแบบการส่งเสริมการเรียนรู้และแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงในกระบวนการเรียนรู้เพื่อการธำรงรักษาเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของสถาบันสังคมประกิตชุมชนบ้านไหล่หิน ขึ้นอยู่กับการควบคุมทางสังคมในกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนบ้านไหล่หิน ดังนี้

5.1 การควบคุมทางสังคมในกระบวนการเรียนรู้

การควยคุมทางสังคมในกระบวนการเรียนรู้ คือ การควบคุมซึ่งเป็นไปเพื่อกำหนดรูปแบบของขั้นตอนการศึกษาเรียนรู้ตามความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล บทบาทหน้าที่ในชุมชนของแต่ละคน ทั้งในฐานะของผู้อำนวยพิธีกรรม ผู้ประกอบพิธีกรรม หรือเป็นผู้ร่วมพิธีกรรม ทั้งที่มีบทบาทหน้าที่ที่มีความแตกต่างกันในชุมชน ทั้งที่เป็นกลุ่มเยาวชน ประชาชน กลุ่มผู้นำทั้งที่เป็นทางการ และไม่เป็นทางการ ปราชญ์ชาวบ้าน หน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน หรือ อื่น ๆ ทั้งนี้เพื่อความเข้าใจที่จะส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้เพื่อการอบรมสั่งสอนที่มีเสถียรภาพเป็นหนึ่งเดียวกัน โดยการที่จะเรียนรู้ร่วมกันจะเป็นการสร้างระเบียบวินัยให้กับสมาชิกของชุมชน และทุกคนยอมรับและอยู่ภายใต้การควบคุมทางสังคม ตามแต่ วิถีชีวิต ประเพณี วัฒนธรรม ความเชื่อและพิธีกรรมนั้น ๆ เกิดรูปแบบการส่งเสริมเรียนรู้ถึงเนื้อหาสาระความเป็นเอกลักษณ์และวัฒนธรรมที่มีรูปแบบเดียวกัน เป็นไปในทิศทางเดียวกัน เพื่อให้การส่งเสริมเรียนรู้ดำเนินการต่อไปได้อย่างเหมาะสม และเป็นข้อกำหนดร่วมกันของสถาบันหลักทั้งหมดในชุมชนบ้านไหล่หิน

5.2 แนวโน้มการเปลี่ยนแปลงในกระบวนการเรียนรู้เพื่อการธำรงรักษาเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของสถาบันสังคมประกิตชุมชนบ้านไหล่หิน

แนวโน้มของปัจจัยการเปลี่ยนแปลงในกระบวนการเรียนรู้เพื่อการธำรงรักษาเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของสถาบันสังคมประกิตชุมชนบ้านไหล่หิน ขึ้นอยู่กับปัจจัยสำคัญ 3 ปัจจัย ดังนี้ (1) ปัจจัยทางสังคม (2) ปัจจัยทางเศรษฐกิจ (3) ปัจจัยทางการปกครอง

6. การประยุกต์ใช้ทฤษฎีการเรียนรู้ของบลูม (Bloom's Taxonomy) เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ในการธำรงรักษาเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของชุมชนบ้านไหล่หิน

6.1 รูปแบบการเรียนรู้และพัฒนาเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของชุมชนบ้านไหล่หิน

6.1.1 สถานที่รับการถ่ายทอด คือ บ้าน วัด โรงเรียน และศาลาประชาคมประจำหมู่บ้าน

6.1.2 ครอบครัว กลุ่มเพื่อน พระภิกษุ ครู ปราชญ์ชาวบ้าน ผู้ถ่ายทอด คือ ผู้ที่เป็นผู้ใหญ่ที่มีประสบการณ์ในเรื่องต่าง ๆ ผู้เรียน คือลูกหลานหรือเครือญาติซึ่งมีแรงจูงใจจากความสำเร็จในอาชีพคนรุ่นก่อน

6.1.3 ขั้นการเรียนรู้ประกอบด้วย

ขั้นที่ 1 ขั้นการอธิบาย ประวัติความเป็นมาของเอกลักษณ์และวัฒนธรรม วิถีชีวิต ประเพณีวัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น และโบราณสถาน โบราณวัตถุ ที่ตนเองเป็นผู้ถ่ายทอด

ขั้นที่ 2 ขั้นการสาธิต ความรู้ขั้นพื้นฐานและการให้ความรู้เกี่ยวกับทักษะความโดเด่นของเอกลักษณ์วัฒนธรรมของด้านวิถีชีวิต ประเพณีวัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่นและโบราณสถานโบราณวัตถุ

ขั้นที่ 3 ขั้นการฝึกปฏิบัติ การฝึกปฏิบัติของเอกลักษณ์และวัฒนธรรม ในด้านวิถีชีวิต ประเพณีวัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น และโบราณสถาน โบราณวัตถุที่ได้รับการถ่ายทอดจากผู้ถ่ายทอด จนเกิดความชำนาญ เชี่ยวชาญ และสามารถจดจำขั้นตอนของความรู้ได้อย่างขึ้นใจ

6.1.4 ขั้นการวัดผล เอกลักษณ์วัฒนธรรม แต่ละด้าน จะต้องมีการปฏิบัติได้อย่างถูกต้อง งดงาม และมีความแม่นยำจาก ต้นแบบหรือต้นตำหรับของผู้ถ่ายทอดอย่างแท้จริง

6.1.5 ขั้นการพัฒนา คือ สามารถแสดงออก หรือ แสดงสู่สาธารณชนได้อย่างถูกต้อง

6.2 การพัฒนารูปแบบการเรียนรู้เพื่อการธำรงรักษาเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของชุมชนบ้านไหล่หิน โดยการประยุกต์ใช้ ทฤษฎีการเรียนรู้ของบลูม (Bloom's Taxonomy)

ขั้นตอนกระบวนการเรียนรู้เพื่อการธำรงรักษาเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของชุมชนบ้าน ไหล่หินผ่านสถาบันที่ทำหน้าที่สังคมประกิตในชุมชนบ้านไหล่หิน มี 3 ขั้นตอน ได้แก่

ขั้นตอนที่ 1 การอธิบาย ถึงประวัติความเป็นมาของเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของชุมชนบ้านไหล่หิน ที่ให้การถ่ายทอดและอธิบายกระบวนการ หรือทักษะต่าง ๆ ในการแต่ละกิจกรรมได้อย่างถูกต้อง

ขั้นตอนที่ 2 การสาธิต ทักษะของความเข้าใจในการเรียนรู้ขั้นพื้นฐานเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของชุมชนบ้านไหล่หิน ทั้ง 4 ด้าน ให้มีความสวยงาม และถูกต้องเป็นจริงตามขั้นตอนที่ปฏิบัติสืบต่อกันมา

ขั้นตอนที่ 3 การฝึกปฏิบัติ เอกลักษณ์และวัฒนธรรมของชุมชนบ้านไหล่หิน ทั้ง 4 ด้าน ที่ได้รับการถ่ายทอดจากสถาบันหลักของชุมชนบ้านไหล่หิน จนเกิดความชำนาญ และสามารถจดจำได้อย่างขึ้นใจและสามารถถ่ายทอดต่อไปให้กับคนรุ่นต่อไปได้อย่างถูกต้องตามขั้นตอนที่ปฏิบัติสืบต่อกันมา

จากผลการวิเคราะห์ พบว่า การเรียนรู้ของชุมชนบ้านไหล่หินเพื่อการธำรงรักษาเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของชุมชนบ้านไหล่หิน เมื่อนำมาปรับปรุงเพื่อประยุกต์ใช้ตามขั้นตอน ทฤษฎีการเรียนรู้ของบลูม (Bloom's Taxonomy) และพบว่า รูปแบบการเรียนรู้ของชุมชนบ้านไหล่หินเพื่อการธำรงรักษาเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของชุมชนบ้านไหล่หิน มี 3 ขั้นตอน นั่นคือ (1) การอธิบาย (2) การสาธิต (3) การฝึกปฏิบัติ ซึ่งเมื่อนำมาเปรียบเทียบกันแล้ว พบว่า สามารถประยุกต์ตามทฤษฎีการเรียนรู้ได้ 3 ขั้นตอน นั่นคือ ขั้นตอนที่ 1 ขั้นความรู้ความจำ ขั้นตอนที่ 2 ขั้นความเข้าใจ ขั้นตอนที่ 3 ขั้นการนำไปใช้ ส่วนขั้นตอนที่ยังไม่ได้เกิดการเรียนรู้นั่นคือ ขั้นตอนที่ 4 ขั้นการวิเคราะห์ ขั้นตอนที่ 5 ขั้นการสังเคราะห์ และขั้นตอนที่ 6 ขั้นการประเมินค่า ผลการวิจัยพบว่า การเรียนรู้ที่เกิดขึ้นในชุมชนยังไม่สามารถพัฒนาตามขั้นตอนที่เหลือได้อย่างสมบูรณ์

7. สรุปผลการพัฒนารูปแบบการเรียนรู้เพื่อการธำรงรักษาเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของสังคมประกิตชุมชนบ้านไหล่หิน

7.1 การเรียนรู้เพื่อการธำรงรักษาเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของชุมชนบ้านไหล่หินผ่านสถาบันหลักที่ทำหน้าที่สังคมประกิตในชุมชนบ้านไหล่หิน

ชาวชุมชนบ้านไหล่หิน มีการส่งเสริมการเรียนรู้ที่ทำให้เกิดคุณลักษณะของการธำรงรักษาเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของชุมชนบ้านไหล่หิน ผ่านสถาบันหลักในชุมชน 5 แหล่ง ดังนี้

7.1.1 สถาบันครอบครัว สามารถแบ่งได้ออกเป็น 7 วิธี ได้แก่ (1) การเล่าให้ฟัง (2) การพาเข้าร่วมกิจกรรม (3) การทำตนให้เป็นแบบอย่าง (4) การให้เรียนรู้ด้วยตนเอง (5) การสร้างกฎเกณฑ์ข้อตกลงร่วมกัน (6) การลงโทษ (7) การให้รางวัล

7.1.2 สถาบันกลุ่มเพื่อน แบ่งวิธีการอบรม / ถ่ายทอด พบว่า มี 4 วิธี ได้แก่ (1) การเล่าให้ฟัง (2) การพาเข้าร่วมกิจกรรม (3) การเป็นที่ปรึกษา (4) การสร้างความสามัคคี

7.1.3 สถาบันศาสนา/วัด แบ่งวิธีการอบรม / ถ่ายทอด พบว่า มี 5 วิธี ได้แก่ (1) การเล่าให้ฟัง (2) การสั่งสอนด้วยวาจา (3) ทำตนเป็นแบบอย่าง (4) เป็นผู้ให้คำปรึกษาแนะนำหลักการดำเนินชีวิตแลการได้รับการถ่ายทอด (5) การเรียนรู้ด้วยตนเอง

7.1.4 สถาบันสถานศึกษา / โรงเรียน แบ่งวิธีการอบรม / ถ่ายทอด พบว่า มี 6 วิธี ได้แก่ (1) การพาเข้าร่วมกิจกรรม (2) การอบรม/สั่งสอน ด้วยวาจา (3) การทำตนให้เป็นแบบอย่าง (4) การถ่ายทอดความรู้ที่สะสมในชุมชน (5) การลงโทษ (6) การให้รางวัล

7.1.5 สถาบันสื่อมวลชน แบ่งวิธีการอบรม / ถ่ายทอด พบว่า มี 3 วิธี ได้แก่ (1) ให้แหล่งข่าวสารของเอกลักษณ์วัฒนธรรมที่เกิดขึ้นในชุมชน (2) ให้ความรู้แก่ประชาชนในการเพิ่มพูนความรู้ (3) เป็นเวทีแสดงความคิดเห็นของประชาชนต่อข้อขัดแย้งต่าง ๆ ที่มีผลกระทบกระเทือนต่อประชาชนในชุมชน

7.2 ผลสรุปของการพัฒนารูปแบบการเรียนรู้เพื่อการธำรงรักษาเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของสังคมประกิตชุมชนบ้านไหล่หิน

การเรียนรู้ของชุมชนบ้านไหล่หิน เพื่อการธำรงรักษาเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของชุมชน เมื่อนำมาปรับปรุงเพื่อประยุกต์ใช้ตามขั้นตอน ทฤษฎีการเรียนรู้ของบลูมส์ พบว่า การเรียนรู้ของชุมชนบ้านไหล่หิน มี 3 ขั้นตอน นั่นคือ ขั้นการอธิบาย ขั้นการสาธิต และขั้นการฝึกปฏิบัติ โดยสามารถประยุกต์ใช้ตามทฤษฎีการเรียนรู้ของบลูมส์ ได้เพียง 3 ขั้นตอน

นั่นคือ ขั้นความรู้ความจำ ขั้นความเข้าใจ และขั้นการนำไปใช้ ส่วนขั้นตอนที่ยังไม่มีการประยุกต์ใช้ นั่นคือ ขั้นการวิเคราะห์ ขั้นการสังเคราะห์ และ ขั้นการประเมินค่า ซึ่งผลการวิจัยพบว่า การเรียนรู้ที่เกิดขึ้นในชุมชนยังไม่สามารถพัฒนาตามขั้นตอนที่เหลือได้อย่างสมบูรณ์

การส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้เพื่อพัฒนาเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของชุมชนบ้านไหล่หินโดยผู้ถ่ายทอดและผู้รับการถ่ายทอด สรุปได้ว่า สถานที่รับการถ่ายทอด คือ บ้าน โรงเรียน วัด และศาลาประชาคมประจำหมู่บ้าน ถ่ายทอดโดยคนในครอบครัว กลุ่มเพื่อน พระภิกษุ ครู ปราชญ์ชาวบ้าน ผู้ถ่ายทอด โดย ผู้สอนคือผู้ใหญ่ที่มีประสบการณ์ในเรื่องต่างๆ ผู้เรียนคือลูกหลานหรือเครือญาติซึ่งมีแรงจูงใจจากความสำเร็จในอาชีพคนรุ่นก่อน การถ่ายทอดความรู้ในครอบครัวนี้จะเกิดขึ้นตลอดเวลาผู้เรียนเมื่อชำนาญแล้วจะกลายเป็นผู้สอนคนรุ่นหลังต่อไป ขั้นตอนของการเรียนรู้ ประกอบด้วย 3 ขั้นตอน คือ การอธิบาย การสาธิต และการฝึกปฏิบัติ สำหรับขั้นตอนการวัดผล จะต้องมีการปฏิบัติได้อย่างถูกต้องและแม่นยำตามต้นแบบหรือต้นตำหรับ และมีขั้นการพัฒนา คือ สามารถแสดงออกต่อหน้าสาธารณชนทั่วไปได้อย่างถูกต้องแม่นยำ และรูปแบบการเรียนรู้เพื่อการธำรงรักษาเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของชุมชนบ้านไหล่หิน เพื่อการกำหนดหน้าที่ของสถาบันสังคมประกิตของชุมชนบ้านไหล่หิน คือ จะมีรูปแบบการถ่ายทอดและการเรียนรู้ร่วมกัน ระหว่างหน่วยงานที่ทำหน้าที่สนับสนุนและส่งเสริมการเรียนรู้ในชุมชน โดยสถาบันที่ทำหน้าที่สังคมประกิตของชุมชนบ้านไหล่หิน จะทำหน้าที่ขัดเกลาทางสังคมเกี่ยวกับการสืบสานและถ่ายทอดเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของชุมชน ผ่านการปฏิบัติแบบการทวนซ้ำ ย้ำเตือน และหน่วยงานการพัฒนาต่าง ๆ ของภาครัฐและเอกชนทั้งในและนอกชุมชนบ้านไหล่หินต้องพึ่งพากันและมีแนวทางการพัฒนาไปในทิศทางเดียวกัน โดยรูปแบบการส่งเสริมการเรียนรู้ มี 2 ระดับ ได้แก่ ระดับบุคคล คือ คนครอบครัว ระดับของการรวมกลุ่ม คือ กลุ่มเพื่อน วัด โรงเรียน และสื่อสารมวลชน

การอภิปรายผล

ผลการวิจัย สังคมประกิตเพื่อการธำรงรักษาเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของชุมชนบ้านไหล่หิน สามารถอภิปรายได้ดังนี้

1. สภาพของสังคมในชุมชน เป็นครอบครัวขนาดกลาง มีสถานภาพสมรส/อยู่รวมกัน และส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม ประชาชนส่วนใหญ่เกิดและเติบโตในชุมชนบ้านไหล่หินจึงทำให้มีความคุ้นเคยในเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของชุมชนเป็นอย่างดี ประชาชนให้ความสนใจในเอกลักษณ์วัฒนธรรมของตนเอง โดยการเข้าร่วมกิจกรรมเป็นประจำสม่ำเสมอ ทำให้มีความยินดีที่จะเป็นผู้ถ่ายทอดและเป็นผู้สืบทอดเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของตนเอง ชาวชุมชนบ้านไหล่หินมีความคาดหวังต่อการสืบสานและถ่ายทอดเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของเด็กและเยาวชนในชุมชนมากที่สุด ในขณะที่สถาบันครอบครัว ถือเป็นสถาบันหลักที่มีอิทธิพลต่อการส่งเสริมเรียนรู้ทั้งทางตรงและทางอ้อม เพื่อให้เกิดความตระหนักรับรู้ ความรู้ ความเข้าใจ และปฏิบัติตนเพื่อการส่งเสริมการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมของชุมชนมากที่สุด ดังคำกล่าวที่ว่าบ้านเป็นศูนย์กลางของการขัดเกลาทางสังคม โดยมีพ่อแม่เป็นสื่อกลางของการเรียนรู้ สอดคล้องกับชูเกียรติ ลีสุวรรณ์ (2535: 41-42) ที่กล่าวว่า ระบบการเรียนรู้ที่มีอยู่ในท้องถิ่นชนบทภาคเหนือพบว่า ระบบการเรียนรู้ในท้องถิ่นที่สำคัญเริ่มจากครอบครัวโดยใช้สื่อที่อยู่ในชุมชน กระบวนการถ่ายทอดความรู้ใช้วิธีการสอนและการปฏิบัติจริงไปพร้อมกัน ผู้สอนคือผู้ใหญ่ที่มีประสบการณ์ในเรื่องต่างๆ ผู้เรียนคือลูกหลานหรือเครือญาติซึ่งมีแรงจูงใจจากความสำเร็จในอาชีพคนรุ่นก่อน การถ่ายทอดความรู้ในครอบครัวนี้จะเกิดขึ้นตลอดเวลาผู้เรียนเมื่อชำนาญแล้วจะกลายเป็นผู้สอนคนรุ่นหลังต่อไป และสอดคล้องกับงานวิจัยของ จินตนา จันเรือง (2555) ที่พบว่า การถ่ายทอดความรู้ ภูมิปัญญาท้องถิ่นของกลุ่มเครื่องปั้นดินเผาบ้านม่อนเขาแก้ว มีการฝึกสอนและถ่ายทอดเทคนิคต่าง ๆ ซึ่งเป็นภูมิปัญญาดั้งเดิมของชุมชน แก่เยาวชนในชุมชน โดยเน้นการพัฒนาจิตสำนึกเยาวชนให้มีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนให้เกิดการตระหนักและเห็นคุณค่าของภูมิปัญญาท้องถิ่น นำไปสู่การส่งเสริมและอนุรักษ์วัฒนธรรมชุมชน และนำความรู้ที่เยาวชนคนรุ่นใหม่มาประยุกต์ใช้เพื่อเป็นการอนุรักษ์วัฒนธรรมที่ยั่งยืนในอนาคต และเพื่อสืบสานวิถีชีวิตและภูมิปัญญา ท้องถิ่นให้คงอยู่และสืบทอดต่อไปยังเยาวชนรุ่นต่อ ๆ ไป

ผลการวิจัย ยังพบอีกว่า การไม่ได้รับการแจ้งหรือชักชวนเข้าร่วมกิจกรรม เป็นอุปสรรคหนึ่งที่ส่งผลต่อการเข้าร่วมกิจกรรมในชุมชน เพราะการไม่ได้รับข่าวคราวภายในชุมชนเป็นส่วนหนึ่งที่ส่งผล ต่อการให้ไม่สนใจในการเข้าร่วมกิจกรรมเพื่อการสืบสานเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของสมาชิกในชุมชน ซึ่งอาจเป็นเพราะว่า ปัญหาด้านเศรษฐกิจและสังคมที่ทำให้คนใน

ชุมชนจนลง ต้องแสวงหาอาชีพ เพื่อช่วยเหลือครอบครัว สิ่งเหล่านี้ทำให้เกิดปรากฏการณ์ที่ชาวบ้านต้องเคลื่อนย้ายเข้าไปทำงานรับจ้างในเมือง ทิ้งถิ่นฐานเข้ามาหางาน ไม่มีเวลาในการเข้าร่วมกิจกรรมของชุมชน จึงทำให้ไม่ได้มีบทบาทในการเรียนรู้สังคมร่วมกับชุมชน และหากการติดต่อสื่อสารด้วยกันในชุมชนมีการติดขัดหรือขาดหายจากกันแล้ว การมีปฏิสัมพันธ์พบปะพูดคุยระหว่างคนในแต่ละรุ่นหรือแม้แต่ คนในรุ่นราวคราวเดียวกันก็ตาม ก็จะส่งผล ทำให้ไม่สามารถเข้าถึงกัน ส่งผลต่อการเรียนรู้สิ่งใดสิ่งหนึ่งก็ไม่สามารถเชื่อมประสานกันตามกันไปด้วย สอดคล้องกับ ชลาพรรณ ลิขิตวศิลกุล (2532; สัก ทำนุ, 2543) ได้ศึกษาพบว่า การรับรู้ข่าวสารมีความสัมพันธ์กับความตระหนักและการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรม ประกอบกับการดำเนินการของกรมศิลปากรที่จะอนุรักษ์ฟื้นฟูเฉพาะตัวศิลปกรรม ส่วนสภาพแวดล้อมของแหล่งศิลปกรรมยังไม่มีหน่วยงานที่รับผิดชอบโดยตรงในการอนุรักษ์ จึงส่งผลถึงการทำลายตัวศิลปกรรมอยู่เสมอ

สอดคล้องกับงานวิจัยของ ประสาท สุขเกษม (2542) ศึกษาเรื่อง บทบาทของพระสงฆ์ในการขัดเกลาสังคมแก่เยาวชน : ศึกษากรณี ค่ายคุณธรรมวัดอุโมงค์ จังหวัดเชียงใหม่ ที่พบว่า ภูมิหลังเกี่ยวกับสภาพแวดล้อมทางสังคม เศรษฐกิจ และการศึกษาของเยาวชน อันได้แก่ ภูมิลำเนาที่เยาวชนพักอาศัยอยู่ หรือสถานที่ตั้งของสถานศึกษาที่เยาวชนศึกษา มีผลต่อความคาดหวังและปฏิกิริยาก่อนการเข้าค่ายของเยาวชน โดยเยาวชนที่มาจากภูมิลำเนาหรือสถานที่อยู่นอกเขตเมืองมีแนวคิดและทัศนคติที่ดีต่อการเข้าค่าย ทั้งนี้เป็นเพราะเยาวชนเหล่านั้นมีโอกาสสัมผัสได้กับบทบาทของพระสงฆ์และมีความสัมพันธ์ที่ดีต่อวัดเช่นเดียวกับเยาวชนที่มาจากครอบครัวที่ได้รับการศึกษา และกล่อมเกลาให้เป็นผู้ที่มีความเชื่อ ความศรัทธาในพุทธศาสนาและบทบาทของพระสงฆ์

2. ปัจจัยที่มีผลต่อการธำรงรักษาเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของชุมชนบ้านไหล่ ซึ่งเป็นปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการธำรงรักษาเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของชุมชนบ้านไหล่หิน ที่สำคัญที่สุด คือ อายุ และ บทบาท/หน้าที่ในชุมชน ที่เป็นตัวกำหนดที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงกระบวนการธำรงรักษาเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของชุมชนบ้านไหล่หิน อาจเป็นเพราะว่า ปัจจัยเหล่านี้ ส่งผลโดยตรงต่อชาวชุมชนบ้านไหล่หินที่มีโอกาสในการเข้าร่วมกิจกรรมเพื่อการธำรงรักษาเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของชุมชนน้อยลงไป จึงทำให้การทำหน้าที่ของสมาชิกในชุมชนในฐานะผู้เข้าร่วมพิธีกรรมต่าง ๆ ขาดหายไป การส่งเสริมการเรียนรู้ถึงเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของชุมชนตามที่ควรจะเป็นก็ไม่เกิดขึ้น หรือแม้จะเกิดขึ้นก็จะเป็นเพียงการทำให้คงอยู่ ทำเหมือนทุกปี อาจถูกลดความสำคัญและลดความจำเป็นลงจนส่งผลถึงการล่มสลายของประเพณี วิถีชีวิตความเป็นอยู่ รวมถึงวัฒนธรรมอันดีงามต่อไปในอนาคตได้ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่า ผู้ที่ทำหน้าที่ใน

การเรียนรู้ก็คือชาวบ้านทุกคนในชุมชน ที่มีสถานภาพ บทบาท และทำหน้าที่แตกต่างกันออกไปตามพิธีกรรมแต่ละอย่าง ตามช่วงเวลา และโอกาส อย่างไรก็ตาม ไม่ว่าแต่ละคนในชุมชนจะดำรงสถานภาพหรือมีบทบาทหน้าที่ใด ต่างก็พึ่งพาอาศัยช่วยเหลือกันในการจัดพิธีกรรมหนึ่งหนึ่ง ๆ ร่วมกันทำให้เกิดการส่งเสริมเรียนรู้ สืบทอดต่อ ๆ กันไปในทุกเพศทุกวัย เพื่อหล่อเลี้ยงรักษาดุลยภาพของชุมชนบ้านไหล่หินให้ดำรงอยู่ สอดคล้องกับ อภิชาต จันทร์แดง (2546) ที่กล่าวว่า ปัญหาอุปสรรคและแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงกระบวนการเรียนรู้นั้น ขึ้นอยู่กับปัจจัยทางสังคมด้านความสัมพันธ์ของคนในชุมชนที่เกี่ยวข้องกับบทบาทของผู้นำในชุมชนทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ ส่งผลให้โอกาสในการเข้าร่วมพิธีกรรมลดลง และการศึกษาของศิริทิพย์ ผูกพันธุ์ (2548) เรื่อง การสืบทอดภูมิปัญญาด้านหัตถกรรมผ้าทอตีนจก ที่พบว่า ลักษณะการถ่ายทอดภูมิปัญญาการทอผ้าตีนจกเป็นการเรียนรู้ทางสังคม คือ การเรียนรู้ตั้งแต่เด็กผ่านการเป็นลูกมือ การสังเกต และการทดลองทำด้วยตนเอง โดยมีเงื่อนไขในปัจจัยในการเรียนรู้ คือ ความเชื่อของชุมชนและความคาดหวังในบทบาทของลูกผู้หญิงในชุมชน

บุญทวี อุปละกูล (2536: 105) ได้ทำการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับสังคมประกิตของหมอชาวบ้าน พบว่า ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับกระบวนการถ่ายทอดความรู้การเป็นหมอชาวบ้านที่สำคัญ คือ ปัจจัยสังคมในระบบเครือญาติ ปัจจัยทางเศรษฐกิจ เป็นตัวกำหนดที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงกระบวนการถ่ายทอด ปัจจัยทางการเมืองและการกำหนดกฎหมายจากส่วนกลาง ทำหใกระบวนการถ่ายทอดหดหายไป

ผลการจัดทำ Focus Group ยังค้นพบอีกว่า ปัจจัยที่มีแนวโน้มจะมีผลต่อการส่งเสริมการเรียนรู้เพื่อการธำรงรักษาเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของชุมชนบ้านไหล่หินในอนาคต ได้แก่ปัจจัยด้านสังคม ปัจจัยด้านเศรษฐกิจ และปัจจัยด้านการเมือง สอดคล้องกับ ธวัชชัย กูลนรา (2551) ที่พบว่า ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของชุมชนตำบลแม่เหียะในการอนุรักษ์และส่งเสริมวัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่น ได้แก่ ปัจจัยส่วนบุคคล ปัจจัยทางสังคม และเศรษฐกิจ และปัจจัยทางการเมือง และ ปัทมา เรืองอุดมโชคชัย (2555) ที่ศึกษาเรื่อง ปัจจัยที่ส่งผลต่อการจัดการความรู้เรื่องภูมิปัญญาท้องถิ่นในการจัดการศึกษาสังกัดเทศบาลในจังหวัดตรัง พบว่า ปัจจัยที่ส่งผลต่อการจัดการความรู้เรื่องภูมิปัญญาท้องถิ่นในการจัดการศึกษาสังกัดเทศบาลในจังหวัดตรัง ได้แก่ บทบาทด้านวัฒนธรรม และบทบาทด้านภาวะผู้นำ

3. รูปแบบการเรียนรู้เพื่อการธำรงรักษาเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของสังคมประกิตชุมชนบ้านไหล่หิน พบว่า การเรียนรู้ของชุมชนบ้านไหล่หิน ล้วนเป็นสิ่งที่สอดคล้องกันและมีอยู่ในวิถีชีวิตประจำวันของในชุมชน กระบวนการถ่ายทอดความรู้ใช้วิธีการสอนและการปฏิบัติจริงไปพร้อม ๆ กัน เป็นการเรียนรู้ผ่านสถาบันที่ทำหน้าที่สังคมประกิตในชุมชน โดยสถานที่รับการถ่ายทอด คือ บ้าน โรงเรียน วัด และศาลาประชาคมประจำหมู่บ้าน เป็นการถ่ายทอดความรู้ผ่านคนในครอบครัว กลุ่มเพื่อน พระภิกษุ ครู/ ปราชญ์ ซึ่งเป็นผู้ใหญ่ที่มีประสบการณ์ในเรื่องต่าง ๆ ผู้เรียนคือลูกหลานหรือเครือญาติซึ่งมีแรงจูงใจจากความสำเร็จในอาชีพของคนรุ่นก่อน สอดคล้องกับ นวพร ปัญญากรสกุล (2545) ที่พบว่า รูปแบบการเรียนรู้ดั้งเดิมของชุมชน เป็นการเรียนรู้ที่ได้รับโดยการสืบทอด การอบรม การสั่งสอน และการดุด่าว่ากล่าวตักเตือน และการส่งเสริมการเรียนรู้ในชุมชนบ้านไหล่หินเพื่อให้เกิดคุณลักษณะที่พึงประสงค์แก่ชาวชุมชนบ้านไหล่หิน ได้แก่ เป็นผู้มีจิตสำนึกในการสืบสานและถ่ายทอดเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของชุมชน เป็นผู้มีความรู้ความเข้าใจในเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของชุมชนเป็นอย่างดี เป็นผู้ที่มีความภาคภูมิใจในเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของชุมชนบ้านไหล่หิน และประพฤติตนเป็นแบบอย่างให้กับผู้อื่นได้ เป็นที่ปรึกษาให้ผู้อื่น มีจิตสาธารณะเสียสละให้ส่วนรวม และ มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ โดยผ่านขั้นตอนของการเรียนรู้ในชุมชน 3 ขั้นตอน คือ (1) ขั้นการอธิบายการสะสมความรู้ (2) ขั้นการสาธิต มีความรู้ความเข้าใจ (3) ขั้นการฝึกปฏิบัติ นำไปสู่การปฏิบัติได้

รูปแบบการเรียนรู้เพื่อการธำรงรักษาเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของชุมชนบ้านไหล่หินนั้นจะเป็นไปเพื่อการกำหนดหน้าที่ของสถาบันสังคมประกิตของชุมชนบ้านไหล่หิน ดังนี้ คือ จะมีลักษณะของการถ่ายทอดและการเรียนรู้ร่วม โดยสถาบันที่ทำหน้าที่สังคมประกิตของชุมชนบ้านไหล่หิน ทำหน้าที่ขัดเกลาทางสังคมเกี่ยวกับการสืบสานและถ่ายทอดเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของชุมชน โดยวิธีการถ่ายทอดเป็นกระบวนการเรียนรู้ การสืบต่อจากคนรุ่นหนึ่งไปสู่คนอีกรุ่นหนึ่งซึ่งสามารถทำได้ทั้งทางตรงและทางอ้อม ทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ เพื่อเรียนรู้ถึงคุณค่า หลักเกณฑ์ ระเบียบแบบแผนของเอกลักษณ์และวัฒนธรรม ที่ชุมชนบ้านไหล่หินร่วมกันกำหนดหรือวางแผนแบบการปฏิบัติ สืบต่อกันมา ผ่านการทวนซ้ำ ย้ำเตือน ในขณะเดียวกันหน่วยงานการพัฒนาต่าง ๆ ของภาครัฐและเอกชนทั้งภายในและภายนอกชุมชนบ้านไหล่หินต้องพึ่งพากัน โดยวิธีการในการเรียนรู้นั้นเป็นการเรียนรู้ 2 ระดับ คือ ระดับบุคคล และระดับของการรวมกลุ่มสอดคล้องกับ กาญจนา แก้วเทพ (2533) ที่กล่าวว่า สถาบันที่ทำหน้าที่ในการผลิตซ้ำ คือ สถาบันครอบครัว และสถาบันชุมชน บุคคลที่ทำหน้าที่ผลิตซ้ำในสถาบัน คือ พ่อแม่ ผู้อาวุโส ครู พระ และ นิธิ เอียวศรีวงค์ (2533) ที่กล่าวว่า การผลิตซ้ำทางอุดมการณ์

ครอบครัวและชุมชนเข้ามาทำพิธีกรรมและการอบรมสั่งสอนโดยใช้ระยะเวลาในการทำพิธีกรรมนั้น ต่อเนื่องกัน พิธีกรรมเป็นการผลิตซ้ำความเชื่อในสิ่งเหนือธรรมชาติ ระยะเวลาจะเป็นสิ่งสำคัญที่บอกถึงความติดแน่นทนนานในเรื่องของความเชื่อและคุณค่าหรืออุดมการณ์ ซึ่งสอดคล้องกับแนวความคิดของ Vichapron (2556) การขัดเกลาสังคม คือ การปลูกฝังระเบียบวินัย ความมุ่งหวังให้รู้จักบทบาทและทัศนคติ ความชำนาญ หรือทักษะ ทั้งนี้ เพื่อให้สมาชิกอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมได้ด้วยดี การขัดเกลาทางสังคมช่วยให้สมาชิกได้เรียนรู้ และปฏิบัติตามบรรทัดฐานของสังคม การอบรมสั่งสอนของพ่อแม่ ครูอาจารย์ เพื่อนฝูง เพื่อนร่วมอาชีพหรือสื่อมวลชนต่าง ๆ เหล่านี้จะทำให้การกระทำต่อผู้อื่นเป็นไปอย่างเหมาะสมรู้จักปฏิบัติตนในฐานะสมาชิกที่ดีของสังคม

สุวรรณี ไชยชนะ (2547) ศึกษาเรื่อง กระบวนการสืบทอดภูมิปัญญาด้านการจัดการความหลากหลายของพืชสมุนไพรชุมชนปากากะญอ : กรณีศึกษา บ้านหนองหลัก ตำบลตะเคียนปม อำเภอทุ่งหัวช้าง จังหวัดลำพูน พบว่า กระบวนการสืบทอดภูมิปัญญาด้านการจัดการพืชสมุนไพรมีการเรียนรู้ ถ่ายทอดและสืบทอด โดยผ่านครอบครัว เครือญาติ ผ่านพิธีกรรมความเชื่อต่าง ๆ สิ่งเหล่านี้ช่วยให้เกิดการดำรงไว้ซึ่งความหลากหลายทางชีวภาพและการพึ่งตนเองของชุมชน โดยมีการจัดการแบบผสมผสานและมีความกลมกลืนกับธรรมชาติ

สอดคล้องกับงานวิจัยของ บัวผิน ฝาแก้ว (2553) ศึกษาเรื่อง การเรียนรู้วรรณกรรมท้องถิ่นโดยกระบวนการจัดการความรู้ พบว่า ประชากรส่วนใหญ่มีความต้องการจัดการเรียนวรรณกรรมท้องถิ่นเพื่อเป็นการสืบสานวัฒนธรรมของชุมชน และต้องการพัฒนากระบวนการเรียนรู้วรรณกรรมท้องถิ่น โดยใช้เครื่องมือการจัดการความรู้ จัดให้มีกระบวนการเรียนรู้วรรณกรรมท้องถิ่นโดยกระบวนการจัดการความรู้ที่สอดคล้องกับบริบทและความต้องการของท้องถิ่น

ประภัสสร แสนไชย (2554) ที่ศึกษาเรื่อง กระบวนการถ่ายทอดความรู้หัตกรรมผ้าฝ้ายทอมือของชุมชนบ้านดอนหลวง จังหวัดลำพูน พบว่า กระบวนการถ่ายทอดความรู้ด้านหัตถกรรมผ้าฝ้ายทอมือ แต่เดิมเป็นการถ่ายทอดการเรียนรู้ตั้งแต่เด็กผ่านการเป็นลูกมือ การสังเกตและการทดลองทำด้วยตนเอง เป็นการเรียนรู้ภายในครอบครัว ทั้งทางตรงและทางอ้อม ในลักษณะผ่านการถ่ายทอดจากรุ่นสู่รุ่น

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะจากผลการวิจัย

1. ครอบครัว ควรสนับสนุนให้เด็กและเยาวชนเข้ามาร่วมทำกิจกรรมด้านวัฒนธรรมชุมชนเพิ่มมากขึ้น ควรสร้างความเชื่อมั่นให้กับเด็กชักชวนมาทำสิ่งที่ดี มีคุณค่า และมีประโยชน์ต่อทั้งตัวเด็กและชุมชน ให้รับรู้และเข้าใจถึงเป้าหมาย วัตถุประสงค์ รูปแบบการทำงานและรายละเอียดการทำกิจกรรมเพื่อการธำรงรักษาเอกลักษณ์วัฒนธรรมของชุมชนอย่างสม่ำเสมอ

2.สถานศึกษา/โรงเรียน (รร.บ้านไหล่หิน/รร.ไหล่หินวิทยา) ควรมีการจัดการเรียนการสอนที่เชื่อมโยงกับหลักสูตรท้องถิ่น วิถีชีวิต ประเพณีวัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น แหล่งโบราณสถานโบราณวัตถุของชุมชน เข้าสู่โรงเรียน เน้นการมีส่วนร่วมของโรงเรียน ตั้งแต่การคิดเข้ามาพูดคุยกับผู้นำชุมชน การทำกิจกรรมร่วมกัน หลักสูตรท้องถิ่นจึงจะประสบความสำเร็จ โดยมีเป้าหมายเพื่อให้เด็กและเยาวชนร่วมสืบสานและมีความสุขภายใต้เอกลักษณ์วัฒนธรรมของชุมชน

3. ภาครัฐควรจัดให้มีพื้นที่และโอกาสในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ เฉพาะ สำหรับเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของชุมชนบ้านไหล่หิน เพื่อเป็นการเติมเต็มความรู้และเปิดโอกาสให้เอกลักษณ์และวัฒนธรรมของชุมชน มีบทบาทในการกล่อมเกลาสังคมให้สามารถธำรงรักษาเอกลักษณ์และวัฒนธรรมได้อย่างยาวนาน

4. องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (เทศบาลตำบลไหล่หิน) ต้องให้ความสำคัญกับการส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ด้านเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของชุมชน โดยเข้ามารับรู้ ช่วยเหลือในเรื่องของงบประมาณ สนับสนุนจัดเข้าไปไว้ในแผนพัฒนาขององค์กร เช่น การฟื้นฟูงานวัฒนธรรมตามประเพณีที่สูญหายไป การจัดนิทรรศการ และหลักสูตรท้องถิ่น พร้อมทั้งให้การสนับสนุนการดำเนินงานอย่างต่อเนื่องเพื่อให้เกิดความยั่งยืนในอนาคต

5. คนในชุมชน ควรส่งเสริมให้มีทัศนคติที่เห็นคุณค่าของเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของตนเป็นหลัก เช่น ระบบคุณค่าดั้งเดิม วิถีของชุมชน องค์ความรู้และภูมิปัญญาของชุมชน ความเชื่อ วัฒนธรรมประเพณี เป็นต้น และส่งเสริมให้สมาชิกในชุมชนมีส่วนร่วมในการสืบทอด ถ่ายทอดประเพณีวัฒนธรรมเหล่านี้ผ่านกระบวนการเรียนรู้ด้านเอกลักษณ์และวัฒนธรรมท้องถิ่นร่วมกับหน่วยงานภายนอกที่ให้ความช่วยเหลือ

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรศึกษาปัจจัย เงื่อนไขการส่งเสริมการเรียนรู้เพื่อการธำรงรักษาเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของชุมชนจากกิจกรรมสร้างสรรค์ด้านอื่นๆ ภายในชุมชน

2. ควรศึกษาถึงรูปแบบการธำรงรักษาเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของชุมชนบ้านไหล่หินแบบเจาะลึกในแต่ละด้านเป็นการเฉพาะ เช่น ด้านโบราณสถานโบราณวัตถุ ด้านประเพณีวัฒนธรรม ด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น เป็นต้น

3. ควรมีการศึกษาวิจัยเปรียบเทียบ การรับรู้ การถ่ายทอด และการธำรงรักษาเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของชุมชนในพื้นที่ต่าง ๆ

บรรณานุกรม

กรมวิชาการ. 2542. **รายงานการวิจัยเรื่องภูมิปัญญาท้องถิ่นกับการพัฒนาหลักสูตรและการจัดการเรียนการสอน**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.

กฤษณา วงษาสันต์. 2542. **วิถีไทย.** กรุงเทพฯ: คอมฟอรม์.

กระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์. 2550. **เอกสารแนวทางการบริหารเชิงยุทธศาสตร์การพัฒนาคนและสังคม**. กรุงเทพฯ: สำนักงานส่งเสริมสวัสดิภาพและพิทักษ์เด็กเยาวชนผู้ด้อยโอกาส คนพิการและผู้สูงอายุ.

กระทรวงมหาดไทย. 2548. **มาตรฐานการพัฒนาเด็กและเยาวชน**. กรุงเทพฯ: ชุมชนสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.

กาญจนา แก้วเทพ. 2530. **การวิจัยเพื่อการพัฒนาสังคมไทยและวัฒนธรรมชุมชน**. กรุงเทพฯ: สภาคาธอลิคแห่งประเทศไทย.

_____. 2533. **มรดกทางวัฒนธรรมและศาสนา: พลังสร้างสรรค์ชุมชนชนบท.** กรุงเทพ ฯ : สภาคาทอลิกแห่งประเทศไทยเพื่อการพัฒนา.

_____. 2535. **การพัฒนาบ้านเมือง**. กรุงเทพฯ: สภาคาธอลิคแห่งประเทศไทย.

กุ้ม วรรณมณี. 2556. **สัมภาษณ์.** 9 มกราคม.

โกวิท ประวาลพฤกษ์ และ สมศักดิ์ สินธุรเวชญ์. 2526. **การประเมินผลในชั้นเรียน**. กรุงเทพฯ: วัฒนาพานิช.

เกษม ภัครา. 2556. **สัมภาษณ์.** 9 มกราคม.

ข้อมูลบ้านเพื่อการจัดทำสารสนเทศชุมชน. 2555. **"บ้านไหล่หิน".** [ระบบออนไลน์]. แหล่งที่มา http://cddweb.cdd.go.th/kokha/laihun.doc (2 กันยายน 2555).

คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. 2541. **รายงานการประชุมบทบาทนักวิจัยบ้านโครงการโรงเรียนไทยปฏิรูปการเรียนรู้**. กรุงเทพฯ: สานักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ.

จรัญ ฝนขาว. 2555. **ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านพิธีกรรมและความเชื่อเกี่ยวกับการลดเคราะห์และเสริมดวงชะตาที่ส่งผลต่อสุขภาพของประชาชนในอำเภอหางดง จังหวัดเชียงใหม่.** เชียงใหม่: วิทยานิพนธ์ปริญญาโท, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

จำนงค์ อดิวัฒนสิทธิ์. 2547. **สังคมวิทยา**. พิมพ์ครั้งที่ 11. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

จำเนียร แก้วคำน้อย. ศึกษานิเทศก์ชำนาญการพิเศษ. 2556. **สัมภาษณ์.** 5 กรกฎาคม.

ฉัตรทิพย์ นาถสุภา. 2529. **บ้านกับเมือง.** กรุงเทพฯ: สร้างสรรค์.

_____. 2537. **รายงานการวิจัยเรื่อง วัฒนธรรมกับศักยภาพชุมชน.** กรุงเทพฯ: มูลนิธิหมู่บ้าน สถาบันพัฒนาชนบท.

_____. 2547. **วัฒนธรรมไทยกับการเปลี่ยนแปลงสังคม.** กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ชลาพรรณ ลิขิตวศินกุล. 2532. **ปัจจัยที่มีผลต่อความตระหนักในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมของมัคคุเทศก์อาชีพ.** กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยมหิดล.

ชวลิต ศรีคำ และชัยศักดิ์ ลีลาจรัสกุล. 2552. **การอบรมเชิงปฏิบัติการ เรื่องการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมการคิดวิเคราะห์ สังเคราะห์ คิดสร้างสรรค์ และประเมินค่า.** กรุงเทพฯ: โรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒปทุมวัน.

ชวาล แพรัตกุล. 2525. **เทคนิคการเขียนข้อสอบ.** กรุงเทพฯ: แพรัตกุล.

ชาติชาย ณ เชียงใหม่. 2543. **การบริหารการพัฒนาชนบทเพื่อสร้างความเข้มแข็งของชุมชน.** กรุงเทพฯ: 21 เซ็นจูรี.

ชูเกียรติ ลีสุวรรณ์. 2535. **ระบบการเรียนรู้ที่มีอยู่ในท้องถิ่นชนบทภาคเหนือ.** เชียงใหม่ : วิทยานิพนธ์ปริญญาโท, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

ต่าย เซียงฉี. 2523. **หลักการวัดและประเมินผลการศึกษา.** เชียงใหม่: ภาควิชาประเมินผลและวิจัยการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

ตุลวัตร พานิชเจริญ. 2536. **การกล่อมเกลาทางสังคมในด้านการจัดการทรัยพากรธรรมชาติชาวเขาเผ่ากระเหรี่ยง.** เชียงใหม่ : วิทยานิพนธ์ปริญญาโท, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

ทรงศักดิ์ แก้วมูล. 2549. **รายงานฉบับสมบูรณ์ การดำเนินการศึกษารวบรวมและสังเคราะห์องค์ความรู้จากพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นที่เป็นกรณีศึกษา "พิพิธภัณฑ์วัดไหล่หินหลวง ตำบลไหล่หิน อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง".** กรุงเทพฯ: ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน).

ทิศนา แขมมณี. 2536. **หลักการและรูปแบบการพัฒนาเด็กปฐมวัยตามวิถีชีวิต.** กรุงเทพฯ: คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ธวัชชัย กูลนรา. 2551. **การมีส่วนร่วมของชุมชนและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในการอนุรักษ์และส่งเสริมวัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่น.** เชียงใหม่ : วิทยานิพนธ์ปริญญาโท, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

นวพร ปัญญากรสกุล. 2545. **รูปแบบการเรียนรู้ดั้งเดิมของชุมชนชนบทในภาคเหนือ.** เชียงใหม่: วิทยานิพนธ์ปริญญาโท, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

นักศึกษาภาควิชามานุษยวิทยา. 2551. **โครงการสำรวจและเก็บข้อมูลท้องถิ่น "ไหล่หินก่อนจะถึงวันนี้" คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร**. กรุงเทพฯ : ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน).

นิธิ เอียวศรีวงศ์. 2533. **"วิทยาการ การศึกษา และจริยธรรม". วารสารศึกษาศาสตร์ปริทัศน์**. 1: 5-23.

นิโลบล นิ่มกิ่งรัตน์. 2543. **การวิจัยการศึกษา.** เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

นุชนารถ บุญโกย. 2551. **การพัฒนาแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนกลุ่มสาระการเรียนรู้คณิตศาสตร์ ช่วงชั้นที่ 3 ตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544.** กรุงเทพฯ : ปริญญานิพนธ์ การศึกษามหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

บรรชร กล้าหาญ. 2541. **การเรียนรู้ของเกษตรกรด้านการจัดการการเกษตรแบบผสมผสาน.** เชียงใหม่: วิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยีเชียงใหม่.

บัวผิน ฝาแก้ว. 2553. **การเรียนรู้วรรณกรรมท้องถิ่นโดยกระบวนการจัดการความรู้.** มหาสารคาม : วิทยานิพนธ์ปริญญาโท, มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม.

บุญนาค ตีวกุล. 2543. **การพัฒนาสู่ประชาสังคม**. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยศิลปากร.

บุญทวี อุปละกุล. 2541. **สังคมประกิตของการเป็นหมอชาวบ้าน**. เชียงใหม่: วิทยานิพนธ์ปริญญาโท, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

บุญเทียน ทองประสาน. 2531 . **แนวคิดวัฒนธรรมชุมชนในงานพัฒนา.** กรุงเทพฯ: สภาคาทอลิกแห่งประเทศไทยเพื่อการพัฒนา.

ประภัสสร แสนไชย. 2554. **กระบวนการถ่ายทอดความรู้หัตถกรรมผ้าฝ้ายทอมือของชุมชนบ้านดอนหลวง จังหวัดลำพูน.** เชียงใหม่: วิทยานิพนธ์ปริญญาโท, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

ปพาณี ฐิติวัฒนา. 2541. **การขัดเกลาทางสังคม**. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

ประมวล ดิคดินสัน. 2521. **คติชาวบ้าน: การศึกษาด้านมนุษยวิทยา.** กรุงเทพฯ:โรงพิมพ์แพร่วิทยา.

ประเวศ วะสี. 2533. ภูมิปัญญาชาวบ้าน. **เอกสารประกอบการสัมมนาทางวิชาการเนื่องในการจัดงานมหกรรมวัฒนธรรมพื้นบ้านไทย' 33**. นครราชสีมา: สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ. (เอกสารอัดสำเนา).

_____. 2536. **การศึกษาชาติกับภูมิปัญญาท้องถิ่น: ภูมิปัญญาชาวบ้านกับการพัฒนาชนบท.** กรุงเทพฯ : อัมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พลับลิชชิ่ง.

_____. 2538. **บนเส้นทางชีวิต เล่ม 6**. กรุงเทพฯ: หมอชาวบ้าน

_____. 2540. **ศักดิ์ศรีแห่งความเป็นคน**. กรุงเทพฯ: หมอชาวบ้าน.

_____. 2541. **ประชาคมตำบล**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: มติชน.

_____. ม.ป.ป. **ความเข้มแข็งของชุมชน ชุมชนคือจุดยุทธศาสตร์ชาติ.** กรุงเทพฯ: มูลนิธิสาธารณสุขแห่งชาติ (มสช.).

ประสาท สุขเกษม. 2542. **บทบาทของพระภิกษุสงฆ์ในการขัดเกลาทางสังคมแก่เยาวชน: ศึกษากรณี ค่ายคุณธรรมวัดอุโมงค์ จังหวัดเชียงใหม่.** เชียงใหม่: วิทยานิพนธ์ปริญญาโท, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

ประสาท อิศรปรีดา. 2547 .**สารัตถะจิตวิทยาการศึกษา.** กรุงเทพฯ : นำอักษรการพิมพ์.

ปี๋ ดวงแก้ว. 2556. **สัมภาษณ์.** 22 พฤษภาคม.

ปัทมา เรืองอุดมโชคชัย. 2555. **"ปัจจัยที่ส่งผลต่อการจัดการความรู้เรื่องภูมิปัญญาท้องถิ่นในการจัดการศึกษาของสถานศึกษาสังกัดเทศบาลในจังหวัดตรัง".** [ระบบออนไลน์] แหล่งที่มา http://www.kroobannok.com/blog/63630. (20 กรกฎาคม 2557).

ผดุง ตรีราช. 2556. **สัมภาษณ์.** 22 พฤษภาคม.

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต). 2552. **การพัฒนาที่ยั่งยืน.** พิมพ์ครั้งที่ 12. กรุงเทพฯ: มูลนิธิโกมลคีมทอง.

พวงรัตน์ ทวีรัตน์. 2540. **วิธีการวิจัยทางพฤติกรรมศาสตร์และสังคมศาสตร์.** พิมพ์ครั้งที่ 7. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยศรีนครินทร์วิโรฒประสานมิตร.

พร้อมพรรณ อุดมสิน. 2533. **การวัดผลเบื้องต้น.** ลำปาง: ภาควิชาทดสอบ คณะครุศาสตร์ วิทยาลัยครูลำปาง.

พัทยา สายหู. 2544. **กลไกของสังคม.** พิมพ์ครั้งที่ 10. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

พิชิต ฤทธิ์จรูญ. 2551. **หลักการวัดและประเมินผลการศึกษา.** พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ: เฮาส์ ออฟ เคอร์มิสท์.

พิตร ทองชั้น. 2524. **หลักการวัดผล.** กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์.

ไพศาล หวังพานิช. 2526. **การวัดผลการศึกษา.** กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช.

ภัทรา นิคมานนท์. 2529. **การประเมินผลและการสร้างแบบทดสอบ.** กรุงเทพฯ: อักษรบัณฑิต.

มณีรัตน์ ไพโรจน์ไชยกุล. 2543. **กระบวนการขัดเกลาทางสังคมของสถานศึกษาก่อนวัยเรียนญี่ปุ่นในประเทศไทย: กรณีศึกาสถานศึกษาก่อนวัยเรียนกวางน้อยและสถานศึกษาก่อนวัยเรียนแฮมสเตอร์.** กรุงเทพฯ: วิทยานิพนธ์ปริญญาโท, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

มหาวิทยาลัยศิลปากร. 2551. **โครงการสำรวจและเก็บข้อมูลท้องถิ่น "ไหล่หินก่อนจะถึงวันนี้".** กรุงเทพฯ: คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร.

มิ่งขวัญ แดงสุวรรณ. 2545. **กระบวนการสร้างความเข้มแข็งชุมชนบ้านโป่ง อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่.** เชียงใหม่: วิทยานิพนธ์ปริญญาโท, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

ยาใจ ศรีวิโรจน์. 2542. **รายงานการวิจัยเรื่อง เจ้าหน้าที่พัฒนาชุมชนกับการเสริมสร้างความเข้มแข็งขององค์กรชุมชน: กรณีศึกษาหมู่บ้านท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ตำบลปลายโพงพาย อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม.** กรุงเทพฯ: สำนักงานพัฒนาชุมชน .

รัชพล ปัจพิบูลย์. 2538. **กระบวนการถ่ายทอดวัฒนธรรมการทอผ้าของชาวไทยทรงดำ.** เชียงใหม่: วิทยานิพนธ์ปริญญาโท, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

ราชบัณฑิตยสถาน. 2525. **พจนานุกรมฉบับราชบัญฑิตยสถาน พ.ศ. 2525**. กรุงเทพฯ: ราชบัณฑิตยสถาน.

_____. 2546. **พจนานุกรมฉบับราชบัญฑิตยสถาน พ.ศ. 2542**. กรุงเทพฯ: ราชบัณฑิตยสถาน.

รุ่งทิพย์ กล้าหาญ. 2539. **การขัดเกลาสังคมด้านความเชื่อโดยผ่านพิธีกรรมในชุมชนชนบท.** เชียงใหม่: วิทยานิพนธ์ปริญญาโท, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

เรืองเดช ปันเขื่อนขัติย์. 2542. **เรียนภาษาลาวเบื้องต้น .** พิมพ์ครั้งที่ 2 **.** กรุงเทพ ฯ : สถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเพื่อพัฒนาชนบท, มหาวิทยาลัยมหิดล.

ลักขณา รอดสน. 2540. **การสร้างหนังสืออ่านเพิ่มเติมเกี่ยวกับภูมิปัญญาชาวบ้านเรื่อง "เรือ...สายน้ำ... และชีวิตชาวปทุมธานี สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นจังหวัดปทุมธานี. กรุงเทพฯ :** วิทยานิพนธ์ปริญญาโท, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

ล้วน สายยศ. 2537. **วารสารวัดผลการศึกษา.** กรุงเทพฯ: คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร.

วรพจน์ พุ่มตระกูล. 2541 . **การจัดการองค์ความรู้ของชุมชนในเรื่องทรัพยากรธรรมชาติ.** เชียงใหม่ : วิทยานิพนธ์ปริญญาโท, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

วรพร ลำพงษ์เหนือ. 2548. **การมีส่วนร่วมของชุมชนในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรม.** เชียงใหม่ : วิทยานิพนธ์ปริญญาโท, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

วัดไหล่หิน. ม.ป.ป. **ท้องถิ่นไหล่หิน.** กรุงเทพฯ: สำนักงานกองสนับสนุนการวิจัย.

วัลลภ มณีเชษฐา, พันตรี. 2537. **กระบวนการถ่ายทอดวัฒนธรรมเรื่องอักษรล้านนา.** เชียงใหม่: วิทยานิพนธ์ปริญญาโท, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

วารีรัตน์ ชนกนำชัย. 2532. **การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างทักษะกระบวนการทางวิทยาศาสตร์กับสมรรถภาพทางพุทธิพิสัยตามแนวของบลูม ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 ในเขตจังหวัดเชียงใหม่**. เชียงใหม่: วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

วิไลพร คำเพราะ. 2539. **การศึกษาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและความสามารถในการคิดวิเคราะห์วิจารณ์ในกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิตของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ที่สอนโดยใช้ชุดการเรียนแบบสืบเสาะหาความรู้**. กรุงเทพฯ: ปริญญานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒประสานมิตร.

วิชิต ถิ่นวัฒนากูล. 2536. **ผลกระทบของเกษตรแผนใหม่.** เอกสารประกอบการสัมมนาเกษตรทางเลือกในภาคเหนือ. เชียงใหม่ : สำนักงานเกษตรภาคเหนือ.

วิชิต นันทสุวรรณ. 2544. **วิสาหกิจชุมชน แผนแม่บทแนวคิด แนวทาง ตัวอย่างร่างพระราชบัญญัติ.** กรุงเทพฯ: เจริญวิทย์การพิมพ์.

ศิริทิพย์ ผูกพันธุ์. 2548. **การสืบทอดภูมิปัญญาด้านหัตถกรรมผ้าทอตีนจก.** เชียงใหม่: วิทยานิพนธ์ปริญญาโท, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

ศิริพงษ์ นวลแก้ว. 2540. **การนาภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรระดับท้องถิ่นของโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสานักงานการประถมศึกษา จังหวัดแม่ฮ่องสอน.** แม่ฮ่องสอน: ม.ป.พ.

ศุภกิจ วรอุไร. 2548. **ปัจจัยส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชน: กรณีศึกษาชุมชนหมื่นสารบ้านวัวลาย อำเภอเมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่**. เชียงใหม่: การค้นคว้าแบบอิสระปริญญาโท, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

สนธยา พลศรี. 2545. **ทฤษฎีและหลักการพัฒนาชุมชน**. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์.

สมเกียรติ พงษ์ไพบูลย์. 2542. **รายงานการวิจัยการกระจายอำนาจการจัดการศึกษาสู่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น**. นครราชสีมา: สถาบันราชภัฏนครราชสีมา. (เอกสารอัดสำเนา).

สมจิตย์ ดวงไชย. ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 6 บ้านไหล่หินตะวันตก. 2556. **สัมภาษณ์.** 10 เมษายน.

สมพันธ์ เตชะอธิก และ อนุสรณ์ ไชยพาน. 2541. **การพัฒนาความเข้มแข็งขององค์กรชาวบ้าน.** กรุงเทพฯ: สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยขอนแก่น.

สถิต วงศ์สวรรค์. 2529. จิตวิทยาสังคม. กรุงเทพ ฯ: บำรุงสาส์น .

สัญญา สัญญาวิวัฒน์. 2541. **การพัฒนาชุมชนแบบจัดการ.** กรุงเทพฯ : เอมี่เทรดดิ้ง.

_____. 2549ก. **สังคมวิทยาองค์การ**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

_____. 2549ข. **ทฤษฎีและกลยุทธ์การพัฒนาสังคม**. พิมพ์ครั้งที่ 6. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สัมฤทธิ์ ยศสมบัติ. 2549. **การบริหารทรัพยากรมนุษย์**. กรุงเทพฯ: เอ็ม.ที.เพลส.

สามารถ จันทร์สูรย์. 2536. **ภูมิปัญญาชาวบ้าน. ภูมิปัญญาชาวบ้านกับการพัฒนาชนบท**. เล่ม 1. มูลนิธิภูมิปัญญาและมูลนิธิหมู่บ้าน. กรุงเทพฯ: อัมรินทร์พริ้นติ้งกรุ๊ฟ.

สิริกานฎา โพธิ์นิ่มแดง. 2551. **ภูมิปัญญาการถ่ายทอดท่าฟ้อนพื้นเมืองล้านนา.** เชียงใหม่: บัณฑิตวิทยาลัย ศึกษาศาสตร์มหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

สุชาติ ประสิทธิ์รัฐสินธุ์. 2546. **ระเบียบวิธีการวิจัยทางสังคมศาสตร์**. กรุงเทพฯ: เฟื่องฟ้าพริ้นติ้ง.

สุธิวงศ์ พงษ์ไพบูลย์. 2542. **หลักภาษาไทย**. พิมพ์ครั้งที่ 14. กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช.

สุพัตรา สุภาพ. 2536. **สังคมวิทยา**. พิมพ์ครั้งที่ 15. กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช.

สุเพ็ญ มุตต๊ะ. ข้าราชการครูบำนาญ. 2556. **สัมภาษณ์.** 5 กรกฎาคม.

สุภาพร นาคบัลลังก์ และ มนฤทัย ไชยวิเศษ. 2546. **การปรับตัวและการจัดการทางวัฒนธรรมของชุมชนรอบวัดเพื่อการดำรงอยู่ของวัฒนธรรมล้านนา. รายงานการวิจัย.** เชียงใหม่: คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

สุมนมาลย์ สิงหะ. 2545. **โครงการการอนุรักษ์ฟื้นฟูภูมิปัญญาสมุนไพรชนผ่าปกเกอะญอ ตำบลห้อยปูลิง อำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน**. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สุรเชษฐ์ เวชชพิทักษ์. 2533. **รากฐานแห่งชีวิตวัฒนธรรมชนบทกับการพัฒนา.** กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์หมู่บ้าน. สถาบันพัฒนาชนบท. มูลนิธิหมู่บ้าน.

สุรเชษฐ จิตตะวิกูล. 2540. **หลักสูตรและการจัดการมัธยมศึกษา.** กรุงเทพฯ : สถาบันราชภัฏจันทรเกษม.

สุรางค์ โค้วตระกูล. 2540. **จิตวิทยาการศึกษา.** พิมพ์ครั้งที่ 8 . กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สุวรรณี ไชยชนะ. 2544. **กระบวนการสืบทอดภูมิปัญญาด้านการจัดการความหลากหลายของพืชสมุนไพรชุมชนปากากะญอ : กรณีศึกษา บ้านหนองหลัก ตำบลตะเคียนปม อำเภอทุ่งหัวช้าง จังหวัดลำพูน.** เชียงใหม่ : วิทยานิพนธ์ปริญญาโท, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

สุวัฒก์ นิยมค้า. 2531. **ทฤษฎีและทางปฏิบัติในการสอนวิทยาศาสตร์แบบสืบเสาะหาความรู้ เล่ม 1**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช.

เสรี พงศ์พิศ. 2536. **ภูมิปัญญาชาวบ้านกับการพัฒนาชนบท เล่ม 1- 2**. กรุงเทพฯ: อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง.

_____. 2540. **การพัฒนาหลักสูตรและการจัดการเรียนการสอนจากภูมิปัญญาท้องถิ่น.** กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์คุรุสภา.

เสาวลักษณ์ หงษ์ทอง. 2545. **อิทธิพลของการขัดเกลาทางสังคมต่อพฤติกรรมการใช้และการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ ของเยาวชนในอำเภอปง จังหวัดพะเยา.** เชียงใหม่: วิทยานิพนธ์ปริญญาโท, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ. 2542 . **พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ 2542.** กรุงเทพ ฯ : สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ สำนักนายกรัฐมนตรี.

โสภิดา ชัวชมเกตุ. 2552. **การสืบทอดอาชีพชาวนาในพื้นที่ ตำบลบางภาษี อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม.** กรุงเทพฯ: สารนิพธ์ปริญญาโท, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

อนุรักษ์ ปัญญานุวัฒน์, อรุณี เวียงแสง, วีระ นิจไตรรัตน์ และ ศิริลักขณา เปี่ยมศิริ. 2549. **กระบวนการเรียนรู้และจัดการความรู้ของชุมชนด้านการพัฒนาการเกษตรแบบยั่งยืน. รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์.** เชียงใหม่: สำนักงานกองทุนสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

อมรา พงศาพิชญ์. 2533. **วัฒนธรรม ศาสนาและชาติพันธุ์. การวิเคราะห์สังคมไทยในแนวมนุษย์วิทยา.** กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

อัญชัญ ธรรมสิทธิ์. 2541. **การสร้างข้อสอบวัดพฤติกรรมด้านพุทธิพิสัยทั้งหกด้านตามแนวของบลูม โดยใช้การวิเคราะห์ตัวประกอบในการตรวจสอบระดับของพฤติกรรม.** เชียงใหม่ : วิทยานิพนธ์ปริญญาโท ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

อารี พันธ์มณี. 2546. **จิตวิทยาสร้างสรรค์การเรียนการสอน.** กรุงเทพฯ: ใยไหม.อินสน สมเกตุ. 2532. **ผลการใช้คำถามระดับสูงที่มีสัดส่วนต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6.** ขอนแก่น: วิทยานิพนธ์ปริญญาโท, มหาวิทยาลัยขอนแก่น.

อุทัย ดุลยเกษม. 2536. **คู่มือการวิจัยเชิงคุณภาพเพื่องานพัฒนา.** ขอนแก่น: สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยขอนแก่น.

อุทัย ดุลยเกษม และ อรศรี งามวิทยานงค์. 2540. **เพื่อการศึกษาระบบการศึกษากับชุมชนกรอบความคิดเพื่อข้อเสนอวิจัย.** กรุงเทพฯ: แปลนพริ้นท์ติ้ง.

เอกวิทย์ ณ ถลาง. 2540. **ภูมิปัญญาชาวบ้านสี่ภูมิภาค : วิถีชีวิตและกระบวนการเรียนรู้ชาวบ้านไทย.** นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.

อำนาจ ปัญจมิตร. ประธานสภาเทศบาลตำบลไหล่หิน. 2556. **สัมภาษณ์.** 10 เมษายน.

Charon, J. M. 1992. **Sociology: A concepts approach**. 3rd ed. Massachusetts: A Division of Simon & Schuster.

Elizabeth B. Hurlock. 1967. **Adolescent Development.** 3rd ed. New York: Mc. Graw Hill.

Landis, J. R. 1986. **Sociology: Concepts and Characteristics.** 6th ed. Ohio: Wadsworth.

McDavid, J.W., and Harari, H. 1974. **Psychology and Social Behavior**. New York: Harper & Row.

Vichapron, Sutee. 2556. **"การจัดระเบียบสังคม".** [Online] Available http://krusutee.blogspot.com/2011/02/social-organizatio.html. (30 September 2014).

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก

แบบสอบถาม

แบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview)
การพัฒนารูปแบบการเรียนรู้เพื่อการธำรงรักษาเอกลักษณ์และวัฒนธรรม ของสังคมประกิตชุมชนบ้านไหล่หิน

แนวทางการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth Interview)

ส่วนที่ 1 ข้อมูลพื้นฐานของผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

1) เพศ
2) อายุ
3) สถานภาพสมรส
4) จำนวนสมาชิกในครัวเรือน
5) การศึกษา
6) อาชีพหลัก/อาชีพรอง
7) บทบาทและหน้าที่ต่อชุมชน
8) รายได้ต่อเดือน (ส่วนบุคคล)/รายได้รวมของสมาชิกในครอบครัว
9) ระยะเวลาที่อยู่ในชุมชน/การเป็นคนถิ่นเดิม
10) ความคุ้นเคยในเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของชุมชนบ้านไหล่หิน

ส่วนที่ 2 ความหมายและคุณลักษณะของการธำรงรักษาเอกลักษณ์และวัฒนธรรม ของชุมชนบ้านไหล่หิน

1) ลักษณะ/องค์ประกอบของการธำรงรักษาเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของชุมชนบ้านไหล่หิน
2) วิธีการในด้านระดับความคิดและระดับพฤติกรรมของผู้ที่มีลักษณะการธำรงรักษาเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของชุมชนบ้านไหล่หิน
3) เป้าหมายของการธำรงรักษาเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของชุมชนบ้านไหล่หิน

ส่วนที่ 3 ภาพในอุดมคติของคำว่า "การธำรงรักษาเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของชุมชนบ้านไหล่หิน"

1) ภาพในความคิดและทัศนคติที่ดีที่สุด
2) วิธีการในด้านระดับความคิดในการธำรงรักษาเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของชุมชน
3) เป้าหมายของการกระทำที่เกิดจากการธำรงรักษาเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของชุมชน

ส่วนที่ 4 กระบวนการถ่ายทอดความรู้เพื่อการธำรงรักษาเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของชุมชนบ้านไหล่หิน

1) สถาบันครอบครัว ได้แก่ การอบรมสั่งสอนในการเลี้ยงดูบุตรหลาน

- กระบวนการ ขั้นตอนในการถ่ายทอดความรู้ด้านเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของชุมชนบ้านไหล่หิน
- การถ่ายทอดวิธีคิดแบบจิตสำนึกต่อการธำรงรักษาเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของชุมชนบ้านไหล่หินแก่บุตรหลาน
- เนื้อหา/วิธีการในการถ่ายทอดความรู้

2) สถาบันกลุ่มเพื่อน

- กระบวนการ ขั้นตอนในการถ่ายทอดความรู้ด้านเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของชุมชนบ้านไหล่หิน
- การถ่ายทอดวิธีคิดแบบจิตสำนึกต่อการธำรงรักษาเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของชุมชนบ้านไหล่หินแก่บุตรหลาน
- กระบวนการ ขั้นตอนในการถ่ายทอดความรู้ด้านเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของชุมชนบ้านไหล่หิน

3) สถาบันโรงเรียน

- โรงเรียนสามารถถ่ายทอดความรู้และปลูกฝังให้มี จิตสำนึกเพื่อนำไปสู่การธำรงรักษาเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของชุมชนบ้านไหล่หิน อย่างไร
- การจัดระบบการเรียนการสอนโดยให้ผู้เรียนเป็นศูนย์กลางโดยให้ผู้เรียนได้มีการแลกเปลี่ยนความรู้ และความคิดเห็น มีส่วนช่วยให้เกิดการพัฒนาบุคลิกภาพและพัฒนาจิตใจที่นำไปสู่การเกิดลักษณะจิตสำนึกอย่างไร
- โรงเรียนเป็นสถานที่ที่เป็นศูนย์กลางในการแลกเปลี่ยนความรู้ และการเรียนรู้ร่วมกันของชาวบ้านและชุมชน โดยการรวมตัวกันในรูปแบบลักษณะอย่างไร

4) สถาบันทางศาสนา / วัด

- ผู้นำทางศาสนาในชุมชน มีวิธีการถ่ายทอดความรู้ที่สามาถนำไปประยุกต์ใช้ในสิ่งที่เป็นประโยชน์ต่อสังคมและชุมชนอย่างไร
- การได้รับการถ่ายทอดหลักธรรมคำสอนทางพุทธศาสนาจะทำให้เกิดลักษณะจิตสำนึกในการธำรงรักษาเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของชุมชนบ้านไหล่หิน ได้อย่างไร

- **พระพุทธศาสนา** ได้สั่งสอนและอบรมให้รู้จักกฎระเบียบในการอยู่ร่วมกันในสังคมด้วยวิธีการใด
- วัดเป็นสถานที่ ที่นำไปสู่การพัฒนาจิตใจและทำให้เกิดปัญหาในการใช้ชีวิตนั้น ได้มีการใช้แนวทางในการฝึกอบรมอย่างไร

5) สถาบันสื่อมวลชน

- สื่อมวลชนในชุมชน มีรูปแบบการถ่ายทอดความรู้ให้กับชุมชนบ้านไหล่หินได้อย่างไร
- สื่อมวลชนมีบทบาทต่อการกระตุ้นจิตสำนึกต่อการธำรงรักษาเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของชุมชนบ้านไหล่หินได้อย่างไร

6) **กลุ่มต่าง ๆ ในชุมชน** ได้แก่ ชาวบ้านที่ได้รวมกลุ่มกันในการทำกิจกรรมต่าง ๆ ในชุมชน มีผลต่อการเกิดลักษณะนิสัยธำรงรักษาเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของชุมชนบ้านไหล่หินอย่างไร

- **การที่ได้เข้าไปมีส่วนร่วม โดยการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และทัศนคติกันภายในชุมชน มีผลต่อการเกิดลักษณะจิตสำนึกในการธำรงรักษาเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของชุมชนบ้านไหล่หินอย่างไร**
- ลักษณะและวิธีการที่ได้ถ่ายทอดลักษณะความมีจิตสำนึก ความตระหนักรับรู้
- การประพฤติตัวเป็นแบบอย่างที่ดีและให้ชาวบ้านตระหนักถึงประโยชน์ของการธำรงรักษาเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของชุมชนบ้านไหล่หิน
- การรวมตัวกันในการทำกิจกรรมต่างๆ ที่ช่วยให้เกิดประโยชน์ต่อชุมชน มีรูปแบบและความต่อเนื่องในการเสริมสร้างคุณลักษณะของความมีจิตสำนึกในการธำรงรักษาเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของชุมชนบ้านไหล่หิน อย่างไร

ส่วนที่ 5 การสนับสนุนของภาคส่วนต่าง ๆ ในการส่งเสริมการเรียนรู้เพื่อสร้างจิตสำนึกในการธำรงรักษาเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของชุมชนบ้านไหล่หิน

1) หน่วยงานที่เข้ามาสนับสนุนในการส่งเสริมการเรียนรู้ เพื่อการธำรงรักษาเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของชุมชนบ้านไหล่หิน
2) จำนวน และคุณภาพที่ได้รับการสนับสนุนในการดำเนินการต่าง ๆ ในการจัดกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้เพื่อสร้างจิตสำนึกในการธำรงรักษาเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของชุมชนบ้านไหล่หิน
   - งบประมาณ
   - สถานที่และอุปกรณ์

- วิทยากรผู้ถ่ายทอดองค์ความรู้ / การแลกเปลี่ยนความรู้ / การศึกษาวิจัยและการพัฒนา
- ความต่อเนื่องและแนวโน้มในอนาคตของการได้รับการสนับสนุน

แบบสอบถามเพื่อการวิจัย

เรื่อง สังคมประกิตเพื่อการธำรงรักษาเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของชุมชนบ้านไหล่หิน

.....

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อศึกษาสภาพความคิดเห็นต่อการธำรงรักษาเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของชุมชนบ้านไหล่หิน ใน 4 ด้าน คือ ด้านวิถีชีวิต ด้านประเพณีวัฒนธรรม ด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น และด้านโบราณสถานและโบราณวัตถุ ในประเด็นการมีส่วนร่วมในกิจกรรมประเพณีและวัฒนธรรมของชุมชน และปัจจัยที่เป็นอุปสรรคต่อการสืบสานเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของชุมชนไปสู่คนรุ่นต่อไป

<u>คำชี้แจง</u>

1. ผู้ตอบแบบสอบถามคือประชาชนทั่วไปและกลุ่มผู้นำในพื้นที่ชุมชนบ้านไหล่หินตำบลไหล่หิน อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง
2. แบบสอบถามมี 4 ตอน คือ
    1. ตอนที่ 1 แบบสอบถามเกี่ยวกับสถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถาม
    2. ตอนที่ 2 แบบสอบถามสภาพปัจจุบันในการปฏิบัติเพื่อการธำรงรักษาเอกลักษณ์และวัฒนธรรมชุมชนบ้านไหล่หิน
    3. ตอนที่ 3 แบบสอบถามความคาดหวังต่อการสืบสานและถ่ายทอดเอกลักษณ์วัฒนธรรมของชุมชนบ้านไหล่หิน
    4. ตอนที่ 4 การธำรงรักษาเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของชุมชนบ้านไหล่หิน
3. ข้อมูลจากแบบสอบถามนี้ใช้สำหรับการวิจัยเท่านั้น การวิเคราะห์ข้อมูลจะวิเคราะห์ในภาพรวมจึงไม่มีผลกระทบใด ๆ กับผู้ให้ข้อมูลเป็นรายบุคคล
4. กรุณาตอบแบบสอบถามทุกข้อ เพื่อให้งานวิจัยมีความสมบูรณ์และใช้ประโยชน์ได้จริง
5. ผู้วิจัยจะมารับแบบสอบถามคืนด้วยตนเอง

ขอขอบคุณเป็นอย่างยิ่งที่ได้กรุณาตอบแบบสอบถาม

นางสาวสุทธิมา ผุสดีโภคิน

ตอนที่ 1

แบบสอบถามเกี่ยวกับสถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถาม

คำชี้แจง โปรดเขียนเครื่องหมาย √ ลงใน ( ) หน้าข้อความที่ตรงกับความเป็นจริง

1.เพศ

☐ ชาย ☐ หญิง

2.อายุ

☐ ต่ำกว่า 25 ปี.....

☐ 26 – 40 ปี.....

☐ 41 – 60 ปี.....

☐ 60 ปีขึ้นไป.....

3. ระดับการศึกษา

☐ ต่ำกว่าประถมศึกษา

☐ ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น

☐ ระดับ ปวส./อนุปริญญา

☐ ปริญญาตรี

☐ สูงกว่าปริญญาตรี

4. สถานภาพ

☐ โสด

☐ สมรส/อยู่ด้วยกัน

☐ หย่า/หม้าย/แยกกันอยู่

5. สมาชิกในครัวเรือน

☐ 1-3 คน.....

☐ 4-5 คน.....

☐ ตั้งแต่ 6 คนขึ้นไป.....

6. อาชีพ

☐ เกษตรกรรม

☐ รับจ้าง

☐ ค้าขาย / กิจการส่วนตัว

☐ รับราชการ / รัฐวิสาหกิจ

☐ อื่น ๆ ระบุ .....

7. บทบาทในชุมชน

☐ เยาวชน ☐ ประชาชนทั่วไป

☐ ผู้นำชุมชน ☐ อื่น ๆ ระบุ.....

8. รายได้รวมต่อเดือน

☐ ตั้งแต่ 20,000 บาทลงมา.....

☐ 20,001 – 30,000 บาท……..

☐ 30,001 – 40,000 บาท.....

☐ 40,001 – 50,000 บาท.....

☐ 50,000 บาทขึ้นไป.....

9. ภูมิลำเนา

☐ เกิดและเติบโตในชุมชนบ้านไหล่หิน (บ้านไหล่หิน / บ้านไหล่หินตะวันตก)

☐ เกิดและเติบโตนอกชุมชนบ้านไหล่หิน

☐ เกิดที่อื่นแต่มาเติบโตที่ชุมชนบ้านไหล่หิน (บ้านไหล่หิน / บ้านไหล่หินตะวันตก)

☐ เกิดที่ชุมชนบ้านไหล่หิน(บ้านไหล่หิน /บ้านไหล่หินตะวันตก)แต่ไปเติบโตที่ชุมชนอื่น

10. ความคุ้นเคยในเอกลักษณ์และวัฒนธรรมชุมชนบ้านไหล่หิน (ภาษา,แต่งกาย,อาหาร,ศิลปวัฒนธรรม)

☐ มากที่สุด

☐ มาก

☐ ปานกลาง

☐ น้อย

☐ น้อยที่สุด

ตอนที่ 2

แบบสอบถามสภาพปัจจุบันในการปฏิบัติตนเพื่อการธำรงรักษาเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของชุมชนบ้านไหล่หิน

<u>คำชี้แจง</u> กรุณาทำเครื่องหมาย √ ลงในช่องว่างที่ตรงกับทัศนคติและระดับการปฏิบัติตนเพื่อการธำรงรักษา เอกลักษณ์และวัฒนธรรมของชุมชนบ้านไหล่หิน ในรูปแบบของการปฏิบัติตนตามบุคคลอื่น ๆ หรือต้องการอยากให้ชุมชนบ้านไหล่หินเป็น ตามความเป็นจริง

การธำรงรักษาเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของชุมชน	ระดับการปฏิบัติ				
	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
1. ด้านวิถีชีวิต					
ภาษาพื้นเมืองไหล่หิน					
1. ท่านใช้ภาษาคำเมือง (สำเนียงพื้นบ้านไหล่หิน) ทั้งหมดในการพูดคุยในครอบครัว					
2. พูดคุยกับคนในชุมชนด้วยภาษาพื้นเมือง (สำเนียงพื้นบ้านไหล่หิน)					
3. ส่งเสริมให้เด็กและเยาวชนในชุมชนพูดภาษาพื้นเมือง (สำเนียงพื้นบ้านไหล่หิน)					
4. รณรงค์พูดภาษาพื้นเมืองในโรงเรียนและชุมชน					
5. จัดตั้งชุมชนภาษาพื้นเมือง (สำเนียงพื้นบ้านไหล่หิน)					
6. สร้างนวัตกรรมหรือโสตทัศนูปกรณ์สอนภาษาพื้นเมือง (สำเนียงพื้นบ้านไหล่หิน)					
7. การฟื้นฟูคำพังเพย คติชาวบ้านที่เป็นภาษาพื้นเมืองให้นักเรียนได้เรียนรู้และเข้าใจความหมาย					
8. ศึกษา ค้นคว้า ประวัติความเป็นมาของภาษาพื้นเมืองชุมชนบ้านไหล่หิน					
9. การจัดทำหลักสูตรการสอนภาษาพื้นเมืองของชุมชนไหล่หินตามแหล่งเรียนรู้ในชุมชน					
10.นำภาษาพื้นเมือง สอดแทรกในการเรียนการสอนวิชาภาษาไทยในสถานศึกษา					

การธำรงรักษาเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของชุมชน	ระดับการปฏิบัติ				
	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
ระบบเหมืองฝาย					
1. การกำหนดกฎเกณฑ์หรือมาตรการการจัดการน้ำของงชุมชนบ้านไหล่หิน					
2. การกำหนดบทบาทหน้าที่ความรับผิดชอบในการจัดการน้ำของชุมชนหรือหมู่บ้านในแต่ล่ะฝ่ายที่เกี่ยวข้อง					
3. มีโทษปรับหรือการประณามกับบุคคลที่ไม่ปฏิบัติตามกฎเกณฑ์/ระเบียบการใช้น้ำของชุมชน					
4. การร่วมช่วยเหลือด้านแรงงานในการสร้างแหล่งน้ำหรืออซ่อมแซมแหล่งน้ำ					
5. มีการจัดคิวการใช้น้ำ ระบบเหมืองฝายเพื่อการเกษตรอย่างเป็นระบบ					
6. การสร้างเครือข่ายกลุ่มผู้ใช้น้ำระหว่างชุมชนหรือหมู่บ้านหรือตำบลเพื่อการจัดการน้ำใช้เพื่อการเกษตร					
7. การถ่ายทอดความรู้ในการจัดสรรน้ำให้กับคนรุ่นต่อไป ของคณะกรรมการเหมืองฝายเพื่อใช้ในการเกษตร					
8. คณะกรรมการในการจัดการน้ำ นำความเชื่อวัฒนธรรม ประเพณีสมัยเก่า มาใช้ในการจัดการน้ำหรือการรักษาแหล่งน้ำเพื่อการเกษตร					
9. การสืบต่อหรือสานงานต่อเกี่ยวกับคณะกรรมการเหมือง ฝายของชาวบ้านในปัจจุบัน					
10. การใช้สื่อเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ เสริมสร้างจิตสำนึก เช่น ใบปลิว แผ่นพับ วิทยุท้องถิ่น เสียงตามสาย ให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมกับการบริหารจัดการน้ำในชุมชน					

การธำรงรักษาเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของชุมชน	ระดับการปฏิบัติ				
	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
2. ด้านประเพณีวัฒนธรรม					
การก่อตั้งชุมชน/วิถีชีวิต/ความเชื่อพิธีกรรม					
1. มีการจัดตั้งพิพิธภัณฑ์ชุมชนบ้านไหล่หิน เพื่อรวบรวมข้อมูลประวัติศาสตร์ และวัสดุอุปกรณ์ เครื่องใช้ในอดีตของคนไหล่หิน					
2. ในชุมชนมีการประชาสัมพันธ์เกี่ยวกับพิธีกรรม ของชุมชนอย่างสม่ำเสมอ					
3. ท่านมีความรู้และขั้นตอนต่าง ๆ ของประเพณีของชุมชน					
4. ท่านมีความรู้และมีความเข้าใจในขั้นตอนของพิธีกรรมเกี่ยวกับความเชื่อในชุมชน					
5. ท่านเข้าร่วมพิธีกรรมต่าง ๆ ในชุมชนด้วยความสมัครใจ					
6. ท่านให้ความสนใจร่วมพิธีกรรมต่าง ๆ ในชุมชนทุกครั้ง					
7. ท่านสามารถนำไปบอกต่อหรือเผยแพรให้คนอื่นทราบถึงพิธีกรรมสำคัญต่าง ๆ ของชุมชนบ้านไหล่หิน					
8. ชุมชนบ้านไหล่หิน มีการเรียนรู้ร่วมกันในการร่วมประกอบพิธีกรรมสำคัญในชุมชน					
9. ชุมชนมีความสามัคคี ร่วมกันประกอบพิธีกรรม ความเชื่อที่สืบทอดมายาวนาน ตามหน้าที่ที่ตนเองปฏิบัติได้					
10.ชุมชนมีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ขั้นตอนการจัดเตรียมเพื่อประกอบพิธีกรรมต่าง ๆ ร่วมกัน					
3. ด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น					
ภูมิปัญญาด้านความเชื่อ พิธีกรรม					
1. ความสนใจและเข้าร่วมพิธีกรรมตามประเพณี และความเชื่อ ของชุมชนบ้านไหล่หินอยู่เสมอ					

การธำรงรักษาเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของชุมชน	ระดับการปฏิบัติ				
	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
2. การสนับสนุนให้เด็กและเยาวชนเข้าร่วมพิธีกรรมทางศาสนา และประเพณีพื้นบ้านทั้ง 12 เดือน ของชุมชนบ้านไหล่หิน					
3. การปลูกฝังค่านิยมในพิธีกรรมและประเพณีพื้นบ้านไหล่หิน ให้แก่เด็กและเยาวชนในพื้นที่					
4. การสอดแทรกวัฒนธรรมของพิธีกรรม ประเพณีพื้นถิ่นบ้านไหล่หินในกิจกรรมการสอนของสถานศึกษา					
5. การรณรงค์ให้คนในชุมชนเห็นคุณค่าของพิธีกรรมวัฒนธรรมประเพณีพื้นถิ่นของชุมชนบ้านไหล่หิน					
6. เผยแพร่ประเพณีพื้นบ้านทั้ง 12 เดือน ของชุมชนบ้านไหล่หินทางสื่อมวลชนต่าง ๆ					
ภูมิปัญญาด้านอาหาร					
1. ท่านทำอาหารพื้นเมืองรับประทานในครอบครัวอยู่เสมอ					
2. ท่านปลูกฝังค่านิยมและสนับสนุนให้นักเรียนรับประทานอาหารพื้นเมือง					
3. สนับสนุนการจัดทำหลักสูตรอาหารพื้นเมืองพื้นถิ่นชุมชนบ้านไหล่หิน เพื่อใช้สอนในสถานศึกษา					
4. สนับสนุน การสอดแทรกวิธีการการปรุงอาหารพื้นเมืองในกิจกรรมการเรียนการสอนของสถานศึกษา					
5. รณรงค์ประชาสัมพันธ์เชิญชวนให้คนในชุมชนบ้านไหล่หินรับประทานอาหารพื้นเมือง					
6. สนับสนุนให้มีร้านจำหน่ายอาหารพื้นเมืองในชุมชนบ้านไหล่หิน					

การธำรงรักษาเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของชุมชน	ระดับการปฏิบัติ				
	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
7. สนับสนุนให้มีอาหารพื้นเมืองในกิจกรรมจัดเลี้ยงงานมงคลต่าง ๆ ในชุมชนบ้านไหล่หิน					
ภูมิปัญญาด้านสมุนไพรพื้นบ้าน (หมอเมือง)					
1. จัดตั้งศูนย์เรียนรู้หมอเมืองบ้านไหล่หิน เพื่อรวบรวมข้อมูลประวัติ ความเป็นมาของชุมชนที่เกี่ยวข้องกับสมุนไพร และความรู้ทางด้านการแพทย์แผนโบราณ ในอดีตของคนไหล่หิน					
2. จัดให้มีการสงวนพืชสมุนไพรที่หายาก เพื่อการอนุรักษ์และรักษาพันธ์ของสมุนไพรเอาไว้					
3. จัดให้มีการรวบรวมตำราสมุนไพรของชุมชนบ้านไหล่หินในอดีต จัดทำเป็นตำราสุขภาพเพื่อเผยแพร่ให้ชุมชนนำไปใช้ในครัวเรือน					
4. ประชาสัมพันธ์การใช้สมุนไพรเพื่อรักษาอาการเบื้องต้น ในชุมชน การรักษาโรคโดยสมุนไพร					
5. การบรรจุในหลักสูตรนักเรียนในระดับประถมหรือมัธยมโดยจัดให้มีเนื้อหาตามความเหมาะสม					
ภูมิปัญญาด้านงานหัตถกรรม งานฝีมือ					
1. สนับสนุนการจัดให้มีสถานที่จัดแสดงงานหัตถกรรม งานฝีมือของชุมชนบ้านไหล่หิน					
2. สนับสนุนการออกแบบลักษณะของงานหัตกรรม งานฝีมือของชุมชน ให้มีการรักษาเอกลักษณ์แบบดั้งเดิมเฉพาะถิ่น และยังจะสืบทอดต่อ ๆ กันไป เป็นเอกลักษณ์เฉพาะของชุมชนบ้านไหล่หิน					
3. ช่างฝีมือที่มีอยู่ในปัจจุบันยังคงเป็นคนในท้องถิ่น และมีความผู้พันกับท้องถิ่นชุมชนบ้านไหล่หิน					
4. คนรุ่นใหม่ในชุมชนมีความพร้อมในการรับการถ่ายทอดองค์ความรู้ด้านหัตถกรรม โคม ตุง การทอผ้าลายไหล่หิน เพื่อรักษาเอกลักษณ์ให้ยั่งยืน					

การธำรงรักษาเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของชุมชน	ระดับความคาดหวัง				
	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
5. ส่งเสริมการประกอบอาชีพด้านหัตถกรรมของชุมชนบ้านไหล่หิน สามารถยึดเป็นอาชีพที่ยั่งยืนได้					
4. ด้านโบราณสถานโบราณวัตถุ					
ประวัติวัดผ่านค่าวโบราณ / ครูบามหาป่า					
1. สนับสนุนให้มีการปรับปรุงคุณค่างานด้านโบราณสถานโบราณวัตถุในชุมชนบ้านไหล่หิน					
2. สนใจเข้าร่วมกิจกรรมเกี่ยวกับการบูรณหรือการดูแลรักษา โบราณสถานโบราณวัตถุในชุมชนบ้านไหล่หิน					
3. สนับสนุนให้เด็กและเยาวชนเข้าร่วมในกิจกรรมการอนุรักษ์โบราณสถานและโบราณวัตถุของชุมชน					
4. ส่งเสริม สนับสนุนให้สถานศึกษาร่วมจัดทำหลักสูตรหรือกิจกรรมการเรียนรู้เกี่ยวกับเรื่องโบราณสถานโบราณวัตถุของชุมชนบ้านไหล่หินภายในวัดไหล่หิน					
5. สร้างความตระหนักให้ประชาชน เข้าร่วมกิจกรรมการบรูณหรือการดูแลรักษา โบราณสถานโบราณวัตถุภายในวัดไหล่หินหลวง และในชุมชนบ้านไหล่หิน					
6. จัดกิจกรรม ให้ประชาชนมีส่วนร่วมในกิจกรรมประชาสัมพันธ์โบราณสถานโบราณวัตถุวัดไหล่หินหลวงและในชุมชนบ้านไหล่หิน					
7. เผยแพร่ ประชาสัมพันธ์เกี่ยวกับ โบราณสถานโบราณวัตถุวัดไหล่หินหลวง และชุมชนบ้านไหล่หินทางสื่อมวลชนต่าง ๆ					

ตอนที่ 3

แบบสอบถามความคาดหวังต่อการสืบสานและถ่ายทอดเอกลักษณ์วัฒนธรรมของชุมชนบ้านไหล่หิน

<u>คำชี้แจง</u> กรุณาทำเครื่องหมาย √ ลงในช่องว่างที่ตรงกับระดับความหวังที่มีต่อการสืบสานและถ่ายทอดเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของชุมชนบ้านไหล่หิน ในรูปแบบของความคาดหวังตามบุคคลอื่น ๆ หรือต้องการอยากให้ชุมชนบ้านไหล่หินเป็นตามความเป็นจริง

การสืบสานและถ่ายทอดวัฒนธรรมของชุมชน	ระดับความคาดหวัง				
	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
1). ด้านวิถีชีวิต					
1.1) ภาษาพื้นเมืองไหล่หิน 1.2) ระบบเหมืองฝาย การเกษตร (การทำนาผ่านพิธีกรรมความเชื่อ)					
2) ด้านประเพณีวัฒนธรรม					
2.1) การก่อตั้งชุมชน 2.2) เอกลักษณ์ชุมชน					
3) ด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น					
3.1) ภูมิปัญญาด้านความเชื่อ พิธีกรรม 3.2) ภูมิปัญญาด้านอาหาร 3.3) ภูมิปัญญาด้านสมุนไพรพื้นบ้าน 3.4) ภูมิปัญญาด้านงานหัตกรรม งานฝีมือ					
4) ด้านโบราณสถานโบราณวัตถุ					
4.1) ประวัติวัดผ่านค่าวโบราณ 4.2) วัตถุโบราณที่เกี่ยวข้องกับครูบามหาป่าเจ้า					

ตอนที่ 4

แบบสอบถามสภาพการธำรงรักษาเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของชุมชนบ้านไหล่หิน

<u>คำชี้แจง</u> กรุณาทำเครื่องหมาย √ ลงในช่องว่างที่ตรงกับความคิดเห็นที่มีต่อสภาพการธำรงรักษาเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของชุมชนบ้านไหล่หิน ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันของชุมชนบ้านไหล่หิน ตามความเป็นจริง

1) ท่านสนใจในเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของชุมชนบ้านไหล่หินหรือไม่
(.....) สนใจ (.....) ไม่สนใจ (.....) ไม่มีความคิดเห็น
2) ท่านให้ความสำคัญที่จะอนุรักษ์วัฒนธรรมของชุมชนบ้านไหล่หินนี้ไว้มากน้อยเพียงใด
(.....) ให้ความสำคัญมาก (.....) ไม่ให้ความสำคัญ (.....) ไม่มีความคิดเห็น
3) ท่านอยากเข้าร่วมในกิจกรรมการอนุรักษ์วัฒนธรรมของชุมชนบ้านไหล่หินหรือไม่
(.....) สนใจ (.....) ไม่สนใจ (.....) ไม่มีความคิดเห็น
4) ท่านยินดีเป็นผู้ถ่ายทอดเอกลักษณ์วัฒนธรรมของชุมชนบ้านไหล่หินสู่ผู้อื่นหรือไม่
(.....) ยินดี (.....) ไม่สนใจ (.....) ไม่มีความคิดเห็น
5) ท่านยินดีเป็นผู้สืบทอดเอกลักษณ์วัฒนธรรมของชุมชนบ้านไหล่หินสู่ผู้อื่นหรือไม่
(.....) ยินดี (.....) ไม่สนใจ (.....) ไม่มีความคิดเห็น
6) ท่านเคยเข้าร่วมงานหรือกิจกรรมเพื่อ สืบสานเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของชุมชนบ้านไหล่หินมากน้อยเพียงใด
(.....) เป็นประจำ (.....) เป็นบางครั้ง (.....) ไม่เคยเข้าร่วม
7) คนในครอบครัวของท่านมีโอกาสเข้าร่วมงานหรือกิจกรรมเพื่อ สืบสานเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของชุมชนบ้านไหล่หินมากน้อยเพียงใด
(.....) เป็นประจำ (.....) เป็นบางครั้ง (.....) ไม่เคยเข้าร่วม
8) ท่านได้รับการถ่ายทอดเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของชุมชนบ้านไหล่หิน จากผู้อื่นด้วยวิธีการใด จำนวน 5 ข้อ (กรุณาเรียงลำดับจาก 1-5)
(.....) เล่าให้ฟัง
(.....) พาเข้าร่วมกิจกรรม
(.....) ให้ครู อาจารย์ / สถานศึกษาถ่ายทอด
(.....) จากสื่อสิ่งพิมพ์ต่าง ๆ
(.....) จากการพบเห็นด้วยตนเอง

9) ส่วนใหญ่ท่านได้รับข้อมูล / การติดต่อ / แจ้งข่าว / การเชิญเข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชนบ้านไหล่หิน
ด้วยวิธีการใด

(.....) ได้รับแจ้งจากผู้นำหมู่บ้าน

(.....) ได้รับข่าวจากเพื่อนบ้านและคนในชุมชน

(.....) จากหนังสือเชิญชวนหรือเอกสารแจกจ่าย

(.....) จากพระภิกษุ กรรมการวัด

(.....) จากการโฆษณาประชาสัมพันธ์ของหมู่บ้าน

10) ท่านถ่ายทอดเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของชุมชนบ้านไหล่หินให้กับบุตรหลานของท่านด้วยวิธีใด จำนวน 5 ข้อ (กรุณาเรียงลำดับจาก 1-5)

(.....) เล่าให้ฟังอยู่เสมอ

(.....) เล่าให้ฟังเมื่อถูกถาม

(.....) พาไปเข้าร่วมกิจกรรม

(.....) ให้ครูอาจารย์ ผู้รู้สอนให้

(.....) ให้ศึกษาด้วยตนเอง

11) ท่านคิดว่าบุคคลใดที่มีอิทธิพลต่อท่านในการเรียนรู้/ถ่ายทอดวัฒนธรรมของไหล่หิน จำนวน 5 ข้อ (กรุณาเรียงลำดับจาก 1-5)

(.....) ปู่ย่าตายาย/พ่อแม่ญาติ

(.....) เพื่อนฝูง เพื่อนบ้าน

(.....) ครูอาจารย์/ปราชญ์ ผู้รู้

(.....) พระภิกษุ/วัด

(.....) สื่อประชาสัมพันธ์

12) ปัจจัยใดที่มีผลต่อการที่ท่านตัดสินใจเลือกที่จะเข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อสืบสานเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของชุมชนบ้านไหล่หินมากที่สุด จำนวน 5 ข้อ (กรุณาเรียงลำดับจาก 1-5)

(.....) น่าสนใจ น่าสนุก

(.....) พ่อแม่ และญาติพี่น้องชักชวนไปด้วยกัน

(.....) อยากมีส่วนร่วมเพราะเห็นความสำคัญของการสืบสานเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของชุมชนบ้านไหล่หิน

(.....) ร่วมงานฟรี ไม่เสียค่าใช้จ่ายใด ๆ

(.....) อยากรู้ อยากเห็น อยากศึกษาถึงความเป็นมาของชุมชนบ้านไหล่หินว่าเป็นอย่างไร

13) ปัจจัยใดที่มีผลต่อการที่ท่านไม่สนใจที่จะเข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อ สืบสานเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของชุมชนบ้านไหล่หินมากที่สุด จำนวน 5 ข้อ (กรุณาเรียงลำดับจาก 1-5)

(.....) น่าเบื่อหน่าย ไม่น่าสนใจ

(.....) ยุ่งยากในการแต่งกาย การเตรียมตัวเข้าร่วมกิจกรรม

(.....) ไม่ได้รับข่าว ไม่ได้รับการแจ้งหรือชักชวน

(.....) ทำงาน ทำมาหากิน ช่วยเหลือพ่อแม่ ติดภารกิจต่าง ๆ

(.....) ขี้เกียจ รำคาญ ยุ่งยาก

14) ท่านมีความคาดหวังกับสิ่งใดต่อไปนี้ในการ ส่งเสริมและอนุรักษ์เอกลักษณ์และวัฒนธรรมของชุมชนบ้านไหล่หิน จำนวน 5 ข้อ (กรุณาเรียงลำดับจาก 1-5)

(.....) หน่วยงานภาครัฐ ผู้นำท้องถิ่น

(.....) โรงเรียน / ครู อาจารย์

(.....) บิดา มารดา ปู่ย่า ตายาย ญาติในครอบครัว

(.....) ปราชญ์หรือผู้รู้ในท้องถิ่น

(.....) บุตรหลาน เยาวชนในหมู่บ้าน

ภาคผนวก ข

รายชื่อผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบ

รายชื่อผู้เชี่ยวชาญตรวจเครื่องมือ

1. ดร.สมดี ศรีแก้ว	ตำแหน่ง	ศึกษานิเทศก์เชี่ยวชาญ (การวัดผลและประเมินองค์กรการจัดการศึกษา) สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา ลำปางเขต 1 จังหวัดลำปาง
2. ผศ.ดร.เฉลิมชัย สุขจิตต์	ตำแหน่ง	ผู้อำนวยการสำนักศิลปะและวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง จังหวัดลำปาง
3. ดร.สุวรัฐ แลสันกลาง	ตำแหน่ง	อาจารย์ สาขาวิชาการบริหารและพัฒนาประชาคมเมืองและชนบท มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง จังหวัดลำปาง
4. นายสุเมธ วรรณรัตน์	ตำแหน่ง	ศึกษานิเทศก์ชำนาญการ (กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม) สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาลำปางเขต 2 จังหวัดลำปาง
5. นางจำเนียร แก้วคำน้อย	ตำแหน่ง	ศึกษานิเทศก์ชำนาญการ (การจัดการเรียนรู้) สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาลำปางเขต 2 จังหวัดลำปาง

ภาคผนวก ค

รายชื่อผู้ร่วมสนทนากลุ่ม

รายชื่อผู้ให้ข้อมูลเชิงลึก

ผู้นำชุมชน

1. นายสมจิตย์ ดวงไชย อายุ 54 ปี ผญ.หมู่ที่ 6 (10 เม.ย.56)

ปราชญ์ชาวบ้าน

2.	นายเกษม ภัคตา	อายุ 90 ปี	ด้านการเป่ารักษา	หมู่ที่ 6 (9 ม.ค. 56)
3.	นายกุ้ม วรรณมณี	อายุ 82 ปี	ด้านภาษาตั๋วเมือง	หมู่ที่ 2 (9 ม.ค. 56)
4.	นายสนั่น วรรณมณี	อายุ 66 ปี	ด้านหมอดิน	หมู่ที่ 2 (19 ก.พ. 56)
5.	นายแสน อุตโม	อายุ 71 ปี	ด้านการทำตุง	หมู่ที่ 6 (19 ก.พ. 56)
6.	นายเมืองแก้ว ครุขยัน	อายุ 72 ปี	ด้านหัตกรรมจักสาน	หมู่ที่ 2 (10 เม.ย.56)
7.	นายอุดม เกษณา	อายุ 55 ปี	ด้านตำรายา	หมู่ที่ 2 (10 เม.ย 56)
8.	นายอำนาจ ปัญจมิตร	อายุ 50 ปี	ด้านพิธีกรรม	หมู่ที่ 2 (10 เม.ย. 56)
9.	นางปี๋ ดวงแก้ว	อายุ 81 ปี	ด้านการทำบายศรี	หมู่ที่ 2 (22 พ.ค.56)
10.	นางผดุง ตรีราช	อายุ 65 ปี	ด้านศิลปวัฒนธรรม	หมู่ที่ 6 (22 พ.ค.56)

รายชื่อผู้เข้าร่วมการสนทนากลุ่ม

เรื่อง การพัฒนารูปแบบการเรียนรู้เพื่อการธำรงรักษาเอกลักษณ์และวัฒนธรรม

ของชุมชนบ้านไหล่หิน

ณ วัดชัยมงคลธรรมวราราม (วัดไหล่หินใหม่) หมู่ที่ 6 ต.ไหล่หิน อ.เกาะคา จ.ลำปาง

วันศุกร์ที่ 5 กรกฎาคม พ.ศ. 2556 เวลา 09.00 – 12.00 ย.

1.	พระครูสุนทรชัยมงคล	เจ้าอาวาสวัดชัยมงคลธรรมวราราม (วัดไหล่หินใหม่)
2.	นายสมจิตย์ ดวงไชย	240 หมู่ 6 บ้านไหล่หิน ต.ไหล่หิน อ.เกาะคา
3.	นายนำชัย บุญเรือง	57 หมู่ 2 บ้านไหล่หิน ต.ไหล่หิน อ.เกาะคา
4.	นายอำนาจ ปัญจมิตร	36/1 หมู่ 2 บ้านไหล่หิน ต.ไหล่หิน อ.เกาะคา
5.	นายพงษ์ศักดิ์ แก้วมูล	98 หมู่ 6 บ้านไหล่หิน ต.ไหล่หิน อ.เกาะคา
6.	นายศุภนัย ผดุงเชื้อ	79 หมู่ 6 บ้านไหล่หิน ต.ไหล่หิน อ.เกาะคา
7.	นายเสงี่ยม วรรณมณี	176 หมู่ 2 บ้านไหล่หิน ต.ไหล่หิน อ.เกาะคา
8.	นายเกษม ภัคตา	59 หมู่ 6 บ้านไหล่หิน ต.ไหล่หิน อ.เกาะคา
9.	นายกุ้ม วรรณมณี	100 หมู่ 2 บ้านไหล่หิน ต.ไหล่หิน อ.เกาะคา
10.	นายปัน ปะละ	110 หมู่ 6 บ้านไหล่หิน ต.ไหล่หิน อ.เกาะคา
11.	นายแสน อุตโม	212 หมู่ 2 บ้านไหล่หิน ต.ไหล่หิน อ.เกาะคา
12.	นายดวงจันทร์ ครุฑยัน	264 หมู่ 6 บ้านไหล่หิน ต.ไหล่หิน อ.เกาะคา
13.	นายเมืองแก้ว ครุฑยัน	43 หมู่ 2 บ้านไหล่หิน ต.ไหล่หิน อ.เกาะคา
14.	นายอุดม เกษณา	290 หมู่ 2 บ้านไหล่หิน ต.ไหล่หิน อ.เกาะคา
15.	นายประสงค์ วรรณมณี	29/2 หมู่ 2 บ้านไหล่หิน ต.ไหล่หิน อ.เกาะคา
16.	นายดลพี แก้วมูล	14 หมู่ 2 บ้านไหล่หิน ต.ไหล่หิน อ.เกาะคา
17.	นายวันชัย ปัจจักร	211 หมู่ 2 บ้านไหล่หิน ต.ไหล่หิน อ.เกาะคา
18.	นายปฐมพัฒน์ แสงอรุณฉัตรียา	242 หมู่ 2 บ้านไหล่หิน ต.ไหล่หิน อ.เกาะคา
19.	นางปี๋ ดวงแก้ว	291 หมู่ 6 บ้านไหล่หิน ต.ไหล่หิน อ.เกาะคา
20.	นางผดุง ตรีราช	302 หมู่ 2 บ้านไหล่หิน ต.ไหล่หิน อ.เกาะคา
21.	นางกิม ปะละ	121 หมู่ 2 บ้านไหล่หิน ต.ไหล่หิน อ.เกาะคา
22.	นางสุเพ็ญ มุตตะ	311 หมู่ 2 บ้านไหล่หิน ต.ไหล่หิน อ.เกาะคา
23.	นางจำเนียร แก้วคำน้อย	345 หมู่ 2 บ้านไหล่หิน ต.ไหล่หิน อ.เกาะคา

24.	นางพรรณี แสงลุน	312 หมู่ 2 บ้านไหล่หิน ต.ไหล่หิน อ.เกาะคา
25.	นางรัตนา ปัญจมิตร	36/1 หมู่ 2 บ้านไหล่หิน ต.ไหล่หิน อ.เกาะคา
26.	นางบุญถม เทพหินลัพ	322 หมู่ 6 บ้านไหล่หิน ต.ไหล่หิน อ.เกาะคา
27.	นางแสงจันทร์ เทพวงค์	83 หมู่ 6 บ้านไหล่หิน ต.ไหล่หิน อ.เกาะคา
28.	นางพรรณี บุญแสง	291 หมู่ 6 บ้านไหล่หิน ต.ไหล่หิน อ.เกาะคา
29.	นายสมพงษ์ บุญแสง	291 หมู่ 6 บ้านไหล่หิน ต.ไหล่หิน อ.เกาะคา
30.	นางวรัญญา บุญเป็ง	299 หมู่ 2 บ้านไหล่หิน ต.ไหล่หิน อ.เกาะคา

ภาคผนวก ง

ภาพผนวกการสนทนากลุ่ม

ภาพผนวก 1 ผู้เข้าร่วมการสนทนากลุ่ม (Focus Group) การส่งเสริมการเรียนรู้เพื่อการธำรงรักษาเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของชุมชนบ้านไหล่หิน

ภาพผนวก 2 ภาพการสนทนากลุ่ม (Focus Group) กลุ่มผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการส่งเสริมการเรียนรู้เพื่อการธำรงรักษาเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของชุมชนบ้านไหล่หิน (1)

ภาพผนวก 3 ภาพการสนทนากลุ่ม (Focus Group) กลุ่มผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการส่งเสริมการเรียนรู้เพื่อการธำรงรักษาเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของชุมชนบ้านไหล่หิน (2)

ภาพผนวก 4 ภาพการสนทนากลุ่ม (Focus Group) กลุ่มผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการส่งเสริมการเรียนรู้เพื่อการธำรงรักษาเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของชุมชนบ้านไหล่หิน (3)

ภาพผนวก 5 ภาพการสนทนากลุ่ม (Focus Group) เพื่อพัฒนารูปแบบการส่งเสริมการเรียนรู้เพื่อการธำรงรักษาเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของสังคมประกิตชุมชนบ้านไหล่หิน

ภาพผนวก 6 ภาพการร่วมแสดงความคิดเห็นของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องเพื่อพัฒนารูปแบบการส่งเสริมการเรียนรู้เพื่อการธำรงรักษาเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของสังคมประกิตชุมชนบ้านไหล่หิน

ภาพผนวก 7 กลุ่มปรึกษาหารือแลกเปลี่ยนแนวคิดเกี่ยวกับการส่งเสริมการเรียนรู้เพื่อการธำรงรักษาเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของสังคมประกิตชุมชนบ้านไหล่หิน

ภาคผนวก 8 กลุ่มร่วมนำเสนอแนวคิดเกี่ยวกับ การส่งเสริมการเรียนรู้เพื่อการธำรงรักษาเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของสังคมประกิตชุมชนบ้านไหล่หิน

ภาพผนวก 9 การสัมภาษณ์เชิงลึก พ่อหลวงกุ้ม วรรณมณี เมื่อวันที่ 9 มกราคม 2556

ภาพผนวก 10 การสัมภาษณ์เชิงลึก พ่อหลวงเกษม ภัคตา เมื่อวันที่ 9 มกราคม 2556

ภาพผนวก 11 การสัมภาษณ์เชิงลึก พ่อหลวงแสน อุตโม เมื่อวันที่ 19 กุมภาพันธ์ 2556

ภาพผนวก 12 การสัมภาษณ์เชิงลึก นางผดุง ตรีราช เมื่อวันที่ 22 พฤษภาคม 2556

ภาคผนวก จ

ประวัติผู้วิจัย

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ – สกุล นางสาวสุทธิมา ผุสดีโภคิน

เกิดเมื่อ 6 กุมภาพันธ์ 2516

ประวัติการศึกษา

พ.ศ. 2536	มัธยมศึกษาตอนปลาย โรงเรียนลำปางกัลยาณี จังหวัดลำปาง
พ.ศ. 2539	ศิลปศาสตรบัณฑิต (การจัดการทั่วไป) สถาบันราชภัฏเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่
พ.ศ. 2552	ครุศาสตรมหาบัณฑิต (การบริหารการศึกษา) มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง จังหวัดลำปาง

ประวัติการทำงาน

พ.ศ. 2548	นักวิชาการศึกษา 4 เทศบาลตำบลเสริมงาม
ปัจจุบัน	นักวิชาการศึกษา 7ว เทศบาลตำบลไหล่หิน